

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Çağla VURAL

HİNDİSTAN ÖRNEĞİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARININ ÇEVRESEL
GÜVENLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Çağla VURAL

HİNDİSTAN ÖRNEĞİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARININ ÇEVRESEL
GÜVENLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd.Doç.Dr.Senem ATVUR

Antalya, 2017

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Çağla VURAL'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Huriye AKILLI (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Senem ATVUR (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ (İmza)

Tez Başlığı: Hindistan Örneğinde İklim Değişikliği Politikalarının Çevresel Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 30 /06/2017

Mezuniyet Tarihi : 10/08/2017

(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Ayça BÜYÜKYILMAZ

Müdür V.

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘Hindistan Örneğinde İklim Değişikliği Politikalarının Çevresel Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi’ adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Çağla VURAL

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Çağla VURAL
Öğrenci Numarası	20155238011
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd.Doç.Dr. Senem ATVUR
Tez Başlığı	Hindistan Örneğinde İklim Değişikliği Politikalarının Çevresel Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi
Turnitin Ödev Numarası	831781903

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 157 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 19/07/2017 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 8

alıntılar dahil % 8 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

19/07/2017

(İmza)
Yrd.Doç.Dr. Senem ATVUR

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ÇEVRESEL GÜVENLİK

1.1 Güvenlik Tanımı	5
1.2 Geleneksel Güvenlik Kavramı	7
1.3 Güvenliğin Genişletilmesi, "Güvenlikleştirme" ve "Sektörel Analiz"	9
1.4 Çevre ve Güvenlik İlişkisi	13
1.4.1 Çevre ve Güvenlik İlişkisinin Gelişimi	13
1.4.2 Çevre ve Güvenlik İlişkisinin Literatüre Girmesi	16
1.5 Çevresel Güvenlik ve İlkeleri	20
1.5.1 Çevresel Güvenlik Kavramı	20
1.5.2 Çevresel Güvenlik İlkeleri	24
1.6 Ekolojik Güvenlik.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

2.1 Küresel iklim Değişikliği, Nedenleri, Kanıtları ve Etkileri	31
2.1.1 İklim Değişikliği	32
2.1.2 Küresel İklim Değişikliğinin Nedenleri	34
2.1.2.1 Doğal Değişkenler	34
2.1.2.2 İnsan Faaliyetlerinin Etkisi	35
2.1.2.3 Geri Bildirim Döngüleri ve Kritik Eşikler.....	37
2.1.3 Küresel İklim Değişikliğinin Kanıtları ve Etkileri	39
2.2 Küresel İklim Değişikliği Müzakere Süreci	43
2.2.1 Paris Zirvesi Öncesi COP Zirveleri.....	47
2.2.2 Paris Taraflar Konferansı ve Sonrası	51
2.3. Küresel İklim Değişikliği ve Güvenlik	55
2.3.1 Küresel İklim Değişikliğinin Güvenliğe Etkileri	55

2.3.2 Küresel İklim Değişikliğine Yönelik Güvenlik Yaklaşımları.....	62
2.3.2.1 Çevresel Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği.....	64
2.3.2.2 İklim Değişikliğine Yönelik Diğer Yaklaşımlar	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİNDİSTAN

3.1 Hindistan Cumhuriyeti.....	72
3.1.1 Genel Bilgiler	72
3.1.2 Hindistan'ın Tarihine Kısa Bir Bakış	74
3.1.3 Siyasi ve İdari Yapı	77
3.2 Hindistan ve Güvenlik Endişeleri	77
3.2.1 İç Güvenlik Sorunları	78
3.2.2 Bölgesel Güvenlik Sorunları	81
3.2.3 Küresel Güvenlik Sorunları.....	86
3.3 İklim Değişikliğinin Hindistan Üzerindeki Etkileri.....	90
3.3.1 Öngörülen İklim Değişikliği ve Ekosistem Üzerine Etkileri	91
3.3.2 İklim Değişikliğinin Sosyal ve Ekonomik Sistemler Üzerindeki Etkileri	94
3.4 Hindistan'ın İklim Değişikliği Politikaları.....	99
3.4.1 Hindistan'da İklim Değişikliği Söylemleri.....	99
3.4.2 Hindistan'ın İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı	107
3.4.3 Hindistan'ın 2014 Sonrası İklim Değişikliği Politikaları	109
3.4.4 Hindistan'ın İklim Değişikliği Politikalarından Yola Çıkılarak Çevresel Güvenlik Algısının Değerlendirilmesi	112
SONUÇ	117
KAYNAKÇA.....	124
EK 1 – Hindistan Haritası	147
EK 2 – Indus Nehri Haritası.....	148
EK 3 – Brahmaputra Nehri Haritası	149
ÖZGEÇMİŞ	150

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Aktör ve Başvuru Nesnesi Yönünden Çevresel Güvenliğe Yönelik Yaklaşımlar.....	29
Tablo 2.1 2016'da Dünya'daki Karbon Üreticisi 10 Ülke.....	44
Tablo 3.1 Hindistan ile İlgili Genel Bilgiler.....	73
Tablo 3.2 2004-2005 Yılları Arası Hindistan'da Çiftçi İntiharları.....	89
Tablo 3.3 Üçüncü Dünya, Kazan-Kazan ve Radikal Yeşil Söylemlerin Karşılaştırılması....	101
Tablo 3.4 Hindistan'daki İklim Değişikliği Söylemleri ve Uygulanan İklim değişikliği Politikalarının Uyumlaştığı Güvenlik Yaklaşımları.....	115

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome (Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu)
AR4	IPCC Fourth Assessment Report (IPCC 4. Değerlendirme Raporu)
AR5	IPCC Fifth Assessment Report (IPCC 5. Değerlendirme Raporu)
BJP	Bharatiya Janata Party (Hindistan Halk Partisi)
BM	Birleşmiş Milletler
BMİDÇS	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
CH4	Metan
CO2	Karbondiyoksit
COP	Conference of Parties (Taraflar Konferansı)
CSE	Centre for Science and Environment (Bilim ve Çevre Merkezi)
EESI	Environment and Energy Study Institute
ENCOP	Environment and Conflict Project (Çevre ve Çatışmalar Projesi)
FAR	IPCC First Assessment Report (IPCC 1. Değerlendirme Raporu)
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HIV	Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
INC	Intergovernmental Negotiating Committee (Hükümetlerarası Müzakere Komitesi)
INDC	Intended Nationally Determined Contributions (Kesin Katkılar için Ulusal Niyet Beyanı)
IOR	Indian Ocean Rim (Hint Okyanusuna Kıyısı Olan Uluslar)
IPCC	Intergovernmental Panel On Climate Change (Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli)
LWE	Left Wing Extremism (Sol Kanat Aşırılığı)
NAPCC	National Action Plan on Climate Change (Hindistan İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı)
NASA	National Aeronautics and Space Administration (ABD Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)

NOAA	National Oceanic and Atmospheric Administration (ABD Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi)
NSDIC	National Snow and Ice Data Center (ABD Ulusal Kar ve Buz Veri Merkezi)
NSG	Nuclear Suppliers Group (Nükleer Tedarikçiler Grubu)
NPT	Non-Proliferation Treaty (Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması)
N ₂ O	Nitroz oksit
SAR	IPCC Second Assessment Report (IPCC 2. Değerlendirme Raporu)
TAR	IPCC Third Assessment Report (IPCC 3. Değerlendirme Raporu)
TERI	The Energy and Resources Institute (Enerji ve Kaynak Enstitüsü)
UNEP	United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
WG1	IPCC Working Group 1 (IPCC 1. Çalışma Grubu)
WG2	IPCC Working Group 2 (IPCC 2. Çalışma Grubu)
WG3	IPCC Working Group 3 (IPCC 3. Çalışma Grubu)
WMO	World Meteorological Organization (Dünya Meteoroloji Örgütü)
WWF	World Wildlife Fund (Dünya Yaban Hayatı Fonu)

ÖZET

Çevresel bozulmaların yarattığı olumsuz etkilerin dikkat çekmesi ve geleneksel güvenlik algılarının bunlara yeterli çözümler sunamamasıyla birlikte, çevresel kapsamda farklı ilkelere ve çözüm önerilerine dayanan yeni bir güvenlik arayışı belirmiştir. Çevresel güvenlik böylece, Soğuk Savaş sonrası güvenliğin genişletilmesiyle beraber literatüre girmiştir. Kavram; ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımları tarafından, güvenliği sağlanacak nesnenin kim ya da ne olması gerektiğiyle ilgili olarak farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Bu anlamda çalışmanın çerçevesi, çevresel güvenlik ve kavrama yönelik yaklaşımlar temelinde çizilmiştir. Dünyanın çevresel tehditlere yol açan en acil sorunu olarak iklim değişikliği, direkt olarak çevrede yol açtığı olumsuz fiziksel etkileri nedeniyle çevresel güvenlik konusu kabul edilmektedir. Bu çalışmanın gayesi çevresel güvenlik algısının iklim değişikliği sürecindeki potansiyel etkisini araştırmaktır. İklim değişikliğinin gerçekleşmesi, aynı anda hem doğal nedenlere hem de insan faaliyetlerine bağlansa da, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin daha çok antropojenik (insan kaynaklı) etkilere bağlı olarak gerçekleştiği geniş anlamda kabul görmektedir.

Değişimin etkilerinin farkedildiği ve uluslararası toplumun gündemine girdiği yıllardan beri ise süregelen bir müzakere süreci mevcuttur. Bu süreç içinde Güney Asya'da bulunan Hindistan; nüfusu, bulunduğu coğrafi konumu, siyasi çalkantıları ve kısaca jeopolitiğiyle beraber, iklim değişikliği konusundaki kilit ülkelerden biridir. Bu anlamda çevresel güvenlik kapsamında, iklim değişikliği politikalarının analizinin yapılacağı ülke olarak Hindistan'ın genel güvenlik problemleri, iklim değişikliğine karşı söylemleri, politikaları ve sahip olduğu güvenlik algısı incelenmiştir. Bu incelemeler yapılırken; literatür taraması yöntemine başvurulmuş; bilimsel kitaplardan, makalelerden, tezlerden ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Yapılan çalışmalarda Hindistan'da uygulanan iklim değişikliği politikalarına göre çevresel güvenliğin ağırlıklı olarak devlet odaklı geleneksel bir güvenlik bakış açısıyla ele alındığı ortaya çıkmıştır. Bunun dışında sorun, zaman zaman ortak güvenlik ve insani güvenlik bakış açısıyla da ele alınmaktadır; fakat ekolojik güvenlik bakış açısına rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Güvenlik, Geleneksel Güvenlik, Ortak Güvenlik, İnsani Güvenlik, Ekolojik Güvenlik, İklim Değişikliği, Küresel Isınma, Hindistan.

SUMMARY

EVALUATION OF CLIMATE CHANGE POLICIES IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL SECURITY IN INDIA

Since the impact of environmental degradation has become more visible and the traditional security perceptions could not provide effective solutions, a new context of security based on different principles and resolutions in the environmental framework has appeared. Environmental security has thus entered into the literature with the expansion of security concept in the post-Cold War period. The concept has been broached in different manners by common, human and ecological security approaches for revealing who the subject is or should be to be secured. In this context, the framework of this study is based on the environmental security and different approaches to this concept. As the world's most challenging environmental threat, climate change is seemed as an environmental security issue because of its negative physical effects directly on the environment. The aim of this study is to examine the potential influence of environmental security perception on climate change. Even though causes of the climate change are linked to both natural processes and human activities, it is mainly accepted that the global warming and climatic change are aggravated due to anthropogenic (human-induced) impacts.

There has been an ongoing negotiation process since the years when the effects of change have been recognized and it has been entered into the international community's agenda. In this process, India is one of the key actors related to the climate change issues due to her population, geographic location, political turmoil and the geopolitical position. In this context India is chosen as a case to analyze climate change policies within environmental security perspective; thus India's general security problems, discourses, policies and security perceptions concerning climate change was examined. In order to analyze these aspects; the literature review method was consulted; scientific books, articles, thesis and internet resources were used. As a conclusion, politics of climate change implemented in India show that environmental security has mostly been approached within a government-based conventional security perspective. Apart from that, although the climate change could sometimes be tackled with the common and human security perspectives in India, there is no sign for ecological one.

Keywords: Environmental Security, Traditional Security, Common Security, Human Security, Ecological Security, Climate Change, Global Warming, India.

GİRİŞ

Dünya yüzeyindeki sıcaklık gittikçe artmaktadır. Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme sonucunda atmosfere bırakılan kirletici gazlar dünyanın atmosferinde sera gazı etkisi yaratmaktadır. Ormanlık alanların yok olması sonucunda karbondioksit salımını dengeleyecek mekanizmalar işlevsiz hale gelmektedir. Tüm bunların sonucunda iklim değişikliği; küresel boyutlarda dünyanın en acil sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son 30 yıldır çevre sorunlarının ve iklim değişikliğinin toplumlar üzerine direkt etkileri görüldükçe dünyanın her tarafından konuyla ilgili çözüm çabaları artmıştır. Bu anlamda söz konusu olaylar güvenlik boyutu ile de değerlendirilmeye başlanmıştır. Çevre ve güvenlik ilişkisini çevre sorunları ve toplumsal sorunlar bağlamında en iyi tanımlayan kavram ise "çevresel güvenlik" kavramıdır.

"Çevresel Güvenlik" kavramı uluslararası güvenlik ortamının tarihsel süreci içerisinde değişen güvenlik ortamı ve bu yeni ortamda çevreye atfedilen değer ne olduğuyula açıklanabilir. Ayrıca uluslararası güvenlik ortamında değişen aktörler ve süreçler de çevresel güvenlik kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ulus devletin aktör olduğu geleneksel güvenlik yaklaşımları ve tanımları dışında zamanla bireyi ön plana alan insani güvenlik yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın gayesi çevre sorunları etkisiyle ön plana çıkan "çevresel güvenlik" kavramının iklim değişikliği politikaları ile uyumlaştığı noktaları açığa çıkararak çevresel güvenlik algısının iklim değişikliği sürecindeki potansiyel etkisini irdelemektir. Bu çerçevede çözümlemeleri yapmak amacıyla örnek bir ülke kullanılacaktır. Konu çerçevesinde örnek olarak incelenecek ülke Hindistan'dır. Hindistan nüfus yoğunluğu, coğrafi büyüklüğü ve iklim değişikliğinin etkilerinin en çok hissedildiği gelişmekte olan ülkelerden biri olduğu için bu konuda önemli bir noktadadır. Ayrıca Hindistan'daki gelişmeler üretim ve tüketim hacmi nedeniyle dünyanın geri kalanının kaderini iklim değişikliği problemleri anlamında etkilemektedir. Bu yönüyle uluslararası alanda yapılan iklim değişikliği anlaşmaları bağlamında tepkileri ve tutumları önemli olan bir ülkedir. Çalışmanın önemi ise çevre ve güvenlik arasındaki bağlantıların literatüre girmeden asırlar öncesinde dahi etkili olduğunun ve o dönemlerden günümüze çevresel güvenlik bakış açısının farklı yönlerden ele alınış çeşitlerinin vurgulanmasıdır.

Çalışma sürecinde incelemeler yapılırken bir takım sorularla karşılaşmıştır. İklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinin arttığı süreçte güvenlik politikalarında çevrenin konumu nedir? Bu süreçte güvenliği sağlayacak aktör kimdir ve güvenliği nasıl tanımlamaktadır? Çevresel güvenliğin ötesinde iklim değişikliğinin çok boyutlu etkileri ekolojik temelli bir

güvenlik anlayışının gelişmesinde rol oynayabilir mi? Çevresel güvenlikte güvenliği sağlanacak varlığın insan olduğu kabul edilmektedir. Bu anlamda çevre, güvenliğinin sağlanması gereken özne yerine güvenli hale getirme eyleminin mekanını ve konusunu teşkil etmektedir. Ulus devletin hakim olduğu geleneksel güvenlik yaklaşımlarından etkilenen güvenlik tanımları zamanla bireyi ön plana alan insani güvenlik yaklaşımlarına yönelmiştir. Bu açıdan bakıldığında karşımıza bir soru daha çıkar. Çevresel güvenlik kavramında dahi özne niçin insandır ve çevresel güvenlik yerine öznesi insanı da kapsayan ekosistemler olan ekoloji güvenliği ön plana çıkabilir mi? Devletlerin Hindistan örneğiyle inceleneceği üzere bu konudaki rolleri nelerdir? Çalışmanın sonucunda değerlendirme yapılırken karşılaşılan bu sorulara cevaplar aranacaktır.

Çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, çalışmanın kuramsal çerçevesini de oluşturan "Çevresel Güvenlik"tir. Bu bölümde öncelikle çevre sorunlarının ve iklim değişikliği etkilerinin kabul edilmeye başlandığı 1980'lerin sonları ve sonrasındaki süreç incelenecektir. "Çevresel Güvenlik" kavramı ise Soğuk Savaş'ın etkilerinin azalmasıyla birlikte çevrenin bir tehdit ve risk alanı olarak açığa çıkmasıyla belirginleşmiştir. Bu anlamda soğuk savaşın etkilerinin azalmaya başlamasıyla güvenliğin değişen nesnesi ve aktörleri analiz edilecek ve Kopenhag Okulu düşünürlerinin "güvenlikleştirme" yaklaşımlarına değinilerek, güvenliğin etkilediği beş ana sektörden biri olan "çevresel güvenlik" kavramının gelişme süreci incelenecektir. Gelişme süreci içinde çevresel güvenlik, kimin ya da neyin güvenliği soruları çerçevesinde farklı bakış açılarıyla algılanmıştır. Geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik, çevresel güvenliği farklı bakış açılarıyla algılayan yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar, ülkelerin iklim değişikliğine yönelik politikalarında belirleyici rol oynamaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde meydana gelen iklimsel değişimler ayrıntılarıyla incelenecektir. İklim değişikliğinin doğal ve insan faaliyetlerinin etkisine bağlı nedenleri bilimsel verilerden yararlanılarak açıklanacaktır. Değişimin küresel bazda gerçekleşen etkilerinin, uluslararası ortamda nasıl algılandığı ve problemin çözümüne yönelik ne gibi önlemler alındığına dair, uluslararası müzakere süreçleri incelenecektir. Bu bölümde ayrıca iklim değişikliğinin güvenlik kavramı ile ilişkisi değerlendirilerek; doğa, insan ve devlet gibi varlıklar üzerinde yaratacağı tehditler ve güvenlik açıkları belirlenecektir. Bu doğrultuda çevresel güvenlik algısı kapsamında iklim değişikliğine yönelik geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik bakış açıları incelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümü Hindistan'a odaklanmaktadır. Bu bölüme kadar yapılan teorik analizlerin pratik üzerinden değerlendirileceği örnek ülke Hindistan; iklim değişikliği nedeniyle yaşadığı olumsuzluklar ve buna karşılık olarak hükümet tarafından uygulanan iklim

politikaları ile, belgeler ve imzaladığı anlaşmalar ışığında araştırılacaktır. Hindistan'ın sosyo-kültürel yapısı ve ekonomik yapısı bu noktada önemlidir. Belirtilen yapılar incelenerek Hindistan'ın güvenlik algısı ve güvenlik öncelikleri araştırılacaktır. Ülkede uygulanan güvenlik politikaları ve iklim değişikliği politikaları neden-sonuç ilişkisi kapsamında incelenecektir. Hindistan'da uygulanan iklim değişikliği politikaları ile ulusal ve uluslararası alandaki söylemleri incelenerek, sahip olunan çevresel güvenlik algısı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Son bölümde ise çalışma süresince yapılan tüm araştırma ve incelemeler "Sonuç" başlığı altında ele alınacaktır. Çalışmada değerlendirmeler yapılırken eleştirel bir bakış açısı benimsenecektir.

İklim değişikliği ile ilgili araştırmalar yapılırken bilimsel verilerden, istatistiklerden, güncel araştırma verilerinden ve uluslararası arenada kabul gören resmi belgelerden yararlanılacaktır. Hindistan incelenirken ise devletin resmi belgelerinden, çevre ile ilgili hükümetin söylemlerinden ve izlediği politikalar üzerinden araştırma yapılacaktır. Araştırma sürecinin genelinde ise literatür taraması yöntemine başvurulacak; bilimsel kitaplardan, makalelerden, tezlerden ve internet kaynaklarından yararlanılacaktır. Hindistan'ın ilgili bakanlıklarının siteleri incelenerek araştırmaya resmi belgeler ve veriler katılacaktır. Araştırma boyunca toplanan bilgiler ışığında gerekli analizler yapılarak durum değerlendirmesi ile sonuca ulaşılabilecektir. Çalışmada betimleyici yaklaşım benimsenmiştir. Hindistan ile ilgili olarak alan çalışması yapılmamıştır; çünkü Hindistan çalışmada kuramsal tartışmayı destekleyici örnek olarak incelenmiştir. Araştırmanın odak noktası, çevresel güvenlik problemi olarak iklim değişikliğine yönelik güvenlik yaklaşımlarının ve politikalarının değerlendirilmesidir. Çalışmada; çevresel güvenlik, ekolojik güvenlik, Hindistan ve çevre politikaları konuları iklim değişikliği özelinde incelenerek uluslararası ilişkiler alanında Türkçe literatür kapsamında yaşanan kaynak eksikliğine katkı sağlanmaya çalışılmış; konuyla ilgili sonraki çalışmalara ışık tutmak amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ÇEVRESEL GÜVENLİK

Küresel iklim değişikliği gezegen için ve tabiatıyla canlı cansız tüm varlıklar için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Güney Asya'da bulunan Hindistan, dünyanın en büyük yedinci coğrafi alanı ve en büyük ikinci nüfusuna sahip ülke olarak, küresel iklim değişikliği etkilerini en üst seviyede yaşayacak olan yerlerden birisidir. Küresel iklim değişikliğinin yol açtığı çevresel tehditler, dolaylı veya dolaysız olarak ülkelerin ve ülkeler arası ilişkilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal anlamda tüm birimlerini etkileyecektir. Buradaki önemli nokta tehdit meselesidir. Tehdit kelimesi araştırma açısından anahtar kelimelerden birini oluşturmakta ve beraberinde güvenlik kavramını çalışmanın merkezine oturtmaktadır. Bu amaçla çalışmada; küresel iklim değişikliğinin Hindistan'da yaratacağı tehditlerin en aza indirilebilmesi amacıyla, çevresel güvenlik ve gelişim süreci etrafında üretilen kuramsal yaklaşımlara değinilerek, güvenlik stratejileri ile ilgili öneriler ortaya konmaya çalışılacaktır.

Küresel iklim değişikliği, küresel çapta en küçük birimden en büyük birime kadar, canlı cansız tüm varlıkları etkileyecektir. Bu nedenle güvenlik kavramının neye göre ve nasıl bir algı yarattığı önemlidir. Çevresel güvenlik kavramı her ne kadar Soğuk Savaş sonrasında literatüre girmeye başlasa da, aslında çevresel konular güvenlik ihtiyacının ortaya çıktığı ilk andan itibaren, kavramla iç içe olmuştur. Bu amaçla birinci bölümde ilk olarak güvenlik tanımından yola çıkılıp, aslında kavram içinde hep varolan çevresel noktalar belirlenerek, kavramın literatüre girmesine kadar geçen süreç incelenecektir. Çevresel konuların geleneksel güvenlik kavramı içindeki yeri, güvenlik kavramının genişletilmesiyle birlikte belirgenleşmesi ve daha sonraki süreç incelenerek, kavramın günümüzdeki algısına ulaşılacaktır. Çevresel güvenlik literatüre girdiği andan itibaren tanımı ve içeriği ile de tartışmalara konu olmuştur. Bu anlamda kavramın günümüze kadar olan süreçte geçirdiği tartışmalara ayrıca değinilerek, neyin güvenliği ve kimin güvenliği soruları kapsamında kavrama yöneltilecek eleştiriler belirtilmeye çalışılacaktır. Son olarak çevresel güvenlik kavramına yönelen tüm yaklaşımlardan ayrı olarak, küresel iklim değişikliği konusunda uygulanacak politikalar nezdinde, özellikle karar alma süreçleri bazında öne çıkardığı ortak güvenlik nedeniyle küresel çapta bir sorunun çözümüne yönelik daha uygun öneriler getirdiği için, ekolojik güvenlik yaklaşımına ayrıca değinilecektir.

1.1 Güvenlik Tanımı

Güvenlik, kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre 'toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet'tir. Oxford Sözlüğü'nden alınan tanıma göre ise, tehlike veya tehditten uzak olma durumudur. Güvenlik kelimesinin, birçok tanımı bulunmaktadır. Güvende olmak zarara karşı korunaklı durumda olmaktır¹. Dalby'ye göre güvenlik terimi, kısmen her yerde bulunan ve tehditten uzaklaşmak isteyen bir dizi yaygın isteği ifade etmektedir². Wolfers'in yaptığı tanıma göre ise güvenlik kavramının iki yönü bulunmaktadır. Buna göre nesnel olarak sahip olunan değerlere ilişkin bir tehdidin bulunmaması, öznel olarak ise bu değerlere ilişkin bir saldırı olacağı korkusu bulunmamasıdır³. Güvenlik kavramının kökeni kadim zamanlara kadar dayandırılabilir durumdadır fakat kavramın kullanımı ve içeriği pek çok değişiklik yaşamıştır. Kavram Arends'e göre çağdaş haline ve anlamına gelene kadar genel anlamda üç farklı şekilde kullanılmış ve bunların bileşimi sonucu bugünkü halini almıştır.

Bu üç kullanımdan biri; Atinalıların, imparatorluklarının yıkılmasını engelleme çabalarıdır⁴. Bu anlamda Yunan tarihçisi Thukydides'in eseri dikkate alınmıştır⁵. Thukydides "Peloponnessos Savaşları" adlı eserinde Peloponnessos Savaşları'nın⁶ nedenlerini ve sonuçlarını ele almıştır. M.Ö 5. yüzyıl başlarında Atina önderliğinde, Yunan Kent Devletleriyle birlikte Persler karşısında korunmak amacıyla kurulan "Attik Delos Birliği"⁷, Atina tarafından bir konfederasyona dönüştürülmüştür. Bunun sonucunda güçlenerek ve emperyal özellikler göstererek birliği hegemonyası altına alan Atina, yine aynı birliği Atina İmparatorluğu haline getirmiştir. Thukydides'e göre savaşı mecburi kılan da Atina'nın bu şekilde güçlenmesi ve bunun Sparta'da uyandırdığı korku olmuştur⁸. Sparta ve diğer kent devletlerinde beliren bu korkunun güçlenmesi, nefret ve kızgınlık haline dönüşmesi düşüncesi ise Atina İmparatorluğu'nun siyasetinin temel hedefinin güvenlik olmasına neden olmuştur⁹. Yukarıda da belirtildiği gibi güvenlik kavramı çağdaş anlaşılır haline, aynı kullanım ve içerikle gelmemiştir; ancak soyut olarak kastedilen ve anlaşılan hep korunaklı olma durumu olmuştur.

¹ Griffiths vd., 2013:133.

² Dalby, 1992: 97.

³ Wolfers, 1952: 485.

⁴ Arends, 2015: 199-223

⁵ Thukydides, 2010.

⁶ Şenel, 2010:129.

⁷ Boyana, 2007:11-20.

⁸ Nye ve Welch, 2011:20-31.

⁹ Arends, 2015: 199-223.

Üç kullanımdan ikincisine gelindiğinde, güvenlik kavramını kullanan Romalıların dini vurguları göz önüne alınmaktadır¹⁰. Bu noktada kavram, "securitas"¹¹ olarak ilk kez Çiçero ve Lucretius tarafından kullanılmıştır. Siyasi bir kavram olarak ise "Pax Romana"¹² (M.S 1. yy'dan itibaren) bağlamında kullanılmaya başlanmıştır¹³. "Securitas" Pax Romana'nın en önemli temel taşı olmuştur. Zira o dönemde vilayetler arasında ortaya çıkan tüm problemler, zor kullanarak dahi olsa çözülmeye çalışılmış ve imparatorluğa bağlı tüm bölgelerdeki hususi hayatların ve halkın güvenliği olarak anlaşılan Roma Barışı, bu kavram temelinde yaratılmıştır. Sonraki dönemlerde ise kavram, Hristiyan yazarlarca şüphenin karşıtı manasında "inancın güvencesi" olarak kullanılmıştır. Kavram bu dönemde siyasi temelini kaybetmiş ve hem kelime hem de anlam bakımından dini derinliklere sahip imalara yöneltilerek bir takım farklılıklara uğramıştır. Reform Hareketleri'nin¹⁴ başlaması ve gelişmesi üzerine ise teolojik anlam taşıyan ve dinle ilişkili olarak manevi inançlar kapsamında algılanan bu güvenlik duygusu yıkılmıştır. İşte bu şekilde yıkılan ve dini algı taşıyan Ortaçağ güvenlik düşüncesi, yerini yeniden siyasi temelli ve devletle ilişkili güvenlik algısına bırakmıştır¹⁵. Yukarıda açıklanan iki kullanım şeklinde de kavram, içinde çelişkiler barındırmış ve kavrama karşı zaman zaman ilgi kayıpları yaşanmıştır.

Kavramın çağdaş ve uluslararası ilişkiler çalışmalarında kullanılır hale gelmesi ise üçüncü kullanım kapsamında olmuştur. Arends'e göre üçüncü kullanım ise Hobbes felsefesinin iç savaşları önleme hedefidir¹⁶. Bu noktada Hobbes'un yaşamına ve siyaset felsefesine odaklanılmalıdır. Hobbes otobiyografisini yazdığı eserde, kendisinin "korku" ile doğduğunu belirtmiştir. Annesinin, bulundukları yerin işgal edileceği söylentisinin neden olduğu korkuyla, kendisini erken dünyaya getirdiğini ve yaşamına korku duygusunun egemen olduğunu söylemiştir¹⁷. Gerçekten de Hobbes'un yapıtlarında bu korkunun izlerini ve güvenlik arayışlarını görmek mümkündür. Hobbes'a göre tüm insanlar, ölüm korkusu ve çıkar ile hareket eden, bencil varlıklardır¹⁸. İnsanlar yaşamlarını sürdürmek gayesinin gereği olarak "güvenlik isteği" duymaktadırlar. Bu çerçevede ona göre devletin ortaya çıkmasından önceki

¹⁰ Arends, 2015: 199-223.

¹¹ Terim Çiçero ve Lucretius tarafından felsefi anlamlarda kullanılmıştır. Psikolojik ve felsefi olarak 'üzüntü ve kederin yokluğu, dertsiz, tasasız, sakin' anlamlarıyla kullanmışlardır. Arends, 2015: 208.

¹² Latince Roma Barışı anlamına gelmektedir. Yaklaşık 200 yıl süren barış dönemi için ayrıca bkzn; Ancient History Encyclopedia http://www.ancient.eu/Pax_Romana (erişim tarihi: 02.01.2017).

¹³ Brauch, 2015: 168.

¹⁴ 15. ve 16. yüzyılın Avrupa insanında ortaya çıkan görüş değişikliği sonucu, kilisenin devlet yönetiminden ayrı dinsel bir örgüt olarak faaliyet göstermesine neden olacak olan dini reform.

Ayrıca bkzn: Uluslararası İlişkiler Portalı Sözlüğü <http://www.uiportal.net/sozlukler/ui-sozluk/ui-p-r> (erişim tarihi: 02.01.2017).

¹⁵ Arends, 2015: 212-213.

¹⁶ Arends, 2015: 212-213.

¹⁷ Martinich, 1999: 2.

¹⁸ Warburton, 2016: 93.

ortam, güvensizdir. Hobbes'un "doğa durumu" olarak adlandırdığı bu durumda "herkesin herkesle savaşı" bulunmaktadır. Buradan hareketle Hobbes'a göre "insan insanın kurdudur"¹⁹; ancak insanlar böyle güvensiz bir ortam içinde sürekli kalamayacaktır. Bu ortamdan çıkışın çözümü ise, güçlü bir bireyi ya da parlamentoyu başa getirmektir. En önemli eseri olan "Leviathan"da bunun şart olduğunu belirtmiştir²⁰. Yine bu eserinde güvenliği, devletin temel olgusu haline getirmiştir²¹.

Hobbes'un çalışmalarını en çok etkileyen durumlardan birisi İngiltere'deki iç savaşlardır. Buradan yola çıkarak Thukydides'in Atinası'yla bağlantı kurulabilmektedir. Hobbes güvenlik ile ilgili temel görüşlerinde Thukydides'in "Peloponnes Savaşları" yapıtından esinlenmiştir. Thukydides'in bu eserinin çevirisini yapmış ve yayınlamıştır. Thukydides'in öne sürdüğü, "Atinalıların; imparatorluklarının yıkılmasını engellemek (iç savaşı bitirmek) için siyasetlerinin temel hedefi haline getirdiği güvenlik" düşüncesi, Hobbes'un kendi dönemindeki iç savaşları engellemek için çözüm olarak sunduğu güvenlik algısına köken oluşturmuştur²². Arends'e göre bu üç kullanımın birleşimi uluslararası ilişkiler disiplinindeki "güvenlik" kavramını oluşturmuştur. Hobbes'un güvenliğe bakış açısıyla beraber güvenlik, modern devletin yararlandığı en önemli kavramlardan biri haline gelmiştir. Ancak uluslararası ilişkilerde güvenlik çalışmaları; belli bir döneme (2. Dünya Savaşı Sonrası) kadar ayrı bir alan olarak algılanmamış, bunun yerine diplomasi tarihi ve askeri tarih içinde yer almıştır²³.

Buraya kadar güvenliğin ne olduğu, nasıl tanımlandığı ve çağdaş haliyle nasıl ortaya çıktığı kısaca belirtilmeye çalışılmıştır. Bir sonraki bölümde güvenlik çalışmalarının ayrı bir alan olarak algılanıp çalışmalar yapılmaya başlandığı döneme ve bu dönemdeki güvenlik algılarına değinilecektir.

1.2 Geleneksel Güvenlik Kavramı

Güvenlik kelimesi önceki bölümde tanımlandığı üzere zarardan, tehlikeden uzak olma, korunma halidir. Bu anlamda güvenli ortamı; şiddetin, çatışmanın ve savaşların olmadığı bir ortam olarak tanımlamak mümkündür. Güvenlikle ilgili tartışmalar tarih boyunca devam etmiş ve güvenlik genellikle savaş ve barış kavramları üzerinden tartışılmıştır. Waltz'a göre felsefeciler; çatışmaların ve savaşların azaltılması ve aşılmasıyla ilgili görüşler ortaya

¹⁹ Philosophy & Philosopher, 'Hobbes: Man is a wolf to man', <http://www.the-philosophy.com/hobbes-man-is-a-wolf-to-man> (erişim tarihi: 29.03.2017).

²⁰ Hobbes, 2016.

²¹ Şenel, 2010: 351-359.

²² Arends, 2015: 213-215.

²³ Bingöl, 2016: 17.

koymuş ve savaşın nedenleriyle ilgili bu görüşler üzerinden temel farklılıklar göstermişlerdir. Buna göre "Savaş, insan varlığının mecburi bir parçası mıdır, değil midir?" sorusu üzerinden değerlendirme yapıldığında uluslararası ilişkilerdeki kötümser ve iyimser görüşler ortaya çıkmaktadır. Kötümser görüşler "Realizm" temsilcilerinin, iyimser görüşler ise "İdealizm" temsilcilerinin düşünceleri arasındaki farklılığı yansıtmaktadır. Realizm; Thomas Hobbes felsefesinin geleneklerine dayanırken, İdealizm; Immanuel Kant felsefesinin geleneklerine dayanmaktadır. Bu iki geleneğe de tabi olmayan ve farklı görüşler paylaşan düşünürler ise Hugo Grotius felsefesine dayanmaktadır²⁴. Hobbes felsefesine göre dünya şiddete eğilimlidir ve bunu aşmanın mümkünatı yoktur. Kant felsefesine göre barış içinde bir yaşam mümkündür ve bunun için çatışmanın ve tabiatıyla onun neden olduğu şiddetin aşılması gerekmektedir. Grotiusçu düşünceye göre ise şiddet ve savaş azaltabilecek kaideler ve normlar geliştirmek mümkündür ancak şiddeti ve savaş kusursuz anlamda tam olarak yok etmek zordur²⁵.

Savaş ve çatışmaların aşılabileceği tartışmaları devam ederken, aşılabilmesi yönünde en keskin adım Birinci Dünya Savaşı ardından kurulan Milletler Cemiyeti ile atılmıştır. Milletler Cemiyeti²⁶, ABD Başkanı Woodrow Wilson'un geliştirdiği ilkelere dayanarak kurulan ve amacı ülkeler arasındaki sorunları ve çatışmaları barışçıl yollarla, politik bir uzlaşa sağlayarak çözmek olan bir kuruluştur. Buradan anlaşıldığı üzere Milletler Cemiyeti, İdealist bir yaklaşımla kurulmuştur. Ancak cemiyet İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyemeyince, 1945 sonrası Soğuk Savaş boyunca Realist görüş, temel bir ekol haline gelmiştir²⁷. Güvenlik kavramıyla ilgili doğrudan doğruya çalışmalar yapılmaya başlanması da bu dönemde olmuştur. Bu süreç içerisindeki güvenlik çalışmaları "ulusal güvenlik" ve "stratejik güvenlik" adı altında yapılmıştır. Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı denildiğinde ise kastedilen devlet odaklı yaklaşımlardır. Burada devlet, uluslararası siyasette temel aktör ve güvenliği sağlayan birim olarak görülmektedir ve ilk olarak ulusal güvenlik sağlanmalıdır. Geleneksel güvenlik çalışmaları denince bu çalışmalar üzerinden güvenlik anlayışlarıyla realizm, neo-realizm, liberalizm, barış çalışmaları ve stratejik çalışmalar anlaşılmaktadır²⁸.

Soğuk Savaş boyunca hakim olan güvenlik anlayışı ise bunlardan biri olan realizmin güvenlik algısıdır. Realistlere göre uluslararası alan tehlikelidir ve her an çatışmaya yönelik eğilimler taşır. Bir dünya hükümeti kurmak mümkün değildir. Onlara göre uluslararası barış, güç dengesiyle sağlanır. Bu kapsamda uluslararası ilişkilerde anlaşmazlıkların çözümünü sağlayan tek aktör, devlettir. Devletler bunu güç kullanımıyla yapmaktadır ve tümü askeri ve

²⁴ Waltz, 2001: 54.

²⁵ Baylis, 2015: 154.

²⁶ Griffiths vd., 2013: 232-234.

²⁷ Baylis, 2015: 155.

²⁸ Bingöl, 2016: 17-21.

stratejik vasıtalarla güvenliği sağlamaya çalışmaktadırlar²⁹. Bu anlamda Soğuk Savaş'ın büyük bir kısmında güvenlik algısı askeri konular çerçevesinde şekillenmiştir. Soğuk Savaş süresi boyunca, güvenlikle ilgili yapılan çalışmalar da, çoğunlukla devletin askeri konularını içermiştir. Buna göre eğer bir sorun askeri kuvvetle ilgiliyse güvenlik sorunu (yüksek politika) olarak sayılmış, fakat eğer sorun askeri kuvvetle ilişkili değilse, düşük politika³⁰ konusu sayılmıştır³¹. Buradan da anlaşılabileceği üzere bu dönemde askeri konular dışında kalan; çevresel, ekonomik, siyasi ve toplumsal konular güvenlik algısı olarak düşük politika (low politics) alanları sayılmıştır. Fakat 1980'lerin sonlarına doğru uluslararası sistemdeki değişimlerle beraber çevresel, ekonomik ve toplumsal sorunların mevcut güvenlik yaklaşımıyla ele alınamaması sonucu, uluslararası güvenlik tartışmalarında radikal değişiklikler yaşanmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışına alternatif olarak "yeni" olarak adlandırılan güvenlik yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bakış açıları ve analiz metotları farklı olan yaklaşımlar, yalnızca askeri sorunların güvenlik konusu oluşunu eleştirmiştir³². Bu eleştirilerin artışı ile güvenlik kavramı, içine yeni unsurları da alarak genişleme sürecine girmiştir. Bir sonraki bölümde güvenlik kavramının genişletilmesi, Kopenhag Okulu'nun iki önemli çalışmasına odaklanılarak incelenecektir.

1.3 Güvenliğin Genişletilmesi, "Güvenikleştirme" ve "Sektörel Analiz"

Güvenlik üzerine yapılan araştırmalar ve çalışmalar genel anlamda 'ulusal güvenlik' ağırlıklı olmuştur. Özellikle ulus devletin ortaya çıkışıyla beraber güvenlik, askeri çerçevede düşünülmüş ve temel aktörü (koruyan ve korunan) devlet olagelmıştır. Fakat bir önceki bölümde de belirtildiği gibi Soğuk Savaş'ın sonlarına yaklaşıırken bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Küreselleşme ve karşılıklı bağımlılığın artmasıyla beraber mevcut güvenlik yaklaşımları yetersiz kalmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının ardından ortaya çıkan siyasi sorunlar, güvenliğin odak noktasında devletler dışında terör örgütlerinin de yer almasına neden olmuştur³³. Bunun dışında ozon tabakasının delinmesiyle birlikte baş gösteren çevre sorunları, kaynak kıtlığıyla alakalı sorunları gözler önüne seren 1973 petrol krizi³⁴ gibi yeni sorunlar, güvenlikle ilgili endişeler yaratmıştır. Küreselleşen

²⁹ Heywood, 2011a: 86-94.

³⁰ "High Politics", "Low Politics" Ayrıca bkz : Gökhan Akdoğan, Realizm ve "high politics" ve "low politics" Kavramları, Akademik Perspektif <http://akademikperspektif.com/2013/11/03/realist-yaklasim-ve-highlow-politics-kavramlari/> (erişim tarihi: 14.01.2017).

³¹ Baldwin, 1997: 9.

³² Bingöl, 2016: 17.

³³ Kılıçaslan, 2016: 45-64.

³⁴ 1973 OPEC ve Petrol Krizi: 15 Ekim 1973 tarihinde Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliğinin OAPEC (OAPEC, OPEC üyesi Arap ülkeleriyle Mısır ve Suriye'den oluşur) Yom Kippur Savaşı'nda ABD'nin İsrail

dünya; tek aktörün devlet olduğu güvenlik yaklaşımlarının, ortak güvenliği tehdit eden sorunları ele almakta yetersiz kalması nedeniyle, güvenlik kavramı formunda değişiklikler yaratmıştır. Bu noktada Kopenhag Okulu³⁵'nin bakış açısı dikkat çekmektedir. Kopenhag Okulu geleneksel güvenlik yaklaşımlarının düşük politika olarak gördüğü tehdit ve sorunları, güvenliğin konusuna dahil ederek genişletmiştir. Okulun öne çıkan temsilcileri Ole Waever, Barry Buzan ve Jaap de Wilde'dir. Kopenhag Okulu belirtildiği üzere geleneksel güvenlik yaklaşımlarını eleştirmiş ve teorilerini bu kapsamda geliştirmiştir. Bu eleştirilerdeki temel odakları ise güvenlikle ilgili yaklaşımlarda, devletin tek ve temel aktör olması ve yalnızca askeri problemlerin güvenlik tehdidi olarak görülmesidir³⁶. Bu anlamda okulun çalışmalarında önem arz eden iki kavram üzerinde durulacaktır: güvenlikleştirme ve sektörel analiz.

Güvenliğin genişletilme çabaları ile birlikte, güvenlik kapsamı içine birçok konu girmiştir. Konuların çeşitliliğiyle beraber ortaya şu soru çıkmıştır: Bu konulardan hangileri güvenliğin konusu olarak görülebilir, hangileri güvenliğin konusu olarak görülemez? Okul bu soruna çözüm bulabilmek adına "güvenlikleştirme" kavramını geliştirmiştir. Kavramı açıklayabilmek adına öncelikle, aktörler ve başvuru nesnesi kavramları açıklanacaktır³⁷:

-Başvuru nesnesi (referent object): Varoluşsal olarak tehdit altında olduğu sezilen ve hayatta kalmak için yapılacakları meşrulaştıracak şeylerdir.

-Güvenlikleştirici aktörler (securitizing actors): Sorunları güvenlikleştiren aktörlerdir. Bunu başvuru nesnesinin, varoluşsal olarak tehdit edildiğini ilan ederek gerçekleştirirler.

Okula göre güvenlik var olmakla, mevcudiyetle ilgili bir durumdur. Dolayısıyla başvuru nesnesinin var oluşuna, yani mevcudiyetine yönelik bir tehdit meydana geldiğinde, bu güvenlik sorunu olur. Sorunla birlikte başvuru nesnesine zarar gelmemesi amacıyla, önlem alma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu önlemleri almanın meşruluğu ise söz konusu tehditlerin başarılı bir şekilde sunulması ve kabul görmesiyle sağlanmaktadır. Böylece güvenlikleştirme süreci gerçekleşmiş olur. Bir konunun güvenlik meselesi olarak sunulması ve kabul edilmesi ise bireylerin tek başına verdikleri bir karar olmamaktadır. Güvenlikleştirme sürecinde, konuşmacı ve izleyiciler bulunmaktadır. Konuşmacı, güvenlikleştirici aktör konumundadır. İzleyiciler ise sorunu, güvenlik meselesi olarak algılayan ve kabul eden kitle konumunda bulunmaktadırlar. Başarılı bir güvenlikleştirme, sadece konuşmacı yani güvenlikleştirici aktörün problemi sunmasıyla kararlaştırılmamaktadır.

Ordusuna destek vermesine karşılık olarak ilan ettiği petrol ambargosuna denmektedir. Arslan: 2011, Akademik Perspektif, <http://akademikperspektif.com/2011/10/11/opec-ve-petrol-krizi/> (erişim tarihi: 14.01.2017).

³⁵ 'Kopenhag Okulu', 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi çatısı altında "Barış ve Çatışma Araştırması Merkezi" adı ile kurulmuştur. Kılıçaslan, 2016: 45-64.

³⁶ Bingöl, 2016: 21.

³⁷ Buzan vd., 1998: 36.

Süreci tamamlamak ve sorunu güvenlik meselesi olarak kabul ettirebilmek için; izleyicinin, varoluşsal bir tehdit durumu bulunduğunu kabul etmesi gerekmektedir³⁸.

Genel anlamda, başarılı bir güvenlikleştirme üç adımdan oluşmaktadır. İlk adım varoluşsal tehditlerin tanımlanmasıdır. İkinci adım bu tehditlerin engellenmesi adına acil durum eylemleridir. Üçüncü adım ise mevcut kuralların dışına çıkma durumunun, birimler arasındaki ilişkiler üzerine etkileridir. Burada bahsedilen şey meşrulaştırma işlemidir. Yani acil durumlarda, belli kuralların, düzenlemelerin ötesine geçebilme ve olağanüstü önlemler alabilme gerekliliğinin tüm birimler tarafından kabul edilmesi durumudur³⁹. Okula göre güvenlik; özgürlüğü tehditlerden, devlet ve toplumların kendi bağımsız kimliklerini, düşman olarak gördükleri değişimlerden korumak üzere sağlanan bir durumdur⁴⁰. Buradan da anlaşılacağı üzere okul çalışmalarında analiz birimi olarak devlet ve toplumlara odaklanmıştır. Bu anlamda toplulukların güvenliğine etki eden beş durum belirlemiş ve bunları güvenlikleştirme sürecine adapte etmişlerdir. Güvenliği sektör analizi temelinde inceleyerek, her bir sektör arasındaki ilişkiyi dikkate almış ve bütüncül bir yaklaşım ortaya koymuşlardır⁴¹. Sektörler; askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenliktir.

-Askeri Güvenlik iki durumla ilgilenmektedir. Bunlardan ilki devletlerin, silahlı hücum ve savunma kapasiteleridir. İkincisi ise devletlerin niyetidir (Niyet, diğer devletlerin söz konusu devletle ilgili yapacağı planlar ve hamlelerdir).

-Siyasi Güvenlik, devletlerin örgütlenme kararlılığı, yönetim ilişkileri, iktidar, devlet sistemi ve devletlerin kendi meşruiyetlerini sağladıkları ideolojilerle ilgilenmektedir.

-Ekonomik Güvenlik, piyasaya ve kaynaklara erişimlerle ilgilenmektedir. Finans ilişkileri, ticaret vb. üzerinden devletin gücünü ve refahını kabul edilebilir bir seviyeye getirme amacı bulunmaktadır.

-Toplumsal Güvenlik, toplumların din, dil, kültür, kimlik ve örfleri gibi özelliklerinin korunması, geliştirilmesi ve yeniden üretilmesiyle ilgilidir. Özellikle küreselleşmeyle birlikte toplumların iç içe geçmesi ve bağımlılıklarının artması nedeniyle bu tür toplumsal durumların uyumu güvenlik açısından önemli olmuştur.

³⁸ Buzan vd., 1998: 36.

³⁹ Taureck, 2006: "Securitization Theory and Securitization Studies", http://wrap.warwick.ac.uk/1082/1/WRAP_Floyd_Securitization_theory_and_securitization_studies_WRAP.pdf (erişim tarihi: 28.02.2017).

⁴⁰ Buzan, 1991: 431-451.

⁴¹ Buzan, vd., 1998: 27-28.

-Çevresel Güvenlik ise yerel ve evrensel anlamda yeryüzünde yaşam bulunan tüm bölgelerin üstünde bir savunma sistemi oluşturmakla ilgilenmektedir⁴². Çevresel güvenliğin alanı oldukça geniştir. Kaynak kıtlıkları, iklim değışikliğı, kuraklık ve diğerk çevresel felaketlerin hepsi ve bunların yarattığı tüm sorunlar çevresel güvenliğin konusu içine girmektedir. Çeşitli çevresel sorunların etkisi yalnızca bir bölgede ya da alanda değil, küresel çapta tüm dünyayı etkileyebilmektedir. Ayrıca kaynak kıtlıkları ve iklim değışikliğı gibi çevresel sorunların sonuçları çatışmaları etkileyerek, hem ülkeler arasında sorunlara hem de iç işlerinde bir takım problemlere yol açmaktadır⁴³. Bu anlamda çevresel güvenlik günümüzde çok büyük öneme sahiptir.

Sektör analizi temelinde incelenen beş güvenlik durumu da birbirleriyle bağlantılı konumdadır ve birbirlerinden bağımsız hareket edememektedirler. Güvenlik sorunu içerisinde her biri kendi içinde öncelikli bir odak merkezi durumunda olsa da, birbirlerine örümcek ağı gibi kuvvetli bağlantılarla bağlıdırlar⁴⁴. Sonuç olarak Kopenhag Okulu, güvenliğin kapsamını genişletmiş ve geleneksel güvenlik anlayışının aksine güvenliğin, devlet içi ve devlet dışı aktörleri de kapsaması gerektiğini ortaya koymuştur. Kopenhag Okulu dışında geleneksel güvenlik anlayışının devlet odaklılığını eleştiren bir diğerk okul da Galler Okulu⁴⁵'dur. Bu okul da güvenliğin konusunun yalnızca askeri konular olmasını eleştirerek, başvuru nesnesinin insan olarak alınmasını ve insan özgürleşmesi kapsamında güvenlik algısı yaratılmasını savunmaktadır⁴⁶.

Bu bölümde güvenliğin genişletilmesi, güvenlikleştirme ve sektör analizi üzerinde durulmuştur. Buradaki temel amaç; güvenliğin değışen algısı kapsamında çevresel güvenliğin, hakim geleneksel anlayıştan sonra, akademik düzeydeki güvenlik çalışmaları içine dahil edilmesini görmektir. Ancak çevresel güvenlik ilk olarak bu noktada ortaya çıkmamıştır. 1970'li yıllardan itibaren çevre ve güvenlik ilişkisi dikkatleri çekmeye başlamıştır. Hatta çevresel kaygılarla ilgili güvenlik kapsamındaki tutumları daha geriye bile götürmek mümkündür. Bu anlamda bir sonraki bölümde çevre ve güvenlik ilişkisine odaklanılarak çevresel güvenlik kavramının günümüze kadar olan gelişim süreci incelenecektir.

⁴² Buzan, 1991: 431-451

⁴³ Viotti ve Kauppi, 2014: 506-508.

⁴⁴ Buzan, 1991: 431-451.

⁴⁵ Galler Okulu, Soğuk Savaş sonrasında Aberyswyth Üniversitesi'ndeki Ken Booth ve Richard Wynjones gibi akademisyenlerin çalışmalarıyla tanınmaya başlanan bir okuldur. Bingöl, 2016: 34-37.

⁴⁶ Bingöl, 2016: 34-37.

1.4 Çevre ve Güvenlik İlişkisi

Çevresel bozulmaların doğa, insan, devlet gibi varlıklar üzerinde yarattığı etkiler ve bu etkilerin sonuçları güvenlik kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Çevre ve güvenlik ilişkisinin bu anlamda uzun bir gelişimi olmuştur. Çevre ve güvenlik arasında var olan etkileşim asırlar öncesine dayansa da, literatüre girişi 1960'lı ve 1970'li yıllarda gerçekleşmiştir.

1.4.1 Çevre ve Güvenlik İlişkisinin Gelişimi

Çevre ve güvenlik ikilisi belli bir döneme kadar yan yana ve bağlantılı bir biçimde kullanılsa da ikili arasındaki durumu anlayabilmek için milattan önceki yıllara gitmek dahi mümkündür. İki kavram arasındaki bağlara geçmeden önce çevrenin ne olduğunun tanımının yapılması gerekmektedir. Çevre kelimesinin anlamı çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Türk Dil Kurumu'ndaki tanımına göre çevre, bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferidir. Genel bir tanımla çevre; "insan etkinlikleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da uzunca bir süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır"⁴⁷. Tanımda bahsedilen fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenler burada odaklanması gereken noktalar. İnsanlık tarihinde çevrenin rolü oldukça önemli bir yerdedir. Aslında tanımdan yola çıkılacak olursa çevre, en önemli konumda bulunmaktadır. Buradaki bağlantı Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi ile kurulabilmektedir. Bu teoriye göre karşılanması gereken ilk ihtiyaçlar fizyolojik ihtiyaçlardır. Yani açlık, susuzluk, hava gibi yaşamsal ihtiyaçlar öncelikle karşılanmalıdır. İkinci önemli ihtiyaç ise güvenlik ihtiyacıdır. Tehlikelerden korunma, barınma gibi ihtiyaçları içermektedir⁴⁸. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi'nin ilk ikisinde görüldüğü üzere bu ihtiyaçlar hayatta kalmayla ilgilidir. İşte bu yaşamsal faaliyetlerin devamlılığı adına duyulan ihtiyaçlar çevrenin tanımında bahsedilen fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerle sağlanmaktadır.

Bir diğer tanıma göre çevre, "canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşimlerinin bir bütünüdür"⁴⁹. Etkileşim buradaki anahtar kelimedir. Dünya'nın döngüsel hareketleri, jeolojik hareketler, doğa olayları, iklim, bitki ve hayvan türleri, insanlar ve daha birçok canlı cansız varlık, birbirlerini etkilemektedir. Bu etkileşim bir denge durumu içindedir. Ancak insanların doğaya⁵⁰ müdahalesiyle bu dengede bir takım bozulmalar ortaya çıkmıştır. Böylece insanlık,

⁴⁷ Keleş vd., 2015: 33.

⁴⁸ Green, C., A Theory of Human Motivation A. H. Maslow, 1943 Classics in the History of Psychology <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (erişim tarihi: 15.01.2017).

⁴⁹ Keleş vd., 2015: 34.

⁵⁰ Doğa: İnsanın dışında oluşan, herhangi bir insan müdahalesi olmaksızın ortaya çıkan, gelişen her şey, örneğin toprak, toprak altı zenginlikler, su, hava, bitkiler, hayvanlar doğayı oluşturmaktadır. Keleş vd., 2015: 32.

ihtiyaçlarını karşılamak adına fütursuzca doğaya müdahale ederken, karşılığında bozulan dengeden zararlı çıkan ve yaşamsal faaliyetlerinin güvenliğini tehlikeye sürükleyen yine kendisi olmuştur. Bu anlamda ilk olarak avcı-toplayıcı gruplar, örneğin bal için vahşi arı kovanlarını ya da bir çok yabancı bitki türünü yok etmişlerdir. Ayrıca özellikle avcılık faaliyetleriyle, çevre üzerine büyük etkileri olmuştur. Kontrolsüz avlanma sonucu bazı hayvan türlerinin, neslinin tükendiğine dair kanıtlar bulunmuştur. Avcı-toplayıcı grupların ardından tarımsal faaliyetlere geçişle birlikte farklı yöntemlerle olsa da çevreye verilen zararlar devam etmiştir. Tarımın yaygınlaşması ile birlikte yerleşik hayata geçiş ve artan nüfus, çevre üzerindeki baskıyı artırmıştır. Artan nüfus sonucu ortaya çıkan şehirler, kaynak talebinin artmasına yol açmıştır. Bu noktada en çok ormanlar zarar görmüştür. Çünkü ısınma, yemek pişirme gibi ihtiyaçlardan ötürü oduna talep artmıştır. Ormanların tükenmesine bağlı olarak erozyon sorunu ortaya çıkmıştır. Böylece yetiştirilen besin miktarı düştükçe toplumun temelleriyle ilgili sorunlar baş göstermiştir⁵¹. Çevreyle ilgili problemler dolaylı ya da dolaysız yoldan uygarlıkların çöküşüne neden olmuştur. Yani insan topluluklarının çevreye verdiği zararlar, en sonunda yine kendi temellerini etkilemiştir. Aslında bu karşılıklı etkileşim, döngüsel bir süreçtir. İnsan nüfusunun sürekli artışı nedeniyle, daha fazla insanı barındırma ve besleme gereksinimi, çevre üzerindeki baskıları artmıştır. Baskıların artması sonucu ise çevre üzerinde ve doğal döngüler üzerinde bozulmalar yaşanmış ve bunun sonucunda insan toplulukları ve diğer varlıklar, daha büyük sorunlarla boğuşmak zorunda kalmıştır.

Çevrenin insanlık tarihi üzerindeki etkilerini görebilmek için yüzyıllar öncesine gidilebilmektedir. Örneğin jeolojik hareketler kapsamında, yeraltı ve kara hareketleri bunlardan ikisidir. Bu yeraltı hareketleri büyük doğal afetler şeklinde meydana gelerek bazı bölgelerde yaşayan halkları yok etmiştir. Kıtaların hareketi ise, sonuçları günümüze de ulaşan çok önemli değişimlere sebep olmuştur ki bunlar; dünya üzerindeki kaynakların dağılımı (fosil yakıt rezervleri vs.) ve bu kıtaların hepsinde farklı hayvan ve bitki türlerinin oluşumudur. Jeolojik hareketlerle beraber iklimin de etkisi, çevrenin içinde barındırdığı ve insanlık tarihini etkileyen güçlerden biridir⁵². Yine iklimin insanlık üzerindeki etkileri yaşamsal düzeydedir.

İnsanlık adına tarihte iki köklü değişim yaşanmıştır. Bunlardan biri yukarıda bahsedilen tarım faaliyetlerinin başlaması ile birlikte yerleşik hayata geçiştir. İkinci köklü değişim ise sanayileşme hareketleridir ki; bu değişimin çevre üzerindeki etkileri, birinci değişimin etkisinden çok daha büyük boyutlarda olmuştur. Bunun en büyük nedeni ise

⁵¹ Ponting, 2012: 40-90.

⁵² Ponting, 2012: 10-12.

kullanılan enerji kaynakları ve üretilen toplam enerji miktarındaki artıştır. Kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil enerji kaynaklarının tüketiminde yaşanan büyük artış, insanlık tarihinde meydana getirdiği toplumsal, ekonomik, siyasal ve sosyal değişimler kadar çevre üzerinde de etkili olmuştur. Sanayileşmenin artışıyla beraber kentleşme oranı artmıştır. Ayrıca bu süreçte ürün sayısı ve çeşitliliğini artıran teknolojiler doğmuş ve bunlar çevreye çeşitli zararlar vermiştir. Fosil yakıtların tüketimi sonucu ortaya çıkan kirlilik, çevreyi ve insan sağlığını büyük oranlarda etkilemiştir. Kirlilik etkilerinin farkedilmesi ise 1970'lerde kimyasal sanayi ürünleri olan CFC⁵³ gazlarının, ozon tabakasının delinmesine yol açığının anlaşılmasıyla olmuştur⁵⁴.

Bir önceki paragrafta bahsedilen insalık tarihinin iki büyük değişim dönemi ve sonrası, çevre ve güvenlik ilişkisi bakımından Wolfers'in⁵⁵ güvenlik tanımı ele alınarak incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Wolfers'in tanımına göre güvenliğin iki yönü vardır. İlki sahip olunan değere ilişkin bir tehdidin bulunmaması, ikincisi ise bu değerlere ilişkin bir saldırı olacağı korkusu bulunmamasıdır. Buna göre insanlık tarihi açısından düşünüldüğünde sahip olunan bu değer yukarıda bahsedildiği üzere kimi zaman besin kaynakları, kimi zaman su kaynakları, kimi zaman temiz nefes almanın bile dahil edilebileceği yaşamsal faaliyetler olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Nitekim bu bireylerden devletlere kadar görülebilir bir durumdur. Örneğin Clive Ponting; Sümer, Maya Uygarlıkları'nın ve Roma Uygarlığı'nın çöküşünün temelini tarımsal faaliyet yöntemleri ve kaynakların aşırı tüketimi gibi çevresel nedenlere bağlamıştır⁵⁶.

Bu görüşler göz önüne alınırsa çevre ve güvenlik ilişkisi daha iyi anlaşılabilir. Hatta güvenlik-çevre bağlantısını anlamak adına antik çağlara Thukydides'in "Pelopolannessos Savaşı" ve Plato'nun "Devlet" eserine kadar gidilebilmektedir. İki yazar da Sparta ve ekonomisi ağır ithalatlara dayanan Atina'nın güvenliklerini karşılaştırmış ve bu karşılıklı bağımlılığın yarattığı canlılığın, Atina'da coşkuya neden olsa da, aslında devleti daha da zayıflattığını belirtmişlerdir. Buradan hareketle kendi kendine yetebilmek, daha güvenli hale gelebilmek için çok önemli bir adımdır⁵⁷. Kaynak yetersizliği ve kaynakların

⁵³ CFC (Kloroflorokarbonlar): Klorin, flüorin ve çoğunlukla da hidrojenin karışımından oluşur. Bu gazların çoğunluğu 1950'lerin ürünü olup günümüzde buzdolaplarında, klimalarda, spreylerde, yangın söndürücülerde ve plastik üretiminde kullanılmaktadır. Bilim insanları bu gazların ozonu yok ederek önemli iklim ve hava değişikliklerine neden olduklarını kanıtlamışlardır.

Biyosfer Canlılığının Devamı:

<https://biyosferdekicanliligindevami.wordpress.com/2015/05/27/kloroflorokarbon-gazlari-cfc/> (erişim tarihi: 28.01.2017).

⁵⁴ Ponting, 2012: 45, 321, 449-453.

⁵⁵ Wolfers, 1952: 485.

⁵⁶ Ponting, 2012: 84, 95.

⁵⁷ Floyd ve Matthew, 2013: 2.

aşırı tüketimi gibi çevresel sorunlar, görüldüğü üzere antik çağlardan beri devletlerin akıbeti açısından büyük önem teşkil etmiştir. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra, dünya üzerinde su kaynakları gibi kaynak temelli pek çok problem açık olarak, iç ve dış çatışmalara sebep olmuştur. 1960'lı yıllardaki İsrail-Ürdün Savaşı gibi ülkeler arası savaşlar ve 1980'li yıllarda Güney Afrika'daki iç çatışmalar⁵⁸ bunlara örnek gösterilebilmektedir⁵⁹.

1.4.2 Çevre ve Güvenlik İlişkisinin Literatüre Girmesi

Çevresel konular, öncelikle ulusal gündem içinde yer edinmiş, daha sonra güvenlik bağlamında ele alınmıştır. Çevresel konuların, güvenlik eksenini etrafında düşünülerek tam anlamıyla ilgi çekmeye başlaması ise yine kaynak problemleriyle ilintili olmuş ve özellikle 1973 Petrol Krizi ile kendi kendine yeterliliğin önemi daha iyi anlaşılmıştır. Aynı dönemlerde sanayileşmenin dünya üzerinde çevresel anlamda yarattığı bozulmaların farkedilmeye başlanması ve devletleri etkilemesiyle birlikte, güvenliğin çevresel boyutlarının olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Ardından 1980'li yıllarda ozon tabakasının delinmesinin gözlemlenmesi, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerinin hissedilmeye başlanması sonucu bu sorunlar popüler bir hale gelerek, çevrenin ulusal güvenliğe etkisini artırmıştır⁶⁰.

Çevre ve güvenlik arasındaki kesin ve açık ifadelerin ortaya çıkışı, çevrenin gördüğü zararların, bireylerin, toplumların ve biyosferin güvenliği arasındaki bağlantıların kurulduğu 1960'lı ve 1970'li yıllardır. Bu anlamda yeni ufuklar açan bir kitap olarak Rachel Carson'un 1962 yılındaki "Sessiz Bahar (Silent Spring)" eseri önemlidir. Eser kırsal bölgelerdeki böcek ilacı kullanımlarının çevreye olan yıkıcı etkilerinden bahsetmektedir. Ardından yine çevre ve güvenlik arasında bağlantı kurulması açısından, Lynn White Jr, Garrett Hardin, Paul Ehrlich sırasıyla 1967, 1968 ve yine 1968 yıllarında eserler⁶¹ yayınlamışlardır⁶². Çevre ve güvenlik arasındaki ilişkinin tanımlanması açısından dönüm noktası ise 1971'de Richard Falk'un "Tehlikedeki Gezegen (This Endangered Planet)" eseri olmuştur. Falk kaynak kıtlığı ve şiddet arasındaki ilişkiyi tanımlamıştır. Buna göre kaynaklar üzerinde, daha büyük paya sahip olanların eldekileri savunmak amacıyla, daha az paya sahip olanlara karşı seferberliği durumu söz konusudur. Falk terim olarak çevresel güvenlik kavramını kullanmamıştır ancak kavramın merkezinde yer alan birçok konuyu öne çıkararak güvenlik ve çevre arasındaki ilişkiler

⁵⁸ Homer-Dixon ve Percival, 1998: 279-298.

⁵⁹ Homer-Dixon, 1994, <http://www.homerdixon.com/projects/evidence/evid1.htm> (erişim tarihi 29.01.2017).

⁶⁰ Sençerman, 2013: 7-8.

⁶¹ Lynn White Jr, The Historical Roots of Our Ecological Crisis (1967);

Garret Hardin, The Tragedy of the Commons (1968); Paul Ehrlich, The Population Bomb (1968).

⁶² Floyd ve Matthew, 2013: 2.

açısından ilk kapsamlı tanımlamaları yapmıştır⁶³. Ayrıca Falk iklim değişikliği ve güvenlik ilişkisi açısından da daha sonra yapılacak olan araştırmaların temelini atmıştır⁶⁴.

Falk dışında yakın tarihlerde dikkat çeken bir diğer araştırma 1972'de Donella Meadows vd. tarafından Roma Klübü çerçevesinde yayınlanan "Büyümenin Sınırları (The Limits to Growth)" raporu olmuştur. Klüp raporda, gezegenin büyüme sınırlarına; sanayileşme, nüfus, gıda üretimi, kirlilik ve kaynak tüketiminde dünya üzerindeki mevcut eğilimler değişmeden devam ederse, içinde bulunulan yüz yılda ulaşılacağını belirtmiştir⁶⁵. Sürdürülebilirlik⁶⁶ konusuna odaklanan bir rapordur. Matematiksel modellemeler ve hesaplamalar yapılarak sunulan rapor toplum ve karar vericiler için ciddi bir uyarı niteliğindedir⁶⁷. Çevre sorunlarının uluslararası gündem içinde, temel bir konu olduğu ilk konferans ise 1972'de Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'dır⁶⁸. Konferansın sonunda yayınlanan bildiride genel anlamda çevrenin korunması ve geliştirilmesi fikri vurgulanmıştır⁶⁹.

Çevresel sorunlar ve güvenlik arasındaki bağlantılar açısından bir diğer önemli yayın ise 1977 yılında Lester Brown tarafından yayınlanan "Ulusal Güvenliğin Yeniden Tanımlanması (Redefining National Security)"dir. Brown çalışmasında ekolojik, ekonomik ve politik anlamda birbirine bağımlı olan bir dünyada 'ulusal güvenlik' kavramının artık yeterli olmadığını belirtmiştir. Brown'a göre meydana gelen küresel krizlerde ülkeler, yani ulusal hükümetler hala en önemli karar vericiler oldukları için doğrudan doğruya kendileri tepki vermelidirler; fakat küresel sorunların yarattığı güvenlik sorunları için uluslararası bir işbirliği de gerekmektedir⁷⁰. Çalışmada 1973'teki petrol ambargosuna değinilerek alternatif enerji kaynakları ve sürdürülebilir bir ekonomi üzerinde durulmuştur. Biyolojik sistemdeki bozulmalara dikkat çekilmiş ve bu anlamda baskı altında olan balıkçılık, mera, orman ve ekin alanları değerlendirilmiştir. Ayrıca iklim değişikliği üzerinde durularak bu bağlamda insan etkinlikleri sorgulanmış ve gıda güvenliğine değinilmiştir⁷¹.

⁶³ Barnett, 2001: 37.

⁶⁴ Met, 2011: 38.

⁶⁵ Meadows vd., 1972: 23. <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf> (erişim tarihi: 03.02.2017).

⁶⁶ Sürdürülebilirlik: Bir sistemin belli bir dönemde sağlıklı olan durumunu ve varlığını devam ettirme kapasitesidir. Heywood, 2011a: 461.

⁶⁷ Weiler, 2015: 9.

⁶⁸ Dinç, 2008: 7.

⁶⁹ UNEP 1972, Declaration of the United Nations Conference <http://www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?documentid=97&articleid=1503> (erişim tarihi: 03.02.2017).

⁷⁰ Brown, 1986: 25-32.

⁷¹ Brown, 1986: 25-32.

Brown'un bakış açısı daha sonra Richard Ullman'ın 1983'teki eseri olan "Güvenliğin Yeniden Tanımlanması (Redefining Security)"de daha ayrıntılı bir şekilde teorikleştirilmiştir⁷². Ullman depremler, kaynaklar ve bölgeler üzerindeki çatışmalar, nüfus artışı ve kaynak kıtlığı gibi çevresel sorunları listeleterek, ulusal güvenlik kavramının yeniden tanımlanması gerektiğini belirtmiştir. Eserin başlıca özelliği ise ulusal güvenliğe karşı yapılan bir tehdidin, o devlet sakinlerinin yaşam kalitesini hızla düşürebilen ya da devlet içindeki insanların ve kuruluşların seçeneklerini daraltabilen herhangi bir şey olarak tanımlanmasıdır⁷³. Bu anlamda çevre gibi faktörlerin de ulusal güvenliği etkilediğini belirtmiştir. Ullman'ın görüşlerini tekrarlayan ve hatta genişleten bir diğer bilim insanı ise Myers olmuştur⁷⁴. "Nihai Güvenlik (Ultimate Security)" adlı eserinde çevresel konuların güvenlik meseleleri içine dahil edilmesini açıkça savunmuştur. Çevresel bozulmanın şiddetli çatışmalara neden olacağını belirtmiştir. Myers'e göre gıda kıtlığı, balıkçılığın bitişi, su kıtlığı, iklim değişikliği ve ormansızlaşma çatışmaya neden olacak ve hatta bu noktada çevresel mülteciler dikkat çekici olacaktır. Ancak Myers bunların nedensel zincirini açıklamamıştır⁷⁵. Özetle Myers güvenliğin çevresel bir boyutu olmazsa, diğer boyutlarının değersizleşeceğini belirtmiş ve çevresel bir güvenliğin "nihai güvenlik" olduğunu savunmuştur⁷⁶.

1986'da Westing, çevre ve güvenlikle ilgili çalışmalar yapmıştır⁷⁷. Westing'in odak noktası ise; kaynak savaşlarının önlenmesi ve bunun yapılabilmesi için de uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi gerektiği düşüncesi olmuştur. Çevre sorunlarıyla ilgili olarak devletler arasında işbirliği yapılması gerektiğinin, erken dönem savunucularından biri olmuştur. Ona göre kalkınma, çevre ile uyumlu gerçekleştirilmelidir. İşte tam da teması bu yönde olan ilk önemli belge 1987 yılında Birleşmiş Milletler ve Çevre Komisyonu tarafından yayınlanan (Brundtland Raporu) "Our Common Future" raporudur⁷⁸. Raporda çevreyle ilgili problemlerin, siyasi gerginliklerin ve askeri çatışmaların nedeni ve aynı zamanda sonucu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma⁷⁹ kavramından bahsedilmiştir. Savaşın ve özellikle nükleer silahların kullanımından kaynaklanabilecek çevresel stresler üzerinde

⁷² Floyd ve Matthew, 2013: 3.

⁷³ Barnett, 2001: 38.

⁷⁴ Floyd ve Matthew, 2013: 3.

⁷⁵ Myers, 1993.

⁷⁶ Floyd ve Matthew, 2013: 3.

⁷⁷ Westing, 1998.

⁷⁸ Barnett, 2001: 41.

⁷⁹ Sürdürülebilir Kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğine zarar vermeksizin mevcut ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan kalkınmadır.

durularak uluslararası işbirliği ile gelecek uluslararası düzenlemeler üzerinde durulmuştur⁸⁰. Çevresel güvenlik teriminin açık bir şekilde kullanımı ilk kez bu rapordadır⁸¹.

Birleşmiş Milletler, NATO, AGİT gibi uluslararası örgütler 1970'lerden sonra çevre ve güvenliğin bağlantılarını özümseyerek bu konuda çeşitli toplantılar ve çalışmalar yapmıştır. Bu anlamda en önemli örneklerden biri de NATO'nun 1991 yılındaki yenilenen stratejik konseptinde, çevresel sorunlara, güvenliğe karşı bir tehdit olarak yer vermesidir. Stratejide; ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliğin işbirliği içinde savunulmasına odaklanılarak güvenliğin çevresel öğeleri de olduğu belirtilmiştir⁸². Soğuk Savaş'ın bitimine kadar geçen dönemde gelişim gösteren çevresel güvenlik kavramına, 1992 UNEP Rio Yeryüzü Zirvesi⁸³yle beraber dikkatler çekilmiş ve bu aşamadan sonra kavramın anlamı genişletilmiş ve derinleşmiştir.

Çevrenin güvenlik meselesi olarak kabul edilme süreci yalnızca akademik çevrelerde yapılan çalışmaların etkisiyle gerçekleşmemiştir. Bu anlamda bir güvenlik sorunu olarak çevre, güvenlikleştirme süreci içinde incelenebilir konumdur. Ozon tabakasının delinmesi, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi problemlerin farkedilmesi, savaşlar ve 1973'teki ambargo nedeniyle dikkatleri üzerine çeken kaynak sorunları gibi çevresel sorunlar, doğa ve insan yaşamını tehdit eden güvenlik sorunları olarak öne çıkmıştır. Önceki bölümde bahsedilen güvenlikleştirme sürecine göre, mevcut zararlar neticesiyle, bu problemlere önlem alma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu önlemleri almanın meşruluğu ise bahsedilen çevresel tehditlerin başarılı bir şekilde sunulması ve kabul görmesiyle sağlanmaktadır. Bu anlamda yine bir önceki bölümde güvenlikleştirme sürecinde bahsedilen konuşmacı ve izleyiciler önem taşımaktadır.

Konuşmacı pozisyonuna örnek olarak, 1990'ların başından itibaren çevre meselelerine dikkat çeken Mihail Gorbachev, Bill Clinton, Al Gore gibi liderler verilebilmektedir. 1988 Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Gorbachev, çevre ve insanlar arasındaki ilişkilerin tehditkar bir hale geldiğini ve gökyüzünden gelen tehlikenin artık füzeler değil, küresel ısınma olduğunu belirtmiş ve Ekoloji Güvenliği Konseyi oluşturulmasını teşvik etmiştir⁸⁴. Bill Clinton da yardımcısı Al Gore ile birlikte AIDS ve HIV virüsü gibi hastalıkların yayılmasına dikkat çekerek, ülke içi veya dışı arasında çok büyük bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Yine

⁸⁰ Report of the World Commission on Environment and Development : Our CommonFuture <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

⁸¹ Barnett, 2001:41.

⁸² NATO, 1991, The Alliance's New Strategic Concept. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (erişim tarihi: 25.03.2017).

⁸³ Earth Summit, UN Conference on Environment and Development, <http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html> (erişim tarihi: 29.03.2017).

⁸⁴ Trombetta, 2008: 591.

Al Gore ile birlikte küresel ısınmaya ve diğer çevre sorunlarına önem vermiş ve bu konulara dikkat çekmeyi başarmışlardır⁸⁵. Nitekim Gorbachev, Bill Clinton ve Al Gore'un çabalarının ardından; Birleşmiş Milletler, diğer uluslararası örgütler ve ülkeler, çevre sorunlarını dikkate alarak çevresel problemlerin kendilerini ve tüm dünyayı tehdit eden bir güvenlik meselesi olduğunu kabul etmeye başlamışlardır⁸⁶. Güvenlikleştirme süreci, izleyicilerin de problemi bir güvenlik sorunu olarak kabul etmesiyle tamamlanmaktadır. Dolayısıyla kamuoyunun ve diğerlerinin kabulüyle çevre, bir güvenlik meselesi olarak tanınmıştır. Tabiatıyla bu süreç akademik çevre, siyasi çevre, kamuoyu, uluslararası kuruluşlar ve liderlerle tamamlanmıştır.

Özetle Soğuk Savaş'ın sonunda çevresel problemlerin negatif etkilerinin anlaşılmasının artışı üzerine bilimsel, politik ve askeri çevrelerde daha geniş kapsamlı bir güvenlik arayışı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu aşamadan sonra güvenlik artan bir biçimde, yalnızca belirli bir devletin vatandaşlarının güvenliği olarak değil, herhangi bir insan olarak bireyin güvenliği şeklinde algılanmaya başlamıştır. Çevreyle ilgili problemlerin çözülmesi ve sürdürülebilir bir gelecek oluşturulmasının da dahil olduğu güvenliğin sağlanması için artık, insan ve insan çevresi dikkate alınmaya başlanmıştır⁸⁷. Bu bölümde çevre ve güvenlik arasındaki ilişkilere değinilmiş ve çevrenin bir güvenlik meselesi olarak kabul edilme süreci üzerinde durulmuştur. Bir sonraki bölümde çevresel güvenlik kavramı ele alınarak derinlemesine incelenecek ve temel ilkeleri üzerine odaklanılacaktır.

1.5 Çevresel Güvenlik ve İlkeleri

Çevre ile insan ve doğa güvenliği arasındaki ilişki son yıllarda birçok araştırmanın konusunu olmuştur. Gerçekleşen çevresel sorunların küresel anlamda dikkat çekmesiyle birlikte, hem ulusal hem de uluslararası bağlamda, çevreyle ilgili politikalar belirleme ihtiyacı artmıştır. Bununla birlikte bu noktada çevresel güvenliğin pek çok tanımı yapılmakta ve kavram farklı bakış açılarıyla da incelenmektedir.

1.5.1 Çevresel Güvenlik Kavramı

Çevre, insanlık tarihinde meydana gelen iki köklü değişimin ardından çeşitli etkilere maruz kalmıştır. Birincisi tarımsal faaliyetlerle birlikte yerleşik hayata geçiş ve ikincisi sanayileşme olan köklü değişimler, çevreyi de etkileyerek bu anlamda bir takım bozulmalara ve değişimlere neden olmuşlardır⁸⁸. En büyük baskı sanayileşme sürecinden sonra yaşayan

⁸⁵ Trombetta, 2011: 135-149.

⁸⁶ Sençerman, 2013: 17-18.

⁸⁷ Graeger, 1996: 109.

⁸⁸ Ponting, 2012: 45, 321.

çevre, belli bir döneme kadar göz ardı edilmiştir. Çevresel bozulmaların ve değişimlerin farkedilmesiyle birlikte ise kavramın önemi anlaşılmaya başlanmış ve çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bir önceki bölümde incelendiği üzere güvenlik ile olan ilişkisi dikkat çekmiş ve belirli bir sürecin sonunda güvenlik açısından, düşük politika konusu olmaktan, yüksek politika konusu olarak görüldüğü düzeye ulaşmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sürecinde iki kutuplu dünya düzenine ve öncelikli olarak askeri karşılaşmalara (yüksek politika düzeyi) dayanan ulusal güvenlik kavramı, sınırlı bir çerçeveye sahip olduğu gerekçesiyle sorgulanmış ve bu anlamda güvenlik kavramının, öncelikli olarak çevresel güvenlik ve ekonomik güvenlik boyutlarını içine alarak genişletilmesi önerilmiştir⁸⁹.

Çevresel bozulmaların negatif etkilerinin anlaşılması üzerine bilimsel, politik ve askeri çevrelerde daha geniş kapsamlı bir güvenlik arayışı üzerinde yoğunlaşıldığı belirtilmişti. Tabiatıyla bu arayışlar neticesinde çevrenin güvenliği ile ilgili pek çok tanımlama yapılmıştır; fakat her alanda kabul edilen, açık ve net bir çevresel güvenlik tanımı yapılması neredeyse imkansız gözükmektedir. Bunun yanında insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çevresel problemler ve güvenlik arasında teorik bir bağ oluşturmak için dört neden bulunmaktadır⁹⁰. İlk olarak çevresel bozulmalar neticesinde insanın güvenliği de dahil, yeryüzündeki tüm yaşam tehlikeydedir. Ormansızlaşma, hava ve su kirliliği gibi sivil ve askeri faaliyetler sonucu ortaya çıkan problemler, yaşam şartlarını değiştirebilir düzeyde tehlikelerdir. Bu anlamda çevresel güvenlik tanımlamaları yapılırken, sürdürülebilir bir yaşama ve insan çevresinin korunmasına yoğunlaşmıştır. İkinci olarak çevresel anlamda meydana gelen bozulmalar, şiddetli çatışmaların hem sebepleri hem de sonuçları konumundadırlar. Üçüncü olarak çevreyi korumanın önemli iki ögesi askeri güvenlikte de olduğu gibi, kontrol ve öngörülebilirliktir. Son olarak ise çevre ve güvenlik arasında kavramsal bir bağlantı kurulmuştur⁹¹.

Çevresel güvenliğin ilk tanımlarından biri, askeri faaliyetler sonucu zarar gören çevrenin iyileştirilmesini, bunun yanında sosyal bozulmalara ve çatışmaya neden olabilecek kaynak kıtlıklarının, çevresel bozulmaların ve biyolojik tehditlerin de iyileştirilmesini içeren insan-çevre dinamiklerini belirtmektedir. Çevresel güvenlikle ilgili bir diğer tanım, biyosferin işlevsel bütünlüğüne ve dolayısıyla birbirine bağımlı insan unsuruna yönelik, antropojenik tehditlerin proaktif bir biçimde en aza indirilmesidir⁹². Çevresel güvenlik son yıllarda ise

⁸⁹ Allenby, 2000: 9.

⁹⁰ Graeger, 1996: 109-110.

⁹¹ Graeger, 1996: 109-110.

⁹² Millennium Project, <http://www.millennium-project.org/millennium/es-2def.html> (erişim tarihi: 18.03.2017).

yorumlamalarda hiçbir sınırlama getirilmeksizin, insan, fiziksel, sosyal, ekonomik refah dahil olmak üzere kapsamlı bir şekilde anlaşılmıştır⁹³.

Bireylerin, grupların ve ülkelerin değer verdiği önemli şeyler, çevresel değişimlere karşı savunmasız durumdadır. Barnett'e göre çevresel güvenlik kavramının buradan ortaya çıktığına dair yaygın bir görüş vardır. Çevresel güvenlik ile ilgili uzlaşmış bir tanım olmadığını belirten Barnett, çevresel güvenlik kavramını anlamak adına öncelikle "çevresel güvensizlik" kavramının tanımlanması gerektiğini belirtmektedir. Çevresel güvensizlik; çevresel değişimlerden doğrudan veya dolaylı olarak kaynaklanan olumsuz etkilere karşı, bireylerin ve grupların savunmasızlığı durumu olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin ve grupların çevresel değişimlere uyum sağlayamadığı ya da çevresel değişimlerden kaçınamadığı koşullarda gerçekleşen bir durumdur. Bu nedenle çevresel güvenlik, bireylerin çevresel değişimi önleme veya bunlara uyum sağlama kabiliyetidir. Böylece bireylerin huzuru için önemli olan şeyler, çevresel değişimlerden olumsuz etkilenmemektedirler⁹⁴.

Çevresel güvenlik, çevre ve güvenlik bağlantılarının kurulmaya başlandığı andan itibaren pek çok tanımlamaya ve tartışmaya tabi olmuştur. İlk tartışmalar sonucu, çevresel bozulmaların yaygın olduğu kabul edilmiştir. Kavramın üzerine yapılan bir çok araştırma, gelişim sürecini etkilemiştir. Dalby kavram üzerine yapılan tartışmaları ve gelişim sürecini beş farklı döneme ayırmıştır⁹⁵. Birinci dönem içinde, çevrenin bir tehdit olarak tanımlanmasına yönelik ilk endişeler genelde, Soğuk Savaş güvenlik söylemlerinin formülasyonlarına benzemektedir. ABD ve Sovyetler Birliği'nde, çevresel problemlerin neden olduğu toplumdaki aksamalar ve istikrarsızlıklar önemli bir konu olmaktadır. İkinci dönem araştırmaları, çevresel problemlerin toplumsal tehditlere neden olduğu söyleminin, deneysel bir doğrulamasını yapmaya çalışan Toronto Üniversitesi'nden Homer-Dixon ve ekibinin yürüttüğü çalışmalardır. Ekip, çevresel kıtlık ve çatışmalar arasında nedensel bağlantılar kurmuştur. Çevresel kıtlıklar çatışmaya neden olur mu sorusu üzerine yoğunlaşarak, araştırmalar yapmışlardır⁹⁶. Çevresel kıtlık ve toplumsal tepkiler arasında bir dizi bağ oluşturmuşlardır. Buna göre toplumsal tepkimeler zayıf devletler gibi siyasi faktörlerle birleştiğinde, kaynak yönetimi veya çatışma çözümü için yetersiz kapasitelerle, muhtemelen açık çatışmalar ortaya çıkaracaktır⁹⁷.

⁹³ Kirchner, 2015: 1. <http://www.uvm.edu/~shali/Kirchner.pdf> (erişim tarihi: 23.02.2017).

⁹⁴ Barnett, 2007: 5.

⁹⁵ Dalby, 2003: 5073-5074.

⁹⁶ Homer-Dixon, 1994. <http://www.homerdixon.com/projects/evidence/evid1.htm> (erişim tarihi: 29.01.2017).

⁹⁷ Homer-Dixon ve Percival, 1998.

Üçüncü dönem araştırmaları, İsviçre Barış Vakfı'nın şiddete ve çevreye farklı açılardan bakan birkaç vaka incelemesi içeren geniş bir projeye sponsor olmasıyla yapılan araştırmalardır. ENCOP olarak adlandırılan proje, nedensel bir bağ üzerine yoğunlaşmıştır. Ana temaları hem ülkelerin kendi içinde hem de uluslararası alandaki, çatışma ve savaşın kaynağı olan çevre krizidir⁹⁸. Ayrıca çalışmalarda geniş anlamda düşünülerek, çevresel çatışmalar, kalkınma sorunlarına ve ticari toplumların yayılan etkilerine bağlanmıştır. Dördüncü dönemde, çevresel kılığa yol açtığı düşünülen çatışma ile ilgili argümanlar, doğrudan siyasi ekolojide ortaya çıkan araştırmalarla ilgilenenler tarafından ele alınmıştır. Siyasi ekoloji literatürü, kaynakların ekonomi politigine ve bilhassa yerel kaynakların küresel ticari ekonomisiyle kesişen karmaşıklığına odaklanmıştır. Beşinci dönem, 1990'ların sonunda karşı argümanların, kaynak sıkıntısı ile çatışma arasında ilişki bulunmadığını belirttiği dönemdir⁹⁹.

Çevresel değişimlerin neden olduğu problemler, sadece akademik alanlar için değil; aynı zamanda uluslararası toplum için de büyük önem taşıyan bir takım soruları beraberinde getirmiştir. İlgi çekici sorulardan bir tanesi çevresel değişimleri hafifletmek için ya da çevresel değişimlere adapte olabilmek için hangi ülkelerin işbirliği yapması gerektiğiyle ilgilidir. Bir diğer soru ise küresel çapta meydana gelen çevresel değişimlerin devlet içinde veya devletler arasında zaten mevcut olan eşitsizlikleri nasıl şiddetlendireceğiyle ilgilidir¹⁰⁰. Sorular, çevresel güvenlik kapsamı dahilinde tedbir ve önlem açısından düşünüldüğünde, bu sorulardan önce ilk olarak tespit edilmesi gereken, değişimlerin meydana getirdiği problemler konusunda kimin ya da neyin çıkarlarının korunması gerektiği sorusudur. Bu doğrultuda önceki bölümlere atıf yapılacak olursa, çevresel güvenlik kavramının başvuru nesnesi ne olacak sorusu ortaya çıkar. Çıkarları korunması gereken devlet midir, insanlık mıdır, ekosistem midir¹⁰¹? Çıkarları koruyacak olan aktörler kimlerdir? Çevresel güvenlik algısı, çevrenin bir risk alanı olarak dikkate alındığı geleneksel güvenlik anlayışından günümüze kadar, işte bu nesneler ve aktörler temel olarak üç basamakta açıklanabilmektedir¹⁰².

Bunlardan ilki; devlet odaklı yaklaşımlara sahip olan geleneksel güvenlik yaklaşımı bakış açısıyla, çevresel güvenlik algısıdır. Burada devlet, hem güvenliği sağlayan aktör, hem de güvenliği sağlanan nesne olarak başvuru nesnesi¹⁰³ konumundadır¹⁰⁴. Çevresel güvenlikte bu bakış açısıyla birlikte, aktör ve başvuru nesnesi olarak devleti kabul etmektedir. Bu

⁹⁸ Spillmann, Bächler, 1995: 4.

⁹⁹ Dalby, 2003: 5074.

¹⁰⁰ Page, 2000: 33.

¹⁰¹ Litfin, 1999: 361.

¹⁰² Ak, 2013: 58.

¹⁰³ Güvenliğin Genişletilmesi, "Güvenlikleştirme" ve "sektörel analiz" bölümünde tanımlanmıştır.

¹⁰⁴ Bingöl, 2016: 17-21.

anlamda çevresel bozulmalar ve değişimler neticesinde kaynak kıtlıklarının meydana geleceği ve bunların çatışmalara neden olabileceği belirtilmiştir. Gerçekleştirilen araştırmalara örnek olarak, önceki bölümde bahsedilen Toronto Üniversitesi'nden Thomas Homer-Dixon ve ekibinin çalışmaları, bunun dışında ENCOP kapsamında yapılan çalışmalar gösterilebilir¹⁰⁵. İkinci basamak ise, yine devlete odaklanan ve başvuru nesnesi olarak devleti kabul eden, ancak aktör düzeyinde devletler arasında işbirliğini yani evrensel ve küresel bir yönetimi¹⁰⁶ savunan yaklaşımlardır. Bu anlamda çevresel değişim ve bozulmalar neticesinde meydana gelen problemleri, ulusal güvenlik konuları içine dahil etmişler ve bu problemlere ortak güvenlik, başka bir deyişle küresel güvenlik düzeyinde tepkiler verilmesini savunmuşlardır¹⁰⁷.

Üçüncü yaklaşım, insani güvenlik kavramı ile bağdaştırılarak algılanan çevresel güvenlik anlayışıdır. İnsani güvenlik temel özgürlükleri, yaşamın özü olan özgürlükleri korumayı ifade etmektedir¹⁰⁸. Buradan da anlaşılacağı üzere başvuru nesnesi olarak insana odaklanılmaktadır. Bu yaklaşıma göre çevresel bozulmalar ve değişimlerin meydana getireceği problemler, insan huzuru ve güvenliğini korumak açısından çözümlenmelidir. Ayrıca insani güvenlik anlayışında çevresel yaşam alanı, en önemli aktör kabul edilmektedir. Bu açıdan sağlık, enerji ve gıda güvenliği, çevresel güvenlik konuları arasında ön plandadır¹⁰⁹. Son yıllarda bütün bu yaklaşımlar haricinde tartışması süren, çevresel güvenlik kavramını farklı bir açıdan ele alan, ekolojik güvenlik kavramı gündemdedir¹¹⁰. Aktör ve başvuru nesnesi anlamında diğer yaklaşımlardan farklılık gösteren ekolojik güvenlik konusuna, geniş ve ayrıntılı bir biçimde "ekolojik güvenlik" başlığı altında değinilecektir.

1.5.2 Çevresel Güvenlik İlkeleri

Çevresel güvenlik kavramının gelişim sürecinde, algılanma şekli çeşitlilik göstermiştir. Bu anlamda farklı tanımlara ve evrelere tabi olduğundan bahsedilmiştir. Tabiatıyla kavramın prensipleri de bu süreçte bir takım değişikliklere uğramıştır. Kavramın farklı yaklaşımlar çerçevesinde algılanması ve buna dayalı tartışmalar sürerken, ilkeleri de bu durumdan etkilenmiştir; yine de genel olarak benzer ilkeler mevcuttur. Kavramın literatüre girdiği ilk yıllarda daha fazla detaylandırılması adına on bir temel ilke önerilmiştir¹¹¹:

1-Doğal kaynaklar üzerindeki hak eşitliği,

¹⁰⁵ Ak, 2013: 59.

¹⁰⁶ Ergül, 2012: 170-171.

¹⁰⁷ Ak, 2013: 59.

¹⁰⁸ UN Trust Fund for Human Security, s.5.

http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org/humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf (erişim tarihi: 15.03.2017).

¹⁰⁹ Ak, 2013: 60.

¹¹⁰ Coldicott ve O'Brien, 2012: 77-79.

¹¹¹ Spillmann ve Bächler, 1995: 136.

- 2-Ekolojik anlamda verilen zararların yasaklanması,
- 3-Ekolojik güvenliğin gözlemlenmesi,
- 4-Ulusal ve bölgesel konularla ilgili düzenli olarak bilgi alış-verişi yapılması,
- 5-Çevreye verilen zararların engellenmesi,
- 6-Ekolojik anlamda ortaya çıkan acil durumlarda işbirliği yapılması,
- 7-Bilimsel ve teknolojik alanlarda işbirliği yapılması
- 8-Uluslararası alanlarda meydana gelen ekolojik sorunların çözümünde barışçıl yolların denenmesi,
- 9-Çevre için uluslararası düzeyde sorumluluk alınması,
- 10-Sürdürülebilir bir kalkınma sağlanması,
- 11-İnsanların en uygun çevre şartlarında yaşaması adına kalitenin artırılması.

Bu anlamda çevresel güvenlik kavramının gerçekleştirilmesi için bu ilkeler doğrultusunda, yerel, ulusal, uluslararası ve küresel ölçekte, insan faaliyetleri ve çevresel bozulma arasındaki bağların anlaşılması ve açıklanması gerekmektedir¹¹². Bir başka bakış açısına göre ise çevresel güvenlik kavramı, insan-çevre etkileşimlerini içeren bazı genel ilkelere dayanmaktadır¹¹³:

- İnsan refahının; iyi bir yaşam, özgürlük ve seçim hakkı, sağlık, iyi sosyal ilişkiler ve kişisel güvenlik gereksinimleri gibi birkaç temel unsuru bulunmaktadır.
- Coğrafya, ekoloji, yaş, cinsiyet ve kültür gibi yerel, sosyal ve kişisel faktörleri yansıtan şartlar ve duruma bağlı olarak, refahın nasıl ifade edilebileceği ve deneyimlenebileceği üzerinde durulmalıdır. Buna göre kavram karmaşık ve değer yüklüdür.
- Ekosistemler; düzenleyici, kültürel ve destekleyici hizmetler sağlama yoluyla insanın refahı ve yine insanın hayatta kalması için kaçınılmaz konumdadırlar.
- İnsan refahı; uygun araçlar, organizasyonlar ve kurumlar temeliyle sürdürülebilir bir insan ve ekosistem etkileşimi yoluyla artırılabilir durumdadır.
- Ekosistem değişimi ve insan refahı arasında olumlu veya olumsuz olarak doğrudan ve dolaylı etkileşim vardır. Dolaylı etkiler siyasi, ekonomik ve sosyal konuları içermektedir.

Yukarıdaki ilkelerden de anlaşılacağı üzere bu bakış açısına göre çevresel güvenlik kavramı insan-çevre etkileşimi üzerinden, insanın refahına odaklanılarak anlaşılmalı ve açıklanmalıdır. Bireylerin, grupların ve ülkelerin en değer verdiği şeyler, çevresel değişimler ve bozulmalar karşısında savunmasız durumdadırlar¹¹⁴. Bu anlamda çevresel güvenlik aktörleri veya nesneleri farklı bakış açılarına göre değişse dahi, dünya içindeki canlı cansız

¹¹² Spillmann ve Bächler, 1995: 136.

¹¹³ Zurlini ve Müller, 2008: 1351.

¹¹⁴ Barnett, 2007: 5.

tüm varlıkları etkileyen bir durumdur. İşte bu yüzden aktör ve nesne olarak; birey, insan toplulukları, devlet ya da biyosfer farketmeksizin günümüzde çevresel güvenliğin genel ilkeleri belirginleşmektedir. Ak, çevresel güvenlik ilkelerini şu şekilde açıklamıştır¹¹⁵:

- Ekolojik dengenin korunması,
- Çevresel çatışmanın önlenmesi,
- Çevresel işbirliği faaliyetlerinin desteklenmesi,
- Ulus-devletin işlev ve rolünün sorgulanması,
- Askeri faaliyetlerin çevresel etkilerinin azaltılması,
- Demokrasi ve insan haklarının önemsenmesi
- Sürdürülebilir iktisadi faaliyetlerin desteklenmesi,
- Nüfus artışının olumsuz etkilerinin azaltılması,
- Çevresel göçün azaltılması,
- Şehirleşme sürecinde kaynak güvenliğinin sağlanması
- Yoksulluğun azaltılması

Çevresel güvenlik ilkelerinden de anlaşılacağı üzere, çevresel anlamda bir güvenliğin sağlanabilmesi için hem sağlıklı bir doğal çevreye, hem de yaşanan çevresel değişimlere adaptasyon kabiliyetine sahip olunmalıdır¹¹⁶. Bu anlamda çevresel güvenliğin sağlanması için yapılabilecek en önemli hamle sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanmasıdır. Önceki bölümlerde belirtilen 1987 tarihli "Ortak Geleceğimiz" (Bruntland Raporu) Raporu'nda "sürdürülebilir kalkınma" kavramı, günümüzdeki ihtiyaçların, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeksizin karşılanması gerektiğini belirten bir gelişme olarak ifade edilmiştir¹¹⁷. Sürdürülebilir kalkınma¹¹⁸ insan ihtiyaçlarını, doğal kaynak yönetimi ve korumayla büyük ölçüde uzlaştırmaya odaklanmıştır. Çevresel güvenlik ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki güvenlik bağlantısı incelenirken, çevresel güvenliği, makro ve mikro seviyelerde ayırarak incelemenin daha yararlı olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Buna göre makro seviyede çevresel güvenlik; ekosistemlerin bozulması, deniz seviyesinin yükselmesi ve küresel iklim değişikliği gibi gezegensel süreçlerin etkileriyle ilgilidir. Mikro seviyede ise; hava kirliliği, acil kaynak kıtlığı, kötü atık yönetimi gibi daha çok yerel çevresel problemlerle ilgilidir. Kalkınma anlamında ise gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere oranla adaptasyon seviyelerinin daha düşük olması nedeniyle, çevresel anlamda daha güvensiz konumdadırlar. Örneğin küresel iklim değişikliğinin, gelişmekte olan ülkeler için daha büyük bir tehdit oluşturduğuna dair görüşler bu temele dayanmaktadır¹¹⁹.

¹¹⁵ Ak, 2013: 59-74.

¹¹⁶ Upreti, 2013: 221.

¹¹⁷ Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (erişim tarihi 15.03.2017).

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için; Giddens, 2006: 91-97.

¹¹⁹ Upreti, 2013: 220-223.

Çevresel güvenlik, esas itibariyle canlı ve cansız varlıkların tümünün etkileşimlerinin olduğu her noktaya nüfuz edebilmektedir. Bu anlamda çevresel bir güvenlikten bahsedildiğinde bu güvenlik kapsamına mikro ve makro düzeyde kaynak kısıtlıklarından, küresel iklim değişikliğine kadar tüm çevresel problemler dahil edilebilir. Çevresel problemlerin haricinde, yine bu problemlerin dolaylı yoldan etkilediği ekonomik, siyasi, sosyal problemler de bu kapsamda incelenebilir. Ancak bu çalışmada; giriş kısmında da belirtildiği üzere, bir çevresel güvenlik problemi olarak küresel iklim değişikliği üzerinde durulacak ve bu durum Hindistan üzerinden örneklerle analiz edilmeye çalışılacaktır. Küresel iklim değişikliği konusu; geniş bir şekilde detaylandırılarak incelenmesi amacıyla, çevresel güvenlik ile olan bağlantılarıyla birlikte bir başka bölümde incelenecektir. Ancak küresel iklim değişikliği konusuna geçmeden önce, kabul ettiği nesne(ler) neticesinde çevresel güvenlik kavramından farklılaşan; çevre ve güvenlik ilişkisini daha farklı bir yaklaşımla inceleyen, ekolojik güvenlik konusuna değinilecektir.

1.6 Ekolojik Güvenlik

Çevresel değişimler ve bozulmaların farkedilmesiyle birlikte çevrenin, güvenlik konuları içine dahil edilmeye başlandığından önceki bölümlerde bahsedilmişti. Bu anlamda çevresel güvenlik ve ekolojik güvenlik aynı süreçte ortaya çıkmış ve gelişim süreçleri zaman zaman aynı noktalarda birleşmiştir. Örneğin ekolojik güvenliğin bilincine varılmasıyla ilgili önemli bir basamak olarak tanımlanan durumlardan biri, çevresel güvenlik bölümünde de bahsedilen Sovyet lideri Mikhail Gorbachev'in ekolojik tehditleri önemseyerek bunlarla ilgili tüm dünyaya acil çağrıda bulunmasıdır¹²⁰. Ekolojik güvenlik söyleminin temeli, ekosistemin zaman ve türlere karşı dayanıklılığına dayanmaktadır¹²¹. Ekolojik güvenlik, ekosistem içindeki denge ve esenliği temel alan bir yaklaşımdır. Genelde ekolojik güvenlikte ekosentrik (ekosistem merkezli)¹²² bir yaklaşım benimsenerek tüm türler eşit olarak kabul edilmektedir¹²³.

Daha farklı bir tanımla, insan toplulukları ve insan topluluklarının bir nevi parçası içinde bulunduğu ekosistemlerin kilit bileşenleri arasında, sürekli gelişen ilişkideki dinamik dengenin korunmasıdır¹²⁴. Ekolojik Güvenlik, hassas bir dengeye sahip olan ekosistem dengesinin insan faaliyetleri sonucu zarar gördüğünü ve bu dengenin yeniden sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Eğer denge sağlanamazsa insanlar ve diğer türler yok olmaya kadar

¹²⁰ Timoshenko, 1990: 127-145.

¹²¹ McDonald: 2015, <http://www.e-ir.info/2015/11/28/ecological-security/> (erişim tarihi: 27.03.2017).

¹²² Ayrıntılı bilgi için; Heywood, 2011b: 271-293.

¹²³ Floyd ve Matthew, 2013: 9.

¹²⁴ Pirages, 2013: 143.

gidebilecek, dehşet verici sorunlar yaşayacaktır. Bu sonuçların insanları da etkilemesi nedeniyle, bazı çevrelerce insan sağlığı ve güvenlik arasındaki bağlantılardan yola çıkılarak antroposentrik (insan merkezli) bir çerçeveye odaklanılmış ve ekolojik güvenlik, insani güvenlik kavramının bir çeşidi olarak gösterilmiştir¹²⁵. Buna göre ekolojik güvenlik, insan uygarlığının hayatta kalması için, çevresel korumayı en yüksek güvenlik seviyesine yerleştirerek, yol gösterici ilkeler sunan bir güvenlik çeşididir. Ekolojik güvenlik için, en acil sorun küresel iklim değişikliği konusudur.

Ekolojik güvenlik çerçevesinde, hem genel olarak hem de küresel iklim değişikliği sorunun çözülmesi adına bir takım ilkeler belirlenmiştir¹²⁶:

- Olumlu çevre koşullarına doğru gidebilmek için, uygulanacak çevresel faaliyetler yalnızca devletlerle değil, bireylerin de katılımıyla gerçekleşmelidir,
- Eşitlik ilkesi esas alınmalıdır,
- Ekolojik düzeyde verilen zararlar yasaklanmalıdır,
- Çevresel iyileştirmelerin yapılması adına, geliştirilen projeler uygulanabilir olmalıdır ve genel anlamda yapılan çalışmalar izlenmelidir.
- Çevresel konular ile ilgili küresel anlamda bilgi alış-verişi yapılmalıdır,
- Bilimsel ve teknolojik işbirliği yapılmalıdır,
- Sınırları aşan çevresel zararlar önlenmelidir,
- Acil ekolojik durumlarda işbirliği yapılmalıdır,
- Uluslararası anlaşmazlıkların çözülmesi gerekmektedir,
- Çevresel problemlerle beraber meydana gelen zararlar için uluslararası sorumluluk bilinci güdülmelidir,
- Sürdürülebilir bir kalkınma esas olmalıdır.

Bu çerçevede, önceki bölümlerde verilen çevresel güvenlik ilkeleriyle, ekolojik güvenlik ilkeleri benzer içeriklere sahiptir. Ekolojik güvenlik, ekosistemin tehlikelerden korunması, yani ekosistem güvenliğinin sağlanması tanımıyla tüm çevrelerce kabul görmektedir; fakat odaklandığı nesne ve aktörler bakımından, farklı algılamalar içermektedir. Her ne kadar ekolojik güvenlik kavramını, insani güvenlik kavramının bir boyutu olarak kabul eden çevreler olsa da ekolojik güvenlik genel anlamda çevresel güvenlik kavramının bir boyutu olarak değerlendirilmektedir¹²⁷. Ortaya çıkış noktaları, gelişim süreçleri ve fiiliyattaki uygulamaları anlamında benzerlik gösteren iki kavram temel bazı noktalarda farklılıklar göstermektedir. En önemli fark, ekolojik güvenlik kavramının referans noktasının

¹²⁵ Floyd ve Matthew, 2013: 9.

¹²⁶ Timeshenko, 1990: 127-145.

¹²⁷ Coldicott ve O'Brien, 2012: 77-79.

ekosistemler olmasıdır. Yani ekolojik güvenlik; başvuru nesnesi olarak bireyleri, toplulukları veya devletleri değil, ekolojik sistemleri başka bir deyişle ekosistemi alarak 'derin' bir yeşil politik yaklaşım ortaya koymaktadır. Kısaca güvenlik, bireyler veya devletler için değil, insanın da içinde bulunduğu ekolojik sistemler içindir¹²⁸.

Tablo 1.1 Aktör ve Başvuru Nesnesi Yönünden Çevresel Güvenliğe Yönelik Yaklaşımlar

ÇEVRESEL GÜVENLİK KAVRAMINA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR	GELENEKSEL GÜVENLİK	ORTAK GÜVENLİK	İNSANİ GÜVENLİK	EKOLOJİK GÜVENLİK
AMAÇ	Ulusal güvenliğin sağlanması	Ulusal güvenlik ve uluslararası güvenliğin sağlanması	İnsan yaşamının güvenliğinin sağlanması	Ekosistem güvenliğinin sağlanması
AKTÖRLER	Devlet	Devlet, uluslararası örgütler	Bireyler, Toplular, Devletler, Uluslararası Örgütler, Sivil Toplum Örgütleri	Bireyler, Toplular, Devletler, Uluslararası Örgütler, Sivil Toplum Örgütleri
GÜVENLİK NESNESİ	Devlet	Devlet	Birey	İnsanın da dahil edilerek tüm türlerin eşit kabul edildiği ekolojik sistemler

Tablo 1.1'de karşılaştırma yapılarak gösterildiği üzere çevresel güvenlik kavramına başvuru nesnesi ve aktörler yönünden farklı yaklaşımlarda bulunulmuştur (Buna göre, bu yaklaşımların odak noktası çoğunlukla devlet olmak üzere, insana da odaklanan yaklaşımlardır). Bu anlamda çevresel güvenlik kavramı, devlet odaklı ulusal güvenlik politikalarında öne çıkmaktadır. Ekolojik güvenlik yaklaşımında uygulanması gereken politikalar ise, daha çok ortak güvenlik gerektiren, devletler dışında uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri gibi kuruluşların da içinde bulunduğu küresel işbirliğini gerektiren

¹²⁸ Coldicott ve O'Brien, 2012: 77-79.

politikalar. Ekolojik güvenlik bütüncül bir bakış açısına sahiptir, uzun vadede ekolojik dengeyi korumayı amaçlar. Ekolojik güvenliğe göre güvenlik tehditleri, insanın doğa üzerine yaptığı zararlı etkiler ve sonuçta bu etkilere karşılık gelen tepki ve bozulmadan insanların ve diğer türlerin zarar görmesi durumudur¹²⁹.

İnsanın da içine dahil edildiği ekosistem güvenliğine odaklanan ekolojik güvenlik; insan refahı için de daha geniş bir tehdit anlayışı sunmaktadır. Düşman ülkelerin askeri saldırılarının püskürtülmesinin ötesinde ekolojik güvenlik, diğer tür ekolojik ve ekonomik tehditlerin aşılması yönünde geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Bu tehditler; diğer türlerin saldırıları (çekirgelerden mikroorganizmalara kadar), doğadan gelen su baskınları ve ekosistemin yanlış yönetilmesi sonucu oluşan ekonomik başarısızlıkları içerebilmektedir¹³⁰. Sonuç olarak ekolojik güvenlik, ekolojik sistemlerin çeşitliliği ve sistem içindeki birimlerin karşılıklı karmaşık bağımlılıkları nedeniyle yerel topluluklara, bölgesel ve küresel kuruluşlara yetki devreden çok katmanlı siyasi yapılara ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda ulus devletin bu işlevlere çok fazla uygun olmadığı düşünülmektedir. Bunlar dışında ekolojik güvenlik ekosistem merkezli yani ekosentrik yaklaşıma sahip olması nedeniyle, ekosisteme yönelik tehditler genelde küresel çapta sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle küresel iklim değişikliği gibi çevresel problemlerin çözümünde, ekolojik güvenlik kavramı bütünsel bakış açısıyla, çevresel güvenlik kavramına göre daha kapsamlı politikalar ve süreçler öne sürebilmektedir.

Birinci bölümde güvenlik kavramının tanımından başlanarak, çağdaş halini alması ve genişlemesiyle birlikte çevresel güvenlik kavramına nasıl temel oluşturduğu belirtilmiştir. Çevresel güvenlik kavramının, literatüre girmeden önce dahi asırlardır var olan izleri ve hem devletler hem de bireyler için taşıdığı önem gösterilmeye çalışılmıştır. Kavramın pek çok tanımı vardır. Başvuru nesnesi ve aktör yönünde farklı yaklaşımların bakış açılarına konu olmuştur. Bu anlamda çevresel güvenlik çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. İkinci ve üçüncü bölüm, bu temel üzerine inşa edilecektir. Bir sonraki bölümde "iklim değişikliği" derinlemesine incelenecek ve çevresel güvenlik ile iklim değişikliği arasındaki bağlar belirtilmeye çalışılacaktır.

¹²⁹ Coldicott ve O'Brien, 2012: 77-79.

¹³⁰ Pirages, 1997: 37-38.

İKİNCİ BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Dünya ısınmaktadır. Küresel bazda gerçekleşmekte olan bu ısınma sonucunda değişen iklim şartları, uluslararası toplumun en acil sorunu olarak ön plana çıkmaktadır. İklim değişikliğinin gerçekleşip gerçekleşmediği ve gerçekleşiyorsa etkilerinin ne boyutta olacağı konusunda tartışmalar sürerken, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın insan kaynaklı etkilere (antropojenik) bağlı olarak yaşandığı geniş anlamda kabul görmektedir. Bireyler, toplumlar, devletler ve uluslararası toplum tarafından, hemen ve yeterli düzeyde harekete geçilmezse, iklim değişikliğinin etkileri son derece şiddetli ve olağanüstü boyutlarda olabilecektir. Bu anlamda iklim değişikliği etkilerinin farkedildiği ve uluslararası toplumun gündemine girdiği yıllardan beri süregelen bir müzakere süreci mevcuttur. Müzakereler sürecinde, devletlerin üstlendiği roller ve uyguladıkları politikalar zaman zaman değişime uğramıştır ve hatta uğramaktadır. Küresel iklim değişikliği, bu müzakere süreci devam ederken hızlanmakta ve etkileri daha da kötüleşmektedir. Bireyleri, toplumları, devletleri ve genel olarak tüm ekosistemi tehdit eden iklim değişikliği, güvenlik meselesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte çevresel etkenler, ayrıca altı çizilmese de çağlardan beri güvenlik problemi olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle çalışmada, küresel iklim değişikliği öncelikle çevresel güvenlik yaklaşımı içerisinde incelenecektir. İklim değişikliği problemi diğer güvenlik yaklaşımlarınca odaklanılan başvuru nesnesi ve aktörlerin çeşitliliği nedeniyle farklı yönlerden ele alınmaktadır. Problem direkt olarak çevresel güvenliği etkilediği için diğer yaklaşımların bakış açısı daha sonra verilecektir.

İkinci bölümde ilk olarak, küresel iklim değişikliğinin gerçekleşmesinin nedenleri, kanıtları ve etkileri incelenecektir. Ardından iklim değişikliğinin uluslararası toplumda farkedilmesi ile başlayan müzakere süreci ele alınarak, değişimin azaltılmasına ya da engellenmesine yönelik çabalara ve anlaşmalara odaklanılacaktır. Son olarak, önce çevresel güvenlik yaklaşımı içinde iklim değişikliği, ardından geleneksel güvenlik, ortak güvenlik, insani güvenlik ve ekolojik güvenlik yaklaşımları içinde iklim değişikliği incelenecektir.

2.1 Küresel İklim Değişikliği, Nedenleri, Kanıtları ve Etkileri

Küresel iklim değişikliği, çeşitli iç dinamiklere sahip, karmaşık bir konudur. Nedenleri, kanıtları ve etkileri iç içedir. Bu nedenle her biri ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.1.1 İklim Değişikliği

İklim değişikliği, gezegenin hava modelleri veya ortalama sıcaklıklarında büyük ölçekli ve uzun vadeli kaymaları ifade etmektedir. 4,5 milyar yıl boyunca Dünya’da tropikal iklimler ve buzul çağları yaşanmıştır¹³¹. Gezegen genelinde yaşanan bu iklimsel değişimler, sıcaklık artışı ve azalışıyla beraber çeşitlilik göstermiştir. Yaklaşık 11.000 yıl önce sona eren buzul çağından (Pleistosen Çağ) bu yana devam eden Holosen Çağı boyunca ise; sıcaklıklar, birkaç dönem (holosen buzullaşması) haricinde nispeten (bir önceki çağa göre) sabit kalmıştır¹³²; fakat son yıllarda ortalama sıcaklıklar artış göstermektedir. Sanayi Devrimi’nden bu yana gezegen üzerinde büyük oranda artan insan faaliyetlerinin sonuçları belirginleşmeye başlamış¹³³ ve sıcaklık artışının etkisiyle beraber iklim koşulları da dahil tüm çevrede bir takım değişiklikler gözlenmiştir¹³⁴; bu nedenle içinde yaşanan dönem antroposen çağ¹³⁵ olarak da adlandırılmaktadır.

İklim değişikliği konusuna geniş olarak girilmeden önce hava, iklim, küresel ısınma ve iklim değişikliği kelimelerinin arasındaki ayrımının yapılması gerekmektedir. Hava, kısa vadede belirli bir yerde atmosferin halidir. İklim ise bir yerdeki hava koşullarının, 30 veya daha fazla yıldan uzun bir süredeki verilerinin ortalamasıdır. Hava koşullarının değişkenliği hızlı, ikliminki ise yavaştır¹³⁶. Küresel ısınma ve iklim değişikliği, genelde birbirini yerine kullanılma eğilimi taşıyan iki kavram olmakla beraber, farklı anlamlar içermektedirler. İklim değişikliği, uzun yıllar ve hatta daha uzun süreler boyunca belli bir seyirde giden iklim koşullarının önemli ölçülerde değişimini ifade etmektedir. İklim değişikliği; sıcaklık, yağış, nem, deniz seviyesi, buzul miktarı vb. faktörlerdeki büyük değişimleri ve bu değişimlerin dünya üzerindeki yaşamı nasıl etkilediğini içermektedir. Hem insani faaliyetlerden hem de doğal nedenlerden kaynaklanmaktadır. İnsan faaliyetlerine örnek olarak atmosfere bırakılan sera gazı emisyonu ve tarım, kentleşme gibi arazi kullanım modellerindeki değişimler; doğal nedenlere örnek olarak ise güneşten dünyaya ulaşan enerji miktarlarındaki değişimler gösterilebilmektedir. Küresel ısınmaya gelindiğinde ise kavram, iklim değişikliğinin bir parçası olarak belirtilmektedir. Küresel ısınma, dünya yüzeyi yakınında son zamanlarda

¹³¹ Met Office Hadley Centre, What is Climate Change, <http://www.metoffice.gov.uk/climate-guide/climate-change> (05.03.2017).

¹³² Fisher, P., 2014, The "Pre-Holocene" Climate is Returning-and it won't be fun, The Conversations <http://theconversation.com/the-pre-holocene-climate-is-returning-and-it-wont-be-fun-27742> (erişim tarihi: 02.03.2017).

¹³³ Subcommission on Quaternary Stratigraphy, What is the Anthropocene-current definition and status, <https://quaternary.stratigraphy.org/workinggroups/anthropocene/> (05.03.2017).

¹³⁴ Anthropocene Project, <https://theanthropocene.org/anthropocene/> (erişim tarihi:02.03.2017).

¹³⁵ İnsan etkinliklerinin üst düzeye çıktığı insan çağı olarak adlandırılmaktadır. Henüz resmi anlamda jeolojik çağ olarak kabul edilmemiştir.

¹³⁶ NOAA, What is the difference between climate change and global warming?, <http://www.noaa.gov/explainers/what-s-difference-between-climate-and-weather> (erişim tarihi:07.03.2017).

yükselen ve yükselmeye devam eden küresel ortalama sıcaklıklarla ilgilidir. Küresel ortalama sıcaklıktaki artışlar, son 11.000 yıldaki herhangi bir noktadan çok daha hızlı gerçekleşmektedir. Bu durum iklim modellerinin değişmesine neden olmaktadır. Genellikle bilim insanları tarafından küresel ısınma denildiğinde ise insan kaynaklı bir ısınma anlaşılmaktadır¹³⁷. Buna göre küresel ısınma, Sanayi Devrimi'nden itibaren sera gazlarının atmosferde birikmesi sonucu, sıcaklıkların ortalamanın üzerinde artışı olarak açıklanmaktadır¹³⁸. Özetle küresel ısınma, gezegen üzerinde olağanüstü felaketlere yol açabilecek bir iklim değişikliği türüdür.

Gezegenin ısınmasıyla ilgili en çarpıcı detaylar sıcaklık ölçümleriyle ortaya çıkmaktadır. Dünya yüzeyindeki sıcaklık, ölçümlerin başladığı 1880 yılından 2012'ye kadar 0,85 derece artmıştır. Hatta 1983 yılından 2012'ye kadar olan 30 yıllık dönem, son 1400 yılın en sıcak dönemi olarak kabul edilmekteydi¹³⁹. 2012'ye kadar durum böyle iken takip eden yıllarda sıcaklıklar daha da artmış ve geçen 136 yılda en yüksek sıcaklıkların yaşandığı 10 yıl, 1998 yılı haricinde 2000'den sonra meydana gelmiştir¹⁴⁰. 2015 yılı, sıcaklık kayıtlarının tutulmaya başlandığı 1880 yılından beri geçirilen en sıcak yıl olarak kabul edildikten sonra 2016, 2015'i de geçerek en sıcak yıl olma rekorunu kırmıştır¹⁴¹.

Küresel düzeyde ortalama sıcaklıkların yükselişiyle beraber, bir takım etkiler meydana gelmektedir. Bu etkiler iklimde, bölgesel ve küresel anlamda farklı değişimlere yol açmaktadır¹⁴². Bu anlamda sıcaklık artışıyla birlikte tetiklenen olaylar ve etkilerin daha geniş bir çerçevede incelenebilmesi bakımından çalışmada küresel ısınma kavramından daha çok küresel iklim değişikliği kavramı kullanılacaktır. Küresel ısınmanın gerçekleşmekte olduğuna dair kabul edilmiş genel bir görüş olsa da, iklimi etkileyen faktörlerin karmaşık bir sistem olduğu ve atmosferdeki sera gazlarının ısınmayı tetiklediğine yönelik görüşlerin ispatlanamadığına dair iddialar da mevcuttur. Hatta ölçümlerin hatalı olabileceği nedeniyle ısınmanın gerçekleşmediği, tam tersi küresel bir soğuma yaşanacağı gibi iddialar barındıran görüşler de bulunmaktadır¹⁴³. Bununla birlikte çalışmada, küresel ısınma ve iklim

¹³⁷ NOAA, What is the difference between climate change and global warming?, <http://www.noaa.gov/explainers/what-s-difference-between-climate-and-weather> (erişim tarihi:07.03.2017).

¹³⁸ Özmen, 2009, Sera Gazı Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü, http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/c513b61577481aa_ek.pdf?dergi=145 (erişim tarihi: 18.03.2017).

¹³⁹ IPCC Working Group, 2013: 5. <http://www.climatechange2013.org/> (erişim tarihi: 06.03.2017).

¹⁴⁰ NASA Vital Signs of the Planet, <http://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/> (erişim tarihi: 06.03.2017).

¹⁴¹ NOAA, State of the Climate, <https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/summary-info/global/201612> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁴² Barlas, 2013: 80.

¹⁴³ Barlas, 2013: 80.

değişikliğinin gerçekleşmekte olduğu temeline dayanarak araştırmalar yapılmıştır. Bir sonraki bölümde gerçekleşmekte olan bu ısınmanın ve iklimsel değişimlerin nedenleri incelenecektir.

2.1.2 Küresel İklim Değişikliğinin Nedenleri

Küresel iklim değişikliği, doğal faktörler ve bu doğal faktörleri etkileyen insan faaliyetleri sonucu yaşanmaktadır. Birbirine bağımlı ekosistemler etkisiyle gerçekleşmekte olan küresel iklim değişikliği, geri bildirim döngülerinin eklenmesiyle daha da hızlanmaktadır. Bu anlamda öncelikle doğal nedenler, daha sonra günümüzde yaşanan küresel iklim değişikliğinin temel nedeni olarak gösterilen insan faaliyetleri ve ardından değişimi hızlandıran geri bildirim döngüleriyle birlikte kritik eşikler incelenecektir.

2.1.2.1 Doğal Değişkenler

İklim değişikliği; atmosfer, okyanus ve kara arasındaki etkileşimlerin yanı sıra dünyaya ulaşan Güneş radyasyonu miktarındaki değişikliklerle ilgili olarak, gezegenin doğal değişkenliğinin normal bir parçasıdır. Jeolojik kayıtlar dünyanın geçmişindeki büyük ölçekli iklim değişiklikleri için önemli kanıtlar sunmaktadır¹⁴⁴. İklimi etkileyen birçok doğal faktör bulunmaktadır. Bu faktörlere dolaylı ya da dolaysız yollardan yapılacak herhangi bir etki iklimde değişikliklere yol açmaktadır. İklimi etkileyen doğal durumlar şöyle sıralanabilir¹⁴⁵: Dünyanın yörünge ve eksenindeki değişimler, güneş enerjisindeki değişimler, yansıma ve bulutlar, atmosferdeki sera gazları, gelgit olayları ve Ay'ın iklime etkisi, okyanus ve atmosfer olayları, okyanus akıntıları, okyanus-atmosfer eşleşmesi, aerosoller¹⁴⁶, tektonik hareketler, volkanlar, jeolojik süreçler, planktonlar ve mikroplar.

Dünya üzerindeki iklim, insani faaliyetlerin yeryüzüne etki etmeye başlamasından çok uzun zaman önce de değişmiştir. Bu değişikliklerin nedenlerini anlamada büyük aşamalar kaydedilmiş ve jeolojik kanıtlar incelenmiştir. Dünyanın radyasyon dengesindeki değişiklikler, geçmişte, küresel bazda yaşanan iklim değişikliklerinin başlıca itici kaynağı olmuştur; fakat bu tür değişikliklerin nedenleri çeşitlidir¹⁴⁷. Bu anlamda daha önce belirtilen, iklimi etkileyen doğal durumların (dünyanın yörünge ve eksenindeki değişimler, okyanus ve atmosfer olayları vs.) hepsi geçmişte yaşanan iklim değişikliklerinde rol oynamışlardır.

¹⁴⁴ NOAA, National Weather Service, Climate Change, <http://www.nws.noaa.gov/om/brochures/climate/Climatechange.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁴⁵ Barlas, 2013: 93-122.

¹⁴⁶ Aerosol; gaz içerisine dağılmış ve gazla sarılmış 10 mikrometreden daha düşük çaplı sıvı veya katı parçacıklardan oluşan çok fazlı sistemdir. (TDK) Aerosollere örnek olarak ev bacalarından çıkan dumanlar, havadaki bulutlar vs. verilebilir.

¹⁴⁷ IPCC Working Group, 2007: 112. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017)

2.1.2.2 İnsan Faaliyetlerinin Etkisi

İnsan faaliyetleri, dünya atmosferinde sera gazı, aerosol ve bulutluluk miktarlarında değişikliklere neden olarak iklim değişikliğine katkıda bulunmaktadır. En büyük katkı ise atmosfere karbondioksit gazı salan fosil yakıtların kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Sera gazları ve aerosoller, dünyanın enerji dengesinin parçası olarak güneşten gelen radyasyonu ve giden kızılötesi radyasyonu değiştirerek iklimi etkilemektedirler. Bu gazların ve parçacıkların atmosferik zenginliğinin ve özelliklerinin değişmesi, iklim sisteminde ısınmaya ya da soğumaya yol açmaktadır. Sanayi Devrimi'nin başlangıcından beri artan insan faaliyetleri¹⁴⁸ iklim üzerinde ısınma etkisi yaratmıştır. Bu dönemlere ait iklimin değişimine neden olan insan etkisi, volkanik patlamalar ve tektonik süreçler gibi doğal nedenlerin etkisinin büyük oranda üstündedir¹⁴⁹. İklim bilimcilerin çoğu, iklimin değişmesini tetikleyen bu ısınma sürecine, insanların sebebiyet verdiği "sera gazı salımı"nın neden olduğunu düşünmektedir¹⁵⁰. İnsan faaliyetleri, dört ana sera gazı salımına neden olmaktadır. Bunlar; karbondioksit (CO₂), metan (CH₄), nitroz oksit (N₂O) ve halokarbonlar (flor, klor ve brom içeren bir grup gaz). Atmosfer yapısı içinde var olan bu gazların, salımdaki artış sonucu birikimlerinin artmasıyla atmosferdeki yoğunlukları artmaktadır. Bu anlamda atmosferde, gazların birikiminde ve yoğunluğunda meydana gelen en önemli artışlar, endüstriyel çağda yaşanmıştır¹⁵¹.

Çevre ve güvenlik ilişkisi bölümünde, insanlık tarihi açısından iki büyük köklü değişimden (tarım faaliyetlerinin başlaması ile yerleşik hayata geçiş, sanayileşme hareketleri) bahsedilmiştir. Yaşanan ikinci büyük köklü değişim olan sanayileşme hareketi, çevre üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bu süreçte, fosil yakıt kullanılmasıyla beraber, yüksek miktarda enerji tüketimine bağlı toplumlar meydana gelmiştir. Bu anlamda hızlı nüfus artışı ve kentleşme etkisiyle, hep daha fazla enerjiye ihtiyaç duyulmuş ve üretilen enerjiler tüketilerek, enerji ihtiyacı her defasında artmıştır¹⁵². Bu şekilde sanayileşme sonucu atmosfere yayılan sera gazları artarak yoğunlaşmıştır. Bilim insanlarının çoğuna göre küresel anlamda yaşanan ısınma, ancak bu şekilde atmosferdeki sera gazlarının artmasıyla açıklanabilmektedir. Fosil yakıt kullanımının yaygın olmadığı Sanayi Devrimi öncesi 280 ppm olan karbondioksit

¹⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için; Foster, 2013.

¹⁴⁹ IPCC Working Group, 2007: 100. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁵⁰ NASA, Climate Change, Causes, <https://climate.nasa.gov/causes/> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁵¹ IPCC Working Group, 2007: 100. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁵² Ponting, 2012.

miktarı yoğunluğu, NOAA'nın yıllık verilerine göre 2016'da 404,21 ppm'e gelerek artmıştır¹⁵³. Karbon dioksit yoğunluğu, 2017 yılında da hızla artmaya devam etmektedir¹⁵⁴.

Karbondioksit sera gazlarının en güçlüsü olmamakla birlikte, atmosferde çok miktarda olması nedeniyle, sera gazı emisyonlarının yaklaşık üçte ikisini oluşturmaktadır¹⁵⁵. Atmosferdeki karbondioksit miktarındaki yoğunluk; ulaşım, elektrik üretimi vb. amacıyla fosil yakıt kullanımının artması sonucu yükselmiştir. İnsan etkisiyle gerçekleşen ormansızlaşma sonucu, bitkiler tarafından emilen karbondioksit miktarı azalmaktadır. Bunun dışında bir diğer sera gazı olan metan gazı oranı; tarım, doğal gaz dağıtımı ve depolama alanlarıyla ilgili insan faaliyetleri sonucu artmıştır. Nitröz oksit; gübre kullanımı ve fosil yakıtların yanması gibi insani faaliyetler sonucu artış göstermiştir. Bazı doğal süreçler de (okyanus ve topraklardaki) nitröz oksit salımına neden olabilmektedir. Halokarbonlar (kloroflorokarbonlar); soğutma ve diğer endüstriyel süreçlerde kullanılmıştır; ancak atmosferdeki artışının ozon tabakasının yok olmasına yol açtığı anlaşılmıştır üzerine uluslararası düzenlemeler sonucu kullanımları azalmıştır. Bu gazlar dışında su buharı da atmosferde bulunan, en bol ve önemli sera gazlarından biridir. Bununla birlikte insani faaliyetlerin atmosferdeki su buharı miktarı üzerine doğrudan etkisi yoktur. Bu faaliyetler sonucu değişen iklim, su buharını etkileme potansiyeline sahiptir¹⁵⁶. Sera gazlarına ek olarak insanların etkilediği bir diğer durum aerosol salımıdır. Aerosoller, örneğin bulutlar ve buna bağlı olarak yağışlar üzerinde etkilidir¹⁵⁷. Tüm bunlar göz önüne alınarak ifade edilebilir ki; insan faaliyetleri Sanayi Devrimi'nden günümüze kadar olan süreçte ekin alanları, otlaklar ve ormanlar üzerindeki değişikliklerle dünyanın doğal toprak örtüsünü değiştirmiştir. Ayrıca karın ve buzun yansıtıcı özelliklerinin de değişmesine neden olmuştur¹⁵⁸.

Küresel iklim değişikliğine neden olan doğal nedenlerin ve insan faaliyetlerinin yanında iklim sisteminin bazı iç dinamikları vardır. Bunlar; geri bildirim döngüleri ve kritik eşiklerdir¹⁵⁹. Bir sonraki bölümde artırıcı döngüler ve kritik eşikler incelenecektir.

¹⁵³ NOAA, CO2 Annual Mean Data, ftp://afftp.cmdl.noaa.gov/products/trends/co2/co2_annmean_mlo.txt (erişim tarihi: 08.03.2017)

¹⁵⁴ NOAA, CO2 Monthly Mean Data, ftp://afftp.cmdl.noaa.gov/products/trends/co2/co2_mm_mlo.txt (erişim tarihi: 08.03.2017).

¹⁵⁵ Ponting, 2012.

¹⁵⁶ IPCC Working Group, 2007: 100. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁵⁷ Pielke vd., 2009: 413.

¹⁵⁸ IPCC Working Group, 2007: 101-102. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁵⁹ Barlas, 2013: 119.

2.1.2.3 Geri Bildirim Döngüleri ve Kritik Eşikler

Dünyada küresel bir seviyede yaşanarak iklimde değişikliklere yol açan ısınma, belirtildiği üzere atmosferde ağırlıklı bulunan sera gazlarının yoğunluk miktarının artmasıyla meydana gelmektedir. Bu gazlar sera etkisine neden olmaktadır. Güneş, çok kısa dalga boylarında enerji yayarak dünyanın iklimine etki etmektedir. Güneş enerjisinin, dünyanın üstüne ulaşan yaklaşık 1/3'lük kısmı doğrudan uzaya geri yansımaktadır. Kalan 2/3'ü ise yüzey ve daha küçük bir oranla atmosfer tarafından emilmektedir. Bu emilen enerjiyi dengelemek adına, Dünya aynı miktarda enerjiyi uzaya geri yollamaktadır. Çünkü Dünya Güneş'ten daha soğuktur, bu anlamda Dünya çok daha uzun dalga boyları yaymaktadır. Bu termal radyasyonun çoğu kara, okyanuslar ve bulutlar da dahil olmak üzere atmosfer tarafından emilerek dünyaya geri yansımaktadır. Buna sera etkisi denmektedir. Sonuç olarak dünyanın sera etkisi, gezegenin yüzeyini ısıtmaktadır. Bu doğal sera etkisi olmasaydı dünyanın yüzeyinin ortalama sıcaklığı, suyun donma noktasının altında olacaktı. Bu anlamda sera etkisi dünyayı yaşanılabilir kılmaktadır¹⁶⁰.

Sera etkisi, birden çok ögesi olan karmaşık bir durumdur. Bu anlamda sera etkisi nedeniyle yaşanan ısınma sonucu artan sıcaklıkları, azaltabilen ya da daha da artırabilen geri bildirim (feedback) mekanizmaları bulunmaktadır. Buna göre ortamda yaşanan değişiklik, değişikliği artırıcı ve yükseltici bir işlem ortaya çıkarıyorsa olumlu (pozitif) geri bildirimdir. Tersine ortamdaki değişiklik, değişikliği hafifleten ya da telafi eden bir işleme yol açıyorsa olumsuz (negatif) bir geri bildirimdir¹⁶¹. Negatif geri bildirim, kendi kendini düzenleyebilmekte ve ısınmaya karşı bir reaksiyon olarak, küresel soğumaya neden olabilmektedir. Pozitif geri bildirim ise kendi kendini daha da artırarak (sıcaklığı artırarak), küresel ısınmada artışa sebebiyet verebilmektedir¹⁶². Yani negatif geribildirimler sistemin dengede kalmasını sağlarken, pozitif geribildirimler sistemi dengenin dışına itmektedirler. Bu şekilde dengenin dışına itiş, artan bir eğilimin daha da artmasına ya da azalan bir durum mevcutsa daha da azalmasına yol açmaktadır¹⁶³.

Isınma miktarı bu şekilde negatif ya da pozitif geri bildirim mekanizmalarına bağlıdır¹⁶⁴. Örneğin bulutların dünyanın iklimi üzerinde etkisi büyüktür. Atmosferden uzaya

¹⁶⁰ IPCC Working Group, 2007: 98. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

¹⁶¹ University of Michigan, http://www.globalchange.umich.edu/globalchange1/current/lectures/Perry_Samson_lectures/feedback_mechanisms/ (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁶² Aksay vd., 2005: 35.

¹⁶³ Aksel, 2011: 159.

¹⁶⁴ IPCC Working Group, 2007: 99. <https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf> (erişim tarihi: 07.03.2017).

döndürülen güneş ışığının üçte birini uzaya yansıtmaktadır. Bulut miktarında, konumunda ya da türünde meydana gelebilecek küçük değişiklikler bile büyük sonuçlar doğurabilmektedir. Daha sıcak bir iklimde, atmosferde daha çok su buharı tutulması nedeniyle; bulut miktarında artış ve dünyaya ulaşan güneş ışığı miktarında değişiklikler meydana gelmektedir. Böylece daha az ısı absorbe edilirken, ısınmadaki artış yavaşlatılabilmektedir¹⁶⁵. Bu bir negatif geri bildirimdir. Bir diğer negatif geri bildirim mekanizması, yağışlarla yaşanmaktadır. Küresel iklim modelleri, yağışların daha sıcak bir atmosferde tutulan suyun artması nedeniyle artacağını; ancak bu artışın tüm bölgelerde olmayacağını göstermektedir. Bunun yerine bazı bölgeler kuruyabilecektir. Artan su kullanılabilirliği gibi yağış şekillerinde meydana gelen değişiklikler, bitkilerin büyümesinde bir artışa yol açarak, atmosferden daha çok karbondioksit çekilmesine neden olabilecektir.

Pozitif geri bildirim örneği olarak ise buz-albedo geri bildirimi gösterilebilmektedir. Karanlık olan ve ısıyı daha hızlı absorbe eden okyanus yüzeyinin aksine; buz, beyaz ve çok yansımalıdır. Atmosfer daha sıcak olunca ve deniz buzu eriyince, koyu olan okyanus daha fazla ısıyı absorbe ederek, daha fazla buzun erimesine neden olmaktadır. Dolayısıyla tüm bunlar dünyayı daha da sıcak bir hale getirmektedir¹⁶⁶. Küresel anlamda dünyada yaşanan ısınma, okyanuslardan daha çok suyun buharlaşmasına, bu da atmosferde daha çok su buharının tutulmasına neden olmaktadır. Atmosferde tutulan su buharının artması daha fazla buluta sebebiyet vermektedir ve daha önce belirtildiği üzere bu negatif geri bildirim örneğidir ancak; su buharı bir sera gazıdır ve küresel anlamda ısınmaya da neden olmaktadır. Bu durum ise su buharının pozitif geri bildirimine örnek teşkil etmektedir. Su buharının, geri bildirimlerin her ikisinde de önemi büyüktür. Buradaki pozitif geri bildirim mekanizması antropojenik etkilerle meydana gelmektedir. Bunun dışında insanların sürekli artan enerji ihtiyaçlarını fosil yakıtlardan karşılamaya devam etmesi de, bu yakıtların karbondioksit açığa çıkarması nedeniyle ısınmayı artırmaktadır¹⁶⁷. Yine bu durum da pozitif geri bildirim örneği olarak gösterilmektedir.

Geri bildirimleri içeren sistemlerde, herhangi bir parametrenin artışında belli bir sınır aşıldığı zaman, geri dönüşü gerçekleşmeyebilmekte ya da bu geri dönüş çok uzun bir zaman alabilmektedir. Bu sınır aşımı noktası, kritik eşik olarak adlandırılmaktadır¹⁶⁸. Daha net bir tanımla; "negatif geri bildirimlerin hakim durumda olduğu istikrar durumlarından, pozitif geri bildirimlerin hakim olduğu ani değişim durumlarına geçişin başladığı noktalara kritik eşikler

¹⁶⁵ NASA, Earth System Science https://climate.nasa.gov/nasa_science/science/ (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁶⁶ NASA, Earth System Science https://climate.nasa.gov/nasa_science/science/ (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁶⁷ Aksay vd., 2005: 35.

¹⁶⁸ Barlas, 2013: 119.

denmektedir"¹⁶⁹. En önemli kritik eşik, atmosferdeki karbondioksit oranıdır¹⁷⁰. Dönüm noktası olarak kabul edilen 400 ppm sınırı geçildikten sonra, doğal süreçler seviyeyi tekrar aşağı çekecek kadar güçlü olmayacaktır. 2016 senesi itibariyle 404 ppm'e ulaşan karbon dioksit miktarı 2017'de de artmaya devam etmektedir. Bu noktadan sonra, değişen etkiler nasıl olacak tahmin edilememektedir¹⁷¹. Atmosferdeki karbondioksit miktarı artıkça, sıcaklık seviyesi de artmaktadır. Sıcaklık seviyesinde meydana gelen artış küresel anlamda yaşanan ısınmayı artırarak iklimde yaşanan değişikliklere daha çok etki etmektedir. Dolayısıyla bir kritik eşğin aşılması diğerlerinin de aşılmasına neden olmaktadır. Belirtildiği üzere birbirine bağımlı bir sistem söz konusudur. Diğer kritik eşikler ise şunlardır¹⁷²:

- Kuzey kutbunda bulunan buzulların erimesi
- Anktartika buzullarının erimesi ve dolayısıyla deniz seviyesinin yükselmesi
- Artan sıcaklıkla beraber başlayan kuraklık sonucu Amazon Ormanları'nın bozulması
- Tundraların (kuzey kutup bozkırı) erimesi
- Kıta kıyılarında, okyanus derinlerinde ve basınç altında donmuş durumda bulunan yoğun miktardaki metanın, deniz sularının ısınmasıyla açığa çıkması
- Sıcaklıkların artması sonucu Kuzey Ormanlarının bozulması
- Atmosferdeki sera gazı emisyonu ve yine sıcaklık artışları sonucu, Hindistan ve Batı Avrupa'daki musonların bozulması

Küresel iklim değişikliğinin nedenleri belirtildiği gibidir. Bir sonraki bölümde insan faaliyetleri ve doğal nedenler sonucu meydana gelen iklim değişikliğinin, gerçekleştiğine dair ortaya konan bilimsel veriler incelenecektir.

2.1.3 Küresel İklim Değişikliğinin Kanıtları ve Etkileri

Yeryüzünde, küresel anlamda ortalama sıcaklıkların artışı ve diğer değişiklikler, atmoferden alınan ölçümlerle ve uydu verileriyle anlaşılabilmektedir. Bu anlamda iklim değişikliğinin yaşandığına dair kanıtlar ele alınırken NOAA (National Oceanic and Atmospheric Administration), NASA (National Aeronautics and Space Administration), NSDIC (National Snow and Ice Data Center) ve Met Office Hadley Centre gibi merkezlerin verileri kullanılmıştır. İklim değişikliğinin gerçekliğine ve gezegenin ısındığına dair bilimsel veriler aşağıdaki gibidir:

¹⁶⁹ Aksel, 2011:163.

¹⁷⁰ Aksel, 2011: 164.

¹⁷¹ NASA, Global Climate Change, Satellite data confirm annual carbon dioxide minimum above 400 ppm, <https://climate.nasa.gov/news/2535/satellite-data-confirm-annual-carbon-dioxide-minimum-above-400-ppm/> (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁷² Barlas, 2013: 118-123.

-Küresel sıcaklık artışı: NASA ve NOAA gibi merkezler tarafından yapılan bağımsız araştırmalara göre, 2016'da Dünya'nın yüzey sıcaklıkları, ölçümlerin yapılmaya başlandığı 1880 yılından beri en yüksek sıcaklık rekoruna ulaşmıştır¹⁷³. Bu anlamda ısınmanın büyük çoğunluğu son 36 yıl içinde meydana gelmiştir. Ayrıca 2015 yılı küresel ortalama sıcaklığın, 1880-1899 aralığının ortalamasından, 1 derece ve daha üstü olduğu ilk tarihtir¹⁷⁴.

-Deniz seviyesinin yükselmesi: Gelgit göstergeleri ve uydular, küresel anlamda deniz seviyesinin yükseldiğini göstermektedir¹⁷⁵. Küresel deniz seviyesi son yüzyılda yaklaşık 17 cm yükselmiştir. Bununla birlikte son on yılda ölçülen yükselme oranı geçen yüzyıldaki oranın neredeyse iki katı üzerinde olmuştur¹⁷⁶. Yükselen sular kıyılardaki ekosistemleri, tatlı su kaynaklarını ve insani gelişmeleri tehdit etmektedir¹⁷⁷.

-Okyanusların Isınması: Okyanusların artan sıcaklığı, küresel iklim değişikliğine yönelik en önemli kanıtlardan biridir. Uzmanlara göre artan güneş ısı, okyanuslar tarafından artan bir oranda absorbe edilmektedir¹⁷⁸. Gemilerdeki termometreler, okyanus yüzeyine yakın yerlerdeki havanın ısınarak suyun buharlaşmasını artırdığını göstermektedir. Bu durum, yağış olaylarında yoğun bir artış ve bunun bir sonucu olarak karada sel ve su baskınları meydana getirmektedir¹⁷⁹. Bu anlamda kıyı toplulukları risk altında bulunmaktadır. Bunun dışında okyanus sıcaklıklarındaki bu artış, kutuplarda yaşayan canlıları tehlikeye sokmakta, mercan resifleri ve balıkçılığı tehdit etmektedir. En önemli olarak ise yükselen okyanus sıcaklıkları, küresel anlamda yaşanan ısınma etkisini hızlandırmaktadır¹⁸⁰.

-Buz Tabakalarının Değişmesi: Dünya üzerindeki tatlı suların büyük bir bölümünü barındıran Grönland ve Antarktik buzulları hızlanan bir oranda küçülmektedir¹⁸¹.

-Arktik Buzullarının Erimesi: Uyduyla alınan verilere göre Arktik Okyanusu'nda buzla kaplı alanlar gittikçe azalmaktadır. Bu bölgedeki buzullar hem kapsam hem de kalınlık olarak son birkaç on yılda hızlıca azalmıştır¹⁸². Arktik buzul miktarındaki düşüşler, 2017 yılında da

¹⁷³ NASA, Global Climate Change, Vital Signs of The Planet, Graphic Global Warming from 1880 to 2016, http://climate.nasa.gov/climate_resources/139/ (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁷⁴ NASA, Global Climate Change, Evidence, <http://climate.nasa.gov/evidence/> (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁷⁵ NOAA, Ten Signs of a Warming World, Global Sea Level, https://cpo.noaa.gov/warmingworld/global_sea_level.html (erişim tarihi: 10.03.2017).

¹⁷⁶ NASA, Global Climate Change, Evidence, <http://climate.nasa.gov/evidence/> (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁷⁷ NOAA, Ten Signs of a Warming World, Global Sea Level, https://cpo.noaa.gov/warmingworld/global_sea_level.html (erişim tarihi: 10.03.2017).

¹⁷⁸ Climate Change Guide, Evidence of Climate Change, <http://www.climate-change-guide.com/evidence-of-climate-change.html> (erişim tarihi: 10.03.2017).

¹⁷⁹ NOAA, Ten Signs of a Warming World, Air Temperature over Ocean, https://cpo.noaa.gov/warmingworld/air_temperature_over_ocean.html (erişim tarihi: 10.03.2017).

¹⁸⁰ Union of Concerned Scientists, Climate Hot Map, Ocean Temperature, <http://www.climatehotmap.org/global-warming-effects/ocean-temperature.html> (erişim tarihi: 10.03.2017).

¹⁸¹ Met Office Hadley Centre, What is Climate Change, <http://www.metoffice.gov.uk/climate-guide/climate-change> (erişim tarihi: 05.03.2017).

¹⁸² NASA, Global Climate Change, Evidence, <http://climate.nasa.gov/evidence/> (erişim tarihi: 09.03.2017).

devam etmektedir¹⁸³. Buzul örtüsünde meydana gelen bu küçülmeler, yeni nakliye güzergahları ve doğal kaynaklara daha kolay erişim sağlayabilme yolları açılabilir; ancak bu durum, ulusal güvenlik ve istilacı türlerle ilgili yeni bir takım problemlere de neden olabilecektir¹⁸⁴. 2017 Ocak ayında, (geçmiş yıllardaki aynı ay baz alındığında) Güney Yarımküre buzul alanlarında da rekor düzeyde düşük seviyeler gözlemlenmiştir. Bunların hepsinin etkisiyle beraber küresel anlamda ise, denizlerdeki buzul örtüsü rekor düzeyde düşük seviyelerde kalmıştır¹⁸⁵.

-Buzul Kitlelerinin Küçülmesi: Buzulların, kar yağışlarının birikmesinden ve yeni buzulların oluşması sürecinden daha hızlı bir şekilde erimesi veya ortadan kalkmasıyla oluşan durum, geri çekilme olayıdır. Daha yüksek sıcaklıklar ve daha az kar yağışı, dünya üzerindeki buzulların son zamanlarda geri çekilmesine neden olmuştur¹⁸⁶. Tarihi resimler, fotoğraflar ve diğer uzun dönemli kayıtlar, çoğu dağ buzulunun eridiğini göstermektedir¹⁸⁷. Buzullar; Alpler, Himalayalar, And Dağları, Rocky Dağları, Alaska ve Afrika'da olmak üzere neredeyse dünyanın her yerinde geri çekilmektedir ve bu geri çekilme oranları son birkaç on yılda büyük artış göstermiştir¹⁸⁸. Buzulların erimesiyle birlikte açığa çıkan suya bağımlı olan insanlar; yaşam ihtiyaçları, hayvancılık ve ekinler anlamında sıkıntılar yaşamaktadır¹⁸⁹.

-Kar Örtüsünün Azalması: Uydulardan alınan verilere göre Kuzey Yarımküre'de, bahar aylarında karla kaplı alan gittikçe küçülmektedir. Buna göre kar örtüsü miktarı son 50 yılda büyük oranlarda azalmış ve daha erken erime göstermeye başlamıştır¹⁹⁰. Kar, doğa ve insanlar için ne kadar suyun ne zaman uygun olduğuna dair adapte olunmuş şartların değişmesine neden olacak şekilde, erkenden erimektedir¹⁹¹.

-Ekolojik Bulgular: Küresel iklim değişikliğinin ekosistem üzerindeki belirtileri günümüzde açıkça gözlemlenebilmektedir. Bu belirtilerin en önemlilerinden biri, toplanan fenolojik¹⁹² verilerin gösterdikleridir. Bu anlamda Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yapılan araştırmalarda kuş türlerinin göç zamanlarında ve çiftleşme zamanlarında değişiklikler gözlenmiştir. Yine

¹⁸³ NSDIC, Arctic Sea Ice News & Analysis, <http://nsidc.org/arcticseaicenews/> (erişim tarihi: 11.03.2017).

¹⁸⁴ NOAA, Ten Signs of a Warming World, Arctic Sea Ice, https://cpo.noaa.gov/warmingworld/air_temperature_over_ocean.html (erişim tarihi:11.03.2017).

¹⁸⁵ NSDIC, Arctic Sea Ice News & Analysis, <http://nsidc.org/arcticseaicenews/> (erişim tarihi: 11.03.2017)

¹⁸⁶ NSDIC, All About Glaciers, Glacier Types: Retreating, <http://nsidc.org/cryosphere/glaciers/gallery/retreating.html> (erişim tarihi: 11.03.2017).

¹⁸⁷ NOAA, Ten Signs of a Warming World, Glaciers , https://cpo.noaa.gov/warmingworld/air_temperature_over_ocean.html (erişim tarihi:11.03.2017).

¹⁸⁸ Met Office Hadley Centre, What is Climate Change, <http://www.metoffice.gov.uk/climate-guide/climate-change> (erişim tarihi:05.03.2017).

¹⁸⁹ NOAA, Ten Signs of a Warming World, Glaciers, https://cpo.noaa.gov/warmingworld/air_temperature_over_ocean.html (erişim tarihi:11.03.2017).

¹⁹⁰ NASA, Climate Change, Evidence, <http://climate.nasa.gov/evidence/> (erişim tarihi:09.03.2017)

¹⁹¹ NOAA, Ten Signs of a Warming World, Snow, <https://cpo.noaa.gov/warmingworld/snow.html> (erişim tarihi:11.03.2017)

¹⁹² Fenoloji: Doğal olayların tekrar etme zamanlarını inceleyen bir bilim dalıdır.

bitkilerin çiçeklenme zamanlarında değişiklikler yaşanmaya başlamıştır¹⁹³. Sıcaklıkların ve bahsi geçen diğer küresel iklim değişikliği işaretlerinin etkisiyle mevsimlerde yaşanan değişimler, tür davranışlarında bu tür değişikliklere yol açmaktadır¹⁹⁴. İklim değişikliği etkileriyle ekolojik çeşitliliğin azalması durumu sözkonusudur. Kentlerde ve kırsal alanlarda, tarım ve endüstrinin habitata (doğal ortama) girme baskıları genetik, tür ve ekosistem veya tüm dünyada bulunan yaşam formlarının çeşitliliğinde (biyoçeşitlilikte) bir düşüşe neden olmaktadır. İnsanlar biyoçeşitliliği, diğer canlıların yaşam alanı olan ağaçları kesmek gibi eylemler vasıtasıyla doğrudan; küresel iklim üzerindeki etkileri vasıtasıyla da dolaylı yünden etkilemektedirler¹⁹⁵.

-Aşırı hava olayları: Dünya çapında; tropikal fırtınalar, kasırgalar, sıcak hava dalgaları, kuraklıklar, orman yangınları ve seller gibi aşırı hava olaylarının sıklık ve yoğunluklarında artış görülmektedir¹⁹⁶. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde NASA gibi merkezler tarafından, kaydedilen yüksek sıcaklık olaylarının sayısı artarken, düşük sıcaklık olaylarının sayısı 1950'den beri azalmaktadır¹⁹⁷.

-Okyanus Asitlenmesi: Sanayi Devrimi'nin başlamasından bu yana yüzey okyanus sularının asitliği, yaklaşık %30 oranında artmıştır. Bu artış, insani faaliyetler sonucu atmosfere daha fazla karbondioksit yayılması ve dolayısıyla okyanuslarca daha fazla emilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Okyanusların üst tabakası tarafından emilen karbondioksit miktarı yılda yaklaşık 2 milyar ton artmaktadır¹⁹⁸. Bu asitlilik deniz ekosistemine zarar vermektedir.

Küresel iklim değişikliğinin gerçekleştiğine dair gösterilen bilimsel kanıtlar, aynı zamanda iklim değişikliğinin yeryüzündeki etkileridir. Yukarıda verilen bilimsel veriler ışığında iklim değişikliğinin kesin olarak sebep olacağı belli başlı durumlar şunlardır: aşırı sıcaklıklar, seller ve kuraklık, buzul örtülerinde incelmeye ve genel anlamda buzulların erimesi, deniz seviyesinde yükselme, okyanusların ısınması ve asitlenmesi, kasırgalar ve diğer fırtınalar, ekosistemde meydana gelen değişimlerin flora, fauna ve tarıma etkisi (türlerin yok olması, fenolojik verilerin değişiklik göstermesi, gıda üretiminde sorunlar vs.)¹⁹⁹. Küresel iklim değişikliği sonuçlarının, en büyük etkilerinin gerçekleşeceği sistemler ise şöyledir²⁰⁰:

¹⁹³ Walther, 2002: 389.

¹⁹⁴ Met Office Hadley Centre, What is Climate Change, <http://www.metoffice.gov.uk/climate-guide/climate-change> (erişim tarihi: 05.03.2017).

¹⁹⁵ Global Change Project, Biodiversity Loss, http://www.priweb.org/globalchange/bioloss/bl_06.html (erişim tarihi: 07.04.2017)

¹⁹⁶ Climate Change Guide, Evidence of Climate Change, <http://www.climate-change-guide.com/evidence-of-climate-change.html> (erişim tarihi: 10.03.2017).

¹⁹⁷ NASA, Climate Change, Evidence, <http://climate.nasa.gov/evidence/> (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁹⁸ NASA, Climate Change, Evidence, <http://climate.nasa.gov/evidence/> (erişim tarihi: 09.03.2017).

¹⁹⁹ Henson, 2011: 51-186.

²⁰⁰ Field vd., 2014.

tatlı su kaynakları, karasal ve tatlı su ekosistemleri, kıyı sistemleri ve düşük tabanlı alanlar, deniz sistemleri, gıda güvenliği ve gıda üretim sistemleri, kentsel alanlar, kırsal bölgeler, ekonomik sektörler ve hizmetler, insan sağlığı, geçim ve yoksulluk. Bu sistemler üzerinde meydana gelebilecek olan değişimler, ulusların ve uluslararası ilişkilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal alanda tüm birimlerini etkileyecektir. Bu noktada etkileşim içine giren iklim değişikliği ve güvenlik kavramı arasındaki ilişkiler daha sonraki bölümlerde ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Küresel iklim değişikliği; nedenleri, kanıtları ve etkileri incelendiği üzere tüm gezegeni etkileyen ve hızla yaşanmakta olan bir sorundur. Bu şekilde küresel anlamda dünyanın en acil sorunu olarak karşımıza çıkan iklim değişikliği sorununun çözümüne ve görülen zararlı etkilerin sınırlandırılmasına yönelik bir amaçla ülkeler günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçmiş ve ortak bir anlaşma üzerine odaklanmışlardır. Problemin çözümünde bireylerden devletlere ve daha fazlasına kadar tüm birimlerin önemi çok büyüktür; fakat genel anlamda devletlerin en önemli karar vericiler konumunda olması nedeniyle, bu konuda yapılan uluslararası müzakereler süreci küresel iklim değişikliği açısından kritiktir. Bir sonraki bölümde küresel iklim değişikliği konusunun dünyada dikkat çekmeye başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreçler incelenerek, uluslararası ortamda gerçekleşen müzakerelere odaklanılacaktır.

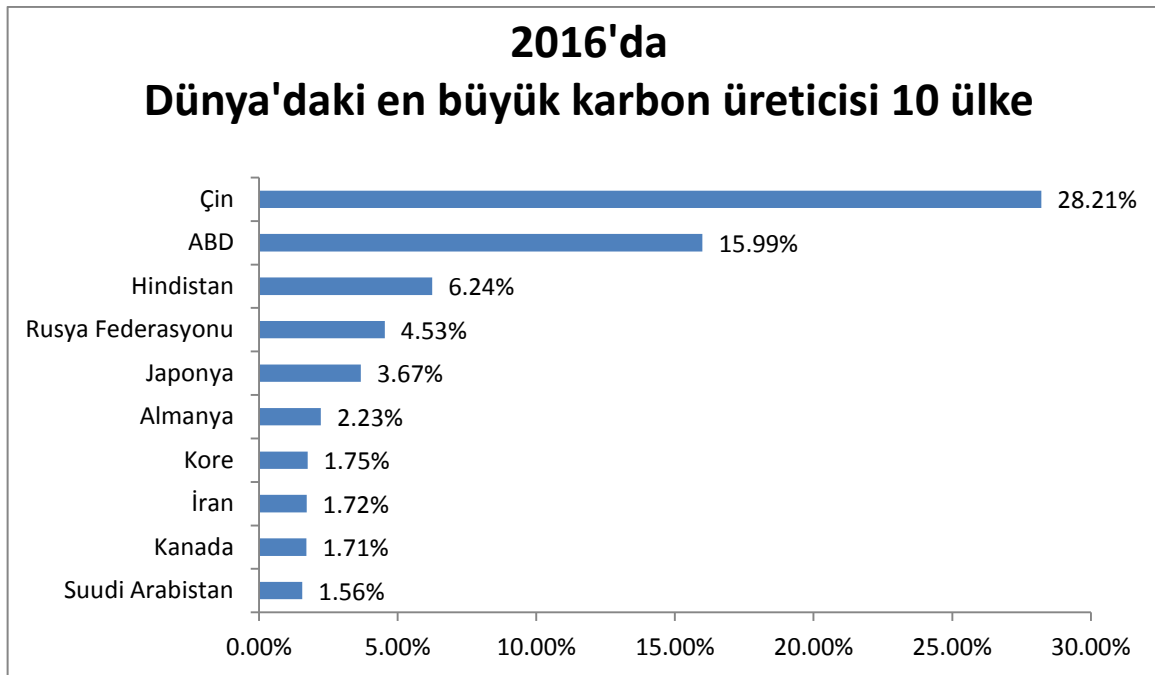
2.2 Küresel İklim Değişikliği Müzakere Süreci

İklim değişikliği, küresel bazda yaşanan bir sorundur, dolayısıyla küresel bazda bir çözüm gerektirmektedir. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere günümüzde küresel anlamda yaşanmakta olan iklim değişikliğine etki eden durumlardan en önemlisi, yine küresel anlamda yaşanmakta olan ısınma durumudur. Konuyla ilgili tartışmalar devam etmekte olsa da, bu ısınmaya, atmosfere bırakılan sera gazlarının neden olduğu genel anlamda kabul görmektedir. Sanayi Devrimi'nin başlamasından itibaren, ülkeler tarafından atmosfere bırakılan sera gazı miktarları değişim göstermiştir; fakat küresel iklim değişikliği açısından sera gazı salımının sınıraşan etkisi nedeniyle, Londra2da ya da Pekin'de ortaya çıkması herhangi birşeyi değiştirmemekte ve atmosferde farklı bölgelere dağılmaktadır. Bu anlamda sera gazı salımını azaltmak için bir ülkenin çabası, diğer ülkeler de aynı çabayı göstermedikçe, ısınmayı durdurmak veya yavaşlatmak için çok az şey ifade etmektedir. Çözüme ulaşabilmek için tüm ülkelerin ve bireylerin aynı çabayı göstererek eyleme geçmesi önem taşımaktadır²⁰¹. Birçok

²⁰¹ Center for Climate and Energy Solutions, History of International Negotiations, <https://www.c2es.org/international/history-international-negotiations> (erişim tarihi: 11.03.2017).

uzmana göre küresel anlamda meydana gelen ısınmanın temel nedeni; küresel ekonominin hızla büyümesi ile birlikte insan faaliyetleri doğrultusunda tüketilen enerjideki(fosil yakıt kullanımı) artış ve bu enerjinin açığa çıkardığı gazların yoğunluğundaki yükselişle meydana gelen sera etkisidir. Bu gazlardan biri olan karbondioksit sera gazlarının tümünün %58,8'ini oluşturması nedeniyle sera gazlarının salımında en büyük etkiye sahiptir. Karbondioksit salımı fosil yakıtların kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır²⁰².

Tablo 2.1 2016' da Dünya'daki En Büyük Karbon Üreticisi 10 Ülke

Kaynak: The Statistics Portal, <https://www.statista.com/statistics/271748/the-largest-emitters-of-co2-in-the-world/> (erişim tarihi: 24.03.2017)

Tablo 2.1'de, 2016 yılında dünyadaki en büyük karbon üreticisi 10 ülke atmosfere salınan karbondioksit oranı paylarına göre verilmiştir²⁰³. Bunun dışında 1990 ve 2014 yılları arası, ülkelerin sera gazı salım oranları incelendiğinde, genellikle sanayileşmiş ülkelerin salım oranlarında azalış, sanayileşmekte olan ülkelerin ise salım hızlarında azalışlar²⁰⁴(salım

²⁰² Pao vd., 2012: 400.

²⁰³ The largest producers of CO2 emissions worldwide in 2016, based on their share of global CO2 emissions, <https://www.statista.com/statistics/271748/the-largest-emitters-of-co2-in-the-world/> (erişim tarihi: 24.03.2017).

²⁰⁴ Kyoto Protokolü çerçevesinde, sanayileşmiş ülkeler bir dizi bağlayıcı hedefler koyulmuştur. Bu anlamda karbon salımının azaltımı yönünde verilen taahhütler kapsamında AB ülkelerinin çoğu belirledikleri hedeflere ulaşmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu ise karbon salımı artışına devam etmiş ancak salım hızlarını düşürmüşlerdir.

oranları artmakta) görülmektedir²⁰⁵. Şüphesiz farklılaşan bu seyirlerde müzakerelerin etkileri dikkat çekicidir.

Küresel iklim değişikliğinin meydana gelmesine etki eden temel nedenin, insani faaliyetler olduğuna ilişkin görüşler ve çalışmalar, 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır; ancak küresel düzeyde yaşanan ısınmanın karbondioksit ve diğer sera gazları nedeniyle olduğuna dair görüşlerin genel olarak kabulü 1960'lı ve 1970'li yıllarda yaşanmıştır²⁰⁶. 1979 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü'nün (WMO) desteğiyle ilk iklim konferansı düzenlenmiştir. Cenevre'de gerçekleşen konferansta küresel iklim değişikliğinin insanlar üzerindeki etkilerine odaklanılmış ve "Dünya İklim Konferansı Bildirgesi" yayınlanmıştır. Bildirgede iklim değişikliğinin nedenlerinden biri olarak atmosferdeki karbondioksit artışı gösterilmiştir²⁰⁷. 1988 yılının haziran ayında NASA'da görevli James Hansen gözlemlenen sıcaklık yükselmelerinin nedeninin doğal olmadığını, insani faaliyetler sonucu salınan karbondioksit ve diğer sera gazlarının yoğunluklarındaki artışın bu yükselişe neden olduğunu açıklamıştır. Böylece iklim değişikliği uluslararası ilişkilerin ve politikanın gündemine girmeye başlamıştır. Yine 1988'de WMO ve UNEP tarafından Hükümetlerarası iklim değişikliği Paneli (IPCC) kurulmuştur²⁰⁸. IPCC'nin görevi, iklim değişikliğine ilişkin bilimsel verileri değerlendirmek ve araştırmak; bunun dışında iklim değişikliğinin sosyal ve ekonomik etkileriyle ilgili incelemelerde bulunarak, yapılması muhtemel bir uluslararası sözleşme için müdahale stratejilerine katkı sağlamaktır²⁰⁹. IPCC, beş ila yedi yılda bir, küresel iklim değişikliğinin bugün geldiği duruma ilişkin derlenen raporları, basın ve karar vericilerle paylaşmaktadır²¹⁰.

IPCC'nin 1990 yılında yayınladığı 1. Değerlendirme Raporu (First Assessment Report, FAR), iklim değişikliğinin yaşandığına dair bilimsel araştırmaları içermektedir. Raporda insani faaliyetlerin küresel ısınmaya katkıda bulunduğuna ve bu ilavenin ısınmayı daha da artıcağına değinilmiştir²¹¹. Bu aşamalardan sonra sera gazı salımının azaltılması amacına ve uluslararası bir anlaşmaya odaklanılmıştır. Yine 1990 yılında IPCC raporu ve 2. Dünya İklim Konferansı'nda küresel ölçekte bir anlaşmaya gitme çağrısı yapılmıştır. Sonrasında bu anlaşma için müzakereler resmen başlamıştır. Görüşmeler Hükümetlerarası Müzakere

²⁰⁵ Quere, 2016: 630.

²⁰⁶ Renner, 2015: 3-4.

²⁰⁷ Koo, 2011. <http://csonet.org/content/documents/ClimateChange.pdf> (erişim tarihi:15.03.2017).

²⁰⁸ Renner, 2015: 3-4.

²⁰⁹ IPCC, History, https://www.ipcc.ch/organization/organization_history.shtml (erişim tarihi:15.03.2017)

²¹⁰ WWF Türkiye, <http://www.wwf.org.tr/?2340> (erişim tarihi: 16.03.2017).

²¹¹ Houghton vd.,1990: 1-404.

Komitesi (Intergovernmental Negotiating Committee, INC) tarafından yürütülecektir. 1991'de ise Hükümetlerarası Müzakere Komitesinin ilk toplantısı gerçekleşmiştir²¹².

İklim değişikliği konusunda en önemli gelişmelerden birisi olan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNEP) himayesinde gerçekleşen, bilinen adıyla Rio Dünya Zirvesi ise 1992'de Rio'da düzenlenmiştir. Rio Zirvesi sürdürülebilir kalkınma yoluyla çevresel bozulmaya yönelik küresel bir çerçeve geliştirmeye odaklanmıştır. Hem devlet hem de devlet dışı aktörlerin katılımıyla gerçekleşen zirvede ortaya çıkan belgeler şunlardır²¹³: Gündem 21²¹⁴, Çevre ve Kalkınma ile ilgili Rio Bildirisi²¹⁵, Orman İlkeleri Bildirisi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesi (BMİDÇS) ve Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi.

BMİDÇS, 1994 yılında yürürlüğe girmiş olup, sözleşmenin temel amacı atmosferde biriken sera gazı yoğunluğunu, küresel iklim değişikliği üzerindeki insan kaynaklı etkinin önüne geçecek bir seviyede tutmaktır. Genel anlamda ise küresel düzeyde yaşanan iklim değişikliğinin durdurulması ve sera gazı salımlarının azaltılmasına yönelik ilkeleri, stratejileri ve yükümlülükleri düzenleyen bir sözleşmedir²¹⁶. Sözleşmede ülkelere, kalkınma durumları ve özel koşullarına göre "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" yüklenmiştir. Buradaki "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi Sanayi Devrimi'nden sonra atmosfere bırakılan sera gazı yoğunluğunun bazı ülkelere daha fazla olması nedeniyle daha çok sorumluluk almaları gerektiği gerçeğine dayanmaktadır. Sözleşmede ülkeler aldıkları yükümlülükler göre 3 gruba ayrılmıştır: Ek1 ülkeleri, Ek2 ülkeleri, Ek dışı ülkeler²¹⁷. İklim değişikliği sorununun çözümüne ilişkin görüşmelerde bulunmak üzere bu sözleşmeye taraf olan ve taraf olma niyeti gösteren devletlerin "Taraflar Konferansı" (Conference of the Parties, COP) çerçevesinde bir araya gelmesi kararlaştırılmıştır. 2016'ya kadar gerçekleşen Taraflar Konferansları'nın bazıları ve ortaya çıkan en önemli sonuçları Paris Zirvesi öncesi ve Paris Zirvesi sonrası olmak üzere aşağıdaki gibidir.

²¹² UN Sustainable Development, Climate Negotiations Timeline,

<http://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-negotiations-timeline/> (erişim tarihi:17.03.2017).

²¹³ Norman ve Carr, 2005. http://geog.ucsb.edu/~carr/DCarr_Publications/Norman_Carr_Rio_07.pdf (erişim tarihi: 15.03.2017).

²¹⁴ Gündem 21: 21.yy'da çevre ve kalkınmayı etkileyen tüm alanlarda, hükümetlerin ve tüm bağımsız sektörlerin üstlenmesi gereken rolleri tanımlayan ve hükümetler tarafından kabul edilen bir eylem planıdır. Yıldırım ve Öner, 2003: 6-27.

²¹⁵ The Rio Declaration on Environment and Development 1992,

http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF (erişim tarihi:15.03.2017).

²¹⁶ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Rio Sözleşmeleri, <http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr/rio-sozlesmeleri.aspx> (erişim tarihi: 15.03.2017)

²¹⁷ T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü, <http://www.mfa.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi.tr.mfa> ve <http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa> (erişim tarihi: 15.03.2017).

2.2.1 Paris Zirvesi Öncesi COP zirveleri

- 1. Taraflar Konferansı 1995'te Berlin'de düzenlenmiştir. Toplantının en önemli sonucu gelişmekte olan ülkelere yükümlülük getirilmemesi ve gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere teknolojik yardımların yapılmasının kabul edilmesidir²¹⁸.
- 2. Taraflar Konferansı 1996'da Cenevre'de yapılmıştır. Toplantıda bağlayıcı hedefler öngörececek bir protokol oluşturulmak istenmiştir. Bu protokolün yaşama geçirilmesi yönünde bir adım olarak 134 ülkenin imzası ile birlikte Bakanlar Bildirgesi hazırlanmıştır. Bunun dışında en dikkat çekici durum sürecin başından beri gelişmiş ülkelerin yükümlülüklerinin güçlendirilmesi konusunda olumsuz tepkiler veren ABD'nin, yasal bağlayıcılığı olan bir düzenlemeyi destekleyeceğini belirtmesi ve ilk defa salım ticaretini gündeme getirmesi olmuştur²¹⁹.
- 3. Taraflar Konferansı 1997 yılının 1 - 11 Aralık tarihleri arasında Japonya'nın Kyoto kentinde gerçekleştirilmiştir. 170 ülke, binlerce sivil toplum örgütü ve medya temsilcisinin katıldığı konferans, modern zamanların en karmaşık çok taraflı müzakeresi olmuştur. Toplantıda ilk defa sera gazı salımlarının azaltılması için yasal olarak bağlayıcı hedefler içeren ve iklim değişikliği tehdidini önleyen, BMİDÇS'de yer alan taahhütlerin güçlendiği yasal bir belge kabul edilmiştir²²⁰. Kyoto Protokolü olarak adlandırılan bu belge 11 Aralık 1997 yılında kabul edilmesine rağmen, karmaşık bir onay süreci nedeniyle 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokol sanayileşmiş ülkelere sera gazı salımlarını azaltma hedefleri koymuş ve protokole uyum sağlamak amacıyla araç olarak salım ticareti gibi piyasa mekanizmalarının kullanılmasına izin vermiştir²²¹. Kyoto Protokolü sözleşmeyi (BMİDÇS) "operasyonelleştiren" metindir. Sanayileşmiş ülkeler, sözleşme ilkelerine dayanarak sera gazı salımlarını azaltma taahhüdünde bulunmuştur. Sözleşmenin (BMİDÇS) kendisi, yalnızca ülkeleri bunu yapmaya teşvik etmektedir. Protokol 37 sanayileşmiş ülke ve Avrupa Birliği için ilk taahhüt döneminde bağlayıcı salım azaltma hedefleri belirlemiştir. Genel olarak bu hedefler 2008-2012 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde 1990 düzeylerine kıyasla ortalama %5 salım azaltma oranına sahiptir. 8 Aralık 2012'de Katar, Doha'da yapılan toplantıda ise Kyoto Protokolü'nde değişiklik yapılarak 2013'ten 2020'ye kadar ikinci bir taahhüt süresi başlatılmıştır²²².

²¹⁸ Duru, 2001: 313.

²¹⁹ Duru, 2001: 313.

²²⁰ Yamin, 1998: 113.

²²¹ Telesetsky, 1999: 800.

²²² UNFCCC, Making those first steps count: An Introduction to the Kyoto Protocol, http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/6034.php (erişim tarihi:17.03.2017).

- 4. ve diğer konferanslarda herhangi bir ilerleme kaydedilememiş ve istenilen hedeflere yaklaşma, 7. Taraflar Konferansı'nda (COP7) olmuştur. 2001'de bu konferans sonucunda Kyoto Protokolü'nün uygulanmasına ilişkin kuralları ayrıntılarıyla anlatan, uyum için yeni kaynaklarla beraber planlama araçları hazırlayan ve bir teknoloji transferi çerçevesi oluşturan Marakeş Anlaşması imzalanmıştır²²³. Bu anlaşmadan dört yıl sonra ise protokol, en az 55 ülkenin taraf olması ve taraf olan bu ülkelerin dünyadaki toplam sera gazı salımlarının %55'ini ürettiyor olması şartlarının Rusya Federasyonu'nun taraf olması ile sağlanması üzerine 16 Şubat 2005'te yürürlüğe girmiştir²²⁴. Protokolde farklı ülkeler için farklı sorumluluklar mevcuttur. Bu nedenle protokolle ilgili olarak ülkeler tarafından yapılan çeşitli eleştiriler ve yaşanan anlaşmazlıklar, sürece damgasını vurmuştur.
- COP 8, 2002 yılında Delhi'de yapılmıştır. Taraflar, gelişmiş ülkelerin teknolojiyi, gelişmekte olan ülkelere aktarması çağrısında bulunan Delhi Bakanlar Deklerasyonu'nu kabul etmişlerdir²²⁵.
- COP 9, 2003 yılında Milano'da yapılmıştır. IPCC önerilerine dayanan yeni salım raporlama ilkeleri kabul edilmiştir²²⁶.
- COP 10, 2004'te Buenos Aires'te yapılmıştır. Uyum seçenekleri tartışılmıştır. Taraflar teknolojilerin geliştirilmesi ve transferleri ile ilgili konularda çok sayıda kararı kabul etmişlerdir²²⁷.
- Montreal'de 2005 yılında gerçekleşen COP 11, Kyoto Protokolü'nün yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşen ilk konferans olmuştur. Montreal konferansının ana sonuçları COP tarafından Kyoto "Kural Kitabı (Rulebook-Kyoto Düzenlemeleri)" nın sonuçlandırılması ve Temiz Kalkınma Mekanizması'nın güçlendirilmesi ve bir sonraki adımların dikkate alınması yönündeki kararlarını içermiştir²²⁸.
- COP 12, 2006'da Nairobi'de gerçekleşmiştir. Finansal mekanizmalar gözden geçirilmiş ve "Özel İklim Değişikliği Fonu" hakkında kararlar alınmıştır²²⁹.

²²³ UN Sustainable Development, Climate Negotiations Timeline, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-negotiations-timeline> (erişim tarihi:17.03.2017).

²²⁴ UNFCCC, Status of Ratification of the Kyoto Protocol, http://unfccc.int/kyoto_protocol/status_of_ratification/items/2613.php (erişim tarihi:17.03.2017).

²²⁵ EESI, Timeline of Major UN Climate Negotiations, <http://www.eesi.org/policy/international> (erişim tarihi: 03.07.2017).

²²⁶ EESI, Timeline of Major UN Climate Negotiations, <http://www.eesi.org/policy/international> (erişim tarihi: 03.07.2017).

²²⁷ EESI, Timeline of Major UN Climate Negotiations, <http://www.eesi.org/policy/international> (erişim tarihi: 03.07.2017).

²²⁸ Center For Climate And Energy Solutions, History of International Negotiations, COP 11 AND COP/MOP 1 Montreal, <https://www.c2es.org/international/negotiations/cop-11> (erişim tarihi: 03.07.2017).

²²⁹ EESI, Timeline of Major UN Climate Negotiations, <http://www.eesi.org/policy/international> (erişim tarihi: 03.07.2017).

- 2007 yılında Bali'de yapılan COP 13'te Kyoto Protokolü'nde belirlenmemiş²³⁰ olan 2012 sonrası dönem taahhütleri kapsamında yapılacak anlaşma için girişimler başlatılmıştır. Bali görüşmeleri sonucunda "Bali Eylem Planı" ortaya çıkmıştır. Bali Eylem Planı yeni bir anlaşmaya gitme açısından bir yol haritası niteliğindedir. Ayrıca bu görüşmeler sırasında yoğunluk olarak teknik kararlar alınmıştır²³¹.
- COP 14, 2008 yılında Poznan kentinde gerçekleşmiştir. Toplantıda uyum, finans, teknoloji, salımların azaltılması ve afet yönetimi gibi gelişmekte olan ülkeleri için önem taşıyan konularda ilerleme kaydedilmiştir. Önemli sonucu ise hükümetlerin, küresel iklim değişikliği anlaşması için somut bir müzakere metninin ilk taslağının 2009'da hazırlanarak COP 15'te kabul edilmesi konusunda hemfikir olmasıdır²³².
- 7-19 Aralık 2009 tarihleri arası Kopenhag'ta gerçekleşen 15. Taraflar Konferansı'nda, 2012 sonrasındaki literatür ve politika çabaları burada kabul edilebilir bir anlaşmaya odaklanmışken, toplantı iklim değişikliğine kapsamlı ve yeterli bir yanıt vermeyi başaramamıştır²³³. 192 ülkenin yüksek beklentilerle katıldığı konferans, çok ciddi eleştiriler alan Kopenhag Mutabakatı'yla sona ermiştir²³⁴. Mutabakatta, Bali Eylem Planı'ndaki temel unsurlara işaret edilmektedir. Artan ortalama küresel sıcaklığın 2°C nin altında tutulması, 2020 yılına kadar yoksul ülkelerin iklim değişikliğiyle mücadelesine 100 milyar dolarlık destek sağlanması, Kopenhag Yeşil Çevre Fonu oluşturulması, az gelişmiş ülkeler ve küçük ada devletlerinin uyum faaliyetlerinin finansmanına öncelik verilmesi, 2015 yılında bu mutabakatın uygulanmasına yönelik değerlendirme yapılması gibi hususlar karar altına alınmıştır; fakat mutabakatın taraf ülkeler için yasal bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır²³⁵.
- 2010 yılında Meksika'nın Cancun kentinde düzenlenen COP 16'da toplanan hükümetler, uluslararası iklim görüşmelerini uzun yıllar rahatsız eden konuları bir kenara atmakla birlikte, ulusal azaltma sözlerini takibe alan bir dizi kararı onaylamışlardır; bunun yanında finans, şeffaflık ve diğer konularda çok taraflı iklim çerçevesinin unsurlarını güçlendirmek için ilk

²³⁰ Kyoto Protokolü'nde birinci dönem olarak kabul edilen 2008-2012 arası dönem için taahhütler bulunmaktaydı.

²³¹ Duru, 2008: 210-211.

²³² UNFCCC, Negotiations Meetings, Poznan Climate Change Conference 2008, http://unfccc.int/meetings/poznan_dec_2008/meeting/6314.php (erişim tarihi: 10.05.2017)

²³³ İkinci yükümlülük dönemindeki sayısal yükümlülükleri ve iklim değişikliği ile savaşım ve eylem ve etkinlikleri içeren yasal bağlayıcılığı olan bir anlaşma yapılamaması nedeniyle başaramamıştır.

Türkeş, 2010, Aralık 2009 Kopenhag İklim Değişikliği Sonuçları ve Kopenhag Uzlaşması http://troyacevre.webs.com/documents/Murat_Turkes_2010_Kopenhag%20İklim%20Degisikligi%20Zirvesi_so_nuclar_uzun.pdf (erişim tarihi:17.03.2017).

²³⁴ Klinsky, 2014: 5.

²³⁵ Center for Climate and Energy Solutions, History of International Negotiations, Copenhagen Climate Summit, <https://www.c2es.org/international/negotiations/cop-15/summary> (erişim tarihi: 18.03.2017).

adımı atmışlardır²³⁶. Bu atmosferde yapılan Cancun Anlaşmaları, bir yıl önce Kopenhag'da yapılan mutabakatı uygulamaya başlamak için önemli adımlar atan vizyona dayalı fakat pragmatik bir ilkeler dizisidir. Cancun'da toplanan 193 ülke küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı mücadele anlamında; salım azaltımı, daha fazla şeffaflık, ormanların korunması ve dünya çapında çok gerekli yatırımların harekete geçirilmesine yardımcı olmak amacıyla yeşil fon oluşturulması konularında ilerlemeler kaydetmişlerdir²³⁷.

▪COP 17, Güney Afrika'nın Durban kentinde 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Kopenhag Konferansı'ndaki hayal kırıklıklarından ve Cancun'daki çok taraflı iklim rejimini kurtarma mücadelesinden sonra müzakereciler, Durban'da Kyoto Protokolü'nü yeniden canlandırmakla kalmamış bunu yaparken daha kapsamlı bir 21. yüzyıl iklim rejimi için müzakerelere yol açacak bir kararı kabul etmişlerdir²³⁸. Karar, 2015'in sonuna kadar mümkün olan en kısa sürede tarafların, iklim değişikliği konusunda evrensel bir yasal anlaşmayı kabul etmesi yönünde olmuştur²³⁹.

▪COP 18, 2012 yılında Katar'ın Doha kentinde gerçekleştirilmiştir. Konferans sonucunda 2015 yılına kadar tüm ülkeleri kapsayacak evrensel iklim değişikliği anlaşması için daha fazla çaba gösterilmesi, belirlenen tarihe (2015) kadar bitirilmesi ve bunun da en geç 2020 yılında yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Bunun dışında Kyoto Protokolü'nün ikinci taahhüt döneminin 1 Ocak 2013 tarihinde başlaması, 31 Aralık 2020 tarihinde ise bitmesi kabul edilmiştir²⁴⁰. Konferansın en önemli başarısı ise gelişmiş ülkelere ikinci bir bağlayıcı sera gazı salım hedefi belirlenerek Kyoto Protokolü'nde yapılacak değişikliğin kabul edilmesi olmuştur²⁴¹.

▪Taraflar Konferansı'nın 19. Toplantısı (COP 19), 2013 yılında Varşova'da düzenlenmiştir. Bu toplantıda da yine 2015 yılında yapılması beklenen evrensel iklim değişikliği anlaşması ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bunun dışında görüşmelerdeki en dikkat çeken konu ise kayıp ve zarar mekanizmasının kurulmasına yönelik müzakerelerdir. "Bekleyiş konferansı" olarak nitelenen Varşova Konferansı, iki yıl sonra Paris Konferansı'nda yapılacak olan anlaşma için her ne kadar dar bir gündeme sahip olsa da bir basamak olmuştur. Konferansta iklim değişikliğinin olumsuz ve ani etkileri karşısında en savunmasız olan ülkelerin, bu etkiler

²³⁶ Center for Climate and Energy Solutions, History of International Negotiations, Cancun Climate Change Conference, <https://www.c2es.org/international/negotiations/cop-16/summary> (erişim tarihi: 18.03.2017)

²³⁷ Sjöstedt ve Penetrante, 2013: 10.

²³⁸ Sjöstedt ve Penetrante, 2013: 10.

²³⁹ UNFCCC, Negotiations, Meetings, Durban Climate Change Conference COP 17, http://unfccc.int/meetings/durban_nov_2011/meeting/6245.php (erişim tarihi: 18.03.2017).

²⁴⁰ UNFCCC, Negotiations, Meetings, Doha Climate Change Conference COP 18, http://unfccc.int/meetings/doha_nov_2012/meeting/6815.php (erişim tarihi: 18.03.2017).

²⁴¹ UN Sustainable Development, Climate Negotiations Timeline, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-negotiations-timeline> (erişim tarihi: 17.03.2017).

sonucu meydana gelen kayıp ve zararlarının karşılanması amacıyla bir mekanizma kurulmuştur. Varşova Uluslararası Kayıp ve Zarar Mekanizması olarak kurulan yapı, gelişmiş ülkelerin sanayileşme dönemiyle birlikte başlayan salımları nedeniyle iklim değişikliğine yönelik sorumluluklarının kabul edilmesi anlamında önemlidir. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkeler bu konunun azaltım ve uyum başlıklarının yanında ayrı bir başlık altında sözleşmeye eklenmesini temenni ederken, gelişmiş ülkelere uyum başlığı altında oluşturulmasını istemiş (ileride gelişmiş ülkelerin iklim değişikliğinin gerçekleşmesindeki sorumluluk payları nedeniyle tazminat taleplerinin gündeme gelmesi ihtimaline karşı) ve konu uyum başlığı altına eklenmiştir²⁴².

▪Taraflar Konferansı'nın 20. toplantısı (COP 20), 2014 tarihinde Peru'nun Lima kentinde gerçekleşmiştir. Yeni bir iklim değişikliği konulu anlaşmanın 2015'te yapılması için Lima'da önemli adımlar atılmıştır. Ülkeler, 2015'te Paris'te gerçekleşecek olan toplantıda kabul edilmesi planlanan yeni anlaşmanın unsurlarını detaylandırmış ve ayrıca tüm ülkelerin yeni anlaşmaya gelecek yılın ilk çeyreğinde nasıl katkıda bulunabileceği konusundaki temel kuralları kabul etmişlerdir. 2015'te Paris'te yapılması planlanan anlaşmada, ulusların niyetini ortaya koyan "Kesin Katkılar için Ulusal Niyet Beyanı (Intended Nationally Determined Contributions, INDC)", anlaşmanın yürürlüğe girmesi için belirlenen 2020 yılı sonrası için iklim değişikliğinin temelini oluşturacaktır. Konferansta ayrıca; sera gazı salımını azaltmak ve bu salımı azaltmak amacıyla yapılan eylemlerle, adaptasyonu aynı seviyede yükseltmek için önemli ilerlemeler kaydedilmiştir²⁴³.

2.2.2 Paris Taraflar Konferansı ve Sonrası

▪21. Taraflar Konferansı (COP 21), 2015 yılında Paris'te yapılmıştır. 195 ülke temsilcisinin katıldığı konferans'ta, yirmi yıldır sarfedilen küresel iklim değişikliği ile mücadele çabalarında, esaslı olarak yeni bir rota çizen önemli bir anlaşmaya imza atılmıştır. Anlaşma 2020 sonrası için iklim değişikliğine karşı alınacak önlemlerin temelini oluşturacaktır. Yeni anlaşma, daha önceki çabaları belirleyen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki sıkı ayrımı sona erdirerek, yerine tüm ülkelerin en iyi çabayı göstermesi ve ileride daha da güçlendirmesi için ortak bir çerçeve belirlemektedir. Anlaşma bu anlamda ilk kez, tüm tarafların salım ve uygulama çalışmaları hakkında düzenli olarak rapor vermesi ve uluslararası

²⁴² Cerit Mazlum, 2014: 43-44-86.

https://www.academia.edu/6240502/Var%C5%9Fova_%C4%B0klim_De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_Konferans%C4%B1_Parise_Sevgilerle (erişim tarihi: 15.04.2017).

²⁴³ UNFCCC, Lima to Paris, Lima Call for Climate Action Puts World on Track to Paris 2015, <http://newsroom.unfccc.int/lima/lima-call-for-climate-action-puts-world-on-track-to-paris-2015/> (erişim tarihi: 18.03.2017).

incelemelere tabi tutulması gerekliliklerini içermektedir²⁴⁴. Paris Anlaşma metnindeki hususlar şöyledir²⁴⁵:

Salım azaltımı: Küresel ortalama sıcaklık artışını, sanayi öncesi döneme kıyasla 2 derece düzeyinin altında tutmak anlamında uzun vadeli bir hedef belirlenmiştir. Bu anlamda artışı 1,5 dereceye kadar sınırlamayı hedeflemek, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltımı konusunda önem taşımaktadır; ayrıca ülkelerin salımın azaltılması konusunda mevcut bilimsel veriler ışığında hızlı bir şekilde azaltım taahhütlerinde bulunması gerekmektedir. Paris Konferansı öncesi ve sırasında ülkeler "Kesin Katkılar için Ulusal Niyet Beyanları"nı (INDC) sunmuşlardır. Bunlar küresel ısınmayı 2 derece altında tutmak için yeterli değildir; ancak anlaşma bu hedefe ulaşmanın yollarını izlemektedir.

Şeffaflık ve Hesapverebilirlik: Hükümetler, geliştirmekte olan bilimin gerektirdiği daha iddialı hedefleri belirlemek için beş yılda bir bir araya gelerek, hedefleri uygulamayı ne kadar iyi yaptıkları konusunda halka ve birbirlerine rapor vereceklerdir. Bu anlamda sağlam bir şeffaflık ve hesapverebilirlik sistemi aracılığıyla uzun vadeli hedefe doğru gelişmeler ve ilerlemeler takip edilecektir.

Uyum: Hükümetler toplumların iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkabilme kabiliyetini güçlendirecek, bunun yanında geliştirmekte olan ülkelere adaptasyon için sürekli ve geliştirilmiş uluslararası destek sağlayacaktır.

Kayıp ve Zararlar: Hükümetler, iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle bağlantılı kayıp ve zararların azaltılmasının, önlenmesinin ve ele alınmasının önemini kabul etmişlerdir. Aynı zamanda iklim değişikliğinin etkileriyle ilgili farklı alanlarda işbirliği, eylem, anlayış ve destek geliştirme ihtiyacını da kabul etmişlerdir.

Şehirlerin, Bölgelerin ve Yerel Otoritelerin Rolü: Paris Anlaşması; şehirler diğer yerel otoriteler, sivil toplum, özel sektör ve diğerleri de dahil olmak üzere taraf ülkeler dışındaki diğer paydaşların iklim değişikliğine değinmedeki rolünü kabul etmektedir.

Destek: AB ve diğer gelişmiş ülkeler; salımları azaltmak ve geliştirmekte olan ülkelerde iklim değişikliğinin etkilerine karşı esneklik oluşturmak için destek vermeye devam edecektir. Diğer ülkelerin bu desteği gönüllü olarak sağlamaları ve sunmaları teşvik edilmektedir²⁴⁶.

Bu şekilde önemli noktalar içeren anlaşma çerçevesinin, birçok operasyonel ayrıntısının gelecek COP'larda belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bunun dışında anlaşmanın

²⁴⁴ Center for Climate and Energy Solution, Outcomes of the U.N. Climate Change Conference in Paris, <https://www.c2es.org/international/negotiations/cop21-paris/summary> (erişim tarihi: 18.03.2017).

²⁴⁵ European Commission, Climate Action, Paris Agreement, https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en (erişim tarihi: 18.03.2017).

²⁴⁶ UNFCCC, Adoption of the Paris Agreement, <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf> (erişim tarihi: 18.03.2017).

yürürlüğe girmesini sağlamak için küresel salımların %55'ini üreten ülkelerin en 55 tanesinin anlaşmayı kabul etmesi yeterli görülmüştür. Özetlenecek olursa temel olarak anlaşma, dünyayı tehdit eden küresel ısınma ve küresel iklim değişikliğini önlemek için, ısınmayı 2 derecenin altına düşürecek küresel bir eylem planını ortaya koymuştur²⁴⁷.

•Taraflar Konferansı'nın 22. toplantısı (COP 22), Fas'ın Marakeş kentinde düzenlenmiştir. Konferans, Paris Anlaşması'nın uygulamasının ve iklim değişikliğiyle ilgili çok taraflı işbirliğinin sürmekte olduğuna dair bir duruş sergilemiştir. Bir sene önce imzalanan Paris anlaşması, geçen bir yıllık süreçte rekor bir seviyede 111 ülke (konferansın düzenlendiği sırada) tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir²⁴⁸. Konferansta taraflar, çoğunlukla Paris Anlaşması'nın uygulanması ile ilgili kararlar almışlardır. Kararlara göre 2018, anlaşmanın şeffaflık ve hesapverebilirlik temelinde uygulanması adına, bir kural kitabesi geliştirilmesi için son tarih olarak belirlenmiştir. Taraflar, Varşova Uluslararası Kayıp ve Zarar Mekanizması için beş yıllık bir çalışma planı kabul etmişlerdir. Bunun dışında taraflar, Paris Anlaşması'nın uygulanmasına olan bağlılıklarını tazeleyen Marakeş Eylem Bildirgesi'ni onaylamışlardır. Konferansta ayrıca; 2020 öncesi iklim eylemine devlet dışı aktörlerin katılımını kolaylaştıran bir platform olan Küresel İklim Hareketi için Marakeş Ortaklığı kurulmuştur²⁴⁹.

BMİDÇS, COP'ta her yıl Almanya'nın Bonn kentinde iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında gerçekleşen gelişmeleri değerlendirmek üzere toplanmaktadır. Son olarak 8-18 Mayıs 2017 tarihleri arasında Bonn'da düzenlenen İklim Değişikliği Konferansı'nda sunulan politik vizyonda, 2020'den önce iklim hareketini hızlandırmak için sivil toplum, bilim camiası, özel sektör ve tüm hükümet düzeylerinden (şehirler ve bölgeler dahil olmal üzere) oluşan büyük bir koalisyon kurularak harekete geçilmesi gerektiği ve herkesin savunmasız durumda olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte konferansta belirtilen en önemli öncelikler şunlardır²⁵⁰:

•Aşırı hava olayları ve yükselen deniz seviyeleri gibi iklim değişikliği etkilerine karşı savunmasız olan tüm ülkeler için daha fazla direnç oluşturmak

²⁴⁷ Center for Climate and Energy Solution, Outcomes of the U.N. Climate Change Conference in Paris, <https://www.c2es.org/international/negotiations/cop21-paris/summary> (erişim tarihi: 18.03.2017).

²⁴⁸ UN Sustainable Development, Countries at COP 22 pledge to press ahead with implementation of Paris Agreement, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2016/11/countries-at-cop22-pledge-to-press-ahead-with-implementation-of-paris-agreement/> (erişim tarihi: 19.03.2017).

²⁴⁹ European Parliamentary Research Service Blog, Outcomes of COP 22 Climate Change Conference, <https://epthinktank.eu/2016/11/24/outcomes-of-cop-22-climate-change-conference/> (erişim tarihi: 19.03.2017).

²⁵⁰ UN Climate Change, <http://newsroom.unfccc.int/unfccc-newsroom/political-priorities-outlined-for-cop23-by-in-coming-fijian-presidency/> (erişim tarihi: 21.05.2017).

- İklim adaptasyon finansmanı, yenilenebilir enerji, temiz su ve afet sigortacılığına erişimi artırmak ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek
- Gelecek ekonomileri net sıfır sera gazı salımlarıyla inşa edecek iklimsel çözümlerin geliştirilmesi için yenilik, işletme ve yatırımdan yararlanmak ve küresel sıcaklıklarda meydana gelen artışı sınırlamaya çalışmak²⁵¹.

Tüm bu gelişmelere rağmen 2017 Haziran ayının başında ABD Başkanı Donald Trump, ABD'nin Paris Anlaşması'ndan geri çekileceğini açıklamıştır. Anlaşmanın adil olmadığını ve ABD için dezavantaj yarattığını belirten Trump, ülkesinin petrol ve kömür endüstrisine yardım etmek için adım atacağını söylemiştir²⁵². ABD'nin Paris Anlaşması'ndan geri çekilmesi ise dünyanın geri kalanına zarar verecektir; çünkü karbon salımını artıran en büyük aktörlerden biri olan ABD'nin çekilmesiyle birlikte Paris'te belirlenen hedeflere (sıcaklık artışının 2 derece altında tutulması) ulaşılması zorlaşacaktır. ABD, küresel karbon salımlarının yaklaşık %15'ine katkıda bulunmakta ve aynı zamanda yükselen sıcaklıklarla mücadele çabalarında gelişmekte olan ülkeler için önemli bir finans kaynağı ve teknoloji transfer kaynağı olarak görülmektedir²⁵³. Bununla birlikte küresel bir lider olarak görülen ABD dünyanın geleceğini etkileyecek olan bu anlaşmadan çekilerek bu alanda bir boşluğa sebep olacaktır²⁵⁴. Bu anlamda en büyük salımlara sahip bir diğer ülke olan Çin'in tutumu önem kazanmıştır. Küresel liderlik konusunda atacağı adımlar önemli olan Çin, ABD'nin anlaşmadan çekilmesinin ardından, Avrupa Birliği ile birlikte Paris İklim Anlaşması'nın devam etmesine dair açıklamaların bulunduğu bir belge üzerinde uzlaşmaya varmıştır. Belgeye göre Paris Anlaşması tarihi bir başarıdır ve geri döndürülemez bir anlaşmadır. Ayrıca belgede iklim değişikliği "ulusal güvenlik meselesi" ve "sosyal ve siyasal kırılganlığın çarpıcı faktörü" olarak açıklanmaktadır²⁵⁵. Sonuç olarak ABD ve Çin ile birlikte büyük salım oranlarına sahip diğer ülkelerin tutumu belirtildiği üzere iklim değişikliği sürecini derinden etkilemektedir ve etkilemeye de devam edecektir.

Müzakere sürecinin önemli toplantıları, anlaşmaları ve sonuçlarına özetle değinilmiştir. Geçen bu süreçte 1990'da yayınlanan ilk IPCC raporunun ardından dört rapor

²⁵¹ UN Climate Change, <http://newsroom.unfccc.int/unfccc-newsroom/political-priorities-outlined-for-cop23-by-in-coming-fijian-presidency/> (erişim tarihi: 21.05.2017).

²⁵² BBC News, Paris Climate Deal: Trump Pulls US Out of 2015 Accord, <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-40127326> (erişim tarihi: 05.06.2017).

²⁵³ BBC News, Five Effects of US Pullout from Paris Climate Deal, <http://www.bbc.com/news/science-environment-40120770> (erişim tarihi: 06.06.2017).

²⁵⁴ The New York Times, Trumps Hands to Chinese a Gift: The Change for Global Leadership, <https://www.nytimes.com/2017/06/01/us/politics/climate-accord-trump-china-global-leadership.html?mcubz=2> (erişim tarihi: 06.06.2017).

²⁵⁵ The Guardian, China and EU Strengthen promise to Paris Deal with US Poised to Step Away, <https://www.theguardian.com/environment/2017/may/31/china-eu-climate-lead-paris-agreement> (erişim tarihi: 06.06.2017).

daha yayınlanmıştır. İkinci IPCC raporu SAR (Second Assessment Report) 1995'te, üçüncü IPCC raporu TAR (Third Assessment Report) 2001'de, dördüncü rapor AR4 (Fourth Assessment Report: Climate Change) 2007'de, beşinci IPCC raporu AR5 (Fifth Assessment Report: Climate Change) ise 2014'te yayınlanmıştır²⁵⁶. Dördüncü raporda iklim değişikliğine neden olan antropojenik etkiler açıkça belirtilmiştir²⁵⁷. Beşinci rapor ise, Aralık 2013 ve Aralık 2014 tarihleri arasında parça parça yayınlanmıştır. Raporda küresel iklim değişikliğinin; gıda üretiminde düşüşlere, su kıtlıklarına, gıda kıtlıklarına, deniz seviyesi yüksekliğine ve insan sağlığına etkilerinin yanında, ülkelerin bu duruma karşı hassaslığına da değinilmektedir. Bu anlamda rapor; ulusal ve küresel güvenlikle, küresel iklim değişikliği etkileri arasındaki bağa dikkat çekmektedir²⁵⁸. Bu bölümde küresel iklim değişikliği müzakere sürecinde yaşanan önemli gelişmelere değinilmiştir. Bir sonraki bölümde küresel iklim değişikliği etkileri ve güvenlik kavramı arasındaki bağlar incelenerek, meydana gelen olumsuz etkilere karşı öne çıkan güvenlik yaklaşımları belirlenecektir.

2.3. Küresel İklim Değişikliği ve Güvenlik

İklim değişikliği küresel boyutlarda yaşanan bir meseledir. Öngörülen fiziksel etkileri, ülkelerde bulunan ekonomik, sosyal, toplumsal, siyasi ve çevresel olarak tüm sistemleri etkileyecektir. Dolayısıyla canlı ve cansız tüm varlıklar için çeşitli güvenlik açıklarına neden olacaktır.

2.3.1 Küresel İklim Değişikliğinin Güvenliğe Etkileri

Küresel iklim değişikliği, sebep olacağı durumların detayları bakımından bir takım belirsizliklere sahiptir. Bu belirsizlikler; tam olarak ne kadar ısınma gerçekleşeceği, yağış miktarının artacağı ve azalacağı yerler vb. detaylara bağlıdır. Bu anlamda yaşanacak olan belirsizliklerin bir kısmı, ilgili süreçlerin karmaşıklığına; bir kısmı ise bireylerin, hükümetlerin ve şirketlerin zamanla sera gazı salımlarını nasıl değiştireceğini (verilen taahhütlere rağmen) kesin olarak bilmememize bağlıdır²⁵⁹. Belirsizliklere rağmen kesin olan durum ise değişimlerin; ulusların ve uluslararası ilişkilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal anlamda tüm birimlerini etkileyecek olmasıdır. Küresel iklim değişikliği tam bu noktada güvenlik kavramıyla etkileşim içine girmektedir. Bu etkileşim, Hükümetlerarası

²⁵⁶ IPCC, Assessment Report, https://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml (erişim tarihi: 23.03.2017).

²⁵⁷ Solomon vd., 2007.

²⁵⁸ TEMA, IPCC 5. Değerlendirme Raporu, http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitilfocus.aspx?primary_id=1272&target=categorial1&type=2 (erişim tarihi: 24.03.2017).

²⁵⁹ Henson, 2011: 5.

İklim Değişikliği Paneli (IPCC) çalışmalarında dikkate alınmış ve 4. ile 5. değerlendirme raporlarında konuyla ilgili dikkat çekici uyarılara yer verilmiştir. 5. IPCC raporu, 2014 yılı içerisinde tüm belgeleriyle birlikte yayınlanmıştır. Rapor; iklim değişikliği konusunun bilimsel ve fiziksel anlamdaki temelini inceleyen Çalışma Grubu 1 (WG1), etkileri, uyumu ve kırılganlığı inceleyerek değerlendiren Çalışma Grubu 2 (WG2), iklim değişikliğinin ve etkilerinin, azaltılmasına ve giderilmesine yönelik stratejileri inceleyen Çalışma Grubu 3 (WG3)'ten oluşmaktadır²⁶⁰. Raporda da belirtilen küresel iklim değişikliği sonuçlarının, en büyük etkilerinin gerçekleşeceği sistemler şöyledir²⁶¹:

Tatlı su kaynakları: Küresel iklim değişikliğinden dolayı hidrolojik döngülerde meydana gelen değişiklikler, çeşitli etkilere ve risklere neden olabilmektedir. Su, iklim değişikliğinin etkilerinin birçoğunu topluma yansıtan (enerji, tarım ve ulaştırma sektörleri açısından) aracıdır. Su, hidrolojik döngüden geçse de, yerel olarak değişken bir kaynaktır ve sel ile kuraklık gibi suya bağlı tehlikelere karşı savunmasızlıklar bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Antropojenik etkilerle yaşanan iklim değişikliği, su kaynaklarında sıkıntıya neden olan birçok stres yaratıcı kaynaktan biridir. Nüfus artışı, ekonomik kalkınma, kentleşme veya arazi kullanımı veya doğal jeomorfolojik değişimler gibi durumlar su arzını azaltarak ya da su talebini artırarak kaynakların sürdürülebilirliğine meydan okumaktadırlar²⁶². Birçok bölgede; değişen yağış şekilleri veya eriyen kar ve buz, hidrolojik sistemleri değiştirmekte ve su kaynaklarını nicelik ve kalite yönünden etkilemektedir²⁶³. Değişen yağış şekilleri neticesinde su seviyesi, su hacmi gibi nedenlerle kuruma ve daralma yaşayan su kaynaklarından biri Nijerya'da bulunan Çad Gölü'dür. Bu havza yakınlarında yaşayan milyonlarca insanın hayatı, Sahra Çölü kenarında benzersiz bir sınır ötesi nehir yatağı olan Çad Gölü'ne bağlıdır. Göl; temizlik, içme suyu, tarım, balıkçılık ve dini faaliyetler için kullanılmaktadır. Tüm bu durumların yerel geçim ve ekonomik gelişmeyle bağlantısı düşünülürse, iklim değişikliği neticesinde gölde gerçekleşecek olan kuruma ve daralmaların daha da artması, Nijerya'nın kuzey-doğu bölgesindeki havzada insan gelişiminin temelini zayıflatacaktır. Böyle bir olayın etkileri su kıtlığı, sağlık standartlarının düşmesi, gıda güvensizliği, yoksulluk ve yoğunlaşmış göç, havzanın içinde ve ötesinde kaynak ve kimlik konfigürasyonlarını tetikleme eğilimini içermektedir. Bunun dışında Viktorya Gölü ve Nil

²⁶⁰ IPCC, Fifth Assessment Report (AR5), <https://www.ipcc.ch/report/ar5> (erişim tarihi: 24.03.2017).

²⁶¹ Field vd., 2014: 1-1131.

²⁶² Field vd., 2014: 234.

²⁶³ Field, vd., 2014: 44.

Nehri gibi doğal nehir yatakları da Çad Gölü gibi iklim değişikliği etkisiyle kurumaya başlamıştır²⁶⁴.

Karasal ve Tatlı Su Ekosistemleri: Birçok karasal ya da tatlı su bitkisi ve hayvan türü, coğrafi aralıklarını ve mevsimlik faaliyetlerini değiştirmiş ve son on yılda gözlemlenen iklim değişikliğine tepki olarak azalım göstermişlerdir. Dünya çapında pek çok bölgede ağaç ölümlerinde artış görülmesi, iklim değişikliği etkisi olarak kabul edilmektedir. Kuraklıklar, fırtınalar, yangınlar ve salgınlar gibi ekosistem sorunlarının sıklığında ve yoğunluğundaki artışlar da iklim değişikliği etkisi olarak görülmektedir. Bunun dışında bazı karasal türlerin yok oluşu da iklim değişikliği nedeni düşünülmektedir²⁶⁵. Bununla ilgili en net örneklerden biri 2016 yılında bilim insanları tarafından açıklanmıştır. Avustralya'nın tek bir adasında yaşayan küçük bir kemirgen türü olan "melomys rubicola" memelisi, dünyada küresel iklim değişikliği nedeniyle yok olan ilk memeli türü olmuştur. Mozaik kuyruklu sıçan olarak da anılan bu memeli türü Avustralya'nın deniz seviyesinden çok da yüksekte olmayan Bramble Cay Adası'nda yaşamaktaydı. Hayvan en son 2009 yılında bir balıkçı tarafından görülmüştür ve o tarihten beri tüm yapılan tüm çalışmalarına rağmen bir daha görülmemiştir. Mozaik kuyruklu sıçan türünün yok olmasındaki en önemli faktörün ise ortalama rakımı düşük olan adanın, geçtiğimiz yıllarda birkaç kez yükselen suların altında kalması olduğu düşünülmektedir. Su seviyesindeki bu yükselmelerin hayvan türünün yaşam alanında önemli kayıplara veya doğrudan ölümlerine yol açtığı belirtilmektedir. Bu anlamda Bramble Cay Adası gibi ortalama rakımı düşük olan adalarda, deniz seviyesindeki yükselmelere antropojenik iklim değişikliği etkisinin de büyük oranda katkı sağladığı bilinmektedir²⁶⁶.

Kıyı Sistemleri ve Düşük Tabanlı Alanlar: Kıyı sistemleri; özellikle deniz seviyesindeki değişimlere, okyanus sıcaklıklarına ve okyanus asitleşmesine duyarlıdır. Mercanların beyazlaşması ve türler arası geçişler, okyanus sıcaklığında meydana gelen değişimlerle ilişkilendirilmiştir. İklim değişikliğinin diğer birçok kıyı değişikliğine nasıl etki edeceğinin tanımlanması, antropojenik etkenler göz önüne alındığında zor olmaktadır²⁶⁷. İklim değişikliği etkileri sonucu okyanus sıcaklıklarının artması durumuna El Niño olayının da eklenmesiyle, dünya çapında yaşanan toplu mercan ölümleri hızlanmıştır. Pasifik Okyanusu bu meselenin merkezinde yer almaktadır. Bu bölgedeki mercan toplulukları daha büyük baskılarla karşı karşıyadır. El Niño dışında yıkıcı etkileri olan bir diğer iklim olayı ise La

²⁶⁴ Onuoha, 2010: 28-32.

²⁶⁵ Field, vd., 2014: 44.

²⁶⁶ Howard, 2016, First Mammal Species Goes Extinct Due to Climate Change,

<http://news.nationalgeographic.com/2016/06/first-mammal-extinct-climate-change-bramble-cay-melomys/>

(erişim tarihi: 05.04.2017).

²⁶⁷ Field, 2014: 47.

Niña'dır. Pasifik Okyanusu'nun doğu ve orta kısımlarında, tropik kuşakta su sıcaklığını normalden daha soğuk seviyeyelere indiren La Niña; batıda, Endonezya ve Papua Yeni Gine dolaylarında ise daha yüksek su sıcaklıklarına neden olmaktadır. Mercan Üçgeni adı verilen bu bölge mercan, balık, kaplumbağa ve suda yaşayan birçok deniz canlısı için ekolojik yönden hayati önem taşımaktadır²⁶⁸.

Deniz Sistemleri: Isı ve karbondioksit emme kapasitesi çok büyük olmasına rağmen, iklim değişikliğinin okyanuslar üzerindeki etkileri artık çok dramatik ve nettir²⁶⁹. Isınma; maksimum vücut boyutlarındaki azalmaya paralel olarak deniz canlılarının mevsimsel faaliyetlerinde, coğrafi dağılımında, bolluğunda, göç şekilleri ve göç zamanlarında kaymalar meydana getirmiştir. Bu canlılar arasında, rekabet ve av-avcı dinamikleri açısından bir takım değişikliklere neden olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Son yıllarda yapılan gözleme göre birçok deniz ekosistemi bileşeni değişmektedir. Birçok balık, omurgasız hayvan ve fitoplankton dağılımı, bolluğu; kutuplara veya daha serin sulara kaymıştır. Sıcaklık, birçok türün coğrafi dağılımını ve iklim değişikliğine verdiği tepkileri tanımlamaktadır. Bu anlamda sıcaklık değişimi ve aşırılıkları habitatı²⁷⁰ değiştirmektedir. Genetik adaptasyon meydana gelmesine rağmen fauna veya floranın, devam etmekte olan termal değişim oranını telafi etme kapasitesi sınırlıdır. Tüm bunlarında dışında oksijenin en az olduğu bölgeler tropikal Pasifik, Atlantik ve Hint Okyanuslarında aşamalı olarak genişlemektedir. Kıyı sistemlerinin verimliliğini artıran insan faaliyetleriyle birlikte, ölü bölgelerin²⁷¹ sayısı ve alanı gittikçe artmaktadır²⁷². Bu ölü bölgelere örnek olarak Meksika Körfezi verilebilmektedir. Aşırı derecede yağın yağmurlar ve eriyen karlar; çimenlerden, kanalizasyonlardan, çiflik arazileri ve diğer kaynaklardan çok miktarda besleyici maddeyi (özellikle azot ve fosfat) Mississippi Nehri boyunca Meksika Körfezi'ne taşımıştır. Bitkilerin ve ekinlerin büyümesi için gerekli olan bu besinler, suda oksijeni kesen ve deniz canlılarının hayatta kalmasını zorlaştıran alglerin oluşmasını tetiklemektedir. Böylece sudaki çözülmüş oksijen miktarı azalmakta ve uzun vadede su ekosistemi ölmektedir²⁷³.

Gıda Güvenliği ve Gıda Üretim Sistemleri: İnsanlar, sağlıklı ve aktif bir yaşam sürdürebilmek için yeterli, güvenli ve besleyici gıdalara her zaman erişebiliyorsa gıdaları

²⁶⁸ Kahn, Longest Global Coral Bleaching on Record isn't Over Yet, Climate Central <http://www.climatecentral.org/news/longest-global-coral-bleaching-20062> (erişim tarihi: 05.04.2017).

²⁶⁹ Fujita, 5 Ways Climate Change Affecting Our Oceans, Environmental Defense Fund, <https://www.edf.org/blog/2013/11/14/five-ways-climate-change-affecting-our-oceans> (erişim tarihi: 27.03.2017).

²⁷⁰ Bir organizmanın yaşadığı ve geliştiği yer.

²⁷¹ Düşük oksijenli (hipoksik) alanlar

²⁷² Field, 2014: 47.

²⁷³ The Nature Conservancy, The Floods "Lingering Effects: New Study Shows Gulf 'Dead Zone' One of The Largest on Record <https://www.nature.org/ourinitiatives/regions/northamerica/areas/gulfofmexico/explore/gulf-of-mexico-dead-zone.xml> (erişim tarihi: 06.04.2017).

güvende kabul edilmektedir. Küresel iklim değişikliği, tanıtımda bahsedilen tüm sürece etki edebilecektir²⁷⁴. Çok çeşitli bölge ve mahsülleri kapsayan birçok çalışmaya dayanarak, iklim değişikliğinin ürün verimliliği üzerindeki olumsuz etkileri, olumlu etkilerden daha yaygın olmuştur. Örneğin birçok bölge ve küresel toplam için, buğday ve mısır verimini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte gözlemlenen etkiler, çoğunlukla gıda güvenliğine erişim veya diğer gıda güvenliği unsurlarından ziyade üretim güvenliğiyle ilgilidir. Bir gıda sistemi, bir nüfusun gıda güvenliğini tatmin etmek için gerekli olan yiyecek toplamak, yetiştirmek, hasat etmek (üretim yönleri), depolamak, işlemek, ambalajlamak, taşımak, pazarlamak, tüketmek ve gıda atıklarının yok edilmesi (üretim dışı yönler) gibi gerekli olan tüm süreçler ve altyapıdır. Yiyeceklerin yanısıra diğer sosyo-ekonomik ve çevresel faktörlerin varlığı, yiyeceklere erişim ile ilgili bu faaliyetler gıda güvenliğini içermektedir²⁷⁵. İklim değişikliği bu süreçlerin tamamını etkilemektedir. Gıda eksikliği ve açlık yaşayan insan sayısı her geçen gün artmaktadır²⁷⁶. Bu durum çatışmalara da sebep olmaktadır; bu anlamda iklim ve hava ile ilgili felaketlerin (özellikle hükümetlerin, afetlerin etkilerini hafifletememesinin) Ortadoğu ülkelerinde iç çatışmalara katkıda bulunduğu dair kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin; 2006 ve 2010 yılları arasında Suriye'de yaşanan yıkıcı kuraklıklardan sonra, Suriye iç savaşı patlak vermiştir. Sığırların %80'i 2009'da bu kuraklığın etkileri sonucu ölmüştür, bununla birlikte su sıkıntısı ve kurak hava, çiftçilerin ve çobanların %50'den fazlasının geçim kaynaklarını yok etmiştir ve şehirlere doğru kitlesel göçler başlamıştır. Ayrıca bu etkilerle beraber buğday ve arpa fiyatının artmasıyla ekmek fiyatları da yükselmiş ve gıda güvensizliği artmıştır. Toplam 2-3 milyon insan kuraklıktan etkilenmiş, sekiz yüz bini aşırı yoksulluğa maruz kalmış ve neredeyse herşeyini kaybetmiştir. Suriye hükümetinin de krize yetersiz tepki vermesi, durumu daha da kötüleştirmiştir. Bu anlamda Suriye'de Mart 2011'deki protestoları tetikleyen faktörlerden birinin de bu olduğu düşünülmektedir²⁷⁷.

Kentsel Alanlar: Kentsel alanlar, dünya nüfusunun yarısından fazlasına, inşa edilen varlıkların ve ekonomik faaliyetlerin çoğuna sahiptir. İklim değişikliğinden kaynaklanan risklerin büyük bir kısmı nüfus yoğunluğunun ve ekonomik faaliyetlerin bulunduğu kentsel alanlardadır; ayrıca küresel sera gazı salımlarının büyük bir kısmı da kentlerde yapılan etkinlikler ve kent sakinleri tarafından üretilmektedir²⁷⁸. Çoğu kentsel şartlar, çoğu kırsal şartlara göre, tehlikelerin ve stres kaynaklarının mekansal olarak yoğunlaşması, tehlikelerin sayısı ve bunların karışımı ile birbirlerini daha da kötüleştirir ve bakımından daha

²⁷⁴ World Food Programme, <https://www.wfp.org/node/359289> (erişim tarihi: 27.03.2017).

²⁷⁵ Field vd., 2014: 47.

²⁷⁶ Field vd., 2014: 490-519.

²⁷⁷ International Food Policy Research Institute (IFPRI): 2015: 55.

²⁷⁸ Field, vd., 2014: 48.

müsaittir²⁷⁹. Örneğin Arjantin'de nüfusun 14 milyonluk bir kısmı merkezi Buenos Aires olan La Plata Nehri kıyısına konumlanmıştır. Seller bu alanda yaygındır. Rio de la Plata'ya yakınlığı bulunan kentsel alanlar, deniz seviyesindeki yükselişe, fırtına dalgalanmalarına ve dolayısıyla aşırı yağışlardan kaynaklanan sellere karşı aşırı derecede savunmasız (yüzey drenajındaki yetersizlikler nedeniyle) bir konumdadır ve meydana gelen sellerde can ve mal kayıpları gerçekleşmektedir. Metropol alanında özellikle 1985'ten beri çok sayıda sel meydana gelmiştir²⁸⁰. İklim değişikliği etkileri neticesinde meydana gelen aşırı hava olayları bu şekilde nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu kentlerde büyük yıkımlara sebebiyet vermektedir.

Kırsal Bölgeler: Kırsal alanda yaşayan topluluklar geçim ve sosyal yapıları açısından doğal kaynaklara oldukça bağımlıdır. Bu anlamda iklim değişikliği kırsal toplulukları yoğun olarak etkilemektedir²⁸¹. Kırsal alanlarda iklim değişikliği etkileri, önemli ekonomik, sosyal ve arazi kullanım eğilimleri bağlamında gerçekleşecektir. Farklı bölgelerde genel anlamda, mutlak kırsal nüfus zirve yapmıştır. Kırsal nüfusun tarıma bağımlılık oranı bölgelere göre değişmekle birlikte, her yıl azalmaktadır. Kırsal alanlar, iklim değişikliğine, doğal kaynaklara ve hava koşullarına bağlı faaliyetlere bağımlılıkları ve bilgi, karar verme, yatırım ve hizmetlere olan eksikliğinden dolayı belirli güvenlik açıkları yaşamaktadır²⁸². Kırsal bölgelerde tarımsal etkinlikler ön planda olduğu için iklimin doğal çevrede meydana getirdiği olumsuz etkiler, kırsal alandan kentsel alanlara göç edilmesine sebep olmaktadır. Uluslararası Gıda Politikası Araştırma Enstitüsü ve Carolina Nüfus Merkezi'ndeki araştırmacılar Pakistan'da kırsal bölgedeki hane halkı için aşırı sıcaklığa ve yağışa tepki olarak yapılan göçleri incelemek üzere yirmi bir yıl süren bir anket çalışması yapmışlardır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular aşırı iklim olaylarının (yüksek sıcaklık, seller) göçle ilişkili olduğunu ortaya çıkartmıştır. Araştırmacılar, aşırı sıcaklık ve sellerin tarım ve tarım dışı gelir ve ücretleri olumsuz olarak etkilendiğini bulmuşlardır²⁸³. Dolayısıyla meydana gelen fiziksel (gıda,su vs.) ve ekonomik yoksunluklar bu ihtiyaçların karşılanabileceği başka alanlara göçe sebebiyet vermektedir.

Ekonomik Sektörler ve Hizmetler: Aşırı hava olaylarına bağlı ekonomik kayıplar, küresel olarak artmıştır. Örneğin sel baskınları, büyük ekonomik maliyetlere sebep olabilir. 20. yüzyılın ortalarından bu yana, sel baskını kaynaklı sosyo-ekonomik kayıplar, daha çok maruz

²⁷⁹ Sattertwaite vd., 2007: 6.

²⁸⁰ Sattertwaite vd., 2007: 19.

²⁸¹ U.S Global Change Research Programme, National Climate Assessment, Rural Communities, <http://nca2014.globalchange.gov/highlights/regions/rural-communities#intro-section> (erişim tarihi: 27.03.2017).

²⁸² Field vd., 2014: 48.

²⁸³ Bremner ve Hunter, 2014: 7.

kalma ve kırılmalık nedeniyle artmıştır²⁸⁴. İklim değışikliğı pazar vasıtasıyla imalat sanayini de etkilemektedir. Tüketim, giyinme ve diğere yaşam biçimleri her zaman fiziksel çevre tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle iklim değışikliğı, malların ve hizmetlerin kalitesini ve talebini etkilemektedir. Örneğin sıcaklık artarsa, yünlü ürünlerin kalitesi düşecektir. İklim değışikliğinin Avustralya yün endüstrisi üzerindeki ekonomik etkilerinin değerlendirilmesine göre, hem yün üretimi hem de fiyatlar 1987'den beri düşmektedir. Bununla birlikte sıcaklık artışı, bazı ürünler (klima vs.) için artan kalite ve tercih nedeniyle sektörde kazanç da yaratmaktadır. Genel anlamda ise; aşırı hava değışimlerinden çok fazla etkilenen endüstriler (inşaat sanayi vs.), bozulabilir mal ve hizmetler (oteller, restoranlar, yiyecek fabrikaları) ve turistik yerler yüksek risk primine tabidirler ve bu endüstrilerin üretim maliyetlerini de etkilemektedir²⁸⁵. İklim değışikliğı sigorta sektörünü de etkileyecektir. Özellikle değışimlerin neden olduğu sel ve kuraklık gibi doğal afetler, sigortalı çiftçiler vb. grupların karşılaştığı finansal kayıpların telafi edilmesine ilişkin sektörün kilit konumundan dolayı, hasar ödemelerinde artışlara neden olmaktadır. Bu durum iklim değışikliğinin sektöre yönelik doğrudan etkilerini oluştururken, sektörün kârlılığına ve iş modeline olumsuz yönde etki edecek dolaylı etkileri de bulunmaktadır²⁸⁶.

İnsan Sağlığı: Binlerce yıldır, en azından Hipokrat döneminden bu yana iklimin sağlığa geniş kapsamlı etkileri olan bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. İklimin sağlığı etkileyecek mekanizmaları vardır. Isı dalgaları, sel baskınları ve kuraklık gibi sıcaklık ve yağış aşırılıkları, ölüm oranlarının yanı sıra uzun vadeli olarak da doğrudan etkilidir²⁸⁷. Sıcaklık ve yağıştaki yerel değışiklikler, bazı su kaynaklı hastalıkların ve hastalık vektörlerinin dağılımını değışirmiştir²⁸⁸. Örneğin 1990'lı yıllarda "dang humması" Güney Amerika'da ortaya çıkmış ve vaka Karayipler ve Hindistan'da da görülerek salgın halini almıştır. Döküntü eşliğinde şiddetli kas ağrıları ve kemiklerde ağrı belirtileri içeren virüs, sivrisinekler tarafından yayılmaktadır. Tipik bir durum birkaç hafta sürmektedir. Bununla birlikte dang humması iç kanamaya neden olabilen ve ölümlle sonuçlanabilen ciddi bir virüs şeklidir. Kalabalık kentsel alanlar dang humması salgınlarına karşı daha hassastır. 1993 ve 1994'te Kosta Rika Pasifik kıyıları boyunca dang humması salgını görülmüştür. Daha sonraları 1995 yılının olağandışı sıcak yazında, sivrisineğin taşıdığı hastalık yelpazesi, Kosta Rika Dağları'ndan ülkenin geri kalan kısmına, Orta ve Güney Amerika'nın diğere bölümlerine genişlemiştir. Yaklaşık yüz elli

²⁸⁴ Field vd., 2014: 49.

²⁸⁵ Kumar ve Yalaw, 2012: 43.

²⁸⁶ Sigortacı, 'İklim değışikliğı, sektörü kara kara düşündürüyor', <http://www.sigortacigazetesi.com.tr/iklim-degisikligi-sektoru-kara-kara-dusunduruyor/> (erişim tarihi: 24.05.2017)

²⁸⁷ Haines vd., 2005: 585-586.

²⁸⁸ Field vd., 2014: 49.

bin kişiye virüs bulaştığı ve binlerce kişinin kanama ile öldüğü tahmin edilmektedir. Kayıttaki en büyük salgınlardan biri, 2007'de Karayipler'de yüzbinlerce kişiyi etkilemiş ve iki yüz kişi hayatını kaybetmiştir. Bu bölgeler iklim değişikliğinin bir sonucu olarak daha yüksek yağış miktarlarına maruz kaldıkça, yol kenarı hendekleri boyunca ve açık konteynırlarda durgun su havuzları virüsü taşıyan sivrisineklerin sayısının artmasına katkıda bulunmaktadır²⁸⁹.

Geçim ve Yoksulluk: İklim ile ilgili tehlikeler, genellikle yoksulluk içinde yaşayan insanlar için, geçim sıkıntısı açısından olumsuz sonuçlar veren diğer stres yaratıcıları ağırlaştırmaktadır. Bu tehlikeler yoksulların yaşamlarını, doğrudan geçim kaynakları, ürün verimlerindeki düşüşler, evlerinin tahrip edilmesi veya dolaylı olarak artan gıda fiyatları ve gıda güvensizliği gibi faktörler yoluyla etkilemektedir²⁹⁰. Örneğin Orta Amerika'da 1998'de gerçekleşen Mitch Kasırgası insani ve ekolojik bir yıkıma sebep olmuştur ve bu yıkım iklim ile ilgili felaketlere karşı savunmasızlığı hatırlatmıştır. Saatte 180 km rüzgar ve 127 cm yağmur sadece bir hafta içinde gelmiş ve fırtına büyük sellere ve heyelana neden olmuştur. On sekiz bin kişi ölmüş; binlerce ev, yol, köprü, su sistemi, bitki ve hayvan tahrip edilmiştir. Mitch Orta Amerika'da tahmini 6.4 milyon kişiyi etkilemiş ve nüfusun tüm kesimleri içinde en fakir gruplar en çok zararı görmüştür. Mitch Kasırgası, ani şok ve eğilimlerle baş etmeye yönelik duyarlılıkları ve kapasiteleri şekillendiren karmaşık güçleri vurgulayarak, fakirlerin zenginlere oranla oldukça yüksek seviyelerde olan güvenlik açığı konusunda dünya çapında dikkat çekmiştir. Burada en savunmasız bireyler ise; geçim yerleri, yamaçlar ve nehir kıyıları (sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki yaşamsal ilişkiye dayanan) olan çiftçilerdir²⁹¹.

Beşinci IPCC raporunda iklim değişikliğinin etki edeceği sistemler bu şekilde belirtilmiştir. Bir sonraki bölümde söz konusu sistemleri tehdit eden iklim değişikliği etkilerinin giderilmesine yönelik öne çıkan güvenlik yaklaşımları incelenecektir.

2.3.2 Küresel İklim Değişikliğine Yönelik Güvenlik Yaklaşımları

Küresel iklim değişikliği, etkileri göz önüne alındığında, dolaylı ya da dolaysız olarak tüm sistemleri etkilemektedir. Belirtilen etkiler; devletler, uluslar, topluluklar ve bireyler açısından farklı güvenlik sorunları yaratmaktadır. Örneğin Tuvalu ve Kiribati gibi atol (mercanada) ülkelerinde iklim değişikliğiyle ilişkili olarak deniz seviyesinin yükselmesi, insanların adalarında yaşamlarını devam ettirebilmesine yönelik tehdit oluşturmaktadır. Yine iklim değişikliği etkileri neticesinde, Bangladeş'te alçakta bulunan deltalar üzerinde yaşayan

²⁸⁹ Snow ve Snow, 2015: 1.

²⁹⁰ Field vd., 2014: 51.

²⁹¹ Climate Change Vulnerable Communities and Adaptation, 2003: 13.

https://www.iisd.org/pdf/2003/natres_livelihoods_cc.pdf (erişim tarihi: 07.04.2017).

aileler, giderek daha fazla sel baskını riski taşımaktadır. Benzer şekilde birçok örnek verilebilmektedir; bu nedenle iklim değişikliği öncelikle belirli topluluklar, kültürler ve ülkeler açısından, ardından yaşanacak olan etkilerle tüm dünya açısından bir güvenlik meselesidir²⁹². Bununla birlikte ilk bölümde ayrıntıları ile belirtildiği üzere, çevresel tehlikelerin yol açtığı problemler, belli bir döneme kadar terör vb. ulusal güvenlik konularının gölgesinde kalmıştır; fakat özellikle iklim değişikliği endişelerinin artması ve etkilerinin gözlenmesiyle beraber, küresel iklim değişikliği "güvenlikleştirme" sürecine dahil edilmiştir. Örneğin İngiltere Hükümetinin baş bilimsel danışmanı David King (2000-2007), iklim değişikliğinin, uluslararası terörizmden çok daha ciddi bir tehdit olduğunu iddia etmiştir²⁹³.

Aynı yıl ABD Savunma Bakanlığı'nın "ani bir iklim değişikliği" etkisinin açıklandığı raporu, basına sızdırılmıştır²⁹⁴. Raporda, hızlı bir iklim değişikliği ve yaratacağı tahribatlar öngörülmüş; ayrıca meydana gelen doğal afetler iklim değişikliği ile ilişkilendirilmiştir²⁹⁵. Ardından "Yarından Sonra (The Day After Tomorrow)" ve "Rahatsız Edici Bir Gerçek (An Inconvenient Truth)" gibi iklim değişikliği etkilerinin konu edildiği filmlerle, iklim değişikliğinin bir tehdit ve güvenlik meselesi olarak gösterilmesi, "güvenlikleştirme" sürecini daha da güçlendirmiştir. Bu gelişmelerle, iklim değişikliğinin acil eylem gerektiren, varoluşsal bir tehdit olduğu tasvir edilerek "güvenlikleştirme" hareketi devam etmiştir. Bu sürece bir diğer katkı Margaret Beckett'in, İngiltere Dışişleri Bakanı olduğunda, uluslararası gündemde iklim değişikliğine öncelik vermeye yönelik aktif bir kampanya başlatması olmuştur²⁹⁶. Küresel iklim değişikliği, verilen desteklerin ve çevresel olumsuz etkilerin artmasıyla, güvenlik meselesi olarak kabul edilmiştir; fakat her bir güvenlik yaklaşımında farklı açılardan ele alınmıştır.

Küresel iklim değişikliğinin fiziksel etkileri; buzulların erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, adaların kıyı şeritlerinin kaybı, daha az kullanılabilir topraklar, kuraklık, selller, çölleşme, hastalıkların yayılması, ekim ve ürün verme mevsimlerinde değişiklikler olarak kısaca belirtilebilir. Bu fiziksel etkilerin neden olacağı durumlar ise; geçim güvensizliği, gıda güvensizliği, artan sosyal gerginlik, kullanılabilir suya daha az erişim, ticaretin azalması, insan sağlığının bozulması, yoksulluğun artması, fiziksel güvenliğin azalması ve göçlerin²⁹⁷ artışıdır. Belirtilen durumlar; hükümetler, toplumlar ve bireyler tarafından doğru stratejiler

²⁹² Barnett, 2003: 2.

²⁹³ BBC NEWS, Scientist renews climate attack, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3584679.stm (erişim tarihi: 25.04.2017).

²⁹⁴ Brauch, 2009: 94.

²⁹⁵ The Guardian, Environment, Now the Pentagon tells Bush: climate change will destroy us, <https://www.theguardian.com/environment/2004/feb/22/usnews.theobserver> (erişim tarihi: 25.04.2017).

²⁹⁶ Trombetta, 2008: 594-595.

²⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için; Oğuz Uysal, 2009: 61-66.

uygulanmazsa, şiddetli çatışmalara yol açabilecektir²⁹⁸. Nitekim 2000'li yıllarda potansiyel çatışma bölgelerinde yapılan alan araştırmaları, kuraklıkların ve iklim değişikliğinin yarattığı diğer çevresel sorunların, çatışmalara katkı sağladığını ortaya koymuştur²⁹⁹.

Belirtildiği üzere iklim değişikliği insanlar için, başta çevresel olmak üzere, ekonomik, sosyal, siyasi ve toplumsal yönden tehditlere neden olacaktır. İnsan güvenliğine yönelik olan bu tehditler, hükümetler için baş edilmesi gereken geleneksel güvenlik (ulusal güvenlik) tehditlerini de ortaya çıkarmaktadır. Çevresel güvenlik üzerindeki iklim etkileri doğrudur: yağıştaki düzensizlikler, deniz seviyesindeki artış ve aşırı hava olayları, korunmasız bölgelerdeki gıda üretimini ve taze su kaynaklarını düşürebilecektir. Diğer güvenlik yaklaşımlarına yönelik tehditler ise çevresel bozulmanın yol açtığı tehditler olacaktır³⁰⁰. Direkt olarak bir çevresel güvenlik problemi olan küresel iklim değişikliği; geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımları tarafından da çevresel bir tehdit olarak kabul edilmekte olup (birinci bölümde ayrıntılı incelendiği üzere), aktör ve başvuru nesnesi yönünden farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Çalışmada iklim değişikliği konusu, doğrudan etkilerinin çevresel güvenlik üstüne olması nedeniyle öncelikle çevresel güvenlik, ardından diğer yaklaşımlar içinde ele alınacaktır.

2.3.2.1 Çevresel Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği

1990'ların başından beri tartışılan çevresel güvenlik konusu, 2007'de küresel iklim değişikliği üzerindeki antropojenik etkilerin kesin olarak kabul edildiği IPCC Raporu'nun yayınlanmasından sonra, daha acil ve karmaşık bir hale gelmiştir. Buna ek olarak, ABD'nin "teröre karşı savaş" vurgusunun geri çekilmesi, diğer güvenlik gündemlerinin ön plana çıkmasına izin vermiştir. Yapılan bir takım araştırmalarda ise iklim değişikliğinin çatışma ve göç artışına neden olabileceği dikkatleri çekmiş ve çevresel güvenlik konusu aciliyetini pekiştirmiştir³⁰¹. İklim değişikliği ve güvenlik arasındaki bağlantılar hakkındaki endişeler yeni değildir. Bilim insanları ve politikacılar iklim değişikliği etkileri ve adaptasyonu tartışmalarında, etkilerin insan sağlığına zarar vereceğini vurgulamışlardır. Bunu çevresel güvenlik söylemiyle tutarlı olacak şekilde yapmışlardır. Birinci bölümde (çevresel güvenlik) incelendiği üzere güvenlik sözcüğünün oluşum süreci ele alınırken, özellikle yiyecek ve suya erişim açısından çevreye zarar verme ve insan refahı arasındaki bağlantılara dikkat

²⁹⁸ Smith ve Vivekananda, 2007: 10.

²⁹⁹ Dalby, 2013: 35.

³⁰⁰ Houser, 2012: 35.

³⁰¹ Dalby, 2013: 35.

çekilmiştir. Dahası güvenlik teriminin kullanılmadığı zamanlarda dahi, çoğu belgede çevresel güvenlikle tutarlı konular bulunmuştur³⁰².

Çevresel güvenlik, küresel iklim değişikliğinin fiziksel etkileri dışında, bu etkilerin neden olacağı durumlarla da ilişkilidir. Bu anlamda kaynak kıtlığı ile ilgili endişeler de çevresel güvenlik tartışmalarının konusu olmaktadır. Kaynak kıtlığı ve neden olduğu çatışmalarla ilgili yapılan araştırmalar ise etkili devlet kurallarının bulunmadığı yerlerde çıkan çatışmaların sayısının hiç de az olmadığını göstermiştir. Bu da çevresel güvenlik ile ilgili tartışmalara yeni zorluklar getirmiştir³⁰³. Böylece ulusal güvenlik ve çevresel güvenlikle ilgili bağlantılar da öne çıkmıştır. Aynı şekilde son yıllarda aşırı doğa olaylarına (kuraklık, seller, fırtınalar vb.) karşı daha fazla savunmasızlık yaşayan yoksul insanlarla ilgili olarak da insani güvenlik ve çevresel güvenlik bağlantısı dikkat çekmektedir³⁰⁴. Burada karşımıza adalet ve eşitlik konuları da çıkmaktadır. Küresel iklim değişikliğinin nedeni olan sera gazı salımının en büyük sorumlusu, sanayileşmiş ülkelerdir. Sanayileşmemiş ve sanayileşmekte olan ülkelerdeki yoksul insanlar ise nedeni olmadıkları küresel iklim değişikliğinin etkileri karşısında, yoksulluk ve gelişmemişlik nedeniyle daha savunmasız durumdadır³⁰⁵. Bu anlamda adalet ve eşitlik konuları ile ilgili olarak çevresel güvenlik söylemi, iklim değişikliği etkilerinin, savunmasız nüfusun üzerindeki baskısının anlaşılmasına dair yollar (doğal kaynaklar üzerinde hak eşitliği, çevre için uluslararası düzeyde sorumluluk alınması, insanların en uygun şartlar altında yaşaması adına kalitenin artırılması gibi ilkeleriyle) sunulmaktadır³⁰⁶. Çevresel güvenliğin; küresel iklim değişikliği etkilerinin, bu etkilerin sebep olacağı durumların ve söz konusu durumların doğru stratejiler izlenmezse yol açacağı çatışmaların tümünü kapsamı içinde bulundurduğu görülmektedir.

Küresel iklim değişikliğinin çevresel tehditler içermesi ve etkilerini direkt olarak çevreye yansıtması nedeniyle çevresel güvenlik konusunun içine girdiği belirtilmişti³⁰⁷. Bununla birlikte küresel iklim değişikliği, genel olarak bir dizi aktör ve analist tarafından artan bir şekilde bir güvenlik tehdidi olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda iklimin (çevrenin) güvenliği konusu, kimin ya da neyin güvenliği (başvuru nesnesi) sorusunun farklı cevaplarına göre dört ayrı güvenlik yaklaşımı tarafından ele alınmaktadır. Burada tanımlanan bu sorunun cevabı yaklaşımlara göre; ulus devletler (ulusal/geleneksel güvenlik), devletlerin güvenliğinin

³⁰² Detraz ve Betsill, 2009: 310.

³⁰³ Dalby, 2013: 36.

³⁰⁴ Dalby, 2013: 36.

³⁰⁵ Global Justice Ecology Project, <http://globaljusticeecology.org/climate-justice/> (erişim tarihi: 26.03.2017).

³⁰⁶ Detraz ve Betsill, 2009: 316.

³⁰⁷ Hough, 2012: 35.

sağlanması gayesiyle uluslararası toplum (ortak/uluslararası güvenlik), insanlar (insani güvenlik) ve ekosistem (ekolojik güvenlik)'dir³⁰⁸.

2.3.2.2 İklim Değişikliğine Yönelik Diğer Yaklaşımlar

Çevresel güvenlik konusu içine giren iklim değişikliğine yönelik diğer güvenlik yaklaşımları; geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımlarıdır.

Geleneksel Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Küresel iklim değişikliğinin önde gelen söylemleri arasında en çok, iklim değişikliği belirtilerinin ulus-devlette yaratacağı tehditlerin önemine odaklanıldığı görülmektedir³⁰⁹. Geleneksel güvenlik yaklaşımında devlet, uluslararası siyasette temel aktör ve güvenliği sağlayan birim olarak görülmektedir ve bu yaklaşıma göre ilk olarak ulusal güvenlik sağlanmalıdır³¹⁰. Küresel iklim değişikliği ise ulusal güvenliği üç şekilde etkileyebilecektir³¹¹: ulusal gücün unsurlarını zayıflatarak, devletin başarısız olmasına katkıda bulunarak ya da şiddetli çatışmalara yol açıp, çatışmaları destekleyerek. Ulusal güç, birçok değişkenin toplamıdır. Bu değişkenler genellikle coğrafya ve kaynak yeteneği (askeri kapasite, istihbarat kapasitesi, popülasyon boyutu, ulusal ekonominin boyutu vs) gibi çevresel unsurları içermektedir. Bu ulusal güç unsurlarından herhangi biri, küresel iklim değişikliği etkisiyle zarar görebilecektir. Örneğin; askeri güçler, kuraklık koşullarında veya su basmış arazilerde kullanılmak isteniyorsa, güç tasarlama ve planlama konusunda sıkıntılarla karşı karşıya gelinecektir. Belki de öngörülebilir en büyük tehlike ise, iklim değişikliğinin ekonomik gelişimi, özellikle dünyanın fakir ve daha kırılgan ülkelerinde ne ölçüde olumsuz etkileyeceğiyle ilgilidir³¹². Bu anlamda gelişmekte olan ülkelerin; iklim değişikliğine bağlı doğal kaynaklara daha fazla bağımlı olmaları ve uyum için finans ve altyapı eksikliği çekmeleri nedeniyle, meydana gelecek değişimlerden daha çok zarar göreceği yaygın olarak kabul edilmektedir³¹³.

İkinci etki devlet başarısızlığına katkıda bulunabilme ihtimali; iklim değişikliği etkilerinin yaşandığı koşullarda, devletlerin temel hizmetleri sunamamaları veya kendilerini ve vatandaşları yeterince koruyamamaları ile ilgili durumlardır. İklim değişikliği yiyecek ve su mevcudiyetini, halk sağlığını, kent gelişimini ve kırsal geçim yapısı gibi toplumun tüm

³⁰⁸ Mc Donald, 2013: 42-51.

³⁰⁹ Mc Donald, 2013: 45.

³¹⁰ Bingöl, 2016: 17-21.

³¹¹ Matthew, 2013: 266.

³¹² Matthew, 2013: 268.

³¹³ Mcsweeney vd., 2010: 157.

yönlerini etkileyecektir³¹⁴. Dolayısıyla, doğru stratejilerin izlenmemesi ya da değişime uyum sağlanamaması gibi durumlarda devlet başarısız konuma düşecektir.

Küresel iklim değişikliğinin, ulusal güvenliğe son etkisi ise çatışmalarla ilgilidir. Değişimlerin etkisiyle ortaya çıkan kaynak kıtlıklarının, çatışmalara neden olacağı öngörüsü bazı akademisyenlerce dile getirilmiştir³¹⁵. İlk bölümde de belirttiği üzere Thomas-Homer Dixon ve ekibi çevresel kıtlıklar ve çatışmalar arasında bağlantılar kurmuştur³¹⁶. Küresel iklim değişikliği, ulusal güvenliğe ana başlık olarak bu üç şekilde etki edecektir. Geleneksel güvenlikte, güvenlik söylemine ve politikaya hakim olan başvuru nesnesi ulus devlet olduğu için de, küresel iklim değişikliğinin etkileri bir ulusal güvenlik meselesi olarak düşünülerek, bu yönde stratejiler izlenecektir³¹⁷.

Ortak Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Ortak güvenlik bir başka deyişle uluslararası güvenlik yaklaşımında; çevresel değişimler ve bozulmalar, ulusal güvenlik konuları içine dahil edilmiş ve bu probleme küresel düzeyde tepkiler verilmesi savunulmuştur³¹⁸. Küresel iklim değişikliği, gerçek ve ciddi bir sorundur. Dünyanın birçok yerinde hızla kötü sonuçlar doğurmaktadır. Bu anlamda iklimsel streslerin ve bu streslerin ulusal ve uluslararası güvenliği en fazla etkileyeceği alanlarda gösterilebilecek zayıflıkların tanımlanması hayati önem taşımaktadır.

Ulusal güvenlik açısından, iklim değişikliği etkileri nedeniyle tehdit altında olan beş kritik alan göze çarpmaktadır: tarımsal üretkenlik, tatlı su kaynaklarının mevcudiyeti ve kalitesi, stratejik minerallere erişim, yükselen deniz seviyesi ve uluslararası iklim politikasıyla ilgili anlaşmazlıklar nedeniyle diğer ülkelerle olan siyasi ilişkilerin bozulması³¹⁹. Ülkeler arası siyasi anlaşmazlıklar bu noktada dikkat çekicidir. Özellikle küresel iklim değişikliğinin en büyük nedeni olan sera gazı salımının azaltılmasıyla ilgili olarak, uluslararası toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantılarda devam eden anlaşmazlıklar sürecinde, çözüm yönünde harekete geçmede yetersizlik nedeniyle, değişimler daha çok hızlanacak ve kötüleşecektir. İklim değişikliği küresel bir sorundur. Sonuçları tüm gezegeni etkileyecektir. Bu anlamda sera gazı salımı azaltımına yönelik uluslararası mekanizmaların geliştirilmesi önemlidir ve yapılacak işbirliği stratejileri, iklim değişikliği etkilerinin azaltılması için en önemli basamak

³¹⁴ Matthew, 2013: 269.

³¹⁵ Matthew, 2013: 270.

³¹⁶ Homer Dixon, T. <http://www.homerdixon.com/projects/evidence/evid1.htm> (erişim tarihi: 29.01.2017).

³¹⁷ Barnett, 2001: 4.

³¹⁸ Ak, 2013: 58.

³¹⁹ Gleick, 2006. http://pacinst.org/app/uploads/2013/04/gleick_testimony_congress_5-16-06.pdf (erişim tarihi: 13.03.2017).

olacaktır³²⁰. Uluslararası güvenlik geleneksel güvenlik ve insani güvenliğin arasında bulunmaktadır. Bu anlamda iklim değişikliğinin istikrara ve ulusal güvenliğe getirdiği tehlikelere vurgu yaparken bir taraftan da iklim değişikliği tehdidine karşı enternasyonalizm ve küresel işbirliğinin sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Güvenlik unsuru, uluslararası topluluktur ve iklim değişikliği bu uluslararası toplumun kuralları için bir tehdit olarak görülmektedir. Küresel iklim değişikliğinin etkilerini azaltma ve uyum çabaları açısından, uluslararası işbirliği çok önemli görülmektedir³²¹.

İnsani Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Güvenlik yaklaşımlarında, insani başvuru nesnesi olarak alan insani güvenlik, insanlar için çevresel yaşam alanını önemli bir faktör olarak kabul etmektedir³²². İnsani güvenlik bakış açısı iklim değişikliğine karşı alınacak önlemleri, devletlerden ziyade halkın refahı etrafında yönlendirmek istemektedir³²³. Küresel iklim değişikliği, çevresel yaşam alanının tamamını etkileyecek düzeydedir. Bilim insanları, politika yapımcılar ve uygulayıcılar, bölgesel ve yerel düzeyde; aşırı hava olaylarının sıklığının ve büyüklüğünün, potansiyel olarak tahrip edici ekonomik ve sosyal etkilerini artıracığı noktasında birleşmektedirler. Felaketler yalnızca bu tehlikelerle değil; büyük ölçekli çevresel, ekonomik, sosyal, demografik ve teknolojik değişimlerin birleşik etkileri nedeniyle tehlikelerin kapsamının artırılmasıyla da gerçekleşecektir. Bu anlamda iklim değişikliği etkileri, uzun vadede insan güvenliği için kritik eşikleri de beraberinde getirmektedir³²⁴. Geçtiğimiz 10.000 yıl içinde değişim oranının eşi benzeri görülmediği ve geçmişteki büyük ölçekli toplumsal aksaklıkların iklim farklılıkları tarafından tetiklendiği göz önüne alınırsa, bu değişikliklerin insanlar üzerindeki etkileri hakkında endişelenmek için bütün nedenler mevcuttur. Örneğin; 19. yüzyılın sonlarında tropik bölgelerde, El Niño olayları ve kıtlık arasındaki ilişkinin on milyonlarca kişiyi öldürdüğü belgelenmiştir³²⁵.

Geniş anlamda tanımlanan insan güvenliği; temel hakların ve geçim kaynaklarının güvence altına alınması ve insanın kendini gerçekleştirme ve geliştirmesi için fırsatlar araması anlamına gelmektedir. Küresel iklim değişikliği ve insan güvenliği ilişkisi bu anlamda hem birbirine bağımlı hem de karmaşıktır. Örneğin orta ve uzun vadede iklim değişikliğinin gıda güvenliği üzerindeki olumsuz etkileri gelecekte daha acil gıda ihtiyaçları yaratacaktır. İklim değişikliği etkilerinin insan güvenliği üzerinde oluşturduğu en önemli risklerden biri ise biyofizik ve ekolojik bozulmaların sonucunda, toplu göç veya şiddetli

³²⁰ Gleick, 2006. http://pacinst.org/app/uploads/2013/04/gleick_testimony_congress_5-16-06.pdf (erişim tarihi: 13.03.2017).

³²¹ McDonald, 2013: 47.

³²² Ak, 2013: 60.

³²³ McDonald, 2013: 46.

³²⁴ O'Brien vd., 2008: 23.

³²⁵ Barnett ve Adger, 2007: 640-641.

çatışma olasılıklarının bulunmasıdır³²⁶. İnsani güvenlik bakış açısı iklim değişikliğini, devletlerden ziyade halkın refahı etrafında yönlendirmek istemektedir.

Ekolojik Güvenlik ve Küresel İklim Değişikliği: Ekolojik güvenlik; ortaya çıkış noktaları, gelişim süreçleri ve fiiliyattaki uygulamaları anlamında çevresel güvenlik yaklaşımıyla benzer olup, bazı temel noktalarda farklılıklar göstermektedir. En önemli fark, ekolojik güvenlik yaklaşımının, insanın da dahil olduğu ekosistemleri başvuru nesnesi olarak almasıdır³²⁷. Ekolojik güvenlik, insanlarla çevre arasındaki ilişkiyi temelde yeniden dengeleme ihtiyacına odaklanmaktadır. Hem insanları çevreden ayırmakta, hem de çevresel değişimlere neden olan politik, ekonomik ve sosyal yapıları yeniden gözden geçirme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu anlamda ekolojik güvenlik, insanların doğal çevre ile olan ilişki doğasının yeniden incelenmesini sağlamaktadır³²⁸.

Ekolojik güvenlik söyleminin temeli, ekosistemin zaman ve türlere karşı dayanıklılığına dayanmaktadır. Bu dayanıklılık da, düzen bozukluğu ve değişikliklerle karşılaşma durumunda dahi yaşamı sürdürülebilir kılma, organizasyonel yapıyı ve fonksiyonelliği koruma kapasitesine dayanmaktadır. Bu konuda en önemli nokta aktörlerin adaptasyon kabiliyetidir ki bu kesin bir uyum, sürekli iletişim ve mütevazılık gerektirmektedir. Çünkü ekosistem, sert politikalar için fazlasıyla karışıktır. Dolayısıyla uygulanacak ilkeler yerel bilgi, yönetim³²⁹, anlayış ve değerlere göre yeniden değerlendirilmelidir³³⁰. Bu bakımdan ekolojik güvenlik ilkeleri, küresel iklim değişikliği probleminin çözümünde oldukça etkilidir. Ekolojik güvenlik yaklaşımı, küresel iklim değişikliğini tehdit olarak değerlendirmektedir. Bunun nedeni, küresel iklim değişikliğinin canlı ve cansız tüm varlıklara etki edebilecek düzeyde olmasıdır; çünkü ekolojik güvenlik, başvuru nesnesi olarak, insanın da içinde bulunduğu ekosistemlerin tümünü yani canlı cansız tüm varlıkları referans almaktadır³³¹.

İkinci bölümde iklim değişikliği nedenleri, kanıtları ve etkileri açısından derinlemesine incelenmiştir. İnsan faaliyetlerinin neden olduğu iklim değişikliği tüm dünyanın en acil çözüm gerektiren sorunudur. Bu çerçevede yürütülen müzakere süreçleri, devletlerin sorumluluk tartışmalarıyla devam ederken, iklim değişikliği daha da hızlanmaktadır. Hızlanan etkiler tehditleri de artırarak tüm dünya için mevcut güvenlik açıklarını daha da genişletmektedir. Bu anlamda iklim değişikliği etkilerini azaltmaya yönelik

³²⁶ O'Brien vd., 2008: 23.

³²⁷ Coldicott ve O'Brien, 2012: 77-79.

³²⁸ McDonald, 2013: 48-49.

³²⁹ Ayrıntılı bilgi için; Oğuz Uysal, 2010.

³³⁰ McDonald, 2015, Ecological Security, <http://www.e-ir.info/2015/11/28/ecological-security/> (erişim tarihi: 27.03.2017).

³³¹ Coldicott ve O'brien, 2012: 77-79.

en uygun güvenlik algısı tüm ekosisteme odaklanan ekolojik güvenliktir. Bununla birlikte henüz iklimde meydana gelen değişimlerin sorumluluğunun paylaşımı konusunda dahi problemler yaşıyan ölkelerin, tüm ekosistemin güvenliğinin sağlanması gayesini odak noktaları haline getirmeleri mümkün görünmemektedir. Yine de ölkelerin çevresel güvenlik algıları ve bu algı perspektifiyle uyguladıkları iklim değişikliği politikaları önemlidir. Bir sonraki bölümde çevresel güvenlik algısının iklim değişikliği sürecindeki potansiyel etkisi, Hindistan örneği üzerinde incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİNDİSTAN

İklim değişikliği, doğal ekosistemler, gıda üretimi, tatlı su temini, sağlık vb. üzerindeki etkileri ile ulusların ve özelinde insanların karşılaştığı en önemli küresel çevre sorunlarından biridir. En son yapılan bilimsel değerlendirmelere ve ikinci bölümde (İklim Değişikliği bölümünde) değinilen IPCC Raporlarına göre, iklim sistemleri bölgesel ve küresel ölçeklerde değişmektedir. İklim değişikliğinin en büyük sebebi olarak, insan faaliyetleri gösterilmektedir. Tarihsel olarak sera gazı salımlarının artmasının sorumluluğu büyük oranlarda sanayileşmiş ülkelere aittir; ancak gelişmekte olan ülkelerin de gelecekteki salımların artan bir oranının kaynağı olması beklenmektedir. İklim değişikliğinin çözümüne yönelik eylemlerden birisi kalkınmanın sürdürülebilir bir şekle sokulması çabasıdır. İklim politikaları, ulusal ve bölgesel kalkınma yollarını daha sürdürülebilir kılmak için tasarlanmış geniş stratejiler içerisinde sürekli olarak dahil edildiğinde daha etkili olacaktır. İklim değişikliği ve değişimin etkisi, iklim politikası tepkileri ve bunlarla ilişkili sosyo-ekonomik kalkınma, ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma yeteneklerini etkileyecektir. Hindistan da bu kategorideki gelişmekte olan ülkelerden biridir. Nüfusu, bulunduğu coğrafi konumu, siyasi çalkantıları ve kısaca jeopolitiğiyle beraber Hindistan, iklim değişikliği konusundaki kilit ülkelerden biridir. Nitekim iklim değişikliğinin fiziki etkilerinin de yoğun anlamda görüldüğü ve görüleceği bir ülke konumundadır.

Belirtilen hassas durumları nedeniyle Hindistan, araştırmada güvenlik ve iklim değişikliği etkilerinin analizinin yapılacağı örnektir. Bu anlamda ilk olarak Hindistan'ı kısaca tanıyabilmek amacıyla genel, tarihi, siyasi ve idari yapılarına değinilecektir. Ardından Hindistan'ın genel anlamda iç, bölgesel ve küresel güvenlik problemleri incelenecektir. Daha sonra bu güvenlik problemleri içinde bulunan iklim değişikliği konusunun, Hindistan'da yaratacağı fiziki, sosyal, siyasal ve ekonomik etkilerine ayrıntılı olarak değinilecektir. Son olarak ise Hindistan'ın iklim değişikliği etkilerine karşı uyguladığı politikalara odaklanılacaktır.

3.1 Hindistan Cumhuriyeti

Hindistan Cumhuriyeti; genel bilgiler, Hindistan'ın tarihine kısa bir bakış, siyasi ve idari yapı başlıkları altında incelenecektir.

3.1.1 Genel Bilgiler

Hindistan Cumhuriyeti, Güney Asya'da bulunmaktadır. Kuzeybatısında Pakistan, kuzeyde Keşmir ve Çin, kuzeydoğusunda Nepal ve Bhutan, doğusunda Myanmar ve Bangladeş ve güneydoğusunda Sri Lanka bulunmaktadır (EK 1). Yaklaşık 1,3 milyarlık nüfusu ile Çin'in ardından dünyanın ikinci büyük nüfusuna sahip olan Hindistan, toplam dünya nüfusunun %17.86'sına denk gelmektedir³³². Hindistan ekvatorun kuzeyinde, 6° 44' ile 35° 30' kuzey enlemi ve 68° 7' ve 97° 25' doğu boylamı arasında uzanmaktadır³³³. Federatif bir yapıda olan Hindistan sekiz yüz milyondan fazla insanın seçimlerinde oy kullanabildiği parlamenter sistemi ile dünyanın en büyük demokrasisi olarak kabul edilmektedir³³⁴. Hindistan'da insan yaşamında dinin etkisi yüksektir.

³³² Worldometers, India Population, <http://www.worldometers.info/world-population/india-population/> (erişim tarihi: 10.04.2017).

³³³ Climate Emergency Institute, Global Warming and Its Impacts on Climate of India, https://www.climateemergencyinstitute.com/uploads/GLOBAL_WARMING_AND_ITS_IMPACTS_ON_CLIMATE_OF_INDIA.pdf (erişim tarihi: 26.04.2017).

³³⁴ European Parliament, India: The biggest democracy in the world, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/538956/EPRS_ATAG\(2014\)538956_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/538956/EPRS_ATAG(2014)538956_REV1_EN.pdf) (erişim tarihi: 26.04.2017).

Tablo 3.1 Hindistan İle İlgili Genel Bilgiler

Başkent	Yeni Delhi	Bağımsızlık Yılı	1947
Nüfus	1.342.512.706 ³³⁵	Dinleri	Hindu % 80, Müslüman%13.4, Hristiyan %2.3, Sih %1.9, Budist%0.8, Diğer %1.1
Yüzölçümü	3.287.259 km ² ³³⁶	Devlet Başkanı	Pranab Kumar Mukherjee
Resmi Dilleri	İngilizce Hintçe Yerel diller	Başbakan	Narendra Modi

Tablo 3.1'de inançların dağılımı oranları verilmiştir. Bu oranlara göre nüfusun kalabalık olması nedeniyle azınlık gibi görünen dinlere mensup olanların sayısı, yüz binlere ya da milyonlara denk gelebilmektedir. Hindistan'da yüzün üstünde hala kullanılmakta olan yerel dil bulunmaktadır. Hintçe ve İngilizce genel anlamda resmi dil olup, her eyalette en çok konuşulan yerel dil de üçüncü resmi dil olarak kabul edilmektedir³³⁷. Hindistan 6 büyük iklim alt türü barındırmaktadır. Birçok bölge, belirgin olarak farklı mikro iklimlere sahiptir. Kış (ocak-şubat), yaz (mart-mayıs), muson mevsimi (haziran-eylül) ve muson sonrası dönem (ekim-aralık) olmak üzere dört mevsim görülmektedir³³⁸.

³³⁵ Worldometers, Countries in the world by population 2017, <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/> (erişim tarihi: 09.04.2017).

³³⁶ The Worldbank data 2015, <http://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2> (erişim tarihi: 09.04.2015).

³³⁷ Tüysüzoğlu, 2014, Hindistan'da Dramatik Siyasal Değişim, Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2014/06/30/hindistanda-dramatik-siyasal-degisim/>, (erişim tarihi: 11.04.2017)

³³⁸ New World Encyclopedia, Climate of India, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Climate_of_India (erişim tarihi: 28.04.2017).

Hindistan'da yaşama sinmiş, karmaşık sosyal bir bölünme sistemi bulunmaktadır. Kast sistemi olarak adlandırılan bu sistem Hinduizm'le iç içe geçmiş olan kalıtsal bir sistemdir. Kast, bir kişinin kiminle evleneceğini belirlemekte, ne tür bir iş yapacağını belirtmektedir. Resmi olarak 1975'te kaldırılan bu sistem, Hindistan tarihinde büyük bir rol oynamıştır ve modern Hint kültürü ve siyasetinde muazzam bir etki bırakmaya devam etmektedir³³⁹. Bir sonraki bölümde Hindistan'ın tarihiyle ilgili kısaca bilgi verilecektir.

3.1.2 Hindistan'ın Tarihine Kısa Bir Bakış

Geleneksel anlatımda Hint tarihi, İndus Vadisi Uygarlığının doğuşuyla başlamakta ve Aryanların gelişiyile devam etmektedir³⁴⁰. Hindistan'ın modern tarihi ise İngilizlerin Koloni idaresinin kurulmasıyla başlamıştır (1857-1858). İngilizler, hükümlerini kurduktan sonra, çeşitli yerel ve bölgesel birimleri merkezi bir hükümet altında toplamayı başarmıştır. Bu anlamda "böl ve yönet" politikasını tam olarak uygulamışlar; çeşitli prenslikler, kabile liderleri ve arazi sahipleri (toprak ağaları) gibi yarı özerk yönetimleri kendi yörüngelerinde tutmayı ve kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmeyi geniş bir zaman diliminde başarmışlardır. İngiliz egemenliği sonucu Hindistan ekonomisinde durgunluk ve sanayileşme sürecinin yavaşlaması gibi durumlar yaşanmıştır. Bununla birlikte İngiliz egemenliği, Hindistan'da, modern bir ordu, kararlı bir bürokrasi, temsil, iletişim ve yönetim becerileri gelişmiş, İngilizce konuşabilen orta-sınıfa dayalı bir miras bırakmıştır³⁴¹. Bu politik yeniliklerin sonucu, Hindistan'ın yaşadığı en derin toplumsal değişimdir. Süreç, Hindistan toplumunu (bir dizi İngiliz politik öznesini), 1858'den 1947'ye kadar gücü üstlenmeye ve demokratik olarak kullanmaya hazır siyasi olarak yükümlü bir topluma dönüştürmüştür. 1858'den sonraki yıllarda, sivil toplum Hindistan'da (1885'te kurulan Hint Ulusal Kongresi gibi) kademeli olarak ortaya çıkmıştır³⁴². Sanayi, din ya da savaş yerine siyaset, toplumsal değişimin başlıca aktörü olmuştur ve Hint toplumunun ana kaynağı, sanayi önderleri, generaller ya da kiliseden ziyade, devlet ve devletin bürokrasisi olmuştur. Bu, sömürge yönetimi altındaki İngiliz Hindistanı'nda ve sömürge sonrası Hindistan devleti siyasi sınırlarında, devlet ve bürokratik politikanın merkezileşliğinin temeli haline gelmiştir³⁴³. Bu anlamda genel olarak Hindistan'daki bürokrasiye aşırı derecede bağlılığın, İngiliz sömürge

³³⁹ The Caste System, <http://leahye.weebly.com/uploads/2/4/1/8/24184147/castesystem.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2017).

³⁴⁰ Ancient History Encyclopedia, Indus Valley Civilization, http://www.ancient.eu/Indus_Valley_Civilization/ (erişim tarihi: 02.05.2017).

³⁴¹ Mitra, 2011 b: 573.

³⁴² Indian Independence Act 1947, <http://www.harishree.org/wp-content/uploads/2013/02/test3.pdf> (erişim tarihi: 15.04.2017).

³⁴³ Mitra, 2011a: 26-27.

döneminden kalıntı olduğu söylenebilmektedir. 1858'den 1947 yılına kadar İngilizlere karşı bağımsızlık güdüsüyle meydana gelen pek çok ayaklanma olmuştur; fakat İngilizler bu ayaklanmaları bastırda yavaş hareket etmeleri nedeniyle Hindistan'da "milliyetçilik" ve "kendi kendini yönetme" idealleri günden güne artmıştır. Nitekim Hindistan Cumhuriyeti bağımsızlığını 1947 yılında ilan etmiştir. Bağımsızlığın kazanılmasının zorlu süreci ise Mahatma Gandhi öncülüğünde gerçekleşmiştir³⁴⁴.

Genellikle Mahatma olarak bilinen Mohandas Karamchand Gandhi, 1869 yılında Hindistan'da Porbandar, Gujarat'ta doğmuştur³⁴⁵. Avukatlık eğitimi almak için İngiltere'ye giden Gandhi, Londra'da yeni fikirlere ve İngiliz kültürünün birçok ögesine maruz kalmıştır; dans ve keman dersleri almış, yeni dini eserler okumuş ve vejetaryen gruplara katılmıştır. Avukatlık lisansını alan Gandhi, bir Hintli ticaret ve denizcilik şirketi için hukuk danışmanlığı yapmak üzere Güney Afrika'ya gitmiştir (1893). Güney Afrika'ya gitmesi Gandhi'nin politik gelişimi için çok önemli olmuştur. Güney Afrika sömürge topluluğunun ayrımcılığı ve eşitsizliği onun siyasi bilincini artırarak, sömürge karşıtı politikaya olan bağlılığını yükseltmiştir. O dönemde Hintliler Güney Afrika'da çok az hakka sahip olup, önyargıya ve ırkçılığa (Hintlilerin çoğu bölgede mülkiyet sahibi olmalarının, yerel seçimlerde oy kullanmalarının ve gece sokağa çıkmalarının yasaklanması gibi) maruz kalmaktaydılar³⁴⁶. Gandhi tüm bu ayrımcılıklara karşı bir protesto hareketi başlatmış ve yeni bir strateji geliştirmiştir. "Satyagraha"³⁴⁷ adını verdiği bu direniş kötülüğe karşı kararlı ama şiddetsiz bir direniş belirtmektedir. Bu şiddetsiz direniş; açlık grevi, uzun zaman süren yürüyüşler gibi yöntemlerdir. 1915'te Hindistan'a dönüş yapan Gandhi Ulusal Kongre Partisi liderliğindeki "Özgürlük Hareketi"ne katılmıştır. "Satyagraha" kavramını adaletsizlikle savaşmak ve İngiliz sömürge yönetimine isyan etmek için, şiddetsizlik ve sivil itaatsizlik ilke ve teknikleriyle geliştirmiştir. 1920 yılında Gandhi Ulusal Kongre Partisi'nin tartışmasız lideri konumuna gelmiş ve mücadeleyi kitlesel bir harekete dönüştürerek Hint toplumunun farklı ve düşmanca tavırlar sergileyen kesimlerini bir araya getirmiştir³⁴⁸.

Gandhi liderliğindeki Kongre Partisi hem sosyal sınıf ve hem de coğrafya anlamında erişim alanını sürekli genişletmiştir. Kitleleri harekete geçirmek için Gandhi açlık grevi, genel

³⁴⁴ Raj, Brief Summary, <http://britishraj.weebly.com/brief-summary.html> (erişim tarihi: 15.04.2017).

³⁴⁵ Gandhi, 2000:1.

³⁴⁶ Columbia University, Mahatma Gandhi (1869-1948), <http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/asian-revolutions/pdf/gandhi-timeline.pdf> (erişim tarihi: 15.04.2017).

³⁴⁷ Satyagraha, 20. yüzyılın başında Mahatma Gandhi tarafından kötülüğe karşı şiddetsiz bir direniş belirlemek üzere ortaya konulan kavramdır (Sankritçe ve Hintçe: gerçeği yakalamak). Gandhi'nin Satyagraha'sı, İngiliz emperyalizmine karşı Hindistan'ın mücadelesinde önemli hale gelmiş ve o zamandan beri diğer ülkelerdeki protesto grupları tarafından kabul edilmiştir.

Satyagraha, <https://www.britannica.com/topic/satyagraha-philosophy> (erişim tarihi: 10.04.2017).

³⁴⁸ Mitra, 2011b: 574.

grev ve iş durdurma gibi boykot şekilleriyle siyasi uygulamalara başlamıştır³⁴⁹. Gandhi'nin ve kitlelerin eylemleri başarıyla sonuçlanmış ve İngilizlerin otoritesi zayıflamıştır. Hindistan'ın bağımsızlığını alacağının anlaşılması üzerine Müslüman ve Hindu liderlerin pazarlık ve görüşmeleri başlamışlardır. Gandhi, bu süreçte Hindistan'ın din temelinde bölünmesine karşı çıkmıştır ve Hindular ve Müslümanlar arasında artan karşıtlığı uzlaştırmaya çalışmıştır. Gandhi'nin tüm çabasına rağmen Hindistan, bağımsızlık ilan etme aşamasında Hindistan ve Pakistan olarak ayrılmıştır³⁵⁰. Bununla birlikte Gandhi, Hindistan'ın ayrılmasını engelleme çabaları nedeniyle (Müslüman liderlerle yaptığı temaslar ve barış mesajları vermesi gibi) Hindu milliyetçisi bir genç tarafından Hindistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ilan edilmesinden bir yıl sonra öldürülmüştür³⁵¹. Gandhi'nin kişiliğinin bütünlüğü, basit yaşamı onu ülkesine sevdirmiştir. Hayatını yoksulların hayatını iyileştirmeye ve Hindistan'ı İngiliz yönetiminden kurtarmaya adanmıştır³⁵².

Bağımsızlık ilan edildiğinde Ulusal Kongre Partisi iktidara gelmiş ve siyasi lideri Cevahirlal Nehru olmuştur. Hindistan'da bölünme ve bağımsızlık ilanının ardından yeni bir Hint ulusu yaratma çabaları başlamıştır. Kongre Partisi elli yılı aşan bir süredir İngiliz yöneticilerle savaşımıştır; ancak şimdi kendilerini ve partilerini yeniden yaratmak, özgür ve bağımsız bir ülke bağlamında modern bir devlet kurma çabasındadırlar. Bu anlamda 1949 yılında yazılan ve 1950 yılında kabul edilen Hint Anayasası Hindistan'ı, demokratik bir cumhuriyet olarak tanımlamıştır³⁵³.

Hindistan Cumhuriyeti İngiliz Milletler Topluluğu'nun bir üyesidir³⁵⁴. Hindistan'ın ilk liderleri, yeni cumhuriyeti hem sosyalist hem de laik olarak tanımlamışlardır. 1947'den 1964'teki ölümüne kadar Nehru ve Kongre Partisi üyeleri Hindistan'ı demokratik, sosyalist ve laik bir çizgide inşa etmeye çalışmışlardır. Bununla birlikte Nehru'nun ölümünden sonra geçen zaman içinde bu çizgileri ayakta tutmak zorlaşmıştır³⁵⁵. Nehru'dan sonra Hindistan, Ulusal Kongre Partisi tarafından 1970'ler ve 1980'lerdeki iki kısa devir hariç Nehru'nun kızı Indira Gandhi ve torunu Rajiv Gandhi liderliğinde yönetilmiştir. Rajiv Gandhi, annesi ve büyükbabasından farklı olarak devletçi-sosyalist uygulamalar yerine Hindistan'ı küresel ticarete ve yatırıma açan ekonomik liberalleşme ve reformları başlatmıştır³⁵⁶. Rajiv Gandhi de

³⁴⁹Mitra, 2011b: 574.

³⁵⁰Mitra, 2011b: 574.

³⁵¹ Örmeci, 2014, Siyasal Sistemler Hindistan, <http://politikaakademisi.org/2014/12/15/siyasal-sistemler-hindistan/> (erişim tarihi: 15.04.2017).

³⁵² Mitra, 2011b: 573.

³⁵³ Wash, 2006: 207-208.

³⁵⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Hindistan'ın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/hindistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 17.04.2017).

³⁵⁵ Wash, 2006: 207-208.

³⁵⁶ Devonshire-Ellis, 2012: 10-11.

annesini Indira Gandhi gibi suikast sonucu öldürülmüştür. Devam eden Hindu-Müslüman çatışmaları neticesinde Hindistan'da yükselen milliyetçi hava etkisini göstermiş ve 1996'da genel seçimlerde Hindu-Milliyetçi bir yapıya sahip olan Hindistan Halk Partisi (BJP) başarılı olmuştur. Genel anlamda da bu etki sürmektedir³⁵⁷. 2014 yılında gerçekleşen son genel seçimde ise Hindistan Halk Partisi (BJP), 282 milletvekili çıkararak hükümeti tek başına kurma hakkına sahip olmuştur ve Narendra Modi, 26 Mayıs 2014 tarihinde Hindistan Başbakanı olarak göreve başlamıştır³⁵⁸. Halen görevini sürdürmektedir.

3.1.3 Siyasi ve İdari Yapı

Bağımsızlık döneminde Hindistan, pek çok eski İngiliz sömürgesi gibi İngiliz Demokrasi (Westminster) modelini benimsemiştir³⁵⁹. Hindistan, anayasasına göre parlamenter bir hükümet sistemi olan "egemen, sosyalist, laik, demokratik" bir ülkedir. 1949 yılında kabul edilen ve 1950 yılında yürürlüğe giren bir anayasa ile yönetilmektedir³⁶⁰. Yetkileri sembolik düzeyde olan Cumhurbaşkanlığı makamı bulunmaktadır³⁶¹. Yürütmeden sorumlu esas kişi ise Başbakanıdır. Hükümet, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşmaktadır. Genel seçim sonuçlarına göre Parlamento'da çoğunluğu elde eden partinin lideri Başbakan olmaktadır³⁶². Hindistan federal bir devlet yapısına sahiptir. Ülkede 29 eyalet ve 7 birlik bölgesi vardır. Eyaletler kendi hükümet ve parlamentolarına sahiptirler. Yönetim ise Merkezi Hükümet ve Eyalet Hükümeti arasında bölünmüştür. Birlik bölgeleri Merkezi Hükümet'in yönetimi altındadır³⁶³.

Hindistan'ın genel, tarihi, siyasi ve idari yapısı ile ilgili bilgiler kısaca sunulmuştur. Bir sonraki bölümde Hindistan'ın yaşadığı güvenlik endişeleri ele alınacaktır.

3.2 Hindistan ve Güvenlik Endişeleri

Hindistan, dünyanın en büyük demokrasisi ve hızla büyüyen ekonomilerinden biridir. Ülke, eğitilmiş profesyonel sınıfı, kent merkezli refahı ve yurtdışındaki Bollywood kaynaklı kültürel etkileri nedeniyle olumlu tepkiler almaktadır. Bununla birlikte ülkenin bir kısmı yeni bulunmuş refahın ışığı altında olsa da bir kısmı aşırı derecede yoksulluk gölgesinde kalmaya

³⁵⁷ Örmeci, 2014, Siyasal Sistemler Hindistan, <http://politikaakademisi.org/2014/12/15/siyasal-sistemler-hindistan/> (erişim tarihi:17.04.2017).

³⁵⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Hindistan'ın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/hindistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi:17.04.2017).

³⁵⁹ Mitra, 2011b: 580.

³⁶⁰ Devonshire-Ellis, 2012: 12-13.

³⁶¹ Cumhurbaşkanı 25 Temmuz 2012'den beri Pranab Mukherjee'dir ve görev süresi beş yıldır.

³⁶² Örmeci, 2014, Siyasal Sistemler Hindistan, <http://politikaakademisi.org/2014/12/15/siyasal-sistemler-hindistan/> (erişim tarihi: 15.04.2017).

³⁶³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Hindistan'ın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/hindistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 17.04.2017).

devam etmektedir³⁶⁴. Siyasi alanın yeni toplumsal gruplara açılması Hindistan'daki demokrasiyi derinleştirirken, şiddetli siyasi parçalanma politika oluşturmaya engeller yaratmıştır. Hindistan'ın bulunduğu bölgede; Pakistan, Sri Lanka, Nepal, Bangladeş, Burma/Myanmar ve Afganistan gibi istikrarsız ve zayıf devletlerden kaynaklanan güvenlik tehditlerine maruz kalmaktadır. Buna ek olarak Hindistan, ABD ile işbirliklerinden yararlanırken, Çin'den gelen uzun süreli potansiyel güvenlik tehditleriyle uğraşmaktadır. Hindistan'ın bölgesel ve küresel güvenlik kaygısı; askeri modernizasyonuna, deniz güvenliği ve nükleer politikalarına yansımaktadır³⁶⁵. Genel olarak Hindistan özellikle ekonomik büyüme anlamında güç kazanan ve öne çıkan bir ülke olsa da, önümüzdeki yıllarda daha da artabilecek iç ve dış güvenlik zorlukları yaşamaktadır³⁶⁶. Hindistan ve güvenlik sorunları iç güvenlik sorunları, bölgesel güvenlik sorunları ve küresel güvenlik sorunları olmak üzere üç kategoride incelenecektir³⁶⁷.

3.2.1 İç Güvenlik Sorunları

Hindistan'ın bir milyarı geçen güçlü nüfusu sadece zengin ve fakir olarak ayrılamayacak çeşitliliktedir. Zengin bir etnik köken, kültür ve din mozaikinden oluşur. Bu gruplar büyük ölçüde barış içinde yaşamasına rağmen, şiddet eylemleri de sıklıkla yaşanmaktadır³⁶⁸. Sömürge sonrası Hindistan'ın ulusal projesinin ana amacı, ülkenin aşırı heterojenliğinin uyumunun sağlanması ve yönetilmesi olmuştur. Yüzyıllardır Hindistan, sayısız etnik grupları, kültürleri içinde barındırmaktadır. Kastın tabakalaşması modern devletin ortadan kaldırmaya çalıştığı toplumsal bölünmeleri yaratmasına rağmen, çoğunlukla dini senkretizmde³⁶⁹ kendini gösteren geniş bir küreselleşme eğilimi ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, 1990'lardan bu yana Hindu milliyetçiliğinin (Hindutva) politik yükselişi, aynı zamanda, toplumlar arası çatışmalar, terör eylemleri ve diğer karışıklık biçimlerinin artması, Hindistan'ın laik kimliğiyle ilgili sorunlar yaratmıştır. Sonuçta merkezde nüfuz sahibi çok sayıda siyasi parti oluşmuştur. 1980'lerde daha piyasa odaklı bir ekonomi politikasına geçiş ve 1991'den sonra Hindistan ekonomisinin liberalleşmesi, yüz milyonlarca Hintli için yoksulluğun büyük bir meydan okumayla devam etmesine rağmen, yüksek düzeyde ekonomik büyümeyle sonuçlanmıştır. Yoksulluk seviyeleri son yirmi yılda düşmüş olsa da, ekonomik eşitsizlik (dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi) artmaktadır. Düzensiz gelişme

³⁶⁴ Kugelman, 2011: 5.

³⁶⁵ Mukherjee ve Malone, 2011: 90.

³⁶⁶ Kugelman, 2011: 5.

³⁶⁷ Mukherjee ve Malone, 2011: 91-101.

³⁶⁸ Kugelman, 2011: 5-6.

³⁶⁹ Birbirinden ayrı düşünce, inanış veya öğretileri kaynaştırmaya çalışan felsefe sistemidir. (TDK)

eğilimi, sosyal gruplar ve bölgeler arasında önemli dengesizlikler oluşturmuş ve potansiyel olarak geleceği olumsuz yönde etkilemiştir³⁷⁰. Ülkedeki güvenlik riskleri, siyasi parçalanma ve yurtiçi ayaklanmalar başlıkları altında değerlendirilecektir.

Siyasi Parçalanma : Siyasi parçalanma sonucunda koalisyon hükümetlerinin ortaya çıkması, devletin güvenlik tehditlerine hızlı ve etkili bir şekilde cevap verme kabiliyetini zayıflatmıştır. Küçük bölgesel partilerin ulusal güvenlik rejimlerini, kilit güvenlik konularında rehin tutması Hint siyasetinde yeni bir olgudur. Örneğin Hindu milliyetçi partileri, Müslüman göçmenlerin (ekonomik kaynaklı) Hindistan'a yasadışı olarak girmesi üzerine Bangladeş'le gerginliği artırmıştır³⁷¹.

Yurtiçi Ayaklanmalar: Bölgeler ve sosyal gruplar arasındaki eşitsiz gelişme ve kimlik politikaları sıklıkla huzursuzluk ve çekişme yaratmıştır. Siyasi şiddet, belirli bölgelerin ve toplumların şiddetle ihmal edilmesine ve buna tepki olarak sayısız ayaklanmanın meydana gelmesine neden olmuştur. Hindistan'ın sekiz eyaletten oluşan ve etnik çeşitlilik gösteren kuzeydoğu bölgesi; Çin, Bangladeş, Myanmar ve Nepal'le sınırı olan bir bölgedir ve çok sayıda isyancı gruba ev sahipliği yapmaktadır. Sonuç olarak, etnik gruplar ve merkezi hükümet arasındaki gerilim artarak devam etmektedir. Bununla ilgili en önemli örneklerden biri 'Keşmir Sorunu'dur³⁷²(Pakistan ile ilişkiler bölümünde detaylıca bilgi verilecektir).

1980'lerde Başbakan Indira Gandhi liderliğinde Yeni Delhi siyasetinde büyük bir değişimle, Keşmir halkının Hindistan ile olan anlaşmazlığının kısa sürede barışçıl yollarla çözülmesi umudu azalmıştır. Gandhi, herhangi bir Hint Müslüman eyaletine daha fazla özerklik verilmesi durumunda, daha ağır nüfuslu Müslüman eyaletlerin de bunu talep edeceğini ve bu sebeple güvenlik ve laikliğin risk altında olacağını düşünüyordu. Bu anlamda; ayrılıkçı grupları yasaklayarak ve yerel seçimleri kontrol ederek, özerk hareketlerin iktidara gelmesini önlemiş ve Yeni Delhi'nin yerel siyaset üzerinde merkezi kontrolü elinde bulundurmasını sağlamak amacıyla Keşmir'in kendi kaderini tayin hakkına ciddi bir darbe indirmiştir. Buna ek olarak, Terörist ve Yıkıcı Faaliyetler Önleme Yasası gibi yasalar, yerel kolluk kuvvetlerinin keyfi biçimde arama ve tutma hakkını sağlamak için yürürlüğe konmuştur. Bu durumlara karşı, ayrımcılık karşıtlarının tepkisinin doruk noktası ise 1987'de, Hint hükümeti adil seçimlerde başarısız olduğunda gerçekleşmiştir. Bu haksız seçim, ayrımcılık karşıtlarının, Yeni Delhi ile olan hoşnutsuzluğunu dile getirmek için düşük seviyeli şiddete yönelmelerine neden olan katalizör olmuştur. 1988-1989 yılları arasında polis, düzenli olarak grevler yapan, protesto gösterileri düzenleyen Keşmir gençleri ve ayrımcılık

³⁷⁰ Mukherjee ve Malone, 2011: 91.

³⁷¹ Mukherjee ve Malone, 2011: 91.

³⁷² Mukherjee ve Malone, 2011: 92.

karşıtlarına şiddet uygulamıştır. Bölgedeki olaylar 1990 yılına kadar artmış ve ekonomik durum kötüleşmiştir. Bu durum, şiddet spiralini besleyerek birçok Keşmirli'nin militan (Hindistan bakış açısıyla militan) olmasına neden olmuştur³⁷³. Bu andan itibaren de Keşmir sorunu güvenlik durumu olarak alarm vermeye devam etmiştir. Günümüze kadar parlamentoya ve birçok yere buradaki militanlar tarafından düzenlenen saldırılar meydana gelmiştir³⁷⁴.

Hindistan'ın bir diğer (hatta en büyük) isyancı sorunu ise Naxalite Hareketi'dir. 21 Nisan 2010'da dönemin Başbakanı Manmohan Singh, Sol-kanat aşırılığının ülkenin en büyük iç güvenlik tehdidini oluşturduğu yönündeki mesajını tekrarlamıştır. Bu cümleler en kötü Maoist saldırılardan biri olarak Chattisgarh, Dantewada Bölgesinde düzenlenen pusuda 76 güvenlik görevlisinin öldürülmesinden iki hafta sonra söylenmiştir. Çin'in gelişmekte olan pazarları giderek komünist ideolojiden uzaklaşırken, Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından Maoist bir hareketin Hint devletine karşı meydan okuması şaşırtıcı görünmektedir³⁷⁵. Gerçekte ise, Hindistan devleti 40 yıldan uzun bir süredir kök salmış bir sol devrimci şiddet sorunu ile karşı karşıyadır³⁷⁶. Hindistan çeşitli çatışmalarla karşı karşıya olsa da, Maoist ayaklanma, şiddet seviyesi, istikrarsız bölge miktarı ve karmaşıklığı açısından en ciddi tehditlerden biri olarak görülebilmektedir³⁷⁷.

"Naxalite" kelimesi Batı Bengal'deki küçük köy Naxalbari'den adını almaktadır ve burada 1967'de komünist eylemcilerle işbirliği içinde sömürülen köylülerin şiddetli bir ayaklanması gerçekleşmiştir. Bu olay organize silahlı mücadelenin ve bir siyasi hareketin başlangıcını göstermektedir³⁷⁸. Naxalite hareketi şu anda Bihar'dan, Nepal sınırında, Tamil Nadu ve Kerala'nın güney eyaletlerine uzanan bir alanda aktiftir. Ana bölgeye, Andhra Pradesh, Bihar, Chhattisgarh, Çarkand, Madhya Pradesh, Maharashtra, Orissa, Uttar Pradesh ve Batı Bengal'dan oluşan kırmızı koridor denmektedir³⁷⁹. Bu bölge içinde bazı ilçeler, ilgili bölgenin diğer bölümlerinde nüfuzları daha az olan Maoistlerin sıkı kontrolü altındadır. Bu büyük yayılmanın ana nedenlerinden biri, isyancıların sempatizan bulma konusunda hiçbir

³⁷³ Wagenen, 2004: 7.

³⁷⁴ Oberoi, 2004: 171-192.

³⁷⁵ Bendfelt, 2010: 2.

http://in.boell.org/sites/default/files/downloads/Naxalism_The_Maoist_Challenge_to_the_Indian_State_by_Leannart_Bendfeldt.pdf (erişim tarihi: 21.04.2017).

³⁷⁶ Dubey, 2013.

³⁷⁷ Bendfelt, 2010: 2.

http://in.boell.org/sites/default/files/downloads/Naxalism_The_Maoist_Challenge_to_the_Indian_State_by_Leannart_Bendfeldt.pdf (erişim tarihi: 21.04.2017).

³⁷⁸ Bendfelt, 2010: 2.

http://in.boell.org/sites/default/files/downloads/Naxalism_The_Maoist_Challenge_to_the_Indian_State_by_Leannart_Bendfeldt.pdf (erişim tarihi: 21.04.2017).

³⁷⁹ Davar, 2015: 6.

sorunu olmamasıdır. Bu bölgelerde kırsal kitleler tarafından desteklenen, uzun vadeli şiddete dayanan (devrimci) mücadele sürdürülmektedir. Daha doğrusu devrimin ilk aşamasında isyancılar ideolojik telkin yoluyla halk desteğini kazanmaya, kurtarılan bölgeleri yeniden kurmaya ve hükümete yönelik saldırılar başlatmaya çalışmaktadırlar. İkinci aşamada şiddet artmakta ve devrimciler kırsal alanlarda nüfuzlarını arttırarak daha büyük hedefler seçmektedirler. Son aşamada ise konvansiyonel savaşı kabul ederek, hükümeti devirmeyi amaçlamaktadırlar. Bu doktrini takiben, Naxal devrimi ikinci aşamada sıkışmış gibi görünmektedir³⁸⁰.

3.2.2 Bölgesel Güvenlik Sorunları

Hindistan'ın bulunduğu bölgede; Pakistan, Sri Lanka, Nepal ve Bangladeş gibi istikrarsız ve sorunlu devletler bulunmaktadır³⁸¹. Bu ülkelerde yaşanan sorunlar bölgesel ve küresel bazda problemler oluşturmaktadır. Hintli güvenlik uzmanları çevre ülkelerden gelecek olan dış tehditlere ve özellikle de Pakistan ve Çin'e odaklanmış durumdadırlar. Hızlı bir şekilde yükselen Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelişmemesi Tibet'in geleceği ve nehir suları konularında, Hindistan için büyük askeri tehditlere yol açabilecektir. Bununla birlikte Hindistan'ın bölgesel anlamda bir diğer tehdit unsuru, günümüze kadar dört kez savaştığı Pakistan'dır. Keşmir konusu ve sınıraşan suların paylaşımı nedeniyle sorun yaşayan iki ülke nükleer silahların gölgesinde krizler yaşamıştır³⁸². Genel anlamda ise Hindistan, söz konusu iki ülkeye ek olarak, çevredeki diğer komşularının da zaman zaman dahil olduğu etnik kökenli ve din temelli çatışma tehditlerine maruz kalmıştır. Bölgesel güvenlik sorunları ulusal etnik hareketler, ayrılıkçı hareketler ve isyanlar, yeni etnik gruplar, dini çatışmalar, Pakistan ile ilişkiler ve Çin ile ilişkiler başlıkları altında incelenecektir.

Ulusal Etnik Hareketler: Sınır bölgelerindeki Hint nüfusu, komşu ülkelerdeki nüfusla ortak etnik bağlar paylaşmaktadır. Örneğin; Tamiller ile Sri Lanka, Keşmir'de Müslümanlar ve Punjabiler ile Pakistan ve hatta Keralitler ile Körfez ülkeleri arasındaki bağlar bu anlamda göze çarpmaktadır. Hindistan'daki etnik grupların bu şekilde geniş bölgelerdeki bölünmeleri ve bölgesel etnik kimliklerin gücü, söz konusu ülkelere yönelik Hint politikasının bu bölgelerdeki yerli aktörlerin tercihlerine dikkat edilmesini sağlamaktadır³⁸³.

³⁸⁰ Bendfelt, 2010: 18.

http://in.boell.org/sites/default/files/downloads/Naxalism_The_Maoist_Challenge_to_the_Indian_State_by_Le_nnart_Bendfeldt.pdf (erişim tarihi: 21.04.2017).

³⁸¹ Mukherjee ve Malone, 2011: 90.

³⁸² Pant, 2014: 1.

³⁸³ Mukherjee ve Malone, 2011: 94.

Ayrılıkçı Hareketler ve İsyanlar: Yukarıda da belirtildiği gibi, Hindistan geniş çaplı ve heterojen toplumu ve uyguladığı politikaları nedeniyle, çoğunlukla silahlı birçok harekete ev sahipliği yapmaktadır. Hindistan tarafından ayrılıkçı hareketlerden bazıları, istikrarı bozmak isteyen komşu ülkelerin, Hindistan'ın içişlerine müdahale etmelerine imkan verdiği yorumlarına neden olmaktadır³⁸⁴.

Yeni Etnik Gruplar: Komşu ülkelerden gelen büyük nüfusların sınır ötesi hareketi, Hindistan'da yeni (veya daha büyük) etnik grupların oluşmasına ve dolayısıyla menşe ülkelere yönelik dış politikanın zorlaşmasına neden olmuştur. İki örnek olarak, Çin'in işgalinden kaçan Tibet'lilerin göçü ve Bangladeş'ten gelen göçmenlerin (yasal ve yasadışı) sürekli bir şekilde girişi bu ülkelerle Hindistan arasındaki ilişkileri etkilemektedir³⁸⁵.

Dini Çatışmalar: Din, Hindistan'da toplumsal tabakalaşma ve siyasi olaylar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Hint toplumunun dinsel bileşimi, özellikle azınlık hakları açısından sosyal ve ekonomik politikayı etkilemektedir³⁸⁶. Özellikle ülkedeki en büyük dini azınlık olan Müslümanlar ve Hindular arasında dini çatışmalar yaşanmaktadır. Hindistan'daki Hindu-Müslüman çatışmaları büyük can kayıplarına ve ekonomik kayba neden olmuştur³⁸⁷. Örneğin 1950-2013 yılları arası Hindu-Müslüman isyanları sonucu yaklaşık 10.000 ölüm ve 30.000 yaralanma meydana gelmiştir. Bir diğer örnek, 1992'deki isyanlarda ekonomik hasarın 9.000 INR (3.6 milyar ABD Doları) civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu şekilde meydana gelen dini ayaklanmalar ve çatışmalar; ülkenin istikrarını, toplumun yapısını ve ekonomik kalkınmasını tehdit etmektedir³⁸⁸.

Pakistan ile İlişkiler: Hindistan ve Pakistan 1947'de bağımsızlık ve ardından meydana gelen bölünmeden bu yana birbirleriyle dört kez savaşmışlardır. Hindistan'a göre Pakistan beşinci en büyük silahlı kuvvetleri ve endişe verici biçimde büyüyen bir nükleer cephaneliği ile, bağımsız olarak ya da Çin'in gizli rehberliğinde büyük bir güvenlik tehditi oluşturmaktadır³⁸⁹. Hindistan ve Pakistan arasındaki en büyük sorunlardan biri Keşmir Sorunu'dur. Keşmir; Hindistan, Pakistan ve Çin sınırları arasında kalan bir bölgede bulunmaktadır. Halkının büyük çoğunluğunun Müslüman olması sebebiyle 1947 sonrasında Keşmir'in Pakistan'a verilmesi istenmiştir. Hindistan ise Keşmir Mühracesi'nin bağımsızlıktan sonra kendi topraklarıyla birleşme kararından dolayı burada hak iddia etmiştir³⁹⁰. Hindistan, burada Hindu çoğunluk olduğunu iddia etmiş, benzer nedenlerle Pakistan, Müslüman çoğunluğu olduğunu iddia

³⁸⁴ Mukherjee ve Malone, 2011: 94-95.

³⁸⁵ Mukherjee ve Malone, 2011: 95.

³⁸⁶ Mukherjee ve Malone, 2011: 95.

³⁸⁷ Arcand ve Chakraborty, 2013: 2.

³⁸⁸ Arcand ve Chakraborty, 2013: 2.

³⁸⁹ Davar, 2015: 5.

³⁹⁰ Sehgal, 2011: 188.

etmiş, ancak bu iddia her zaman Hindistan tarafından reddedilmiştir. Problem kimi zaman ülkeler arasında savaşımlara sebep olmuştur³⁹¹. Çözümü için BM plebisit önermiş; ancak Hindistan bu çözümü reddetmiştir³⁹². Keşmir bölgesi'nde Pakistan'ın kontrolü altındaki bölgeye 'Azadi Keşmir' denilmektedir³⁹³. Bu bölgede geçen yıllar içinde sürekli olarak çatışmalar meydana gelmiştir ve gelmektedir. Hindistan, kendi hükmü altındaki Keşmir bölgesinde yaşanan isyanları, Pakistan'ın teşvik ettiğini belirtmektedir. Buna karşılık Pakistan da Hindistan'ın Sind Eyaletine müdahalede bulunduğunu belirtmektedir. Bu problemler Hindistan ve Pakistan arasında nükleer bir kriz çıkartma ihtimalini de ortaya koymaktadır. Hindistan ve Pakistan'ın nükleer silah programlarının durumu belli olmamasına rağmen, her iki ülkenin birbirlerinin şehirlerine karşı nükleer silahları bir araya getirme ve sunma kapasitesine sahip oldukları konusunda genel bir görüş birliği vardır³⁹⁴.

Bununla birlikte, bugün, Keşmir üzerindeki çatışma sadece ideolojik değil, aynı zamanda temel olarak su kaynaklarının kontrolüyle de bağlantılıdır. Hindistan ve Pakistan, Indus Nehri'nin sınıraşan su kaynaklarını kendi taleplerini karşılamak amacıyla kontrol etmek için yarışmaktadırlar. Indus nehir sistemi, yüzey suyu gereksinimlerinin çoğunu devam ettirmesinden dolayı, kıyıdaş ülkeler için jeostratejik öneme sahiptir (EK 2). Bu, özellikle Pakistan için geçerlidir; Indus, ülkeyi destekleyen ana su arteridir. Buna ek olarak, Indus'un beş ana kolundan ikisi, Hindistan-Pakistan ilişkileri açısından özellikle sıkıntı yaratmaktadır; çünkü Keşmir'in hassas bölgesinden geçmektedirler. Bunlar Keşmir Vadisi'nden çıkan Jhelum (en büyük) ve Hindistan'a ulaşmadan önce Cammu ve Keşmir eyaletinden geçen Chenab'tır³⁹⁵. Sınıraşan sular³⁹⁶ üzerinden meydana gelen bu sorunlar, Keşmir sorununa karmaşıklık katarak daha fazla ayrışmayı teşvik etmekte, Hindistan ve Pakistan arasındaki mevcut gerginliklere eklenmektedir. Dahası, bu koşullar nükleer caydırıcılık şemsiyesi altında şekillenmektedir³⁹⁷.

Tüm bunların dışında Soğuk Savaş döneminde Pakistan, Güney Asya'da hem ABD hem de Çin için tercih edilen müttefik olmuş; Hindistan ise Sovyetler Birliği'ne doğru eğilmiş ve sonuçta Sovyetler Birliği ile ittifak kurmuştur. Hindistan'ın bakış açısına göre Pakistan, çoğu Hindistan'da meydana gelen çatışmalarda kullanılması ve Keşmir'de direnişe destek olması için uluslararası sermayeden yıllarca milyarlarca dolarlık askeri yardım ve teçhizat

³⁹¹ Hajni, 2008: 12.

³⁹² BBC News, Kashmir's Forgotten Plebiscite, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1766582.stm (erişim tarihi: 24.04.2017).

³⁹³ Sehgal, 2011: 188.

³⁹⁴ Dickens, 1997: 2.

³⁹⁵ Riviere, 2015: 8.

³⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için; Atvur, 2016.

³⁹⁷ Riviere, 2015: 9.

almıştır. Pakistan'ın 1950'lerden beri devam eden Çin ile ittifakı, özellikle Çin'in nükleer silah teknolojisi ve füze sistemlerinin Pakistan'a nakli konusu Hindistan için endişe kaynağı olmuştur. Son yıllarda, Çin ve ABD, özellikle 1999 Kargil savaşı sırasında Hindistan-Pakistan rekabeti için daha dengeli bir yaklaşım benimsemişlerdir³⁹⁸.

Çin ile İlişkiler: Çin, Hindistan'ı küresel, bölgesel, ekonomik ve askeri açıdan başlıca rakibi olarak görmektedir. Bununla birlikte, Hindistan ile Çin arasındaki ekonomik ve askeri açıdan artan asimetrik uçurum, Yeni Delhi için endişe kaynağı olacaktır. Son birkaç yılda Çin, özellikle Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi'nde, Asya'da iddialı bir tavırla durmaktadır. Evrensel olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'nu göz ardı ederek, Hint Okyanusunda, Arap Denizi'nde ve Batı Pasifik'te deniz ayak izlerini genişletmiştir³⁹⁹. Pakistan'ın Hindistan'a karşı provokasyonları ne olursa olsun; Çin, Hindistan için Pakistan'dan daha endişe vericidir. Hindistan, son 20 yılda kayda değer bir ekonomik başarı elde etse de, Çin ekonomik reformlarını Hindistan'dan çok önce başlatmış ve o günden beri Hindistan'ın etkileyici büyümesini her yıl 2-3 puan aşmıştır. Sonuç, Çin ekonomisinin Hindistan'ın neredeyse üç katı büyüklüğünde genişleyerek Pekin'in askeri alana önemli ölçüde yatırım yapmasını sağlamıştır. Bu nedenle, Çin ve Hindistan çoğunlukla "gelişmekte olan ülkeler" olarak gruplandırılırken, Çin, kendisini uluslararası sistem içinde ABD'nin başlıca küresel rakibi olma yolunda ilerletmektedir; Hindistan ise küresel bir aktör olmakta daha geride kalmaktadır⁴⁰⁰.

Hindistan ve Çin arasındaki en önemli güvenlik problemlerinden biri Tibet meselesidir. 1950 yılında Çin'in Tibet'i ele geçirmesiyle birlikte Lhasa (Tibet'in başkenti)'da gergin geçen on yılın ardından Hindistan, Tibet'in dini ve siyasi lideri 14. Dalai Lama'ya ve diğer mültecilere sığınma hakkı tanımıştır. Tibet, Çin için sıcak bir sorundur. Pekin, Dalai Lama'nın Hindistan'daki faaliyetlerini keskin bir şekilde izlemektedir⁴⁰¹. Tibet her iki taraf için de önemli bir güvenlik kaygısıdır. Hint parlamenter ve yazar Arun Shourie'ye göre; Hindistan'ın güvenliği, tampon devlet olarak Tibet'in varlığı (kültürünün, dininin hayatta kalması) ve güçlenmesi ile ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiş durumdadır. Aslında Hindistan için, Tibet'teki Çin rolü hem bir tehdit hem de bir fırsattır. Hindistan'da Dalai Lama ve binlerce Tibetli mültecinin varlığı bazen Yeni Delhi'nin -tıpkı Çin'in Pakistan'a yönelik

³⁹⁸ Mukherjee ve Malone, 2011: 96.

³⁹⁹ Davar, 2015: 3.

⁴⁰⁰ Mukherjee ve Malone, 2011: 97.

⁴⁰¹ Mukherjee ve Malone, 2011: 97.

politikalarda Hindistan'a uyguladığı gibi- Pekin'e baskı uygulamasına imkân tanımaktadır⁴⁰². Bununla birlikte Çin ve Hindistan arasındaki Tibet meselesi hâlâ devam etmektedir.

İki ülke arasındaki bir diğer sorun Pakistan'la ilgilidir. Çin'in Pakistan'a nükleer teknoloji ve füze teknolojisi yardımı Hindistan için özel bir endişe kaynağıdır. Hindistan ve Pakistan arasındaki gelecekteki gerginlikler, alt kıtadaki nükleer silahlanma yarışını tetikleyebilecektir. Bunların dışında ABD-Hindistan ilişkileri hızla gelişmektedir. ABD, Hindistan ve Çin arasında; ABD tarafından potansiyel olarak agresif, komünist bir Çin'e karşı bölgesel bir kalkan olarak Hindistan ile daha yakın ilişkiler kurulması sonucu yeni bir üçgen doğmuştur⁴⁰³.

Hindistan ve Çin arasında muhtemelen gelecek yıllarda daha çok gerginliğe ve problemlere yol açacak bir diğer sorun Brahmaputra Nehri merkezinde yaşanacak su sorunudur. Kaynağını Tibet'ten alan nehir Hindistan'dan geçerek Bangladeş'ten Bengal Körfezine dökülmektedir (EK 3). Çin'in Brahmaputra'yla ilgili projeleri (baraj inşaatları vs.), Hindistan ve Bangladeşi endişelendirmektedir. Nehrin kollarının geçtiği bölgelerdeki sınır gerginlikleri, zaten çok fazla jeopolitik ağırlık taşımaktadır ve bu da Hindistan'ın su güvenliği sorunlarının daha da kötüleşmesine neden olmaktadır⁴⁰⁴. Hem Hindistan hem de Çin'in karşılaştığı ciddi su problemleri göz önüne alındığında, Brahmaputra'nın su kaynaklarına ve onun birçok koluna ortak erişim, konuyu ulusal alanın ötesine taşımakta, ciddi ve sınıraşan, bölgesel bir mesele haline getirmektedir. Son olarak, Hindistan ve Çin arasında Brahmaputra üzerinde resmi ve kapsamlı bir su paylaşımı anlaşması bulunmaması, özellikle artan su ihtiyacını karşılamak için (suları yönlendirmek amacıyla) Çin'in iddialı baraj inşaat programı çerçevesinde endişe yaratmaktadır. Hindistan ile Çin arasındaki anlaşmalar, muson aylarında su ile ilgili bilgi paylaşımı ile sınırlıdır. Bugüne kadar Hindistan, Çin'i Brahmaputra konusunda ikili bir işbirliği anlaşması yapmaya ikna edememiştir. Bu, Çin'in tek taraflı olarak hareket ettiğini ve muhtemelen, yeterli ikili koordinasyon mekanizmaları yoluyla bu danışma eksikliğinin, iki Asya ülkesi arasındaki ilişkilere bir başka ciddi engel yaratma potansiyelini ve mevcut gerginliklerin altında yatan temel sorunların daha da kötüye gitme potansiyeline sahip olduğunu düşündürmektedir⁴⁰⁵.

⁴⁰² Malone ve Mukherjee, 2010: 146.

⁴⁰³ Malone ve Mukherjee, 2010: 146-147.

⁴⁰⁴ Riviere, 2015: 14.

⁴⁰⁵ Riviere, 2015: 15.

3.2.3 Küresel Güvenlik Sorunları

Hindistan'ın bölgesel perspektifinin güvenlik algılarına yansımaları gibi küresel perspektifi de güvenlik algısına yansıtmaktadır⁴⁰⁶. Bu anlamda Hindistan'ın güvenliğini tehdit eden küresel düzeydeki problemler aşağıdaki gibidir.

Uluslararası Terörizm : Terörizm tehlikesi, hemen hemen tüm devletler için önemli bir güvenlik endişesi haline gelmiştir. Günümüzde, ulus devletlerin güvenliği, ulus ötesi olan tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Sadece o devletin sınırları ile sınırlı değildir; aksine, yakın çevresiyle ve küresel güvenlik senaryosuyla da yakından ilişkilidir. Teknoloji alanında yaşanan devrim, terörü daha öldürücü bir tehdit haline getirmiştir. Günümüzde bilgi ve teknoloji, devletin güvenliğine yönelik tehditleri küreselleştirmiş ve devletlerin bu tehditlerle başa çıkma kabiliyetini de azaltmaya başlamıştır. Bu dönüşümde, terörizm, Hindistan dahil olmak üzere tüm dünyada güvenliğe yönelik büyük bir tehlike olarak ortaya çıkmıştır⁴⁰⁷. Bağımsızlığından bu yana Hindistan, kuzeydoğu eyaletlerinin bazılarında yerli ayaklanmalarla karşı karşıya kalmıştır. Resmi olarak Sol Kanat Aşırılığı (Left Wing Extremism LWE) adı verilen şiddetli Maoist/Naxal hareketi, Hindistan'ın güneybatısından başlayıp güneydoğusunu da içine alarak kuzeydoğusuna doğru uzanan ve "kırmızı koridor" olarak adlandırılan en önemli bölgesinde güç kazanmıştır. Böylece, ciddi iç güvenlik zorlukları da Hindistan devletini etkilemektedir⁴⁰⁸. 1980'lerin sonunda Hindistan'ın en karmaşık bölgelerinden biri olan Keşmir, bağımsızlıktan bu yana terörist faaliyetlerin merkezi haline gelmiş ve Hindistan'a göre Pakistan'ın görünür desteği ile terörün yükselişine tanık olmuştur. Bununla birlikte 1993 yılından bu yana, kuzeydoğuda veya Keşmir'de olduğu gibi bölgesel etkilere bağlı olmayan yeni bir terörizm eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu farklı terör dalgası, kaos yaratarak Hindistan'ın ekonomik büyümesine baş kaldırmak olan politik düşüncesi ile Hindistan şehirlerini hedef almıştır. 1993'te Mumbai genelinde 13 yerde meydana gelen bir dizi patlama 257 kişiyi öldürmüş ve 713 kişiyi yaralamıştır. Aralık 2002'de dokuz yıl aradan sonra, Mumbai merkez istasyonunda meydana gelen patlama ise 25 kişinin yaralanmasına neden olmuştur⁴⁰⁹. Günümüze gelene kadar bu terör eylemlerine birçok örnek verilebilmektedir. Bu olaylar giderek büyümekte olan bir tehdittir ve yalnızca ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik ortamına zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda ülkenin dünyadaki imajını da etkilemektedir. Hindistan'ın terörizm konusundaki endişesi, 1950'li yıllardan bu yana terörizm ya da ayaklanma ile karşı karşıya kaldığı için bölgedeki siyasi ve güvenlik

⁴⁰⁶ Mukherjee ve Malone, 2011: 99.

⁴⁰⁷ Kumar, 2014: 1.

⁴⁰⁸ Davar, 2015: 6.

⁴⁰⁹ Kumar, 2014: 1.

zorluklarının ötesinde bir alandır. Hindistan'ın bakış açısına göre, bu isyanların her biri kendisine karşıt ülkeler tarafından desteklenmiş ve bu ülkeler isyanlar için maddi ve lojistik destek sağlamakla kalmamış, aynı zamanda topraklarının kullanılmasına da izin vermişlerdir⁴¹⁰.

Nükleer Silahlanma: Temmuz 2005'te Hindistan Başbakanı Manmohan Singh ile ortak bir bildiride ABD Başkanı George Bush, Hindistan ile sivil nükleer enerji işbirliği planlarını açıklamıştır. Üç yıl sonra, ABD Kongresi Hindistan ile sivil nükleer ticaretine izin veren bir yasa çıkarmış ve uluslararası Nükleer Tedarikçiler Grubu (NSG) da nükleer ticaretle ilgili yasağı Hindistan'dan kaldırmıştır. Sivil nükleer anlaşma ABD'nin Hindistan ile olan stratejik ortaklığını artırmak için yapılmıştır. Bu anlaşmadan sonra artık ABD ve uluslararası toplum Hindistan ile sivil nükleer ticaret yapabilecek ve NPT (Non-Proliferation Treaty/Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması) statüsünden bağımsız olarak Hindistan ile olan diğer nükleer güvenlik konularını daha fazla tartışabileceklerdir⁴¹¹. Nükleer silah gücü statüsünün, ABD tarafından desteklenmesi Hindistan için iyi bir durum olmasına rağmen, Çin ve Pakistan ile ilgili olarak nükleer silahların yayılmasından dolayı endişelenecek bir nedene de sahiptir. ABD-Hindistan nükleer anlaşmasını takiben; Çin, sivil nükleer teknolojinin transferi için Pakistan ile benzer bir anlaşma yapmıştır. Bu gelişme Pakistan'daki bazı kesimleri, Delhi'nin henüz başa çıkmanın etkili yollarını bulamadığı, nükleer bir savaşı takip etmeye teşvik edebilecektir⁴¹². Bununla birlikte böyle bir savaş sadece iki ülkeye değil tüm dünyaya zarar verebilecektir; fakat zaten Hindistan ve Pakistan zaman zaman küçük çatışmalar yaşasalar dahi nükleer silah tehdidi nedeniyle büyük seviyelerde bir savaş durumundan kaçınmaktadırlar.

Asya-Pasifik Bölgesi ve Denizde Meydan Okumalar: Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ağırlık merkezi Avrupa-Atlantik bölgesinden Asya-Pasifik bölgesine kesin bir şekilde kaymıştır. Asya-Pasifik bölgesinde önceliğini korumayı arzulayan ABD, 'Asya'yı Yeniden Dengeleme' olarak adlandırılan stratejisiyle buradaki konumunu güçlendirmek istemektedir. ABD, askeri açıdan güçlü bir Çin tarafından Asya-Pasifik bölgesinde sergilenmekte olan kendine güvenli tutuma karşı, Hint Okyanusuna kıyısı olan uluslarla (Indian Ocean Rim, IOR) güçlü ekonomik bağlar kurmak ve bu bölgede güçlü bir deniz varlığını sürdürmek istemektedir. Asya'da tehlikeli deniz karşılaşmaları, çoğunlukla Çin'in açık denizler için uluslararası normları kınadığı diplomatik krizlerle birlikte yükseliştir. Bu çatışmalar, Çin'in ABD, Japonya, Hindistan, Vietnam ve diğerleri ile denizlerdeki sürtüşmeleri nedeniyle

⁴¹⁰ Kumar, 2014: 2.

⁴¹¹ Mistry, 2011: 89-90.

⁴¹² Mukherjee ve Malone, 2011: 101.

kolayca çatışmalara neden olabilmektedir. Büyüklüğü, coğrafi konumu, ekonomik ve askeri potansiyeli nedeniyle, Hindistan'ın bu deniz şeritlerini uluslararası ticaret için güvenli tutmada öncü bir rol oynaması beklenmektedir. Çin'in Deniz Kuvvetleri'nin artan gücü ve IOR ülkelerine ulaşması Hindistan'ın deniz çıkarları ile ilgilidir⁴¹³.

Çevresel Bozulmalar: Hindistan'ın ekonomik büyümesi, çevresel bozulma zorluklarını beraberinde getirmiştir. Ormansızlaşma, hava ve su kirliliği, doğal kaynakların aşırı miktarda kullanılması gibi sorunlar halkın yaşadığı sorunlardan sadece birkaçıdır. Aşırı bürokrasi herhangi bir kurumun değişimi, denetlemesine ve uygulamasına engel olmaktadır. Kurumlar arasında hesap verebilirlik eksikliği, kritik sorunları çözmek için kurumlar arası işbirliğini engelleyerek karışıklığa neden olmaktadır. Merkezi Kirlilik Kontrol Kurulu tarafından yayınlanan yeni bir rapor, Hint kentsel alanlarının yüzde 70'inin kritik derecede sağlıklı hava seviyelerine sahip olduğunu belirtmiştir. Rapora göre, artan araç kullanımı ve endüstriyel üretim, bu artan kirlilik düzeylerinin sorumlusudur⁴¹⁴. Buna ek olarak kaynakların yetersizliği Hindistan ve komşu ülkeleri için bölgesel gerginliklere neden olmaktadır. Hindistan, önceki bölümlerde belirtildiği üzere su kaynaklarındaki azalma nedeniyle Pakistan (İndus Nehri) ve Çin (Brahmaputra Nehri) ile gerginlikler yaşamaktadır⁴¹⁵. Hindistan'ın en kritik çevresel bozulmalarından biri de ormansızlaşmadır. Hindistan'da orman arazileri ekonominin büyümesine yönelik baraj⁴¹⁶, yol, endüstri ve tarım gibi çeşitli kalkınma projeleri için kullanılmaktadır. Bu şekilde ormanların yok edilmesi nedeniyle Hindistan orman örtüsü önerilen minimum seviyenin (ülkenin toplam alanının en az üçte biri) altına düşmüştür. Ormanlar, ülkenin toplam alanının % 24'ünü kaplamaktadır. Bununla birlikte kalkınma projeleri ve tarım alanlarının biyoyakıtlar için kullanılması gibi uygulamalarla, ormanlık alanlar hızla azalmaya devam etmektedir⁴¹⁷.

İklim: Küresel ısınma ve iklim değişikliği Hindistan'ı da tehdit etmektedir. Bu süreçte ortaya çıkabilecek çevresel felaketler sonucunda dünyanın en büyük ikinci yoğun nüfusuna sahip Hindistan, iklim değişikliği etkileri gerçekleşmezken dahi kuraklık, açlık ve kirlilik sorunlarıyla mücadele edemezken, meydana gelen değişiklikler ile birlikte mevcut sorunlar karşısında daha da zorlanacaktır⁴¹⁸.

Enerji: Petrol üretiminin azami sınırına ulaşması ile birlikte, petrol üretiminin endüstrileşmesini ve tüketiciliğin küreselleşmesini şiddetlendiren ucuz fiyatlı petrol devri

⁴¹³ Davar, 2015: 7.

⁴¹⁴ Lal, 2010: 133.

⁴¹⁵ Lal, 2010: 133-134.

⁴¹⁶ Ayrıntılı Bilgi için; Atvur, 2014.

⁴¹⁷ Mehta, Deforestation in India: Meaning, Causes, Effects, Present Scenario and Chipko Movement, <http://www.importantindia.com/16100/deforestation-in-india/> (erişim tarihi: 25.05.2017).

⁴¹⁸ Shiva, 2014.

sona ermektedir. Küreselleşme ve ekoemperyalizm⁴¹⁹le beraber Hindistan'da oluşturulan araba pazarlarını desteklemek amacıyla, petrol üretiminin azami sınırına ulaşması nedeniyle yeni ucuz enerji kaynakları arayışları sonucu, toprak üzerinde yapılan bio-dizel⁴²⁰ programları öne çıkmıştır; fakat bu programlar; gıda fiyatlarının artması, borçlanma ve açlık gibi sıkıntıları artırarak, Hindistan'a, bulunduğu bölgeye ve genel olarak tüm dünyaya etki edecek durumlar ortaya çıkartmaktadır⁴²¹.

Gıda: İklim değişikliği, petrol krizi ve küreselleşme, genel anlamda insanların gıda ve geçim kaynaklarına erişimini etkilemektedir; fakat yoksulların erişimine daha büyük seviyelerde etki etmektedir. Bunun sonucunda da gıda krizi ortaya çıkmaktadır. Halkın besin kaynaklarının yetiştirdiği topraklarda, biyoçeşitlilik azaltılarak monokültüre yönlendirilmesi hem çevresel anlamda zarar verip, hem de halkın kendi ürettiği yiyeceğe ulaşması konusunda sıkıntılar çıkarmaktadır. Ayrıca biyo-yakıtlara yönelim sonucu ekilebilir alanlar gıda yetiştirmek için kullanılamamaktadır⁴²². Hindistan'da gıda ve açlık krizlerinin yol açtığı bir diğer problem ise çiftçi intiharlarıdır. Tablo 3.2'de 2004-2015 yılları arası çiftçi intiharlarının sayısı verilmiştir. 2016 yılında ise Hindistan'da sadece beş eyaletten (Madhya Pradesh, Maharashtra, Karnataka, Telengana, Tamil Nadu) alınan sayılara göre çiftçi intihar sayısı 6867'dir⁴²³.

Tablo 3.2 2004-2005 Yılları Arası Hindistan'da Çiftçi İntiharları

2004-2015 Yılları Arası Hindistan'da Çiftçi İntiharları												
Yıl	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hindistan	18241	17231	17060	16632	16796	17368	15964	14027	13754	11772	12360	12602

Kaynak : http://indpaedia.com/ind/index.php/Farmer_suicides_farm_loans_India ve <https://thewire.in/wp-content/uploads/2017/04/Annex-1-%E2%80%93-Farmer-suicides-2016-and-2017.pdf> (erişim tarihi: 13.05.2017)

2003-2013 yılları arası meydana gelen toplam yüz bin intihar vakasından yaklaşık yüzde on beşi çiftçi intiharlarıdır. Özellikle son on beş yılda bu oran artmıştır. Verilen bu

⁴¹⁹Shiva, 2014: 25, "Eko-emperyalizm: Eko emperyalizm karmaşık bir dinamiktir. Ticari küreselleşme yoluyla dünya ekonomilerinin kontrol altına alınması ve dünya kaynakları ile ekosistemlerin endüstriyelmiş küresel ekonomiye yem edilmesi anlamına gelir."

⁴²⁰Biyo-dizel yakıtların çevresel etkileri bulunmaktadır. Özellikle ormansızlaşma, kirlilik ve biyolojik bozulmalara yol açmaktadır. Buna ek olarak biyo-dizel yakıt, üretiminde salınan karbon yoğunluğunun az olması nedeniyle öne çıkmıştır; ancak salım açısından tüm üretim süreçleri değerlendirilmelidir. Karbon salımında üretim yöntemleri ve hammadde türü gibi çeşitli faktörler rol oynamaktadır. Biyo-dizel yakıtlarının karbon yoğunluğunun hesaplanması karmaşık bir süreçtir ve hatalı yapılabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için; Berkeley Biodiesel <http://www.berkeleybiodiesel.org/comprehensive-guide-environmental-effects-biodiesel.html> (erişim tarihi:12.05.2017).

⁴²¹Shiva, 2014: 9-25.

⁴²²Shiva, 2014 :9-111-112.

⁴²³ Farm Suicides Trends in India, <https://thewire.in/wp-content/uploads/2017/04/Annex-1-%E2%80%93-Farmer-suicides-2016-and-2017.pdf> (erişim tarihi: 13.05.2017).

sayıların dışında kayıt altına alınmayan çiftçi intiharları da bir hayli fazladır (Kadınların, çiftçi olarak kabul edilmemesi gibi). İntiharlara gösterilen nedenler genelde çiftçileri ömür boyu zorlayan kuraklıklar, seller ve bunlara ek olarak ailevi sıkıntılardır. Bununla birlikte intihar vakalarının çoğunun yaşandığı eyaletlerde yapılan araştırmalara göre ise, intiharların esas sebebi çiftçiler tarafından ödenemeyen borçlardır. Hindistan'da kalkınma ilkeleri doğrultusunda tarıma yapılan yatırımların azalması çiftçileri etkilemiştir çünkü Hindistan'da tarım, devlet desteğine bağlıdır. Bunun dışında Dünya Ticaret Örgütü'nün ABD ve AB gibi ülkelere tarımda kullanılmak üzere teşvikler sunması, Hindistan'da o bölgelere ihracat yapan çiftçilerin gelirlerini düşürmüştür. Aynı zamanda bankalarda yapılan reformlar gereği (tarıma ayrılan kredilerin olmaması vb.) zaten kredi alamayan çiftçiler, gelirlerinin de azalmasıyla iyice zarar etmeye başlamıştır. Hindistan'daki tarımın, Dünya Bankası ve IMF reçeteleriyle büyük şirketlere açılmasıyla birlikte de şirketler tarımda hakim konuma gelmiştir. Özellikle tohumda şirketlere bağımlılık nedeniyle çiftçilerin ne yetiştireceğine dahi bu şirketler karar vermektedir⁴²⁴. Hindistan'da çiftçi intiharlarının, önümüzdeki yıllarda iklim değişikliği etkilerinin de mevcut problemleri artırmasıyla birlikte, önleyici politikalar uygulanmazsa daha da artacağı öngörülmektedir.

Hindistan'ın iç, bölgesel ve küresel güvenlik sorunları genel olarak belirtilmiştir. Aslında tüm bu güvenlik problemleri iç içe geçmiş durumdadır. Bir güvenlik problemi diğer bir güvenlik problemini tetikleyebilmekte veya artırabilmektedir. Bu anlamda iklim değişikliği problemi de Hindistan'ın güvenlik sorunları açısından iç işleri, bölgesel ve küresel anlamda pek çok noktaya etki edecektir. Bir sonraki bölümde, burada kısaca değinilen iklim değişikliği probleminin Hindistan üzerindeki etkileri incelenecektir.

3.3 İklim Değişikliği'nin Hindistan Üzerindeki Etkileri

IPCC'nin Beşinci Değerlendirme Raporu, iklim değişikliğinin gerçek olduğunu ve etkilerinin hissedildiğini yinelemiştir. Azaltıcı etki, sera gazlarının atmosferik yoğunluğunu sınırlamak için hemen gereklidir. Azaltma, mevcut enerji sisteminden temelde farklı karbon dışı enerji sistemine kayma anlamına gelmekte ve bu değişim maliyet gerektirmektedir. Azaltma maliyeti, çoğu hükümeti, iklim değişikliği ile mücadele için gereken ölçekte ve hızdaki sera gazı salımı azaltma çabalarına yatırım yapmaktan alıkoymaktadır. İklim değişikliğinin hafifletilmesi küresel bir sorundur, ancak etkileri bölgeler arasında farklılık gösterecektir. Küçük ada devletleri, deniz seviyesinin yükselmesiyle birlikte yok olma

⁴²⁴ Laçınok, Hindistan'da Çiftçiler Neden İntihar Ediyor?, <http://dunyalilar.org/hindistanda-ciftciler-neden-intihar-ediyor.html/> (erişim tarihi: 13.05.2017).

tehlikesi yaşayacaktır. Büyük ülkelerden biri olan Hindistan ise; kalabalık nüfusu, zengin biyoçeşitliliği, uzun kıyı şeridi, yüksek seviyelerdeki yoksul nüfusu ve büyük tarım sektörü nedeniyle, iklim değişikliği etkilerine karşı en savunmasız ülkelere biri olacaktır⁴²⁵. Hindistan, iklim değişikliğine karşı dünyadaki en savunmasız ülkelerin başında gelmekle birlikte, büyük bir sera gazı yayıcısıdır. Ülke, iklim değişikliğinin su kıtlığı, sıcak dalgalar ve kuraklık, şiddetli fırtınalar ve taşkınlar, sağlık ve geçim kaynakları üzerindeki olumsuz sonuçlarını zaten yaşamaktadır. Büyük bir hızla artmaya devam eden bir nüfusa ve tarıma bağımlılığa sahip olan Hindistan, muhtemelen iklim değişikliğinin tüm hızıyla devam etmesinden, ciddi şekilde etkileniyor olacaktır. Doğal belirsizlikler göz önüne alındığında, küresel iklim projeksiyonları Hindistan'ın gelecekteki ikliminde değişiklik yaşanacağını göstermektedir⁴²⁶.

Bu anlamda bu bölümde öncelikle Hindistan ikliminde öngörülen değişiklikler ve ekosistem üzerine etkileri incelenecektir. Ardından tüm bu değişimlerin, sosyal ve ekonomik sistemlere etkileri irdelenecektir.

3.3.1 Öngörülen İklim Değişikliği ve Ekosistem Üzerine Etkileri

Küresel iklim değişikliğinin Hindistan ekosistemine etkileri aşağıdaki başlıklar altında incelenecektir.

Sıcaklık Değişimleri: İklim değişikliği ile ilgili, en son IPCC Değerlendirmesi'ndeki güncel tahminlere göre Hint Okyanusu'ndaki sıcaklık, yağış oranları ve tropikal fırtınaların yoğunluğu artmaktadır⁴²⁷. Hindistan zaten sıcak bir iklime sahiptir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği etkisiyle gözlenecek 2°C ila 4°C arasındaki bir artış ise, alışılmamış ve eşi görülmemiş sıcak hava dönemlerinin çok daha sık gerçekleşmesi ve çok daha geniş alanları kapsamaya anlamına gelmektedir. Bu artışın yaşanması sonucu batı sahili ile Güney Hindistan'ın, tarım üzerinde önemli etkileri olacak yeni yüksek-sıcaklı iklim rejimlerine geçmesi öngörülmektedir⁴²⁸. Genel anlamda ise artan ısınmanın büyük şehirlerde yüksek seviyelerde ozon kirliliği ve hava kirliliğine neden olması muhtemeldir⁴²⁹.

Değişen Yağış Modelleri: Muson yağışları, Hindistan'ın yıllık yağışlarının çoğunu oluşturmaktadır⁴³⁰. Dünyanın ortalama sıcaklıklarında 2°C'lik bir artış, Hindistan'ın yaz musonunu öngörülemez hale getirecektir. Küresel ortalama ısınmanın 4°C'ye

⁴²⁵ Chaturvedi, 2015: 1.

⁴²⁶ The National Intelligence Council, 2009.

⁴²⁷ The National Intelligence Council, 2009: 15.

⁴²⁸ The World Bank Report, 2013: 106.

⁴²⁹ The National Intelligence Council, 2009: 3.

⁴³⁰ The National Intelligence Council, 2009: 3.

yaklaşmasıyla, 20. yüzyılın ilk yarısındaki normal seviyelere kıyasla, Hindistan'da yaz muson yağışının yıllık ortalama yoğunluğunda yüzde 10'luk bir artış ve yıldan yıla değişkenlik gösteren yüzde 15'lik bir artış öngörülmektedir. Birlikte ele alındığında, bu değişiklikler ile şu anda 100 yılda yalnızca bir kez meydana gelebilecek aşırı yağışlı musonun, yüzyılın sonuna kadar her 10 yılda bir gerçekleşmesi beklenmektedir. Musonun ani bir şekilde değişmesi büyük bir krizi hızlandırabilecek ve Hindistan'da daha geniş alanlarda daha fazla ve sıklıkla kuraklık ve sel baskınını tetikleyebilecektir. Bununla birlikte kuru yılların daha kuru ve yağışlı yılların daha da yağışlı geçmesi beklenmektedir⁴³¹. Toprak nemini yenileyen yağış tipi ise muhtemelen azalacaktır.

Deniz Seviyesi Değişiklikleri : Deniz seviyesinin yükselmesinin önemli bir kısmı, ısınan bir okyanusun termal genişlemesinden kaynaklanmaktadır. 1993 yılından bu yana yapılan hassas uydu ölçümleri; 1992 yılından bu yana en büyük deniz seviyesi yükselişinin Hindistan'ın doğu kıyılarında önemli etkiler yaratma potansiyeline sahip olan, batı Pasifik ve doğu Hint Okyanusu'nda gerçekleştiğini göstermektedir⁴³². Hindistan Ekvatora yakın olduğundan alt-kıtadaki deniz seviyelerinde, yüksek enlemlerden daha çok yükselme görülecektir. Deniz seviyesinde yükselme ve fırtınanın neden olacağı dev dalgalar; kıyı bölgelerine tuzlu su girişine neden olacak, tarım faaliyetlerini olumsuz etkileyecek, yeraltı sularını bozarak içme suyunu kirletecek, muhtemelen ishal ve kolera salgınlarında (kolera bakterileri tuzlu suda uzun süre hayatta kalabilmektedir) artışa neden olacaktır. Fazlasıyla yoğun nüfusa sahip Kalküta ve Mumbai deniz seviyesinin yükselmesi, tropikal siklonlar (fırtına çeşidi) ve nehir taşkınlarının etkisine karşı savunmasız kalacaktır⁴³³.

Kuraklık: Küresel ısınma ve iklim değişikliği, yağış başlığı altında da belirtildiği üzere en aza inmişken, bir anda şiddetli yağışlara da neden olabilecektir. Bu nedenle süreç, Hindistan'da şiddetli kuraklık koşullarına neden olmuştur⁴³⁴. Kanıtlar Güney Asya'nın bir bölümünün kuraklık oranının artmasıyla 1970'lerden beri daha kuru hale geldiğini göstermektedir. Kuraklıkların önemli sonuçları vardır. 1987 ve 2002-2003 yıllarında kuraklık; Hindistan'ın ekim alanının yarısından fazlasını etkilemiş ve ürün verimliliğinde büyük düşüşlere neden olmuştur. Kuraklıkların bazı bölgelerde, özellikle kuzeybatı Hindistan, Carkand, Orissa ve Chhattisgarh'ta daha sık olması beklenmektedir. Mahsul veriminin 2040'lı yıllarda meydana

⁴³¹ The World Bank Report, 2013: 107-108.

⁴³² The National Intelligence Council, 2009: 17.

⁴³³ The World Bank Report, 2013: 108-110.

⁴³⁴ Climate Emergency Institute, Global Warming and Its Impacts on Climate of India,

https://www.climateemergencyinstitute.com/uploads/GLOBAL_WARMING_AND_ITS_IMPACTS_ON_CLIMATE_OF_INDIA.pdf (erişim tarihi: 26.04.2017).

gelecek aşırı ısınma nedeniyle önemli ölçüde düşmesi beklenmektedir⁴³⁵. Bu durum kitlesel açlığa neden olabilecektir.

Buzulların Erimesi: Geçen yüzyılda Himalaya Buzullarının çoğu geri çekilmiştir. Şu anda 750 milyondan fazla insan tatlı su kaynakları için buzullardan beslenen Brahmaputra ve Indus nehir havzalarına bağımlıdır ve su mevcudiyetindeki azalmalar, nehir havzalarında üretilebilecek yiyecek miktarını önemli ölçüde azaltabilecektir. Bu nehirler kara ve buzul sularından beslenmektedir ve bu da onları iklim değişikliğine bağlı buzul ve kar erimesine karşı oldukça kırılgan yapmaktadır. Bu anlamda 2,5°C sıcaklıkta buzulların erimesinin ve Himalayalar üzerindeki kar örtüsünün kaybolmasının, özellikle Brahmaputra ve Indus Nehirlerinin istikrarı ve güvenilirliğiyle ilgili tehditler oluşturması beklenmektedir⁴³⁶.

Sel Baskınları: Hindistan, Bangladeş'ten sonra dünyanın en çok sel baskınına uğramış ülkesi durumundadır. Her yıl milyonlarca insan evsiz kalmakta ya da hayatını kaybetmektedir. İklim değişikliğinin etkisiyle muson yağışlarında meydana gelen ani değişiklikler ve tropikal fırtınaların yarattığı dev dalgalar, sel baskınlarını tetikleyebilecek ve sel baskınlarına karşı zaten savunmasız olan Bihar, Assam, Uttar Prades, Gunjarat, Orissa, West Bengal, Punjab ve Keşmir gibi eyaletleri sıkıntılı durumlara düşürebilecektir⁴³⁷. Coğrafyası nedeniyle Mumbai, hem muson sırasında yoğun yağıştan, hem de deniz seviyesinden su baskınlarına maruz kalmaktadır; çünkü şehrin büyük bölümleri, gel-git seviyesinin altında kalan düzeltilmiş arazide kurulmuştur. Nitekim, kent dünyada kıyı taşkınlarına maruz kalan en büyük nüfusa sahiptir. Şehrin drenaj sistemi şiddetli yağışlar karşısında halihazırda yetersizdir ve hızlı ve plansız kentleşmenin Mumbai'deki taşkın riskini daha da artırması muhtemeldir⁴³⁸.

Yeraltı Suları: Hindistan tarımının %60'tan fazlası yağmurla beslenmektedir; bu da ülkeyi yeraltı sularına oldukça bağımlı bir hale getirmektedir. İklim değişikliği gerçekleşmezken bile Hindistan'ın yeraltı suyu kaynaklarının %15'i aşırı tüketilmektedir. Gelecekteki yeraltı suyu seviyelerini tahmin etmek zor olsa da, azalan su seviyelerinin büyüyen bir nüfustan gelen su talebinin artmasıyla, daha varlıklı yaşam tarzlarının yanı sıra hizmet sektörü ve endüstri nedeniyle daha da azalması beklenmektedir⁴³⁹.

⁴³⁵ The World Bank Reports, 2013: 108.

⁴³⁶ The World Bank Reports, 2013: 108.

⁴³⁷ Climate Emergency Institute, Global Warming and Its Impacts on Climate of India, https://www.climateemergencyinstitute.com/uploads/GLOBAL_WARMING_AND_ITS_IMPACTS_ON_CLIMATE_OF_INDIA.pdf (erişim tarihi: 26.04.2017).

⁴³⁸ The World Bank Reports, 2013: 124.

⁴³⁹ The World Bank Reports, 2013: 108-126-127.

3.3.2 İklim Değişikliğinin Sosyal ve Ekonomik Sistemler Üzerindeki Etkileri

İklim değişikliğinin sosyal ve ekonomik sistemler üzerindeki etkileri tarım, gıda güvenliği, su güvenliği, enerji güvenliği, sağlık ve insani güvenlik, ekonomik gelişme ve büyüme, göç ve çatışma başlıkları altında incelenecektir.

Tarım: İklim, tarımsal üretimin ana belirleyicilerinden biridir. Dünyada iklim değişikliğinin tarımsal üretimin değişkenliğine etkileri konusunda kayda değer endişeler vardır. Çalışmalar, iklim faktörlerinde meydana gelen değişimlerin ortalama ürün verimi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermiştir⁴⁴⁰. İklim, sanayinin yayılmasıyla birlikte sığır sayısı ve insan nüfusunun aşırı artışı nedeniyle daha hızlı bir oranda değişmektedir. Artan nüfusun talebini karşılamak için, ormanlar gibi doğal kaynaklar daha hızlı bir oranda istismar edilmektedir. Yiyecek ve yemlere olan taleplerin artmasına rağmen, iklim değişikliği, kuru arazi mahsullerinin verimini azaltarak durumu daha da kötüleştirecektir. Çalışmaların çoğu, yağmurlu ve kuru topraklarda buğday ve pirinçteki verimin azalacağını ve çiftlik net gelirinde meydana gelen azalmanın, 2 ila 3.5°C'lik bir sıcaklık artışı için yüzde 9 ila 25 arasında gerçekleşeceğini öngörmektedir⁴⁴¹. İklim değişikliğinin başlıca etkileri, muhtemelen ekin arazilerinin yaklaşık yüzde 60'ını oluşturan yağışlı ekinler (pirinç hariç) üzerinde olacaktır. Hindistan'da fakir çiftçiler genellikle yağmurlama tarımı yapmaktadır. Ortalama sıcaklıktaki 2°C'lik yükselme ve ortalama yağışta yüzde 7'lik bir artış, ülke genelinde net gelirlerde yüzde 12'lik bir düşüş yaratacaktır⁴⁴². Yapılan çalışmalarda, iklim değişikliğinin etkisi gün geçtikçe yoğunlaştığı için verimlilik ve gelir kaybı gibi kısa vadeli etkilerin ve yağmurlama tarımı yapan çiftçiler tarafından mesleğini bırakmak gibi uzun vadeli etkilerin ortaya çıkacağı belirlenmiştir⁴⁴³.

Gıda Güvenliği: Gıda güvenliği, gıda üretim sürecinin bir sonucudur. İklim değişikliği, gıdaların mevcudiyetini, gıdaya erişimi, gıda kaynaklarının istikrarını ve gıda fiyatlarındaki değişimleri tetikleyerek gıda güvenliğini etkileyecektir. Pirinç ve buğday, Hintli nüfusun çoğunluğunun başlıca temel besin kaynaklarıdır ve bulgulara göre iklimde önemli değişikliklerle beraber bunların verimlerinde belirgin bir düşüş gerçekleşmektedir. Benzer şekilde, iklim değişikliğinin baklagil üretimi üzerindeki etkileri de oldukça büyük gözükmemektedir⁴⁴⁴. Mevsimlik su kıtlığı, yükselen sıcaklıklar ve tatlı su kaynaklarına deniz suyunun karışması, tüm bu ürünlerin verimini tehdit ederek ülkenin gıda güvenliğini tehlikeye atacaktır. İklim değişikliği olmaksızın bile, artan nüfus ve artan gelirler ile biyoyakıtlara olan

⁴⁴⁰ Latha K. V. vd, 2012: 368.

⁴⁴¹ Latha K. V. vd., 2012: 369.

⁴⁴² Latha K. V. vd., 2012: 369.

⁴⁴³ Latha K. V. vd., 2012: 371.

⁴⁴⁴ Birthal vd., 2014:152.

talebin artması nedeniyle dünya gıda fiyatlarının artması beklenmektedir⁴⁴⁵. Hindistan gıda maddelerinin yetiştirilmesinde belirgin toprak kısıtlamaları ile karşı karşıyadır. Geçtiğimiz 40 yıl boyunca net ekilmiş alan 140 milyon hektar düzeyinde neredeyse istikrarlı kalmıştır ve bu da alan genişlemesi için son derece sınırlı bir kapsamdır. Ayrıca, tarım arazileri çeşitli bozulmalara maruz kalmaktadır. Tahminlere göre, ülkede yaklaşık 120 milyon hektar arazi bozulmaktadır. Kara gibi su kaynakları da büyük baskı altında kalacaktır. Yoğun olarak ekili kuzeybatı bölgelerinde, yeraltı suları halihazırda kullanım sınırlarına erişmiştir. Tarımın yoğunlaştırılması bu kaynakları daha da zorlayacaktır. Arazi ve su için artan rekabet, konut ve sanayileşmeye yönelik acil talepler nedeniyle yoğunlaşacaktır; dolayısıyla tarımdan uzaklaşılma ihtimali yüksektir⁴⁴⁶.

İklim değişikliğinin gıda üretimi üzerindeki etkileri bitkilerle sınırlı değildir. Tarımsal üretim sistemlerinin diğer bileşenleri, özellikle bitkisel üretimle yakından bağlantılı hayvancılık üretimi üzerindeki doğrudan veya dolaylı etkiler yoluyla gıda üretimini ve gıda güvenliğini etkileyecektir. Hindistan'daki hayvanlar, enerji ihtiyaçlarının önemli bir kısmını mahsul yan ürünleri ve kalıntılarından türeten karışık bitki-hayvancılık sistemleri altında yetiştirilmektedir. Mahsul alanındaki veya üretimdeki düşüş yem malzemelerini azaltacaktır. Hayvanlar üzerindeki ısı stresleri, yem alım oranını düşürecek. Daha yüksek sıcaklık ve değişen yağış modelleri mevcut vektör kaynaklı hastalıkların ve makro parazitlerin yayılmasına neden olabilecek, hastalık kalıplarını değiştirebilecek, yeni hastalıklara neden olabilecek ve üreme davranışını etkileyebilecektir. Bütün bu faktörler hayvancılığın performansını olumsuz yönde etkileyecektir⁴⁴⁷.

Hindistan'da denizde yapılan balıkçılık; gıda arzı, gıda güvenliği ve gelişme için çok önemli role sahiptir. Yaklaşık bir milyon insan doğrudan bu sektörde çalışmaktadır. Büyük oranda açık erişime sahip olmakla birlikte, kıyı sularında kısıtlı kaynakları paylaşmak için çeşitli menfaat sahipleri arasında yoğun rekabet yaşanmakta ve bu da aşırı avlanma ve birkaç türün neslinde azalma ile sonuçlanmaktadır. İklim değişikliğinin bu durumu daha da şiddetlendirdiği ve balık popülasyonları üzerinde etkili bir faktör olacağı tahmin edilmektedir. İklim değişikliğinin, geniş bir yelpazede gıda ve geçim güvenliği için nüfusun önemli bir bölümünün bulunduğu balıkçılık sektörü üzerinde güçlü bir etkisi olacaktır. Esas olarak gelişmiş bir avlanma biçimi olan su ürünleri, tamamen doğanın ne sağlayacağı veya vermeyeceğine bağlıdır. Bu nedenle, iklim değişikliğinin balıkçılık üzerine olan etkileri muhtemelen ağır olacaktır. Bu tür değişikliklerin; balık göçlerini ve yaşam alanlarını

⁴⁴⁵ The World Bank Reports, 2013: 133.

⁴⁴⁶ Birthal vd., 2014: 152.

⁴⁴⁷ Birthal vd., 2014: 152.

etkilemesi, balık stoklarını bazı yerlerde arttırması ve bazı yerlerde düşürmesi, belki de stokların kalıcı olarak yeni yaşam alanlarına sürüklenmesine ya da tamamen yok olmasına neden olabilecektir⁴⁴⁸.

Su Güvenliği: Su güvenliği, Güney Asya gibi nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgeler için önemli bir konudur. Nitekim, Hindistan su sıkıntısı ile karşı karşıya olan örneklerden biridir. Hızla sanayileşen Hint ekonomisinin ve kentleşmiş toplumun talepleri, arzın sınırlı olduğu bir zamanda sorunlar yaratmakta ve su sorunları giderek ön plana çıkmaktadır. Hindistan, dünya nüfusunun yaklaşık % 17'sine ev sahipliği yaparken, yıllık su kaynaklarının sadece % 4'ünü elinde tutmaktadır. Dünyanın en önemli yeraltı suyu kullanıcısıdır; eğilimler devam ederse tahminen 114 milyon Hintli yakında evsel, tarımsal ve endüstriyel su sıkıntısı ile karşı karşıya kalacaktır. Görüldüğü üzere iklim değişikliği olmadan dahi, Hindistan'ın gelecekteki su taleplerini karşılaması zor olacaktır⁴⁴⁹. İklim değişikliği etkisiyle muson yağışlarındaki değişkenlik artışı bazı bölgelerdeki su sıkıntısını daha da arttıracaktır. Bununla birlikte yine iklim değişikliği sonucu meydana gelecek diğer aşırı doğa olayları (kuraklık, yeraltı sularındaki azalmalar vs.) da su sorunlarının derecesini yükseltecektir. Araştırmalar, su güvenliğine yönelik tehdidin Orta Hindistan'da, Batı Gat dağlarında ve Hindistan'ın kuzeydoğu eyaletlerinde daha yüksek olduğunu göstermektedir⁴⁵⁰. Su sorunlarının uzun vadeli gıda güvenliği, geçim kaynakları ve ekonomik büyüme için de ciddi sonuçları olacaktır. Bununla birlikte su sorunlarının, önceki bölümlerde belirtildiği üzere Hindistan ve komşu ülkeleri arasındaki (özellikle Çin ve Pakistan) gerilimleri artırması beklenmektedir.

Enerji Güvenliği: İklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkileri, Hindistan'da, her ikisinin de etkili bir şekilde çalışması yeterli su kaynaklarına dayanan hidroelektrik ve termik olmak üzere, iki ana enerji üretim biçimini zayıflatabilecektir. Termik santrallerin tam verimlilikle çalışabilmesi için, soğutma sistemlerini muhafaza etmek amacıyla sürekli olarak taze soğuk suya ihtiyacı vardır. Akarsu debilerindeki artan değişkenlik ve uzun vadeli azalmalar, hidroelektrik santralleri için büyük bir zorluk oluşturabilecektir. Heyelanlar, ani seller, buzul gölü patlamaları ve diğer iklim ile ilgili doğal afetlerden kaynaklanan fiziksel hasarlar, riskleri artırabilecektir. Su kullanılabilirliğinde azalma ve sıcaklığın artması, termal enerji üretimi için büyük risk faktörleri oluşturacaktır⁴⁵¹. Bununla birlikte enerji ile ilgili bir diğer sıkıntı, iklim değişikliğine çözüm niyetiyle ve petrolün kullanım sınırlarına ulaşılmamasıyla alternatif bir enerji kaynağı olarak biyo-yakıtlara yönelinmesi, Hindistan için

⁴⁴⁸ Vivekanandan, 2010: 65.

⁴⁴⁹ Riviere, 2015: 1.

⁴⁵⁰ The World Bank Reports, 2013: 119-120.

⁴⁵¹ The World Bank Reports, 2013: 135-136.

olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Biyo-yakıtlara yönelim sonucu ekilebilir alanlar gıda yetiştirmek için kullanılamamaktadır ve bu yönelim gıda fiyatlarını, borçlanmayı ve açlığı artırmıştır⁴⁵².

Sağlık ve İnsani Güvenlik: Halk sağlığı, büyük ölçüde, güvenli içme suyuna, yeterli gıdaya, konut güvenliğine ve iyi sosyal koşullara bağlıdır. Değişen bir iklimin tüm bu koşulları etkilemesi muhtemeldir⁴⁵³. İklim değişikliğinin Hindistan'daki insan sağlığı üzerindeki etkileri, aşırı hava olaylarından vektör kaynaklı hastalıklarda geçişi kapsayan geniş bir konudur. Güney Asya'da bilim insanları, yağış olaylarının yoğunluğunun artması ve dağlık bölgelerde buzul gölü patlamaları nedeniyle sellerin sıklığının artacağını öngörmektedirler. Bu etkiler zaten mevcut şartlarda da görülmektedir. 2007'de muson yağmurlarından kaynaklanan sel baskınları 2.000'i aşkın kişiyi öldürmüş ve Bangladeş, Hindistan ve Nepal'de milyonlarca kişiyi yerinden etmiştir⁴⁵⁴. Bu iklim aşırılıkları, sağlığın yanı sıra kamu sağlığı altyapısına da zarar vermektedir. Hindistan, gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi, aşırı hava olaylarıyla başa çıkacak kadar donanımlı değildir. Bu nedenle, doğal afetler nedeniyle hayatını kaybeden, yaralanan veya evsiz kalan kişi sayısı hızla artmaktadır⁴⁵⁵.

Seller gibi doğal afetler, bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanan sayısız sağlık sorunları için elverişli ortamlar yaratmaktadır. Örneğin, sel suları insan ya da hayvan atıklarıyla kirlenmiş olursa, dışkı ve ağız yoluyla hastalığın bulaşma hızı artabilecek, ishal ve diğer bakteriyel ve viral hastalıkların gelişmesine izin verilebilecektir. Hastalıkların dışkı-ağız yoluyla iletilmesi, temiz su ve sanitasyona sınırlı erişimi nedeniyle Güney Asya gibi bölgelerde özellikle endişe vericidir. Gelişmekte olan ülkelerde ishal, kolera, dizanteri ve tifo düzeyinde artış spesifik bir endişe kaynağıdır⁴⁵⁶. İklim değişikliği ve küresel ısınma etkileriyle artan doğal afetler dışında, yine bu etkilerle yükselen ısı dalgaları, ölümlerde çok önemli bir artışa neden olabilecektir. Sıtma ve diğer vektör kaynaklı hastalıkların ve çocuk ölüm oranının önemli bir nedeni olan ishal enfeksiyonlarının, sıcaklığın artmasıyla -soğuk havası nedeniyle önceden iletiminin sınırlı olduğu alanlara- yayılma oranı yükselmektedir⁴⁵⁷. Bunların birlikte iklim değişikliğinin ekosistemlere (sıcaklık, yağış şekilleri, aşırı doğa olayları vs.) ve sosyo-ekonomik yapılara (gıda güvenliği su güvenliği, enerji güvenliği vs.) olan birçok etkisi insan sağlığını tehdit etmektedir.

⁴⁵² Shiva, 2014: 111-112-113.

⁴⁵³ Majra ve Gur, 2009: 12.

⁴⁵⁴ Dhara vd., 2013: 848.

⁴⁵⁵ Majra ve Gur, 2009: 13.

⁴⁵⁶ Dhara vd., 2013: 848.

⁴⁵⁷ The World Bank Reports, 2013:137.

Ekonomik Gelişme ve Büyüme: 1990'lardan bu yana Hindistan, küresel ticarete ve yatırımlara açılmış ve ekonomik liberalleşme gerçekleştirmiştir. Çok yönlü bir sanayi ve çok karmaşık bir finansal sistem geliştirmiştir⁴⁵⁸. Hindistan'da GSYİH yıllık büyüme oranı 1951'den 2016'ya kadar ortalama yüzde 6.10'dur. Bu tarihler içerisinde 1979'un dördüncü çeyreğinde (üç aylık: Ekim, Kasım, Aralık) büyüme en düşük düzeyde yüzde -5.20 oranında gerilemiş ve 2010'un ilk çeyreğinde (üç aylık: Ocak, Şubat, Mart) yüzde 11.40 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır⁴⁵⁹. Hindistan, dünya ticaretinde önemli bir güçtür ve ekonomik büyüme son beş yılda yıllık ortalama yüzde 7'dir. Tüm bunlara rağmen yolsuzluk, az gelişmiş altyapı ve kötü kamu finansmanı yönetimi genel kalkınmayı baltalamaya devam etmektedir⁴⁶⁰. Hindistan'da genel kalkınmayı olumsuz etkileyen durumların yanına iklim değişikliği etkilerinin de eklenmesi daha büyük sorunlara yol açacaktır. İklim değişikliği Hindistan'daki koşulları; merkezi hükümet ve eyalet yönetimleri tarafından, nüfusun yoksul kesimini de kapsayan, ciddi oranlarda vergiler (ekonomik ve endüstriyel kaynaklara) çıkartılmasına sebep olacak kadar kötüleştirebilecektir. Bu nedenle iklim değişikliğinin etkileri öncelikle tarım sektöründe hissedilecektir. Yardım talep eden küçük ev sahipleri ve topraksız işçilerle uğraşmak için merkezi ve yerel hükümetlerin mali yükü artacaktır. Eğitim ve istihdam eşitsizlikleri bu koşulları daha da şiddetlendirecektir. İklim değişikliğinden etkilenen altyapıyı (örneğin, enerji ve ulaşım sektörleri ile sulama sistemleri) değiştirme ihtiyacı, ek ekonomik maliyetler sunacaktır⁴⁶¹. Bu nedenlerle büyümenin yavaşlaması, Hindistan'ın bölgesel etkisini ve gücünü olumsuz etkileyebilecektir.

Göç ve Çatışma: İklim değişikliği bir tehdit çarpanı olarak hareket etmektedir. Belirli bir bağlamda diğer mevcut riskler ve baskılar ile etkileşmekte, birbirine yaklaştırmakta ve kırılganlık veya şiddetli çatışma ihtimalini artırabilmektedir. Kırılganlık ya da çatışma yaşayan devletler özellikle bu durumdan etkilenmektedir; ancak iklim değişikliğinin, nüfus artışının, kentleşmenin, çevresel bozulmaların ve yükselen sosyo-ekonomik eşitsizliklerin birleşik baskıları, görünüşte istikrarlı olan devletlere de aşırı yük bindirebilecektir⁴⁶². Hindistan'da iklim değişikliğine bağlı göç; toprak ve su için rekabet, etnik gerginlik, güvensizlik veya mevcut sosyo-ekonomik fay hatlarına ekleme yaparak çatışmayı artırma ve tehdit çarpanı olma potansiyeline sahiptir. Yani kaynakların kıtlığı ve Hindistan'da sürekli artan nüfus oranı göze alındığında "içeridekiler ve yabancılar arasında kaynaklara erişim için

⁴⁵⁸ The National Intelligence Council, 2009: 22.

⁴⁵⁹ India GDP Annual Rate, <http://www.tradingeconomics.com/india/gdp-growth-annual> (erişim tarihi: 13.05.2017).

⁴⁶⁰ Index of Economic Freedom 2017, <http://www.heritage.org/index/country/india> (erişim tarihi: 13.05.2017)

⁴⁶¹ The National Intelligence Council, 2009: 22.

⁴⁶² Nett ve Rüttinger, 2016: III.

rekabet" sürekli bir gerçekliktir. Göçmen işçiler ve yerliler arasında şiddet olayları yaşanmaktadır. İklim değişikliğine bağlı göç nedeniyle Hindistan ile Bangladeş ve Hindistan ile Nepal arasında çatışma çıkabileceği öngörülmektedir⁴⁶³. Bunun yanı sıra Indus ve Ganj-Brahmaputra-Meghna Havzaları sınır olan nehirler olup, artan su talebi doğrultusunda ülkeler arasındaki su paylaşımı konusunda zaten gerginliklere neden olmaktadır⁴⁶⁴. İklim değişikliğinin nehirlere olan etkileriyle bu gerginliklerin artacağı ve hatta çatışmalara dönüşebileceği öngörülmektedir.

Hindistan'da gerçekleşmekte olan iklim değişikliği etkileri ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Bu etkileri azaltabilmek ve iklim değişikliği sorunuyla mücadele edilebilmek için, problemin uluslararası ortamda kriz olarak algılanmasından bu yana Hindistan, hem küresel ortamda hem de iç işlerinde bir takım söylemlerde ve uygulamalarda bulunmuştur. Bir sonraki bölümde bu söylemler ve uygulamalar incelenerek Hindistan'ın iklim değişikliği konusundaki güvenlik algısı ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

3.4 Hindistan'ın İklim Değişikliği Politikaları

Hindistan dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisidir. 2016'da dünyadaki en büyük karbon üreticisi on ülke sıralamasında ise % 6,24'lük oranla Çin ve ABD'nin ardından üçüncü sırada yer almıştır (İkinci Bölüm Tablo 2.1). Hindistan'ın salımları 1990 ve 2012 yılları arasında yüzde 67,1 oranında artmıştır ve 2030 yılına kadar olağan bir senaryo ile yüzde 85 oranında artacağı öngörülmektedir⁴⁶⁵. Bu bölümde öncelikle kronolojik olarak Hindistan'ın iklim değişikliği konusundaki söylemlerine değinilecektir. Ardından iklim değişikliğinin çözümüne yönelik Ulusal Eylem Planı ve 2014 sonrası politikaları incelenecektir. Son olarak uyguladığı iklim değişikliği politikalarından yola çıkılarak Hindistan'ın güvenlik algısı değerlendirilecektir.

3.4.1 Hindistan'da İklim Değişikliği Söylemleri

İklim değişikliğinin Hindistan için bir mesele olarak ortaya çıkışı, Hint hükümetinin aynı zamanda büyümeyi hızlandırmak ve yoksulluğu azaltmak için piyasa ekonomisine geçmeye başladığı bir dönemde, 1980'li yılların sonlarında, IPCC'nin kurulmasıyla paralel süreçtedir. Birçok bilim insanı, Hint hükümetinin iklim değişikliği konusundaki tutumlarını büyük ölçüde, tek kutuplu bir dünyadaki yerli gelişimini ve egemenliğini artan bir şekilde

⁴⁶³ Mahajan vd., 2009: 2-3.

⁴⁶⁴ The World Bank Reports, 2013: 138.

⁴⁶⁵ Center For Climate and Energy Solutions, India's Climate and Energy Policies, syf 1 , <http://www.c2es.org/docUploads/india-factsheet-formatted-10-2015.pdf> (erişim tarihi: 18.04.2017).

koruma çabasına bağlamaktadır⁴⁶⁶. Bu doğrultuda "İklim Değişikliği", Hindistan'da uzunca bir süre sadece dış politika meselesi olarak kalmıştır. İklim değişikliği konusundaki politika oluşturma, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın egemen olduğu küçük bir koalisyon tarafından, Bilim ve Çevre Merkezi (Center for Science and Environment-CSE) ve Enerji ve Kaynak Enstitüsü (The Energy and Resources Institute-TERI) gibi kuruluşlardan da etkilenecek yapılmıştır. İklim değişikliği uluslararası gündeme girdiği 1980'lerin sonlarında, ulusal bir sorun olarak görülmek yerine, uluslararası ilişkilerde kök salmış bir dizi küresel sorun arasında yer almıştır. Bu bakış açısı Hint Hükümeti tarafından, Anil Agarwal ve Sunita Narain'in (CSE Araştırmacıları) küresel olarak etki yaratan "Eşitsiz Bir Dünya'da Küresel Isınma (Global Warming in an Unequal World-1991)" raporunda belirttikleri ilkelerin⁴⁶⁷ kabul edilmesiyle gösterilmiştir⁴⁶⁸.

CSE raporu, o zamanlar Hindistan Çevre Bakanı tarafından tarımdan ve sığır stokundan kaynaklanan metan salımlarından dolayı Hindistan'ı dünyanın en büyük yayıcılarından biri olarak suçlayan Dünya Kaynakları Enstitüsü raporuna dayanılarak hazırlanan tarımsal ve sığır bazlı salımları azaltma yönergesine bir cevap olarak yazılmıştır. Agarwal ve Narain iklim değişikliği meselesinin, "keyfi" ve "hayatta kalma" salımları arasında ayırım yapan "çevresel sömürgecilik"ten ve günümüze ait yıllık salımlardan değil de, öncelikle gelişmiş ülkeler tarafından yapılmış olan "tarihi" salımlardan kaynaklandığını savunmuştur⁴⁶⁹. Rapor, iklim değişikliği inşasını siyasileştirmiştir. Hükümet üyeleri ve sivil toplum örgütleri iklim değişikliğinin yalnızca bir çevre sorunu olmadığını; aynı zamanda Kuzey ve Güney arasındaki gelişmeyi, uluslararası siyasi ve ekonomik tutarsızlıkları öne çıkaran bir sorun olduğunu büyük ölçüde benimsemişlerdir⁴⁷⁰. Hint Hükümeti bu rapora ağırlık vermiş ve gerçekten BMİDÇS'nin girişine "tarihsel salımlar" ve "ortak ama farklılaşmış sorumluluklar" ifadelerini ekletmiştir. Hindistan'da genel olarak ise ulusal iklim tartışmaları ve politika yapımında temel aktörler (politika yapıcılar, kurumlar, sivil toplum

⁴⁶⁶ Thaker ve Leiserowitz, 2014: 110.

⁴⁶⁷ Çalışma da temel ilke; küresel adalet, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi olağanüstü idealleri arzularak, tüm dünya için hayati önem taşıyan "Küresel Isınma" sorunu ile ilgili sorumluluğun, kişi başına eşit olarak paylaşılması gerektiğidir. Çalışmaya göre Hindistan, bu süreçte çevreyi yeniden canlandırmalı ve enerjiyi etkin bir şekilde kullanmalıdır. Bu doğrultuda arazi verimliliğini artırmak ve insanların hayatta kalma ihtiyaçlarını karşılamak için kalkınma stratejileri, ekosisteme özgü ve bütünsel olmalıdır. Yalnızca ağaçlar için değil; otlaklar ve orman arazilerinden suya kadar, köy ekosisteminin her bileşeni için plan yapmak gereklidir. Küresel Isınmayla ilgili olarak tüm ülkeler kendi içinde yapılması gereken stratejilere ve uygulamalara yoğunlaşmalıdır. Agarwal ve Narain, 1991: 9-19-20.

⁴⁶⁸ Isaksen ve Stokke, 2014: 113.

⁴⁶⁹ Agarwal ve Narain, 1991.

⁴⁷⁰ Isaksen ve Stokke, 2014: 113.

örgütleri vs) arasında üç söylem belirlenmiştir. Bunlar Üçüncü Dünya Söylemi, Kazan-Kazan Söylemi ve Radikal Yeşil Söylem'dir⁴⁷¹.

Tablo 3.3 Üçüncü Dünya, Kazan-Kazan ve Radikal Yeşil Söylemlerinin Karşılaştırılması

	Üçüncü Dünya Söylemi	Kazan-Kazan Söylemi	Radikal Yeşil Söylemi
Hindistan'ın Ulusal Çıkarları	Ekonomik büyümenin önceliği	Ekonomik büyümenin önceliği	Sosyal eşitlik ve ekolojik denge
Hindistan için İklim Değişikliği'nin Önemi	Uluslararası iklim politikaları, ekonomik büyümeye bir tehdittir	İklim değişikliği bir tehdittir; fakat aynı zamanda gelişme ve diplomasi fırsatıdır	İklim değişikliği savunmasız gruplar için bir tehdittir
Ulusal Ölçekte İklim Politikası	-Sürdürülebilirlik için bir önkoşul olarak büyüme -Yerli iklim hareketi yoktur	-Ekonomik büyümenin yeşillendirilmesi -İklim değişikliği üzerine ulusal eylem planı	-Alternatif Kalkınma Stratejileri
Uluslararası Ölçekte İklim Politikası	-Hindistan'ın büyüme alanını koruma -Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkeleri ve kişi başına salım seviyesi	-Hindistan'ın uluslararası çıkarlarını takip etmek için proaktif iklim diplomasisi -Salım yoğunluğu hedefleri	-Proaktif iklim diplomasisi ancak küresel çıkarlar doğrultusunda

Kaynak: Isaksen ve Stokke, 2014: 114.

Hindistan'ın 1990'lı ve 2000'li yıllardaki uluslararası iklim görüşmelerine olan yaklaşımı, iklim değişikliği üzerinde Üçüncü Dünya söylemi olarak nitelendirilebilecek olan söylemin hakimiyeti altında gerçekleşmiştir. Üçüncü Dünya söyleminin en başta gelen düğüm noktası, Hindistan'ın ekonomik büyüme konusundaki ulusal çıkarları ve uluslararası iklim politikasının büyümeye yönelik bir tehdit oluşturduğu konusundaki argümanıdır. Hindistan'ın ulusal ekonomik kalkınmaya odaklanması ve uluslararası alanını, ekonomik özerklik ve

⁴⁷¹ Isaksen ve Stokke, 2014: 113.

büyüme için koruması gerekmektedir. Isaksen ve Stokke tarafından yapılan araştırmalar kapsamında Hindistan'da yapılan görüşmelerden birinde eski bir hükümet görevlisi; salımları azaltmaları için uluslararası ortamda Hindistan ve Çin üzerine yapılan baskıları eleştirmiştir. Bu anlamda Hindistan ve Çin'den diğerler ülkeler (sanayileşmiş ülkeler) kaynaklı bir sorunu çözmek için fedakarlık istendiğini dile getirerek, bu ülkelerin haksızlığa uğradıklarını savunmuştur. Bununla birlikte belirtilen yıllarda sivil toplum örgütleri ve kurumlar çerçevesinde de bu tarz görüşler hakim durumdadır⁴⁷².

2007 yılından sonra Hindistan'da iklim değişikliği konusunda daha fazla aktörün aktifleştigi gözlemlenmektedir. 2007 yılında yayınlanan IPCC raporu ve raporda belirtilen iklim değişikliğinin ülkeler üzerindeki etkileri, dikkatleri üzerine çekmiştir. Hindistan için bunun önemi IPCC başkanının Hintli araştırmacı Rajendra K. Pachauri olmasıdır (2015 yılında görevinden ayrılmıştır; yerine Hoesung Lee gelmiştir). İklim değişikliği daha önce küresel Kuzey için bir sorun ve sorumluluk olarak görülürken, Güney'deki iklim değişikliği etkileri ve kırılganlıkları, gelişmekte olan ekonomilerin sorumlulukları ve stratejileri, 2007'den beri Hindistan'da çok fazla tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Hindistan'ın güvenlik açığı sorunu ile bağdaştırarak, WWF Hindistan gibi sivil toplum aktörleri ve eski Çevre ve Orman Bakanı (2009-2011) Jairam Ramesh gibi devlet görevlileri, Hindistan'ın iklim değişikliğine karşı savunmasızlığı konusunda farkındalığı artırmanın ve iklim değişikliği için yapılacak eylem planlarının kendi çıkarına yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Hindistan'ın iklim değişikliğine karşı 2007 yılından bu yana hassasiyetinin arttığına dair bir farkındalık olsa da, aynı dönemde iklim değişikliğinin hafifletilmesine yönelik önlemler kapsamında ayrılan bütçenin artmadığı yalnızca iklim değişikliği konusunda farkındalığın arttığı gözlemlenmektedir⁴⁷³.

Hindistan'ın 2007 yılından sonra yaşadığı bu söylem değişimleri Üçüncü Dünya söylemi ile Kazan-Kazan söyleminin özellikle iç politika ve eylem politikalarında birbirlerine meydan okuduklarını göstermektedir. Üçüncü Dünya ve Kazan-Kazan söylemleri, ekonomik büyümeyi en önde gelen söylemsel düğüm noktası olarak birleştirmektedir; ancak ekonominin büyümesi için genel stratejileri belirgin şekilde farklıdır. Kazan-Kazan söylemindeki ana mantık hatları şu şekilde özetlenebilir: Hindistan'ın ana menfaatleri ekonomik büyüme üzerinedir; ancak iklim değişikliği büyümeye bir tehdit oluşturduğundan, Hindistan "yeşil" bir büyüme içeren proaktif bir iklim politikası benimsemelidir⁴⁷⁴. Son yıllarda Hindistan ekonomisinin büyümesi, istihdamı artırırken yoksulluğu azaltmaya başlamıştır; fakat bu

⁴⁷² Isaksen ve Stokke, 2014: 113.

⁴⁷³ Isaksen ve Stokke, 2014: 114.

⁴⁷⁴ Isaksen ve Stokke, 2014: 114-115.

büyüme çevreye zarar vermiştir. Bu nedenle Hindistan'ın ekonomik büyümesi çevresel bir sürdürülebilirlik çerçevesinde olmalıdır⁴⁷⁵. Kazan-Kazan söylemi, Hindistan'ın ulusal kimliğinin, dış hakimiyetten kendini korumaya çalışan gelişmekte olan bir ülke olmaktan ziyade, uluslararası sorumluluklarını kabul etmesi gereken yükselen bir ekonomi olarak inşa edilmesine dayanmaktadır. İklim değişikliği, ulusal ekonomi için bir tehdit ve aynı zamanda bir ulusal güvenlik meselesidir. Kazan-Kazan söylemi, Hindistan'ın gelecekteki kalkınmasının karbon açısından daha az yoğun olması gerektiğini ve ekonomik kalkınmada "yeşil büyüme" stratejisine dayandığını ileri sürmektedir. Hindistan, iklim değişikliğini azaltan teknolojik değişimler yoluyla büyümeyi sürdürmelidir⁴⁷⁶.

Hindistan'da iklim değişikliği üzerine politika oluşturma süreçlerinden genellikle dışlanan söylem Radikal Yeşil söylemdir. Radikal Yeşil söylem, Üçüncü Dünya ve Kazan-Kazan söylemlerine karşıttır. Diğer ikisi ulusal çıkarları ekonomik büyümenin devam etmesi üzerine odaklarken, Radikal Yeşil söylem yoksul insanların, sosyal adalet ve ekolojik sürdürülebilirliğe olan ihtiyacını ön planda tutmaktadır. Söyleme göre mevcut büyüme stratejisi⁴⁷⁷, adalet veya ekolojik sürdürülebilirlik sağlayamaz. Radikal Yeşil söylem içindeki aktörler, kendilerini yalnızca Hindistan vatandaşı olarak değil, aynı zamanda çevresel değişimin ve toplumsal haksızlığın meydan okumalarına karşı gelen küresel topluluğun bir parçası olarak gördükleri enternasyonalist bir bakış açısı içine sokmaktadır. Bundan sonra, Hindistan'ın uluslararası iklim görüşmelerinde proaktif olması gerektiğini savunmaktadırlar. Kazan-Kazan söyleminin aksine, evrenselleşme çağrısı yapan Radikal Yeşil söylem, daha proaktif olmak için Hindistan'ın ulusal çıkarlarına değil, küresel iklim değişikliğiyle mücadele etmek için neyin gerekli olduğu konusuna odaklanmaktadır. Bazı sivil toplum örgütleri tarafından öne çıkarılan söylem Hindistan'ın çok bölünmüş bir toplum olduğu göz önüne alındığında, ulusal çıkarın tanımlanmasını sorgulamaktadır. Dolayısıyla iklim değişikliği, ülke ekonomisine değil, yoksullara yönelik bir tehdittir. Greenpeace Hindistan'ın gözlemlerine göre zenginler çeşitli varlıklara yatırım yapabilirken, fakirler yalnızca bir barınağa ve belki birkaç sığra sahiptir, ek olarak bunların hepsi aşırı hava koşullarından etkilenmektedir. İklim politikası açısından, Radikal Yeşil söylemdeki kilit konum, Hindistan'ın farklı bir kalkınma stratejisine ihtiyacı olmasıdır⁴⁷⁸.

Hindistan'da Radikal Yeşil söylemin en önemli savunucularından biri Vandana Shiva'dır. Hintli bir çevreci ve aktivist olan Shiva, biyoçeşitlilik ve gen kaynaklarının

⁴⁷⁵ The World Bank, <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/03/06/green-growth-overcoming-india-environment-challenges-promote-development> (erişim tarihi: 25.05.2017).

⁴⁷⁶ Isaksen ve Stokke, 2014: 114-115.

⁴⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için; Foster ve Magdoff, 2014. Klein, 2015.

⁴⁷⁸ Isaksen ve Stokke, 2014: 116-117-118.

korunması, büyük şirketlerin egemenliğindeki (tarım sektörü) küreselleşmeye karşı kırsal yoksulların savunulması ve kadının güçlendirilmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır⁴⁷⁹. Shiva'ya göre, özgürlük, sürdürülebilirlik, adalet ve barış birbirinden ayrılmaz haldedir. Bu anlamda barış temelli bir ekonomik sistem aynı zamanda adil bir sistem yaratmaktadır. İnsanların yeryüzünün kaynaklarını paylaşımlarını sağlayan bir sistem, sürdürülebilir bir sistemdir ve sürdürülebilir bir sistem; insan özgürlüğü, yeryüzünün özgürlüğü ve türlerin özgürlüğü üzerine kurulacaktır. Yine Shiva'ya göre ancak bencil bir insan, artan ihtiyaçlarını karşılamak için doğanın kaynaklarını aşırı derecede tüketmektedir ve bu bir hırsızlık göstergesidir; çünkü bir ihtiyacın ötesinde kaynakların kullanılması aslında başkalarının sahip olduğu kaynakların kullanılmasıdır⁴⁸⁰. Shiva yaşayan demokrasilerin, tüm türlerin, tüm halkların, tüm kültürlerin özünde bulunan değere dayandığını; bunun da dünyanın önemli kaynaklarının adil ve eşit şekilde paylaşılması ile yeryüzündeki kaynakların kullanımı ile ilgili kararların paylaşılması olduğunu belirtmektedir⁴⁸¹.

Anlaşıldığı üzere Shiva da türlerin eşitliğini kabul etmekte ve doğaya önem vermektedir. Aslında tüm Hindistan'da çevreye ve doğaya saygı diğer ülkelerden farklı boyutlardadır. Bunun temeli de Hinduizm⁴⁸²'de görülebilmektedir. Hindular insanı doğaya ve çevreye hükmeden bir tür olarak gören tutumların aksine insan ve diğer türler arasında ayırım yapmamaktadır. İnsanlar doğada bulunmaktadır ve kozmik güçlere bağımlıdır. İnsan hayatı kozmos ile devamlılık içindedir. Hinduizm'de bu ilişkisel sürekliliği dengede tutmayı amaçlayan güçlü bir etik yön vardır. Hindular için evren Tanrı'nın bedeni olarak görülmekte ve insanlar da doğadaki herşeyle birlikte bu bedenin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Toprağın, havanın, suyun, ağacın, insanın, ineğin özü aynı kutsal ruhun farklı şekillerde tezahür etmesidir. Bu anlamda başka birine (kişiye, hayvana veya bitkiye) zarar vermek, Tanrı'nın bedenine zarar vermektir. Bu durum Hinduizm'in ekolojik vizyonu olarak adlandırılabilir ve insan / doğa ilişkisi bu vizyonun temelini oluşturarak hayatın biyolojik, fiziksel ve ruhsal boyutlarına nüfuz etmektedir⁴⁸³. Bununla birlikte bugün Hindistan'da bu bakış açısının etkileri tam olarak hakim değildir. Şehirlerde, toprak, hava ve su kirliliği, Hindistan'ın patlayan nüfusunun baskısı ile birlikte çok büyük sorunlar yaratmaktadır. Modern endüstrileşme, doğanın ekonomik kazanç için istifade edilecek geniş bir kaynak deposu olarak görülmesi ile birlikte, modern-öncesi Hindistan'daki daha çevreyle

⁴⁷⁹ Shiva, 2007.

⁴⁸⁰ Shiva, 2010: 94-95.

⁴⁸¹ Shiva, 2006: 6.

⁴⁸² Hindistan nüfusunun %80'inin inancı Hinduizm'dir.

⁴⁸³ Coward, 2003: 411- 412.

uyumlu kültürleri geride bırakmıştır; ancak bu kültürler ve doğaya olan geleneksel yaklaşımlar kırsal kesimlerde hala önemlidir.

Hindistan'da, genel olarak küresel çevre sorunlarının, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesini sınırlamak ve kontrol etmek için, zengin Kuzey tarafından kontrol edilen Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi küresel finansal kuruluşlar vasıtasıyla kullanılabileceği korkusu hakimdir. Hindistan bu doğrultuda ve tarihi salımlarla ilgili hassasiyeti göz önüne alınacak olursa genel anlamda, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi dahil olmak üzere küresel çevre sorunlarıyla ilgili uluslararası toplantılarda önemli bir rol oynamıştır⁴⁸⁴. 1991'deki iklim görüşmelerinin başından itibaren Hindistan, kendisini küresel Güney'in savunucusu ve iklim değişikliği ile ilgili fikirlerin, uluslararası norm ve kuralların üreticisi konumuna getirmiştir. Müzakereler sırasında kendi çıkarlarının agresif bir koruyucusu olmuştur. Sonunda ortaya çıkan sözleşme, eşitlik çağrısında bulunmuş ve "ortak fakat farklılaşmış sorumluluklar ile ilgili yetenekler" olarak bilinen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sorumlulukları arasında açık bir fark yaratmıştır⁴⁸⁵. Bu, 2009'da Kopenhag'da düzenlenen COP-15'e kadar Hindistan'ın politik duruşu olmuştur.

2007'de Başbakan Manmohan Singh, iklim politikası geliştirmek için görevlendirilen, iklim değişikliği üzerine yüksek düzeyde Danışma Konseyi kurmuştur. Bu durum, iklim değişikliğinin yalnızca dış politika için bir konu olmadığını, aynı zamanda iç politika oluşturma sürecinin de bir parçası haline gelmiş olduğunu göstermiştir. Başbakan Manmohan Singh "proaktif yaklaşıma" inanan kilit bir aktör olarak görülmüştür. Bu da Kazan-Kazan söylemiyle uyumaktadır⁴⁸⁶. Başbakan Manmohan Singh, daha az değil, daha fazla kalkınma ile, iklim değişikliğiyle başa çıkmanın yollarını savunmuş ve yaşam standartlarını yükseltmiştir⁴⁸⁷. Bu dönemde başlıca hükümet aktörleri ve tanınmış sivil toplum örgütlerindeki söylemler, dış politika alanındaki Üçüncü Dünya söyleminin egemenliğinden, Hindistan'ın kendi hassasiyetine ve iklim diplomasisi için fırsatlara daha yoğun odaklanmaya dayanan Kazan-Kazan söyleminin egemenliğine geçmiştir. 2007 yılına kadar Hindistan, iklim değişikliği zirvelerinde karbon yoğunluğunu azaltması yönünde taahhütler vermesi için baskı altına alınmıştır. Taahhütleri kabul etme baskısı altında olan Hindistan, Bali'de düzenlenen COP 13'te ölçülebilir, raporlanabilir ve doğrulanabilir bir biçimde, teknoloji tarafından

⁴⁸⁴ Thaker ve Leiserowitz, 2014: 110.

⁴⁸⁵ Gupta vd., 2015: 592.

⁴⁸⁶ Isaksen ve Stokke, 2014: 115.

⁴⁸⁷ Thaker ve Leiserowitz, 2014: 111.

desteklenen ve finans sağlanan bir sürdürülebilir kalkınma bağlamında gelişmekte olan ülkeler tarafından ulusal olarak uygun azaltma eylemleri önermiştir⁴⁸⁸.

Hindistan'ın yıllardır müzakerelerde sergilediği duruşu ve konumundaki değişim ivmesi 2009 Kopenhag Zirvesi'nde gerçekleşmiştir. Bu değişim, Ramesh'e atfedilmiştir. Şöyle ki, Mayıs 2009'da Çevre ve Orman Bakanı olarak atanan Ramesh'in, Hindistan'ın iklim politikasına olan yaklaşımını değiştirme yetkisi olduğu açıkça görülmüştür. Ramesh'e göre Hindistan, finans ve teknolojinin herhangi bir karşı garantisi olmaksızın yeni anlaşma kapsamında salım azaltma taahhütlerini yerine getirmelidir. Bu pozisyon değişikliği Hindistan Parlementosu'nda çeşitli sıkıntılar ve tartışmalar yaratmıştır ve Ramesh bunların sonucunda tavrını değiştirmiş, Hindistan'ın yasal olarak bağlayıcı salım azaltımını ve uluslararası finans ve teknoloji tarafından desteklenmeyen hafifletme eylemlerinin uluslararası incelemesini kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Bununla birlikte, Hindistan'ın 2020 yılına kadar salım yoğunluğunu 2005 seviyelerinin % 25'i oranında azaltmaya hazır olduğunu dile getirmiştir. Cancun'da bir sonraki COP toplantısında Ramesh, Durban Anlaşması'nın temelini atmıştır ve hazırlanan konuşmasından saparak, bütün ülkelerin uygun yasal formlar altında bağlayıcı taahhütler vermeleri gerektiğini önermiştir. Bu hareketle Hindistan yıllardır süren müzakerelerdeki durumunu artık tam olarak değiştirmiştir. Ramesh'in başlattığı değişikliklerden birçoğu ve özellikle Cancun Müzakeresi'nde salım taahhütlerinin tüm ülkeler tarafından yerine getirilmesini önermesi eleştiriler ve tepkiler ile karşılanmıştır⁴⁸⁹.

Hindistan'da Kopenhag 2009 ve Cancun 2010'da görüşmelerdeki tutum ile ilgili ülke içindeki tartışmalar, Kazan-Kazan ve Üçüncü Dünya söylemleri arasındaki bir çekişme olarak anlaşılabilir. Haziran 2011'de Bakanlar Kurulu'nda Ramesh'in yerine Jayanthi Natarajan getirilmiştir. Genel görüş, Natarajan'dan sonra Hindistan'ın 2011'de Durban'daki iklim görüşmelerinde daha geleneksel bir yaklaşım izlediği, özellikle de eşitlik ve farklı sorumlulukların belirgin olması gerektiğinin ısrarcısı olduğu üzerinedir. Natarajan'ın görüşmelerdeki söylemlerinde, Hindistan eski Başbakanı Indira Gandhi'nin 1972 Stockholm Konferansı'nda yaptığı konuşmada belirttiği, yoksulluğun en büyük kirletici ve gelişimin en büyük şifacı olduğu cümlesini yinelemesi dikkat çekicidir. Sonuç olarak, Hindistan kendisini hiçbir yasal yükümlülüğü olmayan gelişmekte olan bir ülke olarak görmüş ve böylece Kopenhag ve Cancun'daki toplantılarda, iklim diplomasisindeki stratejik ayarlamaları tersine çevirmiştir. Bu nedenle, son on yılda, Üçüncü Dünya ve Kazan-Kazan söylemlerinin ileri geri

⁴⁸⁸ Gupta vd., 2015: 594.

⁴⁸⁹ Gupta vd., 2015: 595.

adımlarla değiştiği söylenebilmektedir⁴⁹⁰. Tüm bu süreç içerisinde Kazan-Kazan söyleminin etkin olduğu zamanlara dair en somut gösterge 2008'de yayınlanan Ulusal Eylem Planı olmuştur.

3.4.2 Hindistan'ın İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı

Hindistan hükümeti, ilk kapsamlı iklim değişikliği politikası belgesini 2008'de sunmuştur: İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı (National Action Plan on Climate Change-NAPCC)⁴⁹¹. Eylem planı, Hindistan'ın kalkınmasını ve iklim değişikliğiyle ilgili hedeflerini eş zamanlı olarak ilerletmek için bir takım adımları özetlemektedir. Eylem Planı'nda yüksek bir büyüme oranının muhafaza edilmesi, Hindistan'ın büyük çoğunluğunun yaşam standartlarını yükseltmek ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı savunmasızlıklarını azaltmak için bir şart olarak görülmüştür. Ekonomik ve çevresel hedefleri eş zamanlı olarak geliştiren sürdürülebilir bir kalkınma yolunu sağlamak için, İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı'na rehberlik edecek olan ilkeler aşağıdaki gibi belirtilmiştir⁴⁹²:

- İklim değişikliğine karşı duyarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir kalkınma stratejisi aracılığıyla toplumun yoksul ve savunmasız kesimlerinin korunması.
- Ekolojik sürdürülebilirliği arttıran ve sera gazı emisyonlarının daha da azaltılmasına yol açan, niteliksel bir değişimle ulusal büyüme hedeflerine ulaşılması.
- Son kullanım için verimli ve uygun maliyetli stratejiler geliştirilmesi için Talep Taraflı Yönetimi⁴⁹³.
- Sera gazı salımlarının adaptasyonu ve hafifletilmesi için uygun teknolojilerin yaygınlaştırılması ve hızlandırılması.
- Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için pazarın yenilikçi formlarını, düzenleyici ve gönüllü mekanizmalarını kuvvetlendirmek.
- Sivil toplum ve yerel yönetim kurumları da dahil olmak üzere çeşitli bağlantılar ve kamuya açık alanlar yoluyla programların uygulanmasına katkıda bulunmak.
- Ek finansmanla sağlanan teknolojilerin araştırılması, geliştirilmesi, paylaşılması ve aktarılması için uluslararası işbirliğinin kabul edilmesi ve BMİDÇS kapsamında gelişmekte

⁴⁹⁰ Isaksen ve Stokke, 2014: 115-116.

⁴⁹¹ Pandve, 2009: 17.

⁴⁹² Government of India, 2008 National Action Plan On Climate Change, http://www.moef.nic.in/modules/about-the-ministry/CCD/NAP_E.pdf (erişim tarihi: 02.05.2017).

⁴⁹³ Talep Taraflı Yönetim (Demand Side Management) : Tüketicileri enerji kullanımını optimize etmeye teşvik eden girişimleri ve teknolojileri ifade eder.

olan ülkelere teknoloji transferini kolaylaştıran küresel bir IPR (The National Intellectual Property Rights-Ulusal Fikri Mülkiyet Hakları) rejiminin sağlanması⁴⁹⁴.

İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı (NAPCC) ayrıca 2017 yılına kadar olan bir dizi eylemi kapsamaktadır. Aşağıdaki bu sekiz misyon üzerinde durulmaktadır⁴⁹⁵:

1.Ulusal Güneş Misyonu: NAPCC, fosil temelli enerji seçenekleriyle güneşi rekabetçi hale getirmenin nihai amacı ile güneş enerjisinin elektrik üretimi ve diğer kullanımlar için geliştirilmesini ve kullanılmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bir güneş araştırma merkezi kurulması, teknoloji geliştirme konusunda uluslararası işbirliğinin artırılması, yerel üretim kapasitesinin güçlendirilmesi ve hükümetin finansmanı ve uluslararası desteğin artırılmasını da içermektedir.

2.Gelişmiş Enerji Verimliliği Ulusal Misyonu: NAPCC, kamu-özel ortaklıklarının finansmanı vasıtasıyla büyük enerji tüketen endüstrilerde spesifik enerji tüketimini azaltmayı önermektedir.

3.Sürdürülebilir Yaşam Alanı Ulusal Misyonu: NAPCC, aynı zamanda mevcut Enerji Tasarruf Yapı Kodunu genişleterek, otomotiv yakıt ekonomisi standartlarının uygulanmasının güçlendirilmesi ve toplu taşımacılığın kullanımına yönelik etkili araçların ve teşviklerin alınmasını desteklemek için fiyatlandırma önlemleri kullanarak kentsel planlamanın temel bir bileşeni olarak enerji verimliliğini artırmayı amaçlamaktadır.

4.Ulusal Su Misyonu: NAPCC, iklim değişikliği sonucunda su kıtlığı ile başa çıkmak için fiyatlandırma ve diğer önlemler yoluyla su kullanım verimliliğinde % 20'lik bir iyileşme hedefi belirlemektedir.

5.Himalaya Ekosistemini Sürdürmek İçin Ulusal Misyon: Bu özel misyon, Himalaya buzullarının erimesini önlemek ve Himalaya bölgesinde biyoçeşitliliği korumak için hedef belirlemektedir.

6.Yeşil Hindistan Misyonu: NAPCC, aynı zamanda, 6 milyon hektarlık bozulmuş orman arazilerinin ağaçlandırılmasını ve orman örtüsünü Hindistan topraklarının %23'ünden %33'üne genişletmeyi hedeflemektedir.

7.Sürdürülebilir Tarım için Ulusal Misyon: NAPCC, iklim-dirençli mahsullerin geliştirilmesi, hava durumu sigorta mekanizmalarının genişletilmesi ve tarımsal uygulamalar yoluyla tarımda iklim adaptasyonunu desteklemeyi amaçlamaktadır.

8.İklim Değişikliği için Stratejik Bilgi Ulusal Misyonu: İklim değişikliğinin, etkilerini ve zorluklarını daha iyi anlamak için, planda yeni bir İklim Bilimi Araştırma Fonu, gelişmiş

⁴⁹⁴ Government of India, 2008 National Action Plan On Climate Change, http://www.moef.nic.in/modules/about-the-ministry/CCD/NAP_E.pdf (erişim tarihi: 02.05.2017).

⁴⁹⁵ Pandve, 2009: 17-18.

iklim modellemesi ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi öngörülmektedir. Aynı zamanda, özel girişimleri, girişim sermayesi fonları aracılığıyla uyarlama ve azaltma teknolojileri geliştirmeye teşvik etmektedir⁴⁹⁶.

İlkeler ve misyonlar; yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği konusunda itici güç olmuştur. Hindistan'ın karşılaştığı önemli bir gelişme, kentsel nüfustaki büyümedir ve bu durum enerji talebinde artışa neden olmakla birlikte, doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı da beraberinde getirmektedir. NAPCC'nin bir amacı da, örneğin Sürdürülebilir Yaşam Alanı Misyonu ile, atık sorunun çözülmesi için geri dönüşüm yaparak binalardaki enerji verimliliğini artırmak, toplu taşımaya önem vererek ulaştırma sektöründe verimliliği artırmak ve bu baskıları gidermek üzerinedir⁴⁹⁷. Genel anlamda ise Hindistan'ın, iklim değişikliğini azaltma sürecine katkıda bulunan politikası bu şekildedir.

3.4.3 Hindistan'ın 2014 Sonrası İklim Değişikliği Politikaları

Mayıs 2014'te göreve başladığından beri, Başbakan Narendra Modi temiz enerji üretimini artırmak için adımlar atmış ve Hindistan'ın uluslararası iklim görüşmelerindeki tutumunda yeniden bir değişiklik başlatmıştır. İlk eylemlerinden biri Çevre Bakanlığını, "Çevre, Ormanlar ve İklim Değişikliği Bakanlığı" olarak yeniden adlandırmak olmuştur. Ocak ayında, İklim değişikliği üzerine yeni kurulan Başbakanlık Konseyi, rüzgar enerjisi, sahil bölgesi yönetimi, sağlık ve enerji israfına ilişkin yeni girişimler başlatmıştır⁴⁹⁸. Narendra Modi, Hindistan Başbakanı olarak ilk yıllarında, hem enerji politikasına hem de iklim değişikliği konusuna yeni bir yön vermiş, yeni siyasi öncelikler oluşturmuş ve yatırım yönünü değiştirmiştir. İç ekonomik gelişim Hindistan Hükümeti için çekirdek bir öncelik olmayı sürdürmektedir; ancak Modi Yönetimi, ülkenin iklim değişikliği ile ilgili uluslararası görüşmelerdeki tutumunu değiştirirken, büyümenin hızlandırılmasına yardımcı olmak için temiz enerji üretiminin ölçeklendirilmesine odaklanmaktadır⁴⁹⁹. Narendra Modi'nin tutumları belirtilen eylemler sonucunda Kazan-Kazan söylemiyle uyumaktadır.

Hindistan Hükümeti, BMİDÇS müzakerelerinde aktif bir rol oynamıştır. Daha önceki görüşmelerinde Hindistan, gelişmiş ülkeler tarafından yükümlülüğün, "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk" ilkesine uygun olarak hafifletilmesi yönündeki görüşünü vurgulamıştır. Paris'te yapılan 21. Taraflar Konferansı'nda 2020 yılından sonra üye ülkelerin

⁴⁹⁶ Government of India, 2008 National Action Plan On Climate Change, http://www.moef.nic.in/modules/about-the-ministry/CCD/NAP_E.pdf (erişim tarihi: 02.05.2017).

⁴⁹⁷ Sharma vd., 2016: 7.

⁴⁹⁸ Center for Climate and Energy Solutions, India's Climate and Energy Policies, syf 1-2, <https://www.c2es.org/docUploads/india-factsheet-formatted-10-2015.pdf> (erişim tarihi: 18.04.2017).

⁴⁹⁹ Climatesnexus, India and Climate Policy, <http://climatesnexus.org/learn/international-actions/india-and-climate-policy> , (erişim tarihi: 01.05.2017).

yükümlülükleri üzerinde uzlaşmaya varılan Paris Anlaşması, karbon salımının azaltılması için gerekli çerçeveyi belirlemiştir. Bu durum, Hindistan'ın iklim değişikliğinin tartışılmaz bir yönü olan ortak fakat farklılaşmış sorumluluk ilkesini güvence altına almaktadır. Bu ilke, gelişmiş ülkelere karbon salınımlarını büyük ölçüde azaltmaları ve geliştirmekte olan ekonomilere iklim değişikliğine uyum sağlamak için gerekli finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme konularında büyük sorumluluk yüklemektedir. Paris Anlaşması, hem gelişmiş hem de geliştirmekte olan ülkelerden gelen gönüllü taahhütler üzerine kurulmuştur. Müzakerelerdeki açılış konuşmasında Modi, geri kalan karbon boşluğunun (yani ortalama sıcaklık eşiğini ihlal etmeden önce daha fazla yayılabilecek karbon miktarı) hakkaniyet ve adil dağılım ilkesini operasyonel hale getirme ihtiyacını vurgulamıştır⁵⁰⁰. Buradan da anlaşılacağı üzere Hindistan salımlarında kesintiye gitmek istememektedir. Bunun yerine iklim değişikliği ile temiz enerji kullanarak savaşmak istemektedir. Modi Hindistan'da bu anlamda yeniliklere de imza atmıştır. Modi hükümeti sürecinde Hindistan'da, elektrik sektöründe güneş enerjisi kapasitesini artırma yönünde geçiş, tarım sektöründe sürdürülebilir tarım uygulamaları ve su koruma tekniklerine geçiş, şehirlerinde ve kentsel ulaşım sektöründe çevre dostu kentsel alanlara ve altyapıya doğru geçişler yapılmıştır. Bu geçişler, Hindistan için güçlü sosyal (sağlık), ekonomik (iş ve yatırım) ve çevresel kâr üretme potansiyeline sahiptir⁵⁰¹. Örneğin Enerji Bakanı Piyush Goyal'ın yakın tarihte açıkladığı, 2030 yılına kadar geçen süreçte tüm arabaların elektrikli olması hedefidir. Bu hedef doğrultusunda 2030'a kadar tüm benzinli ya da dizel otomobiller yerini elektrik enerjisiyle çalışan araçlara bırakacaktır. Belirtilen hedefe ulaşılması, Hindistan'da hava kirliliğinin milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olduğu gerçeğinin üstesinden gelinebilmesi için önemlidir⁵⁰².

Paris Anlaşması, dünyanın en büyük sera gazı yayıcılarından biri olan Hindistan tarafından efsanevi liderleri Mahatma Gandhi'nin 147. doğum yıldönümünde onaylanmıştır. Anlaşmaya göre Hindistan, elektriğinin 2030 yılına kadar en az % 40'ının fosil olmayan kaynaklardan üretilmesini sağlamayı taahhüt etmiştir⁵⁰³. Hindistan'ın dünyada (tarihi salımlar göz önüne alınmadan şuanki salımlar doğrultusunda) en fazla salımı yapan üçüncü ülke olması nedeniyle Paris Anlaşmasını onaylaması hayati önem taşımaktadır. Bununla birlikte

⁵⁰⁰ Kumar, Climate Justice, A Brief Guide to India's Gains and Losses at the Paris Climate Talks, <https://qz.com/572918/a-brief-guide-to-indias-gains-and-losses-at-the-paris-climate-talks/> (erişim tarihi: 01.05.2017).

⁵⁰¹ Melbourne Sustainable Society Institute, 2015.

⁵⁰² Agerholm, India to Make Every Single Car Electric by 2030 in Bid to Tackle Pollution That Kills Millions, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/india-electric-cars-2030-fossil-fuel-air-pollution-piyush-goyal-climate-change-a7711381.html> (erişim tarihi: 16.05.2017).

⁵⁰³ BBC News, India Ratifies Paris Climate Agreement, <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-37536348>, (erişim tarihi: 01.05.2017).

taahhütü dikkate alınacak olursa karbon salımını azaltmaktan öte temiz enerjiye odaklanmaktadır. Genel itibariyle ise Hindistan Hükümeti endüstriyel büyümeye devam etmek istemektedir; fakat sürdürülebilir bir büyüme çerçevesinde temiz enerji üretimiyle bunu gerçekleştirmek gayesindedir.

Son olarak ABD'nin Paris Anlaşmasından çekilmesinin ardından, Hindistan'ın tutumu merak konusu olmuştur; çünkü iklim değişikliği ile mücadele konusunda temiz enerjiye odaklanan Hindistan için gelişmiş ülkelerin sağlayacağı finans kaynakları ve bu ülkelerden yapılan teknoloji transferleri büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte Başbakan Modi yaptığı açıklamada çevrenin daha da önemlisi "Toprak Ana"nın kounmasının ortak sorumluluk olduğunu belirterek Hindistan'ın Paris Anlaşması'nı desteklemeye devam edeceğini ve hatta anlaşmaya olan bağlılığı daha da üst düzeylere taşıyacaklarını belirtmiştir⁵⁰⁴. Hindistan Çevre, Ormanlar ve İklim Değişikliği Bakanı Harsh Vardhan ise dünyanın herhangi bir ülkesinin tavrına bakılmaksızın, bağımsız olarak Hindistan'ın taahhütlerini hızlandıracağını dile getirmiştir⁵⁰⁵. Bu açıklamalardan sonra 27 Haziran 2017'de Başbakan Modi'nin ABD Başkanı Trump'ı ziyareti dikkat çekmiştir. Görüşmede iklim değişikliği ile ilgili olarak iki ülke arasındaki tutum farklılıkları sürüncemede bırakılmış ve ticaret, göç ve askeri işbirliği gibi konulara odaklanılmıştır⁵⁰⁶. ABD'nin anlaşmadan çekilmesiyle derinden etkilenen iklim değişikliği müzakere sürecinde Hindistan'ın tutumu daha da önem kazanmıştır. Söylemleriyle birlikte müzakere sürecinde liderliğini ön plana çıkarmak isteyen Hindistan için bu noktada atacağı adımlar önemlidir. Çin ile birlikte iklim değişikliği kapsamında ABD'nin geriye çekilmesiyle liderlik anlamında meydana gelen küresel boşluğu doldurabilmek, ülke içinde öne çıkan söylemlerin uygulanmasına yönelik bir fırsat niteliğindedir. Modi'nin Beyaz Saray'ı ziyareti sırasında yapılan görüşmelerde iklim değişikliğine değinilmemesi bir takım soru işaretlerine neden olsa da şimdilik Modi Yönetimi'nin Paris Anlaşmasının arkasında durduğu gözlemlenmektedir. Hindistan'ın devam eden bu süreçte takınacağı tavır hem dünyanın geleceği hem de Hindistan'ın iklim değişikliği politikalarının çevresel güvenlik bağlamında değerlendirilmesi açısından önemli sonuçlara sebep olacaktır.

⁵⁰⁴ BBC News, Trump Climate Deal: Modi Vows to Go Beyond Paris Accord, <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-40144613> (erişim tarihi: 06.06.2017).

⁵⁰⁵ The Diplomat, India Isn't Taking Trump's Opposition to the Paris Climate Agreement Sitting Down, <http://thediplomat.com/2017/06/india-isnt-taking-trumps-opposition-to-the-paris-climate-agreement-sitting-down/> (erişim tarihi: 10.06.2017).

⁵⁰⁶ Climate Home, Modi and Trump Avoid Climate Change Tension on State Visit, <http://www.climatechangenews.com/2017/06/27/modi-trump-avoid-climate-change-tension-state-visit/> (erişim tarihi: 29.06.2017).

3.4.4 Hindistan'ın İklim Değişikliği Politikalarından Yola Çıkılarak Çevresel Güvenlik Algısının Değerlendirilmesi

İklim değişikliği; gıda üretimi, su temini, sağlık ve enerji vb. etkileri ile birlikte en önemli küresel çevre zorluklarının başında gelmektedir. İklim değişikliği meselesi, ulusal ve küresel düzeyde iyi bir bilimsel anlayışın yanı sıra koordineli bir eylem gerektirmektedir. Tarihsel olarak sera gazı salımlarının artmasının sorumluluğu büyük ölçüde sanayileşmiş dünyaya aittir; ancak Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerin, gelecekteki salımların giderek artan bir oranının kaynağı olması muhtemeldir⁵⁰⁷. Örneğin Hindistan'ın 1980 ila 2003 arası kümülatif küresel karbon salımlarına katkısı sadece %3.11'dir. Böylece tarihsel olarak Hindistan'ın belirtilen tarihler arasındaki payı nüfusuna kıyasla nispeten küçüktür⁵⁰⁸. Bununla birlikte Hindistan 2016 yılında karbon salım sıralamasında 3. ülke konumundadır (Tablo 2.1- İkinci Bölüm). Yani gelecekte kümülatif anlamda da en fazla salım yapan ülkelerden biri olmaya yakındır. Bu anlamda gelişmiş ülkelerin yanı sıra Hindistan'ın uyguladığı iklim değişikliği politikaları da hayati önem taşımaktadır.

Hindistan, 1980'lerin sonlarından itibaren, iklim değişikliğini bir mesele olarak algılamaya başlamıştır⁵⁰⁹. Uluslararası görüşmelerde ise, iklim değişikliğinin çözümüne yönelik sorumluluklarda ekonomik büyümesine ve sanayileşmesine engel olabilecek herhangi bir duruma kesinlikle karşı çıkmıştır. Söylemleri zaman zaman Üçüncü Dünya ve Kazan-Kazan söylemleri arasında değişse de, sürecin başından itibaren günümüze kadar ekonomik büyümenin devam etmesi temel şartı üzerinedir. Burada söz konusu olan ulusal çıkarlarıdır. Hindistan iklim değişikliğini özellikle 2007'den sonra (2007 IPCC raporunda Hindistan'ın karşı karşıya kalacağı tehditlerin görülmesi ve aynı zamanda IPCC başkanının Hintli bir araştırmacı olması ve söylemlerin etkisi nedeniyle) çevresel bir güvenlik problemi olarak kabul etmektedir. Nitekim Ulusal Eylem Planı'nda öne çıkardığı ilkeler ve yüklendiği misyonlar, çevresel güvenlik ilkeleri olan sürdürülebilir bir kalkınma sağlanması, insanların en uygun çevrelerde yaşaması adına kalitenin artırılması, çevre için uluslararası düzeyde sorumluluk, bilimsel ve teknolojik alanda işbirliğinin yapılması gibi ilkelerle⁵¹⁰ aynı doğrultudadır. Buna ek olarak önceki bölümlerde belirtildiği üzere iklim değişikliği etkilerini dünya üzerinde en derin yaşayacak ülkelerden biri Hindistan'dır. Bu durumda Hindistan'da yaşanan çevresel bozulmaların yol açtığı güvensizlik, otomatik olarak ülke yönetiminde

⁵⁰⁷ Sathaye vd., 2006: 314.

⁵⁰⁸ Sathaye vd., 2006: 319.

⁵⁰⁹ Thaker ve Leiserowitz, 2014: 110.

⁵¹⁰ Spillman ve Bächler, 1995: 136.

çevresel güvenlik konusunun öne çıkmasına sebep olmuştur ki iklim değişikliği etkileri olmadan dahi Hindistan çevresel bozulmalarla ilgili problemler yaşamaktadır.

İklim değişikliğinin Hindistan üzerindeki etkilerinin yoğun olacağı öngörüsüne ve politikaları zaman zaman yönlendiren iklim değişikliği söylemlerine rağmen, Hindistan'ın Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitelerinde yapılan araştırmalarda iklim değişikliği ve güvenlik ilişkisine dair herhangi bir çalışma, rapor ya da belge bulunamamıştır. Çevre, Ormanlar ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın resmi sitesinde yapılan araştırmalarda ise özellikle enerji güvenliği ve iklim değişikliği ilişkisinin açıklanmasına yönelik bir belgeye⁵¹¹ ulaşılmıştır. Buna ek olarak incelenen rapor ve belgelerin içinde yine enerji güvenliği, gıda güvenliği⁵¹² ve ekolojik güvenlik⁵¹³ kavramlarına rastlanılmıştır. Bununla birlikte Hindistan birçok güvenlik sorununa ve bu sorunlar karşısında belli bir güvenlik algısına sahip olmasına rağmen, genel bağlamda somut bir "Ulusal Güvenlik Stratejisi"ne sahip değildir. Dolayısıyla çevresel güvenliğe ve iklim değişikliği ilişkisine dair bir strateji bulunmaması Hindistan'ın bu konuya ilgisinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu anlamda iklim değişikliğinin bir güvenlik açığı ve tehdidi oluşturduğuna dair özellikle 2007 yılından itibaren Çevre ve Orman Bakanı (2009-2011) Jairam Ramesh gibi hükümet yetkilileri ve WWF Hindistan gibi sivil toplum örgütlerinin söylemleri (iklim değişikliğine dair farkındalığın artırılması yönünde) bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere 2007 yılından itibaren IPCC raporunda Hindistan'da ve genel anlamda Asya'da gerçekleşmesi beklenen fiziksel iklim değişikliği etkilerinin belirtilmesiyle birlikte, problemin güvenlik tehdidi olduğuna dair söylemler ve bununla ilgili önceki bölümde belirtildiği üzere çeşitli politikalar süregelmiştir.

İklim değişikliği, Hindistan'da gerçekleşmekte olan iç, bölgesel ve küresel sorunlara da etki edecektir. Özellikle bu etkilerle beraber artan çatışma potansiyeli, Keşmir Sorunu'nun temelinde yatan su sorunu gibi problemleri⁵¹⁴ daha da ateşleyecektir. Bu yönden de çevresel güvenlik Hindistan için günden güne daha büyük önemler arz etmektedir. Buradaki önemli nokta ise Hindistan'ın çevresel güvenlik algısının hangi bakış açısıyla ele alındığıdır. Bir önceki paragrafta Hindistan'ın iklim değişikliği söylemlerine değinilerek ulusal çıkarlarını

⁵¹¹ Ministry of Environment Forests,

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://envfor.nic.in/sites/default/files/Addressing_CC_09-10-07.pdf&gws_rd=cr&ei=4rcqWYuHG8S2a9P5upAG (erişim tarihi: 16.05.2017).

⁵¹² Ministry of Environment, Forest and Climate Change <http://envfor.nic.in/content/world-wetlands-day-being-celebrated-today-bhoj-wetlands-bhopal> ve <http://envfor.nic.in/content/e-k-janaki-ammal-national-award-taxonomy> (erişim tarihi: 16.05.2017).

⁵¹³ Ministry of Environment, Forest and Climate Change <http://envfor.nic.in/division/introduction-22> (erişim tarihi: 16.05.2017).

⁵¹⁴ Riviere, 2015: 8.

savunduğundan bahsedilmişti. İşte Hindistan'ın güvenlik algısıyla ilgili temel ilke "ulusal çıkar"dır. Nitekim Hindistan'da iklim değişikliği konusu gündeme girdiğinden itibaren belirli zamanlarda hakim olan Üçüncü Dünya ve Kazan-Kazan söylemlerinde de "ulusal çıkar" temel bakış açısıdır. Hindistan iklim değişikliği görüşmelerine katıldığı ilk andan itibaren sanayileşmesini ve ekonomisinin büyümesini engelleyecek herhangi bir sorumluluğa ya da taahhüt bildirimine (salımları azaltacağına dair) karşı olmuştur. Hatta müzakerelerden birinin açılış konuşmasında Modi, geri kalan karbon boşluğunun (yani ortalama sıcaklık eşiğini ihlal etmeden önce daha fazla yayabileceğimiz karbon miktarı) hakkaniyet ve adil dağılım ilkesini operasyonel hale getirme ihtiyacını vurgulamıştır⁵¹⁵. Buradan Hindistan'ın, ülkeyi kalkındırma ve refah seviyesini yükseltme isteği açıkça görülmektedir. Bu aşamada alabileceği tek sorumluluk, temiz enerji üretimi ile kalkınmayı sürdürülebilir ilkeler üzerine oturtmaktır.

Anlaşılabacağı üzere Hindistan, ağırlıklı olarak devlet odaklı geleneksel bir güvenlik bakış açısıyla çevresel güvenliği ele almaktadır. Yani iklim değişikliği etkisiyle yaşanacak olan değişimler ve devamında gerçekleşebilecek olan kıtlık ve çatışmalar, ulusal güvenliği tehdit eden sıkıntılar olarak algılanmaktadır. Bu bakış açısıyla Hindistan, çevresel güvenlikte aktör ve başvuru nesnesi olarak devleti kabul etmektedir. Buradaki bakış açısı (ulusal çıkar önceliklerine dayanan) Üçüncü Dünya ve Kazan-Kazan söylemleriyle uygundur. Tablo 3.4'te Hindistan'daki söylemler ve politikaların uyumlaştığı güvenlik yaklaşımları gösterilmiştir. Bunun dışında Hindistan'ın uluslararası müzakerelerde öne çıkma isteğiyle birlikte, görüşmelerdeki rolü ve iklim değişikliği etkilerinin azaltılması konusunda devletler arası işbirliğini vurgulaması, problemi, ortak güvenlik çerçevesinde de değerlendirdiğini göstermektedir. Buradaki bakış açısı ise (Hindistan'ın proaktif bir iklim diplomasisiyle uluslararası sorumlulukları kabul etmesi gereken büyük bir ekonomi olduğu vurgusundan dolayı) Kazan-Kazan söylemiyle uygundur.

⁵¹⁵ Kumar, A Brief Guide to India's Gains and Losses at the Paris Climate Talks, <https://qz.com/572918/a-brief-guide-to-indias-gains-and-losses-at-the-paris-climate-talks/> (erişim tarihi: 01.05.2017).

Tablo 3.4 Hindistan'daki İklim değişikliği Söylemleri ve Uygulanan İklim Değişikliği Politikalarının Uyumlaştığı Güvenlik Yaklaşımları

	Hindistan'ın İklim Değişikliğine Yönelik İç ve Dış Politikaları	Söylemlerin ve Politikaların Uyumlaştığı Güvenlik Yaklaşımları
Üçüncü Dünya Söylemi	-İklim değişikliği müzakere sürecinde kendi çıkarlarının savunucusu olması ve BMİDÇS'ne "ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesinin eklenmesi için büyük çaba göstermesi -Müzakereler sürecinde salımların azaltılması konusunda bağlayıcı taahhütlerden kaçınması -Büyümeye odaklanması (fosil yakıt temelli)	-Geleneksel Güvenlik
Kazan-Kazan Söylemi	-İklim değişikliği üzerine yüksek düzeyde Danışma Konsey'i kurulması (2007) -Çevre ve Orman Bakanı Ramesh'in (2009-2011), müzakerelerde bütün ülkelerin salım azaltımı konusunda bağlayıcı taahhütler vermesini önermesi -İklim Değişikliği Eylem Planı'nın (NAPCC) sunulması -Eylem Planı'nın sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması yolunda ilkeler ortaya koyması ve yeşil bir büyümeye odaklanması -Modi'nin 2014'te başbakanlık görevine gelmesinin ardından temiz enerji üretiminin ölçeklendirilmesine odaklanması -Modi ve yönetiminin çevresel işbirliği faaliyetlerini desteklemesi, proaktif iklim diplomasisi benimsemesi, gıda güvenliği, enerji güvenliği ve insan sağlığı konularının ön çıkması	-Geleneksel Güvenlik -Ortak Güvenlik -İnsani güvenlik
Radikal Yeşil Söylem	-Yapılan araştırmalarda Hükümetin Radikal Yeşil Söylem doğrultusunda uyguladığı politikalara rastlanmamıştır.	-Ekolojik Güvenlik -Ortak Güvenlik -İnsani Güvenlik (dolaylı olarak)

Hindistan'ın özellikle Modi yönetimiyle birlikte öne çıkardığı enerji güvenliği (elektrik sektöründe güneş enerjisi kapasitesini artırma yönünde geçiş), gıda güvenliği (tarım sektöründe sürdürülebilir tarım uygulamaları ve su koruma tekniklerine geçiş) ve insan sağlığı (şehirlerinde ve kentsel ulaşım sektöründe çevre dostu kentsel alanlara ve altyapıya doğru geçişler⁵¹⁶) konuları, sosyal (sağlık) ve ekonomik (iş ve yatırım) anlamda insan yaşamını iyileştirmeye yönelik olduğundan, iklim değişikliği probleminin zaman zaman insani güvenlik bakış açısıyla da değerlendirildiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Bununla birlikte Hindistan'da iklim değişikliği problemi ağırlıklı olarak, geleneksel güvenlik bakış açısıyla birlikte ulusal güvenlik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmalar sürecinde Hindistan'ın uyguladığı iklim değişikliği politikalarında ekolojik güvenlik bakış açısına rastlanmamıştır; çünkü Hindistan'ın iklim değişikliğine yönelik uyguladığı politikalarda güvenliğinin sağlanması gereken nesne genel anlamda ulus devlet ve zaman zaman insan olmuştur. Bununla birlikte Hindistan'ın ekosistemi iyileştirme isteği yine ulus devletin ya da insanın güvenliğinin sağlanması şartı gereği olmuştur. Hindistan'da bazı sivil toplum örgütlerine ait, ekolojik güvenlik bakış açısına diğer söylemlere kıyasla daha yakın sayılabilecek Radikal Yeşil söylemler mevcuttur; fakat bu söylemler yalnızca birkaç sivil toplum örgütü ve aktivistle sınırlı kalmıştır.

Çevresel güvenlik, iklim değişikliği ve Hindistan ile ilgili araştırmalar üç bölüm halinde detaylıca işlenmeye çalışılmıştır. Bir sonraki "Sonuç" bölümünde, bu üç bölümden yapılan çıkarımlar arasında bağlantılar kurularak, Hindistan'ın iklim değişikliği politikalarının çevresel güvenlik bağlamında değerlendirmesi yapılacaktır.

⁵¹⁶ Melbourne Sustainable Society Institute, 2015.

SONUÇ

Küresel iklim değişikliğinin yol açtığı çevresel tehditler, canlı ve cansız tüm varlıkları tehdit etmektedir. Tehditler ise güvenlik ihtiyacını ortaya çıkartmaktadır. Güvenlik ihtiyacının ortaya çıkışı kadim zamanlara dayanmaktadır; fakat güvenlik kavramı çağdaş halini Arends'e göre, Atinalıların imparatorluklarının yıkılmasını engelleme çabaları, Romalıların dini vurguları ve Hobbes felsefesinin iç savaşı önleme hedefi olarak belirttiği üç farklı kullanımın bileşimiyle almıştır. Güvenlik ihtiyacı, tehlikelerden korunma içgüdüsüdür. Çevrenin ise canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşimlerinin bir bütünü olduğu tanımına göre, etkileşimlerin yol açtığı herhangi bir tehlike direkt olarak bu tehlikelerden korunma içgüdüsünü ortaya çıkartmaktadır. Buna göre çevrenin güvenliği, literatüre girdiği dönemlere kadar aslında her zaman güvenlikle birlikte var olmuştur ve eski Sümer, Maya ve Roma İmparatorlukları'nın çöküşünü çevresel nedenlere bağlayan araştırmalar bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında çevre ve güvenlik ilişkisi daha da netleşmektedir. Çevre ve güvenlik arasındaki bağlantılarla ilgili araştırmalar 1960'lı ve 1970'li yıllara dayansada, bu bağlantıların "çevresel güvenlik" adı altında literatüre girişi Kopenhag Okulu ile birlikte olmuştur. Kopenhag Okulu çevresel problemler ile küreselleşme sürecinde artan karşılıklı bağımlılık sonucu meydana gelen diğer problemlerin çözümü için güvenlik kapsamı içine giren çeşitli konulardan hangisinin güvenliğin konusu olarak görülebileceği sorusunu sormuştur. Çözüm olarak "güvenlikleştirme" kavramını sunmuş ve güvenliği, askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresek güvenlik olarak sektör temelinde analiz etmiştir.

Çevre, 1973 Petrol Krizi, 1980'li yıllarda ozon tabakasının delinmesi ve yine aynı yıllarda iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinin artmaya başladığı süreçte, güvenlik politikalarında ön plana çıkmıştır. Çevresel tehlikelerin yol açtığı problemler belli bir döneme kadar terör vb. ulusal güvenlik konularının gölgesinde kalmıştır; fakat özellikle iklim değişikliği etkilerinin artması ve bu etkilerin gözlemlenmesiyle beraber, küresel iklim değişikliği de çevrenin bir konusu olarak 'güvenlikleştirme' sürecine dahil edilmiştir. Bununla birlikte 1970'li yıllardan itibaren çevresel sorunların dikkat çekmesi ulusal güvenlik bağlamında gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise güvenlik artan bir biçimde; yalnızca belirli bir devletin vatandaşlarının güvenliği değil, herhangi bir insan olarak bireyin güvenliği şeklinde algılanmaya başlamıştır. Çevre ile ilgili problemlerin çözülmesi ve sürdürülebilir bir gelecek oluşturulmasının da dahil olduğu güvenliğin sağlanması için artık insan ve insan çevresi dikkate alınmaya başlanmıştır.

Çevresel güvenlik kavramının literatüre girmesiyle birlikte birçok tanımı yapılmıştır. Son yıllarda ise çevresel güvenlik; insani, fiziksel, sosyal ve ekonomik refahın da dahil olduğu çevre için, kapsamlı bir güvenlik şeklinde anlaşılmıştır. Sonuçta çevresel güvenlik, çevresel tehditlerden korunma amacıyla öne çıkmış bir kavramdır. Çevresel güvenlik kavramına yönelik genellikle devlet, insan ya da ekosistem temelli güvenlik araştırmaları yapılmıştır. Bu anlamda çevresel güvenlik, güvenlik odağı yönünden geleneksel(ulusal) güvenlik, ortak güvenlik, insani güvenlik ve ekolojik güvenlik yaklaşımları tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlar neyin güvenliği sağlanmalıdır sorusunun cevabı olan başvuru nesnesi yönünden farklılaşmaktadırlar. Çevresel güvenlikte güvenliği sağlayan en önemli aktör devlettir; fakat zamanla devlet yine en büyük karar verici olarak kabul edilmekle birlikte uluslararası örgütler, sivil toplum örgütleri, toplumlar ve bireyler de önemli aktörler olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Geleneksel güvenlik yaklaşımında, çevresel güvenliğin sağlanmasının esas gayesi ulusal güvenliğin sağlanmasıdır ve devlet çevresel tehditlere karşı hem güvenliği sağlayan hem de güvenliği sağlanandır(başvuru nesnesi). Ortak güvenlikte, çevresel güvenliğin sağlanmasının esas gayesi ulusal ve uluslararası güvenliğin sağlanmasıdır. Burada çevresel tehditlere karşı güvenliği sağlanan başvuru nesnesi yine devlettir; fakat güvenliği sağlayan aktörler devlet ve uluslararası aktörlerdir. İnsani güvenlikte, çevresel güvenliğin sağlanmasının esas gayesi insan yaşamının güven içinde sürdürülmesinin sağlanmasıdır. Başvuru nesnesi birey, güvenliği sağlayan aktörler ise birey, toplum, devlet, uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleridir. Son olarak ekolojik güvenlik perspektifinde ise, çevresel güvenliğin sağlanmasının esas gayesi ekosistem güvenliğinin sağlanmasıdır. Başvuru nesnesi, insanın da dahil edilerek tüm türlerin eşit kabul edildiği ekolojik sistemlerdir; aktörler ise bireyler, toplumlar, devletler, sivil toplum örgütleri ve uluslararası örgütlerdir.

Ekolojik sistemlerin zarar görmesine yönelik en büyük tehditlerden biri, dünyanın ısınmasıdır. Küresel ölçekte gerçekleşmekte olan bu ısınma sonucu değişen iklim şartları, uluslararası toplumun en acil sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Küresel iklim değişikliği doğal nedenler ve insan faaliyetleri sonucu gerçekleşmektedir. Sanayi Devrimi'nden itibaren sera gazlarının atmosferde birikmesi sonucu sıcaklığın ortalamanın üzerinde artışı, iklim sistemlerinde değişikliklere neden olmaktadır. Gerçekleşmekte olan ve gerçekleşmesi beklenen iklim değişikliği etkileri doğayı, bireyleri, toplumları, devletleri ve uluslararası alanı etkilemektedir. Bu anlamda iklim değişikliği etkilerinin farkedildiği ve uluslararası toplumun gündemine girdiği yıllardan beri süre gelen bir müzakere süreci mevcuttur. Küresel iklim değişikliği, bu müzakere süreci devam ederken hızlanmakta ve etkileri daha da

kötüleşmektedir. İklim değişikliğinin gündeme gelmesine ilişkin ilk iklim konferansı 1979 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü'nün(WMO) desteğiyle yapılsa da, iklim değişikliği konusunda ilk önemli gelişme Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı(UNEP) himayesinde gerçekleşen, bilinen adıyla 1992 Rio Dünya Zirvesi'nde yaşanmıştır. Hem devlet hem de devlet dışı aktörlerin katılımıyla gerçekleşen zirvede ortaya çıkan en önemli belge Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi olmuştur. BMİDÇS, küresel düzeyde yaşanan iklim değişikliğinin durdurulması ve sera gazı salımlarının azaltılmasına yönelik ilkeleri, stratejileri ve yükümlülükleri düzenleyen bir sözleşmedir. Sözleşmede ülkelere, kalkınma durumları ve özel koşullarına göre "Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" yüklenmiştir. Buradaki "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi Sanayi Devrimi'nden sonra bazı ülkelere atmosfere bırakılan sera gazı yoğunluğunun daha fazla olması nedeniyle bu ülkelerin daha çok sorumluluk almaları gerektiği gerçeğine dayanmaktadır.

Müzakerelerin başladığı ilk yıllardan bugüne en önemli iki durum 1997'de Kyoto Protokolünün ve 2015'te Paris Anlaşmasının kabul edilmesidir. 1997'de yapılan konferansta Kyoto Protokolü'nün kabul edilmesiyle, ilk defa sera gazı salımlarının azaltılması için yasal olarak bağlayıcı hedefler içeren ve iklim değişikliği tehdidini önleyen, BMİDÇS'de yer alan taahhütlerin güçlendiği yasal bir belge kabul edilmiştir. Sanayileşmiş ülkeler, sözleşme ilkelerine dayanan sera gazı salımlarını dengeleme taahhüdünde bulunmuştur. Sözleşmenin kendisi, yalnızca ülkeleri bunu yapmaya teşvik etmektedir; doğrudan bağlayıcılığı yoktur. Bir diğer önemli anlaşma ise 2015 yılında imzalanan Paris Anlaşması'dır. Anlaşma 2020 sonrası için iklim değişikliğine karşı alınacak önlemlerin temelini oluşturmaktadır. Yeni anlaşma, daha önceki çabaları belirleyen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki sıkı ayrımı sona erdirerek, yerine tüm ülkelerin en iyi çabayı göstermesi ve ileride daha da güçlendirmesi için ortak bir çerçeve belirlemektedir. Anlaşma, dünyayı tehdit eden küresel ısınma ve küresel iklim değişikliğini önlemek için, ısınmayı 2 derecenin altına düşürecek küresel bir eylem planını ortaya koymuştur. Sıcaklık artışının 2 derece kritik eşiğini geçmesi halinde dünyada geri döndürülemez iklimsel felaketler gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu felaketler; doğayı, bireyleri, toplumları, devletleri, canlı ve cansız tüm varlıkları etkileyecektir. Tabiatıyla bu durum ulusların ve uluslararası ilişkilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal anlamda tüm birimlerini etkileyecektir. Küresel iklim değişikliğinin tam bu noktada güvenlik kavramıyla ilişkisi sorgulanmaktadır. Güvenlik iklim değişikliği etkileşimi, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli(IPCC) çalışmalarında dikkate alınmış ve Dördüncü ve Beşinci Değerlendirme Raporları'nda konuyla ilgili dikkat çekici uyarılara yer verilmiştir. Beşinci

IPCC Değerlendirme Raporu'na göre küresel iklim değişikliğinin sonuçlarının etki edeceği sistemler; tatlı su kaynakları, karasal ve tatlı su ekosistemleri, kıyı sistemleri ve düşük tabanlı alanlar, deniz sistemleri, gıda güvenliği ve gıda üretim sistemleri, kentsel alanlar, kırsal bölgeler, ekonomik sektörler ve hizmetler, insan sağlığı, geçim ve yoksulluktur.

Küresel iklim değişikliği çevresel tehditler içirmesi ve etkilerini direkt olarak çevreye yansıtması nedeniyle çevresel güvenlik konusunun içine girmektedir. Bu sebeple kimin ya da neyin güvenliği(başvuru nesnesi) sorusunun yanıtlarına göre geleneksel, ortak, insani ve ekolojik güvenlik yaklaşımları tarafından, iklim değişikliği konusu çevresel güvenlik kavramına benzer şekilde ele alınmaktadır. Buna göre iklim değişikliği çerçevesinde güvenlik nesnesi; geleneksel/ulusal güvenlikte devletler, uluslararası/ortak güvenlikte devletlerin güvenliğinin sağlanması gayesiyle uluslararası toplum, insani güvenlikte bireyler ve ekolojik güvenlikte ekosistemdir. Bu dört yaklaşım içinde iklim değişikliği etkilerinin azaltılması ve yol açtığı zararların giderilmesi konusunda en avantajlı stratejileri sunan yaklaşım ekolojik güvenlik yaklaşımıdır. İklim değişikliğinin çok boyutlu etkileri ekolojik temelli bir güvenlik anlayışı gerektirmektedir; çünkü ekolojik güvenlik söyleminin temeli, ekosistemin zaman ve türlere karşı dayanıklılığını gerektirmektedir. Bu dayanıklılık ise, düzen bozukluğu ve değişikliklerle karşılaşma durumunda dahi yaşamı sürdürülebilir kılma, organizasyonel yapıyı ve fonksiyonelliği koruma kapasitesine dayanmaktadır. Bu konuda en önemli durum güvenliği sağlayacak olan aktörlerin adaptasyon kabiliyetidir. Bu da kesin bir uyum, sürekli bir iletişim ve mütevazilik gerektirmektedir; çünkü ekosistem sert politikalar için fazlasıyla karmaşıktır. Tabiatıyla uygulanacak güvenlik ilkeleri yerel bilgi, anlayış ve değerlere göre yeniden değerlendirilmelidir. Bu anlamda ekolojik güvenlik ilkeleri küresel iklim değişikliği probleminin çözümünde oldukça etkilidir.

İklim değişikliğinin çözümüne yönelik güvenlik anlayışları sahiplenilerek uygun strateji ve politikaların uygulanması tüm dünya açısından büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda uluslararası sistemde hala en büyük karar vericiler olarak tanımlanan devletlerin yaklaşımları önemlidir. Güney Asya'da bulunan Hindistan ise nüfusu, bulunduğu coğrafi konumu, siyasi çalkantıları, kısaca jeopolitiğiyle beraber iklim değişikliği konusundaki kilit ülkelerden biridir. Nitekim iklim değişikliğinin fiziki etkilerinin de yoğun anlamda görüldüğü ve görüleceği bir ülke konumundadır. Hindistan, dünyanın en büyük demokrasisi ve hızla büyüyen ekonomilerinden biridir. Zengin bir etnik köken, kültür ve din mozaikinden oluşması iç güvenlik problemi açısından zaman zaman siyasi parçalanmalara ve yurtiçi ayaklanmalara sebep olmaktadır. Bununla birlikte Hindistan bulunduğu bölgede; Pakistan, Sri Lanka, Nepal, Bangladeş, Burma/Myanmar ve Afganistan gibi istikrarsız ve zayıf devletlerden kaynaklanan

güvenlik tehditlerine de maruz kalmaktadır. Hindistan, özellikle Pakistan ve Çin'e odaklanmış durumdadır. Hızlı bir şekilde yükselen Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelişmemesi, Tibet'in geleceği ve sınıraşan sular konuları, Hindistan için büyük askeri tehditlere yol açabilecektir. Bununla birlikte Hindistan'ın bölgesel anlamda bir diğer tehdit unsuru, günümüze kadar dört kez savaştığı Pakistan'dır. Keşmir konusu ve sınıraşan suların paylaşımı nedeniyle sorun yaşayan iki ülke nükleer silahların gölgesinde krizlerle mücadele etmektedir. Bu problemler Hindistan'ın bölgesel problemlerini oluştururken bu anlamda diğer sorunları; etnik hareketler, ayrılıkçı isyanlar, yeni etnik grupların oluşumu ve dini çatışmalardır.

Hindistan küresel boyutlarda ise uluslararası terörizm, nükleer silahlanma, Asya-Pasifik bölgesi ve denizde diğer ülkelerin meydan okumasıyla yaşanan tehditler, çevresel bozulmalar, enerji problemleri, gıda sorunları ve iklimin değişmesiyle ilgili güvenlik problemleriyle karşı karşıyadır. Mevcut güvenlik problemlerinin etkisini artırabileceği olasılığı da dikkate alındığında, ülkenin güvenlik problemlerinin en önemlisi iklim değişikliğidir. Hindistan; kalabalık nüfusu, zengin biyoçeşitliliği, uzun kıyı şeridi, yüksek orandaki yoksul nüfusu ve büyük tarım sektörü nedeniyle, iklim değişikliği etkilerine karşı en savunmasız ülkelere biridir. İklim değişikliğiyle beraber Hindistan ekosisteminde sıcaklıkların artması, yağış modellerinde değişiklikler gerçekleşmesi, deniz seviyelerinde yükselme, kuraklıkların artması, buzulların erimesi, sel baskınlarının artması ve yeraltı su seviyelerinin azalması gibi durumlar öngörülmektedir. İklim değişikliği Hindistan'da tarım, gıda güvenliği, su güvenliği, enerji güvenliği, sağlık ve insani güvenlik, ekonomik gelişme ve büyüme, göç ve çatışma gibi sosyal ve ekonomik sistemlere de olumsuz yönde etki edecektir. Bu nedenle Hindistan'ın iklim değişikliğine yönelik güvenlik algısı ile birlikte politika ve stratejileri önemlidir.

Hindistan'da iklim değişikliği 1980 sonlarına doğru bir sorun olarak belirginleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte uzunca bir süre sadece dış politika konusu olarak kalmıştır. Hindistan'da iklim tartışmaları ve politika yapımında temel aktörler arasında üç söylem belirginleşmiştir. Bunlar Üçüncü Dünya söylemi, Kazan-Kazan söylemi ve Radikal Yeşil söylemdir. Üçüncü Dünya Söylemi'nde ekonomik büyüme önceliği esastır ve uluslararası iklim politikaları ekonomik büyümeye bir tehdit olarak görülmektedir. Kazan-Kazan söyleminde ise, Hindistan'ın odak noktası yine ekonomik büyüme üzerinedir; ancak iklim değişikliği büyümeye bir tehdit oluşturduğundan, Hindistan "yeşil" politika ile uyumlu, proaktif bir iklim politikası benimsemelidir. Son olarak Radikal Yeşil söylem ise yoksul insanların, sosyal adalet ve ekolojik sürdürülebilirliğe olan ihtiyacını ön planda tutmaktadır. Söyleme göre iklim değişikliği, ülke ekonomisine değil, yoksullara yönelik bir tehdittir.

Buradaki önemli nokta, Hindistan'ın farklı bir kalkınma stratejisine ihtiyacı olmasıdır. Hindistan'da 2009 yılına kadar ve daha sonra 2011'den 2014'e kadar geçen süreçte, Üçüncü Dünya söylemi hakimdir. 2009-2010 yılları arası ve 2014'ten sonra ise Kazan-Kazan söyleminin etkisi artmıştır. Yapılan araştırmalarda Radikal Yeşil söylemin politika uygulayıcılar nezdinde herhangi bir örneğine rastlanmamıştır.

Hindistan'da Üçüncü Dünya söylemi kapsamında uygulanan politikalar; iklim değişikliği müzakere sürecinde kendi çıkarlarının savunucusu olması, BMİDÇS'ne "ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesinin eklenmesi için büyük çaba göstermesi, müzakereler sürecinde salımların azaltılması konusunda bağlayıcı taahhütlerden kaçınması ve fosil yakıt temelli büyümeye odaklanmasıdır. Bu politikaların uyumlaştığı güvenlik yaklaşımı ise geleneksel güvenlik olarak tespit edilmiştir. Kazan-Kazan Söylem'i kapsamında uygulanan politikalar ise; iklim değişikliği üzerine yüksek düzeyde Danışma Konsey'i kurulması (2007), Çevre ve Orman Bakanı Ramesh'in (2009-2011), müzakerelerde bütün ülkelerin salım azaltımı konusunda bağlayıcı taahhütler vermesini önermesi, İklim Değişikliği Eylem Planı'nın (NAPCC) sunulması, Eylem Planı'nın sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması yolunda ilkeler ortaya koyması ve yeşil bir büyümeye odaklanması, Modi'nin 2014'te başbakanlık görevine gelmesinin ardından temiz enerji üretiminin ölçeklendirilmesine odaklanması ve yine Modi ve yönetiminin çevresel işbirliği faaliyetlerini desteklemesi, proaktif iklim diplomasisi benimsemesi, gıda güvenliği, enerji güvenliği ve insan sağlığı konularını öne çıkarması gibi politikalardır. Bu sürecin uyumlaştığı güvenlik yaklaşımları ise geleneksel, ortak ve insani güvenlik yaklaşımları olmuştur. Hindistan'da Radikal Yeşil Söylem kapsamına giren politika uygulamaları bulunamamıştır. Buradan yola çıkılarak Hindistan'ın devlet olarak güvenlik algısında Radikal Yeşil Söylem politikalarının en çok uyumlaşacağı ekolojik güvenlik temelli bakış açısına ulaşamamıştır.

Hindistan örneğinde de incelendiği üzere çevresel güvenlik algısı genellikle odağı devlet de olsa, birey de olsa en nihayetinde insanların güvenliğinin sağlanmasına yönelik uygulamalarla öne çıkmaktadır. Çevresel güvenlik anlayışında dahi özne insandır. Bunun nedeni sorgulandığında kültürel, toplumsal ya da din temelli olarak insanın kendini diğer varlıklardan üstün görmesi gibi sonuçlara ulaşılabilir; fakat bunun sorgulanması felsefe vb. alanlar içinde daha doğru yapılabilecektir. Burada önemli olan durum ise öznesi insanı da kapsayan ekosistemler olan ekolojik güvenlik yaklaşımının zamanla öne çıkıp çıkamayacağı durumudur. Yakın gelecekte ekolojik güvenlik yaklaşımının, en büyük karar vericiler olan devletler nezdinde öne çıkması imkansız görünmektedir. Hindistan üzerinden devletlerin iklim değişikliğinin çözümü konusunda, ekolojik temelli bir güvenlik yaklaşımının

öne çıkarılması üzerine rolleri değerlendirildiğinde de genel olarak benzer sonuçlara ulaşılabileceği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte Hindistan kültürel ve dini yapısı gereği ekolojik temelli bir güvenlik anlayışını benimsemeye en yatkın ülkelerden biridir. Türlerin eşit kabul edilmesi, evrendeki tüm varlıklara saygı duyulması gibi ekolojik bakış açılı görüşler Hindistan'ın yüzde sekseninin sahip olduğu Hinduizm inancının temellerinde görülebilmektedir. Buna rağmen bu bakış açısı yerel halkların ve sivil toplumun bir kısmının görüşleri olmanın ötesinde, hala en büyük karar vericiler olarak kabul edilen devlet düzeyine geçememiştir.

Hindistan'ın, yakın zamanda Çin'i geçerek dünyada en fazla nüfusuna sahip ülke olacağı öngörülmektedir. Bir milyardan fazla nüfusu ile birlikte iklim değişikliği etkileri yüzünden yaşayacağı sorunlar, özellikle çatışma ve göç problemleriyle tüm dünyayı etkileyecek ve sınır aşan zararlar verilebilecektir. Dahası Hindistan, iklim değişikliğine neden olan sera gazı salımı konusunda da en büyük sorumluluğa sahip ülkelerden birisidir. Gerçekleşmekte olan bu küresel problemin çözümü ise devletlerle birlikte bireylerden uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütlerine kadar küresel bir işbirliği gerektirmektedir. Ayrıca iklim değişikliği etkileri canlı cansız tüm varlıkları ve tüm sistemleri etkileyecektir. Türleri eşit kabul eden bir güvenlik yaklaşımı tüm dünyanın kurtulması adına önemlidir. Ek olarak kırsaldan şehirlere ve yerelden ulusala kadar tüm bireylerin katıldığı strateji uygulamaları ve iş birlikleri çevresel problemlerin çözümü için daha gerçekçi ve mümkün görünmektedir. Bugüne kadar tüm dünya genelinde benimsenen güvenlik algıları da Hindistan ile benzerdir; fakat zaten ulusal çıkar ve temelde ne olursa olsun insani çıkarlar ön planda olduğu için mevcut duruma gelinmiştir. Doğaya ve çevreye insani çıkarlar doğrultusunda verilen her zarar, artırıcı etkilerle tüm varlıklara daha büyük zarar olarak dönmüştür. Bu anlamda güvenliği sağlanan nesneler sadece insan ya da devlet değil, tüm ekolojik sistemler olmalıdır; ancak o zaman tüm türlerin ve ekosistemlerin güvenliği tam olarak sağlanabilecektir. İnsanın ekosistemin parçalarından biri olduğu ve ekolojik denge içinde varlığını sürdürebildiği düşünülürse, bu denge içindeki tüm varlıkların güvenliği, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde insan için kendisiyle eş değerdedir. Eğer bu şekilde güvenlik nesnesi yönünden bakış açısı değişirse, iklim değişikliğini engellemek adına daha gerçekçi politikalar da uygulanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Agrawal, A. ve Narain, S. (1991). *Global Warming in an Unequal World: a Case of Environmental Colonialism*. Centre For Science and Environment, New Delhi.
- Ak, T. (2013). *Güvenlik ve Çevresel Güvenlik Ekseninde Silahlı Kuvvetler-Çevre İlişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akdoğan, G. (2013). Realist Yaklaşım ve 'High/Low Politics' Kavramları. <http://akademikperspektif.com/2013/11/03/realist-yaklasim-ve-highlow-politics-kavramlari/> (erişim tarihi: 14.01.2017).
- Aksay, C., Ketenoglu, O., ve Kurt, L. (2005). "Küresel Isınma ve İklim Değişikliği". *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen Dergisi*, 25: 29-41.
- Aksel, T. (2011). *Kritik Eşik: İklim Değişikliğinde ve İnsanlık Medeniyetinde Dönülmez Noktaya Doğru*. Cinius Yayınları, İstanbul.
- Allenby, B. (2000). "Environmental Security: Concept and Imlementation". *International Political Science Review*, 21(1): 5-21.
- Arcand, J. L. ve Chakraborty, P. (2013). "What Explains Ethnic Violence? Evidence from Hindu-Muslims Riots in India". Department of Economics Graduate Institute (IHEID), Geneva.
- Arends, J. F. (2015). "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine Avrupa Geleneğinde 'Güvenlik' Kavramı". M, Aydın vd. (ed.). *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.199-222.
- Arslan, A. (2011). OPEC ve Petrol Krizi. <http://akademikperspektif.com/2011/10/11/opec-ve-petrol-krizi/> (erişim tarihi: 14.01.2017).
- Atvur, S. (2014). "Baraj Politikalarına Karşı Toplumsal Tepkiler: Hindistan ve Türkiye'deki Toplumsal Hareketlerin Karşılaştırılması". *Yönetim ve Ekonomi*, 21(1): 281-298.
- Atvur, S. (2016). "Su Hakkı Bağlamında Sınıraşan Sular: Ekolojik Bir Bakış". *Alternatif Politika*, 8(1): 182-210.
- Baldwin, D. (1997) "The Consept of Security". *Review of International Studies*, 23: 5-26.
- Barlas, N. (2013). *Küresel Krizlerden Sürdürülebilir Topluma Çağımızın Çevre Sorunları*. Boğaziçi Yayınevi, İstanbul.
- Barnett, J. (2001). *The Meaning of Environmental Security: Ecological Politics and Policy in the New Security Era*. Zed Books London and New York, New York.

- Barnett, J. (2003). "Security and Climate Change". *Global Environmental Change*, 13(1): 7-17.
- Barnett, J. (2007). "Environmental Security and Peace". *Journal of Human Security*, 3(1): 4-16.
- Barnett, J., ve Adger, W. (2007). "Climate Change Human Security and Violent Conflict". *Political Geography*, 26(6): 639-655.
- Baylis, J. (2015). "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", M, Aydın vd. (ed.). *Uluslararası İlişkiler Çatışmadan Güvenliğe*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.153-166.
- Bendfelt, L. (2010). "Naxalism: The Maoist Challenge to the Indian State". Heinrich Böll Stiftung India.
http://in.boell.org/sites/default/files/downloads/Naxalism_The_Maoist_Challenge_to_the_Indian_State_by_Lennart_Bendfeldt.pdf (erişim tarihi: 21.04.2017).
- Bingöl, O. (2016). "Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Sorunları". H, Çomak vd. (ed.). *Uluslararası Güvenlik*. Beta, İstanbul, s.17-44.
- Birthal, P. S., Khan, T., Negi, D. S. ve Agarwal, S. (2014). "Impact of Climate Change on Yields of Major Food Crops in India: Implications for Food Security". *Agricultural Economic Research Review*, 2(2): 145-155.
- Boyana, H. (2007). "Helos Birliğinin Anayasası ve Atina Hegemonyası". *Tarih İncelemleri Dergisi*, XXII(2): 11-20.
- Brauch, H. G. (2009). "Securitizing Global Environmental Change". U, Spring; J, Grin; C, Mesjazz; P.K., Mbote; N, Behera; B,Chourou; H, Krummenacher (ed.). *Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health, Security Concepts*. Springer, Berlin, s.65-102
- Brauch, H. G. (2015). "Güvenliğin Yeniden Kavramlaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü". M, Aydın vd. (ed.). *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.167-198.
- Bremner, J. ve Hunter, L. (2014) "Migration and The Environment". *Population Reference Bureau*, 69(1): 1-12.
- Brown, L. (1986). "Redefining National Security". *Challenge*, 29(3): 25-32.
- Buzan, B. (1991). "New Patterns of Global Security in the twenty-first Century". *International Affairs(Royal Institute International Affairs)*, 67(3): 431-451.
- Buzan, B., Weaver, O. ve Wilde, J. (1998). *Security: A new Framework Analysis*. Lynne Rienner Publishers, Colorado.

Cerit Mazlum, S. (2014). Varşova İklim Değişikliği Konferansı: Paris'e Sevgilerle. https://www.academia.edu/6240502/Var%C5%9Fova_%C4%B0klim_De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_Konferans%C4%B1_Parise_Sevgilerle (erişim tarihi: 15.04.2017).

Chaturvedi, V. (2015). *The Costs of Climate Change Impacts for India: A Preliminary Analysis*. Council on Energy Environment and Water CEEW Working Paper 2015/11, New Delhi.

Coldicott D. ve O'Brien, T. (2012). "Environmental Security". C, Snyder (ed.). *Contemporary Security and Strategy*. Palgrave Macmillan, Hampshire, s.72-88.

Coward, H. (2003). "Hindu Views of Nature and The Environment". H. Selin (ed.). *Nature Across Cultures*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, s. 411-419.

Dalby, S. (1992). "Security, Modernity, Ecology: The Dilemmas of Post-Cold War Security Discourse". *Alternatives: Global Local Political*, 17(1): 95-134.

Dalby, S. (2003). "Environmental Insecurities: Geopolitics, Resources and Conflict". *Economic and Political Weekly*, 38(48): 5073-5079.

Dalby, S. (2013). "Climate Change: New Dimensions of Environmental Security". *The Rusi Journal*, 158(3): 34-43.

Davar, G. K. (2015). "India Security Challenges and National Responses". The Henry Jackson Society, London.

Devonshire-Ellis, C. (2012). *Doing Business in India*. Springer, Berlin.

Detraz, N. ve Betsill, M. (2009). "Climate Change and Environmental Security: For Whom the Discourse Shifts". *International Studies Perspectives*, 10: 303-320.

Dhara, V. R., Schramm, P. ve Luber, G. (2013). "Climate Change & Infectious Diseases in India: Implications for Health Care Providers". *Indian Journal of Medical Research*, 138(6): 847-852.

Dickens, D. (1997). "More Than Bombs and Border Tension: India and Regional Security" Centre for Strategic Studies Victoria University of Wellington, Working Paper 8/97, Wellington.

Diñç, G. (2008). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Çevre ve İnsan*. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.

Dubey, S. K. (2013). "Maoist Movement in India: An Overview". Backgrounder. Institute For Defence Studies and Analyses, New Delhi.

Duru, B. (2001). "Viyana'dan Kyoto'ya İklim Değişikliği Serüveni". *Mülkiye*, XXV(230): 301-333.

- Duru, B. (2008). "Kyoto Protokolünden Halkların Protokolüne: Kyoto Sonrası (2012) İçin İklim Değişikliği Görüşmeleri". *Mülkiye*, XXXII(259): 205-214.
- Ergül, N. (2012). "Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletlerin Rolü ve Uygulamaları". A. Sandıklı (ed.). *Teoriler Işığında Güvenlik Savaş Barış ve Çatışma Çözümleri*. Bilgesam Yayınları, İstanbul, s.165-210.
- Field, C. B., Barros, V. R., Dokken, D., Mach, K., Mastrandrea, M. (ed.). (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability, Part A: Global and Sectoral Aspects, Working Group 2 Contribution to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Floyd, R. ve Matthew, R. A. (ed.). (2013). *Environmental Security Studies: Approaches and Issues*. Routledge, Oxon.
- Foster, J. B. (2013). *Savunmasız Gezegen*. (Çev. H. Ünder), Epos Yayınları, Ankara.
- Foster, J. B. Ve Magdoff, F. (2014). *Her Çevrecinin Kapitalizm Hakkında Bilmesi Gerekenler: Kapitalizm ve Çevre Üzerine Bir Rehber*. (Çev. Ö. Aksakal), Patika Kitap, İstanbul
- Gandhi, M. K. (2000). *The Story of My Life*. Navajivan Publishing House, Ahmedabad.
- Giddens, A. (2013). *İklim Değişikliği Siyaseti*. (Çev. E. Baltacı), Phoenix, Ankara.
- Gleick, P. H. (2006). *The Implications of Global Climatic Change for International Security*. Pasific Institute.
- http://pacinst.org/app/uploads/2013/04/gleick_testimony_congress_5-16-06.pdf (erişim tarihi: 13.03.2017).
- Graeger, N. (1996). "Environmental Security". *Journal of Peace Research*, 33(1): 109-116.
- Griffiths, M., O'Callaghan, T. Ve Roach, C. S. (2013). *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. (Çev. CESRAN), Nobel, Ankara.
- Gupta, H., Kohli, R. K. ve Ahluwalia, A. S. (2015). "Mapping Consistency in India Climate Change Position: Dynamic and Dilemmas of Science Diplomacy". *AMBIO A Journal of the Human Environment*, 44(6): 592-599.
- Haines, A., Kovats, R. S., Campbell-Lendrum, D. ve Corvalan, C. (2005). "Climate Change and Human Health: Impacts Vulnerability and Public Health". *Public Health*, 120:585-596.
- Hajni, M. (2008). "The Kashmir Conflict: A Kashmir Perspective, Swords and Ploughshares". *Program in Arms Control Disarmament and International Security*. University of Illionis at Urbana-Champaing, XVI (1): 12-14.
- Henson, R. (2011). *The Rough Guide to Climate Change: The Symptoms, The Science, The Solutions*. Rough Guides Ltd, Nev Delhi.

- Heywood, A. (2011) a. *Küresel Siyaset*. (Çev. N. Uslu ve H. Özdemir), Adres Yayınları, Ankara.
- Heywood, A. (2011) b. *Siyasi İdeolojiler*. (Çev. A. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnanç, Ş. Akın ve B. Kalkan), Adres Yayınları, Ankara.
- Hobbes, T. (2016). *Leviathan*. (Çev. S. Lin), Yapı Kredi Yayınları, Ankara.
- Homer-Dixon, T. ve Percival, V. (1998). "Environmental Scarcity and Violent Conflict: The Case of South Africa". *Journal Of Peace Research*, 35(3): 279-298.
- Houger, J. S. (2012). "Climate Change and Environmental Security in the Asia Pasific Region: A Role For APEC". R, Azizian ve A, Lukin (ed.). *From APEC 2011 To APEC 2012: American and Russian Perspectives on Asia Security and Cooperation*. Far Easten Federal University Press, Vladivostok.
- Houghton, J. T., Jenkins, G. ve Ephraums, J. J. (1990). *IPCC First Assessment Report, Climate Change: The IPCC Scientific Assessment*. Cambridge University Press, Cambridge, 1-404.
- International Food Policy Research Institute (IFPRI). (2015). *2014-2015 Global Food Policy Report. A Peer Reviewed Publication*, Washington.
- Isaksen, K.-A., ve Stokke, K. (2014). "Changing Climate Discourse and Politics in India. Climate Change As a Challenge and Oppurtunity for Diplomacy and Development". *Geoforum*, 57: 110-119.
- Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban A. (2015). *Çevre Politikası*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kılıçaslan, E. (2016). "Kopenhag Okulu". H, Çomak vd. (ed.). *Uluslararası Güvenlik*. Beta, İstanbul, s.45-64.
- Klein, N. (2015). *İşte Bu Herşeyi Değiştirir: Kapitalizm İklim Karşı*. (Çev. O. Akınhay), Agorakitaplığı, İstanbul.
- Kirchner, A. (2015) "Environmental Security". Fourth UNEP Global Training Programme on Environmental Law and Policy. <http://www.uvm.edu/~shali/Kirchner.pdf> (erişim tarihi 23.02.2017).
- Klinsky, S. (2014). Social-psychology Equity and Global Climate Change Negotiations. *Migration Action Plans & Scenarios (MAPS)*, Issue 18: 1-28.
- Koo, B. (2011). Successful Models of Non-Governmental Organizations in Consultative Status: Best Practices on Climate Change. UN. April 2011. <http://csonet.org/content/documents/ClimateChange.pdf> (erişim tarihi: 15.03.2017).

- Kugelman, M. (2011). Looking in Looking Out: Surveying India's Internal and External Security Challenges. M, Kugelman (ed.). *India's Contemporary Security Challenges*. Woodrow Wilson International Center for Scholars Asia Program, Washington DC., s.5-28.
- Kumar, S. ve Yalaw, A. (2012) "Economic Impacts of Climate Change on Secondary Activities: A Literature Review". *Scientific Research Low Carbon Economy*, 3:39-48.
- Kumar, V. (2014). 'Terrorism and Its Impact on India's Security'. *Indian Streams Research Journal*, 4(5): 1-5.
- Lal, R. (2010). "Transnational Security Challenges in India". D, Fourse (ed.). *Issues For Engagement: Asian Perspectives on Transnational Security Challenges*. Asia Pasific Center For Security Studies, Honolulu.
- Latha, A., Gopinath, M., Bhat, A. R. S. (2012). "Impact of Climate Change on Rainfed Agriculture in India: A Case Study of Dharwad". *International Journal of Environmental Science and Development*, 3(4): 368-371.
- Litfin, K. (1999). "Constructing Environmental Security and Ecological Interdependence". *Global Governance*, 5: 359-377.
- Mahajan, D., Sharma, D., Jayashree, Vivekanandan, Talwar, S. ve Ganeshan, S. (2009). *Climate Change Induced Migration and Its Security Implications for India's Neighbourhood*. The Energy and Resources Institue, Copenhag.
- Majra, J. P. ve Gur, A. (2009). "Climate Change and Health: Why Should India Be Concerned". *Indian Journal of Occupational & Environmental Medicine (IJOEM)*, 13(1): 11-16.
- Malone, D. M. ve Mukherjee, R. (2010). "India and China: Conflict and Cooperation" *Survival*, 52(1): 137-158.
- Martinich, A. P. (1999). *Hobbes: A Biography*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Matthew, R. A. (2013) "Climate Change and Security". R, Floyd ve R, Matthew (ed.). *Environmental Security: Approaches and Issues*. Routledge, Oxon, s.264-278.
- Mc Donald, M. (2013). "Discourse of Climate Security". *Political Geography*, 33: 42-51.
- Mc Donald, M. (2015). "Ecological Security". E-International Relations. <http://www.e-ir.info/2015/11/28/ecological-security/> (erişim tarihi 27.03.2017).
- Mcsweeney, C., New, M., Lizcano, G. ve Lu, X. (2010) "The UNDP Climate Change Country Profiles: Improving the Accessibility of Observed and Projected Climate Information for Studies of Climate Change in Developing Countries". *Bulletion of the American Meteorological Society*, 91(2): 157-166.

Meadows, D., Meadows, De., Renders, J. ve Behrens W (1972). *The Limits To Growth*. A Potomac Associates Book (PA), Universe Book, New York (E-Kitap) <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf> (erişim tarihi: 03.02.2017).

Melbourne Sustainable Society Institute. (2015). 'India's Rapid Transition: The Modi Government's Climate Change and Development Plan'. Briefing Paper 3, Melbourne.

Met, A. (2011). *Çevresel Güvenlik Politikaları Analizi ve Türkiye'nin Çevresel Güvenlik Stratejik Planı İçin Bir Model Önerisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Mistry, D. (2011). "The U.S.- India Civil Nuclear Agreement and Its Proliferation Energy and Environmental Implications". M, Kugelman (ed.). *India's Contemporary Security Challenges*. Woodrow Wilson International Center for Scholars Asia Program, Washington DC, s.89-98.

Mitra, S. K. (2011) a. *Politics in India: Structure, Process and Policy*. Routledge, Oxon.

Mitra, S. K. (2011) b. "Politics in India". G, Powell; J, Dalton ve K, Strom (ed.). *Comparative Politics Today: A World View*. Longman, New York, s.568-615.

Mukherjee, R. ve Malone, M. D. (2011). Indian Foreign Policy and Contemporary Security Challenges. *International Affairs*, 87(1): 87-104.

Myers, N. (1993). *Ultimate Security: The Environmental Basis for Political Stability*. W. W. Norton & Company, New York.

Nett, K. ve Rüttinger, L. (2016). *Insurgency Terrorism and Organised Crime in a Warming Climate: Analysing The Links Between Climate Change and Non-State Armed Groups*. Climate Diplomacy Report. Adelphi, Berlin.

Norman, E. S. ve Carr, D. (2005) Rio Summit, (erişim tarihi: 15.03.2017). http://geog.ucsb.edu/~carr/DCarr_Publications/Norman_Carr_Rio_07.pdf

Nye, J. S. ve Welch, D. (2011). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*. (Çev. Renan Akman), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Oberoi, S. (2004). "Ethnic Separatism and Insurgency in Kashmir". S, Limaye; M. Malik ve R, Wirsing (ed.). *Religious Radicalism and Security in South Asia*. Asia-Pasific Center for Security Studies, Honolulu, 171-192.

O'Brien, K., Sygna, L., Leichenko, R, Adger, N., Barnett, J., Mitchell, T., Schipper, L., Tanner, T., Vogel, C. ve Mortreux, C. (2008). *Disaster Risk Reduction Climate Change Adaptation and Human Security*. GECHS Report, 2008:3.

- Oğuz Uysal, C. (2009). *İklim Değişikliğinin Ekolojik Bir Süreç Olarak Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Oğuz Uysal C. (2010). "İklim Değişikliği ile Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü: Seattle Örneği". *Yönetim ve Ekonomi*, 17(2): 25-41.
- Onuoha, F. (2010). "Climate Change Population Surge and Resource Overuse in the Lake Chad Area". D, Anthony ve J, Wyk (ed.). *Climate Change and Natural Resources Conflict in Africa*, Make Peace Happen Institute for Security Studies, s.23-44.
- Örmeci, O. (2014). Siyasal Sistemler Hindistan. Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2014/12/15/siyasal-sistemler-hindistan/> (erişim tarihi:15.04.2017)
- Özmen, M. T. (2009). 'Sera Gazı Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü' http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/c513b61577481aa_ek.pdf?dergi=145 (erişim tarihi: 18.03.2017).
- Page, E. (2000). "Theorizing the Link Between Environmental Change and Security". *Rewiev of European Communitiy and International Environmental Law(RECIEL)*, 9(1): 33-43.
- Pandve, H. T. (2009). "India's National Action Plan on Climate Change". *Indian Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 13(1): 17-19.
- Pant, H. P. (2014). "India as a Regional Security Provider: From Activism to Forced Diffidence". Global Governance Programme. Europaen University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Fiesole/Floransa.
- Pao, H.-T., Fu, H.-C. ve Tseng, C. L. (2012). "Forecasting of co2 Emissions, Energy Consumption and Economic Growth in China Using an Improved Grey Model". *Energy*, 40: 400-409.
- Pielke, R., Beven, K., Brasseur, G. Ve Wood, E. (2009). "Climate Change: The Need to Consider Human Forcings Besides Greenhouse Gases". *EOS*, 90(45): 409-415.
- Pirages, D. (1997). "Demographic Change and Ecological Security". WW Environmental Change and Security Project Report. *Spring*, 3: 37-46.
- Pirages, D. (2013). "Ecological Security". R, Floyd ve R, Matthew (ed.). *Environmental Security: Approaches and Issues*. Routledge, Oxon, s. 139-153.
- Ponting, C. (2012). *Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü*. (Çev. A. Başçı), Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- Quere, C. Le et al. (2016). Global Carbon Budget 2016. *Earth System Science Data*, 8(2): 605-649.

Renner, M. (2015). *"Modern Tehditlerin Tohumları". Worldwatch Enstitüsü. Dünyanın Durumu 2015: Sürdürülebilirliğin Önündeki Engellerle Yüzleşmek.* (Çev. G. Hotinli), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Riviere, C. D. (2015). "The Thirsty Elephant-India's Water Security Challenges: A Test for Regional Relations Over the Next Decade". India Pacific Strategic Paper. The Centre for Defence and Strategic Studies (CDSS)-Australian Defence College. Commonwealth of Australia, Weston/New South Wales.

Sathaye, J., Shukla, P. R. ve Ravindranath, N. H. (2006). "Climate Change Sustainable Development and India: Global and National Concerns". *Current Science*, 90(3): 314-325.

Sattertwate, D., Huq, S., Pelling, M., Reid, H. Ve Lankao, P.(2007). *Adapting to Climate Change in Urban Areas: The possibilities and constraints in low-and middle-income nations.* Human Settlements Discussion Paper Series, London.

Sehgal, R. (2011). "Kashmir Conflict: Solutions and Demand for Self Determination". *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(6): 188-195.

Sençerman, Ö. (2013). *Çevresel Güvenlik : Postkolonyel Dönemde Alman Doğu Afrikası için Çatışma Çözümleme Örnekleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Sharma, S., Hagen, U. ve Schwarz, R. (2016). "Climate Change Policy? For a Better Understanding of India's and Germany's Approaches and Positions". GermanWatch&Cansa, Politics&Society, Berlin.

Shiva, V. (2006). *Earth Democracy: Justice Sustainability and Peace.* Led Books Ltd., London.

Shiva, V. (2007). *Su Savaşları: Özelleştirme Kirlenme ve Kar.* (Çev. A. K. Saysel). Bgst Yayınları, İstanbul.

Shiva, V. (2010). "Earth Democracy: Beyond Dead Democracy and Killing Economies". *Capitalism Nature Socialism*, 21(1): 83-95.

Shiva, V. (2014). *Petrol Değil Toprak.* (Çev. Ö. Olcay). Sinek Sekiz Yayınları, İstanbul.

Sjöstedt, G. ve Penetrante, A. M. (ed.). (2013). "Strategic Facilitation of Climate Change Negotiations: An Introduction". *Climate Change Negotiations.* Routledge, New York, s.1-40.

Smith, D., ve Vivekananda, J. (2007). *A Climate of Conflict: The Links Between Climate Change Peace and War.* International Alert. Jason Print.

Snow, M. ve Snow, R. (2015). "The Climate Impact of Climate Change on Human Health". *Journal of Climatol Weather Forecasting*, 3(1): 1-3.

Solomon, S., Qin, D., Manning, M., Chen, Z., Marquis, M., Averyt, K., Tignorve, M. ve Miller, H. (2007). *Climate Change 2007: The Physical Science Basis, Contribution Working Group 1 to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel On Climate Change*, Cambridge University Press, New York.

Spillmann, K. ve Bächler G. (1995). "Environmental Crisis: Regional Conflicts and Ways of Cooperation". Environment and Conflicts Project (ENCOP), Occasional Paper No 14.

Şenel, A. (2010). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Taureck, R. (2006). "Securitization Theory and Securitization Studies". The University Warwick. http://wrap.warwick.ac.uk/1082/1/WRAP_Floyd_Securitization_theory_and_securitization_studies_WRAP.pdf (erişim tarihi: 28.02.2017).

Telesetsky, A. (1999). "The Kyoto Protocol". *Ecology Law Quarterly*, 26(4): 797-814.

Thaker, J. ve Leiserowitz, A. (2014). "Shifting Discours of Climate Change in India, Climate Change". *Springer*, 123(2): 107-119.

The National Intelligence Council (US). (2009). India: The Impact of Climate Change to 2030 A Comissioned Research Report. Special Report 2009. Prepared By Joint Global Change Research Institute and Battelle Memorial Institute, Pacific Northwest Division.

The World Bank Report. (2013). 4° The Turn Down Heat: Climate Extremes Regional Impacts and the Case for Resilience. A Report for the World Bank by the Potsdam Institute for Climate Impact Research and Climate Analytics, Washington DC.

Thukydides (2010). *Peloponnessos Savaşları*. (Çev. Furkan Akderin), Belge Yayınları, İstanbul.

Timoshenko, A. S. (1990). "Ecological Security: Global Change Paradigm". *Colo. J. Int'l Env'tl. L. & Pol'y* , 1(127): 127-144.

Trombetta, M. J. (2008). "Environmental Security and Climate Change: Analysing the Discourse". *Cambridge Review of International Affairs*, 21(4): 585-602.

Trombetta, M. J. (2011). "Health Issues Securitization: The Construction of HIV/AIDS as a US National Security Threat". T, Balzacq (ed.). *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and, Dissolve*. Routledge, Oxon, s.135-149.

Türkeş, M. (2010). "Aralık 2009 Kopenhag İklim Değişikliği Sonuçları ve Kopenhag Uzlaşması". http://troyacevre.webs.com/documents/Murat_Turkes_2010_Kopenhag%20Iklim%20Degisikligi%20Zirvesi_sonuc_lar_uzun.pdf (erişim tarihi: 17.03.2017).

Tüysüzöğlü, G. (2014). Hindistan'da Dramatik Siyasal Değişim. Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2014/06/30/hindistanda-dramatik-siyasal-degisim/> (erişim tarihi: 11.04.2017).

Upreti, B. R. (2013). "Environmental Security and Sustainable Development". R, Floyd ve R, Matthew (ed.). *Environmental Security: Approaches and Issues*. Routledge, Oxon, s. 220-233.

Viotti, P. R. ve Kauppi, M. (2014). *Uluslararası ilişkiler ve Dünya Siyaseti*. (Çev. A. Özbay Erozan), Nobel Yayınları, Ankara.

Vivekanandan, E. (2010). 'Impact of Climate Change on Indian Marine Fisheries and Options for Adaption'. *Souvenir: Lobster Research in India*, Cochin, s. 65-71.

Wagenen, M. J. (2004). "An Analysis of the Indian Government's Counterinsurgency Campaign in Jammu and Kashmir". A thesis presented to the Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College in partial fulfillment of the requirements for the degree. Fort Leavenworth, Kansas.

Walther, G.- R. (2002). "Ecological Responses to Recent Climate Change". *Nature*, 416(6879): 389-95.

Waltz, K. N. (2001). *Man The State and War: A Theoretical Analysis*, Colombia University Press, New York.

Warburton, N. (2016). *Felsefenin Kısa Tarihi*. (Çev. G. Ateşoğlu), ALFA Yayınları, İstanbul.

Wash, J. E. (2006). *A Brief History of India*. Facts On File, New York.

Weiler, R. (2015). "Yeryüzünün Var Kalması için Küçülme". R, Weiler vd. (ed.). *Yeşil Ekonomi Küçülmek Güzeldir*. (Çev. S. Erengezgin), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, s. 9-20.

Westing, A. (ed.). (1998). *Global Resources and International Conflicts: Environmental Factors in Strategic Policy and Action*. Oxford University Press, New York.

Wolfers, A. (1952). 'National Security As An Ambiguous Symbol'. *Political Science Quarterly*, LXVII(4): 481-502.

Yamin, F. (1998). "The Kyoto Protocol: Origins, Assessment and Future Challenges". *RECIEL-Review of European Community & International Environmental Law*, 7(2): 113-128.

Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye'ye Yansımaları: GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 12(4): 6-27.

Zurlini, G. ve Müller, F. (2008) "Environmental Security". E., Joergensen and D, Fath(ed.). *Encyclopedia of Ecology Volume One*. Elsevier, Amsterdam, s.1350-1356.

İnternet Kaynakları

Agerholm, H., India to Make Every Single Car Electric by 2030 in Bid to Tackle Pollution That Kills Millions,

<http://www.independent.co.uk/news/world/asia/india-electric-cars-2030-fossil-fuel-air-pollution-piyush-goyal-climate-change-a7711381.html>

(erişim tarihi: 16.05.2017).

Ancient History Encyclopedia, Indus Valley Civilization,

http://www.ancient.eu/Indus_Valley_Civilization/

(erişim tarihi: 02.05.2017).

Ancient History Encyclopedia

http://www.ancient.eu/Pax_Romana

(erişim tarihi: 02.01.2017).

Anthropocene Project, Anthropocene Defined,

<https://theanthropocene.org/anthropocene/>

(erişim tarihi: 02.03.2017).

BBC News, Five Effects of US Pullout from Paris Climate Deal,

<http://www.bbc.com/news/science-environment-40120770>

(erişim tarihi: 06.06.2017).

BBC News, India Ratifies Paris Climate Agreement,

<http://www.bbc.com/news/world-asia-india-37536348>

(erişim tarihi: 01.05.2017).

BBC News, Kashmir's Forgotten Plebiscite,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1766582.stm

(erişim tarihi: 24.04.2017).

BBC News, Paris Climate Deal: Trump Pulls US Out of 2015 Accord,

<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-40127326>

(erişim tarihi: 05.06.2017).

BBC NEWS, Scientist renews climate attack,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3584679.stm

(erişim tarihi: 25.04.2017).

BBC News, Trump Climate Deal: Modi Vows to Go Beyond Paris Accord,

<http://www.bbc.com/news/world-asia-india-40144613>

(erişim tarihi: 06.06.2017).

Berkeley Biodiesel,

<http://www.berkeleybiodiesel.org/comprehensive-guide-environmental-effects-biodiesel.html>

(erişim tarihi: 12.05.2017).

Biyosferdeki Canlılığın Devamı,

<https://biyosferdekicanliligindevami.wordpress.com/2015/05/27/kloroflorokarbon-gazlari-cfc/>
(erişim tarihi: 28.01.2017).

Center for Climate and Enegy Solutions, History of International Negotiations,
<https://www.c2es.org/international/history-international-negotiations>
(erişim tarihi: 11.03.2017).

Center for Climate and Energy Solutions, History of International Negotiations, Cancun Climate Change Conference,
<https://www.c2es.org/international/negotiations/cop-16/summary>
(erişim tarihi: 18.03.2017).

Center for Climate aand Energy Solutions, History of International Negotiations, COP 11 AND COP/MOP 1 Montreal,
<https://www.c2es.org/international/negotiations/cop-11>
(erişim tarihi: 03.07.2017).

Center for Climate and Energy Solutions, History of International Negotiations, Copenhagen Climate Summit,
<https://www.c2es.org/international/negotiations/cop-15/summary>
(erişim tarihi: 18.03.2017).

Center for Climate and Energy Solutions, India's Climate and Energy Policies,
<https://www.c2es.org/docUploads/india-factsheet-formatted-10-2015.pdf>
(erişim tarihi: 18.04.2017).

Center for Climate and Energy Solution, Outcomes of the U.N. Climate Change Conference in Paris,
<https://www.c2es.org/international/negotiations/cop21-paris/summary>
(erişim tarihi: 18.03.2017).

Climate Change Guide, Evidence of Climate Change,
<http://www.climate-change-guide.com/evidence-of-climate-change.html>
(erişim tarihi: 10.03.2017).

Climate Change Vulnerable Communities and Adaptation, 2003, Livelihoods and Climate Change,
https://www.iisd.org/pdf/2003/natres_livelihoods_cc.pdf
(erişim tarihi: 07.04.2017).

Climate Emergency Institute, Global Warming and Its Impacts on Climate of India,
https://www.climateemergencyinstitute.com/uploads/GLOBAL_WARMING_AND_ITS_IM_PACTS_ON_CLIMATE_OF_INDIA.pdf

(erişim tarihi: 26.04.2017).

Climate Home, Modi and Trump Avoid Climate Change Tension on State Visit,

<http://www.climatechangenews.com/2017/06/27/modi-trump-avoid-climate-change-tension-state-visit/>

(erişim tarihi: 29.06.2017).

Climatenexus, India and Climate Policy,

<http://climatenexus.org/learn/international-actions/india-and-climate-policy>

(erişim tarihi: 01.05.2017).

Columbia University, Mahatma Gandhi (1869-1948): Major Events in the life of a revolutionary leader,

<http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/asian-revolutions/pdf/gandhi-timeline.pdf>

(erişim tarihi: 15.04.2017).

Earth Summit, UN Conference on Environment and Development,

<http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>

(erişim tarihi: 29.03.2017).

EESI(Environment and Energy Study Institute), Timeline of Major UN Climate Negotiations,

<http://www.eesi.org/policy/international>

(erişim tarihi: 03.07.2017).

European Commission, Climate Action, Paris Agreement,

https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en

(erişim tarihi: 18.03.2017).

European Parliament, India: The biggest democracy in the world,

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/538956/EPRS_ATA\(2014\)538956_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/538956/EPRS_ATA(2014)538956_REV1_EN.pdf)

(erişim tarihi: 26.04.2017).

European Parliamentary Research Service Blog, Outcomes of COP 22 Climate Change Conference,

<https://epthinktank.eu/2016/11/24/outcomes-of-cop-22-climate-change-conference/>

(erişim tarihi: 19.03.2017).

Farm Suicides Trends in India,

<https://thewire.in/wp-content/uploads/2017/04/Annex-1-%E2%80%93-Farmer-suicides-2016-and-2017.pdf>

(erişim tarihi: 13.05.2017).

Fisher, P., The 'Pre-Holocene' Climate is Returning-and it won't be fun, The Conversations,

<http://theconversation.com/the-pre-holocene-climate-is-returning-and-it-wont-be-fun-27742>
(erişim tarihi 02.03.2017).

Fujita, R., 5 Ways Climate Change Affecting Our Oceans, Environmental Defense Fund,
<https://www.edf.org/blog/2013/11/14/five-ways-climate-change-affecting-our-oceans>
(erişim tarihi: 27.03.2017).

Global Change Project, Biodiversity Loss,
http://www.priweb.org/globalchange/bioloss/bl_06.html
(erişim tarihi:07.04.2017).

Global Justice Ecology Project, Climate Justice ,
<http://globaljusticeecology.org/climate-justice/>
(erişim tarihi: 26.03.2017)

Government of India, Prime Minister's Council on Climate Change, 2008, National Action Plan On Climate Change,
http://www.moef.nic.in/modules/about-the-ministry/CCD/NAP_E.pdf
(erişim tarihi: 02.05.2017).

Green, C., A Theory of Human Motivation A. H. Maslow, 1943 Classics in the History of Psychology,
<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
(erişim tarihi: 15.01.2017).

Homer-Dixon, T. 1994,
<http://www.homerdixon.com/projects/evidence/evid1.htm>
(erişim tarihi: 29.01.2017).

Howard, B. C., First Mammal Species Goes Extinct Due to Climate Change, National Geographic, Haziran 2016
<http://news.nationalgeographic.com/2016/06/first-mammal-extinct-climate-change-bramble-cay-melomys/>
(erişim tarihi: 05.04.2017).

Index of Economic Freedom 2017,
<http://www.heritage.org/index/country/india>
(erişim tarihi: 13.05.2017).

India GDP Annual Rate,
<http://www.tradingeconomics.com/india/gdp-growth-annual>

(erişim tarihi: 13.05.2017).

Indian Independence Act 1947,

<http://www.harishree.org/wp-content/uploads/2013/02/test3.pdf>

(erişim tarihi: 15.04.2017).

IPCC, Assessment Report,

https://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml

(erişim tarihi: 23.03.2017).

IPCC, Fifth Assessment Report (AR5),

<https://www.ipcc.ch/report/ar5/>

(erişim tarihi: 24.03.2017).

IPCC, History,

https://www.ipcc.ch/organization/organization_history.shtml

(erişim tarihi: 15.03.2017).

IPCC Working Group, Climate Change 2007: The Physical Science Basis, Frequently Asked Questions,

<https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg1/ar4-wg1-faqs.pdf>

(erişim tarihi: 07.03.2017).

IPCC Working Group, Climate Change 2013: The Physical Science Basis, Summary For Policymakers,

<http://www.climatechange2013.org/>

(erişim tarihi: 06.03.2017).

Kahn, B., Longest Global Coral Bleaching on Record isn't Over Yet, Climate Central, Şubat 2016,

<http://www.climatecentral.org/news/longest-global-coral-bleaching-20062>

(erişim tarihi: 05.04.2017).

Kumar, C., A Brief Guide to India's Gains and Losses at the Paris Climate Talks,

<https://qz.com/572918/a-brief-guide-to-indias-gains-and-losses-at-the-paris-climate-talks/>

(erişim tarihi: 01.05.2017).

Laçınok, N., 'Hindistan'da Çiftçiler Neden İntihar Ediyor?',

<http://dunyalilar.org/hindistanda-ciftciler-neden-intihar-ediyor.html/>

(erişim tarihi: 13.05.2017).

Met Office Hadley Centre, What is Climate Change,

<http://www.metoffice.gov.uk/climate-guide/climate-change>

(erişim tarihi: 05.03.2017).

Mehta, N., Deforestation in India: Meaning, Causes, Effects, Present Scenario and Chipko Movement,

<http://www.importantindia.com/16100/deforestation-in-india/>

(erişim tarihi: 25.05.2017).

Millenium Project,

<http://www.millennium-project.org/millennium/es-2def.html>

(erişim tarihi: 18.03.2017).

Ministry of Environment and Forests, India Adressing Energy Security and Climate Change

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://envfor.nic.in/sites/default/files/Addressing_CC_09-10-07.pdf&gws_rd=cr&ei=4rcqWYuHG8S2a9P5upAG

(erişim tarihi: 16.05.2107).

Ministry of Environment, Forest and Climate Change

<http://envfor.nic.in/content/world-wetlands-day-being-celebrated-today-bhoj-wetlands-bhopal>

(erişim tarihi: 16.05.2017).

Ministry of Environment, Forest and Climate Change

<http://envfor.nic.in/content/e-k-janaki-ammal-national-award-taxonomy>

(erişim tarihi: 16.05.2017).

Ministry of Environment, Forest and Climate Change

<http://envfor.nic.in/division/introduction-22>

(erişim tarihi: 16.05.2017).

NASA, Climate Change, Causes,

<https://climate.nasa.gov/causes/>

(erişim tarihi: 07.03.2017).

NASA, Earth System Science, The Study of Earth as an Integrated System,

https://climate.nasa.gov/nasa_science/science/

(erişim tarihi: 09.03.2017).

NASA, Global Climate Change , Evidence,

<http://climate.nasa.gov/evidence/>

(erişim tarihi: 09.03.2017).

NASA, Global Climate Change, Satellite data confirm annual carbon dioxide minimum above 400 ppm,

<https://climate.nasa.gov/news/2535/satellite-data-confirm-annual-carbon-dioxide-minimum-above-400-ppm/>

(erişim tarihi 09.03.2017).

NASA Global Climate Change, Vital Signs of the Planet,

<http://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/>

(erişim tarihi: 06.03.2017).

NASA, Global Climate Change, Vital Signs of The Planet, Graphic Global Warming from 1880 to 2016,

http://climate.nasa.gov/climate_resources/139/

(erişim tarihi: 09.03.2017).

NATO , 1991, The Alliance's New Strategic Concept

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm

(erişim tarihi: 25.03.2017).

New World Encyclopedia, Climate of India,

http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Climate_of_India

(erişim tarihi: 28.04.2017).

NOAA, CO2 Annual Mean Data, Earth System Research Laboratory

ftp://aftp.cmdl.noaa.gov/products/trends/co2/co2_annmean_mlo.txt

(erişim tarihi: 08.03.2017).

NOAA, National Weather Service, October 2007, Climate Change,

<http://www.nws.noaa.gov/om/brochures/climate/Climatechange.pdf>

(erişim tarihi 07.03.2017).

NOAA, State of the Climate,

<https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/summary-info/global/201612>

(erişim tarihi: 07.03.2017).

NOAA, CO2 Monthly Mean Data, Earth System Research Laboratory

ftp://aftp.cmdl.noaa.gov/products/trends/co2/co2_mm_mlo.txt

(erişim tarihi: 08.03.2017).

NOAA, Ten Signs of a Warming World, Air Temperature over Ocean,

https://cpo.noaa.gov/warmingworld/air_temperature_over_ocean.html

(erişim tarihi: 10.03.2017).

NOAA, Ten Signs of a Warming World, Arctic Sea Ice,

https://cpo.noaa.gov/warmingworld/air_temperature_over_ocean.html

(erişim tarihi: 11.03.2017).

NOAA, Ten Signs of a Warming World, Glaciers ,

https://cpo.noaa.gov/warmingworld/air_temperature_over_ocean.html

(erişim tarihi: 11.03.2017).

NOAA, Ten Signs of a Warming World, Global Sea Level,

https://cpo.noaa.gov/warmingworld/global_sea_level.html

(erişim tarihi: 10.03.2017).

NOAA, Ten Signs of a Warming World, Snow,

<https://cpo.noaa.gov/warmingworld/snow.html>

(erişim tarihi: 11.03.2017).

NOAA, What is the difference between climate change and global warming?,

<http://www.noaa.gov/explainers/what-s-difference-between-climate-and-weather>

(erişim tarihi: 07.03.2017).

NSDIC, All About Glaciers, Glacier Types: Retreating,

<http://nsidc.org/cryosphere/glaciers/gallery/retreating.html>

(erişim tarihi: 11.03.2017).

NSDIC, Arctic Sea Ice News & Analysis,

<http://nsidc.org/arcticseaicenews/>

(erişim tarihi: 11.03.2017).

Philosophy & Philosopher, 'Hobbes: Man is a wolf to man',

<http://www.the-philosophy.com/hobbes-man-is-a-wolf-to-man>

(erişim tarihi: 29.03.2017).

Raj, B., Brief Summary,

<http://britishraj.weebly.com/brief-summary.html>

(erişim tarihi: 15.04.2017).

Report of the World Comission on Environment and Development : Our Common Future

<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

(erişim tarihi 15.03.2017).

Satayagraha,

<https://www.britannica.com/topic/satyagraha-philosophy>

(erişim tarihi: 10.04.2017).

Sigortacı, 'İklim değişikliği, sektörü kara kara düşündürüyor',

<http://www.sigortacigazetesi.com.tr/iklim-degisikligi-sektoru-kara-kara-dusunduruyor/>

(erişim tarihi: 24.05.2017).

Subcomission on Quaternary Stratigraphy, What is the Anthropocene-current definition and status,

<https://quaternary.stratigraphy.org/workinggroups/anthropocene/>

(erişim tarihi: 05.03.2017).

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Rio Sözleşmeleri,

<http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr/rio-sozlesmeleri.aspx>

(erişim tarihi: 15.03.2017).

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü,

<http://www.mfa.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi.tr.mfa>

<http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa>

(erişim tarihi: 15.03.2017).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Hindistan'ın Siyasi Görünümü,

<http://www.mfa.gov.tr/hindistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

(erişim tarihi: 17.04.2017).

TEMA, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) 5. Değerlendirme Raporu- İklim Değişikliği 2014: Etkiler, Uyum ve Kırılganlık Raporu Açıklandı,

http://www.tema.org.tr/web_14966-

[2_1/entitalfocus.aspx?primary_id=1272&target=categorial1&type=2](http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitalfocus.aspx?primary_id=1272&target=categorial1&type=2)

(erişim tarihi: 24.03.2017).

The Caste System

<http://leahye.weebly.com/uploads/2/4/1/8/24184147/castesystem.pdf>

(erişim tarihi: 28.04.2017).

The Diplomat, India Isn't Taking Trump's Opposition to the Paris Climate Agreement Sitting Down,

<http://thediplomat.com/2017/06/india-isnt-taking-trumps-opposition-to-the-paris-climate-agreement-sitting-down/>

(erişim tarihi: 10.06.2017).

The Guardian, China and EU Strengthen promise to Paris Deal with US Poised to Step Away,

<https://www.theguardian.com/environment/2017/may/31/china-eu-climate-lead-paris-agreement>

(erişim tarihi: 06.06.2017).

The Guardian, Environment, Now the Pentagon tells Bush: climate change will destroy us,

<https://www.theguardian.com/environment/2004/feb/22/usnews.theobserver>

(erişim tarihi: 25.04.2017).

The Nature Conservancy, Gulf of Mexico,

<https://www.nature.org/ourinitiatives/regions/northamerica/areas/gulfofmexico/explore/gulf-of-mexico-dead-zone.xml>

(erişim tarihi: 06.04.2017).

The New York Times, Trumps Hands to Chinese a Gift: The Change for Global Leadership,
<https://www.nytimes.com/2017/06/01/us/politics/climate-accord-trump-china-global-leadership.html?mcubz=2>

(erişim tarihi: 06.06.2017).

The Rio Declaration on Environment and Development 1992,
http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF

(erişim tarihi: 15.03.2017).

The Statistics Portal, The largest producers of CO2 emissions worldwide in 2016, based on their share of global CO2 emissions,

<https://www.statista.com/statistics/271748/the-largest-emitters-of-co2-in-the-world/>

(erişim tarihi: 14.03.2017).

The World Bank, India Green Growth Overcoming Environment Challenges to Promote Development,

<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/03/06/green-growth-overcoming-india-environment-challenges-promote-development>

(erişim tarihi: 25.05.2017).

The Worldbank data 2015,
<http://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2>

(erişim tarihi: 09.04.2015).

Uluslararası İlişkiler Portalı Sözlüğü
<http://www.uiportal.net/sozlukler/ui-sozluk/ui-p-r>

(erişim tarihi: 02.01.2017).

UN Climate Change,
<http://newsroom.unfccc.int/unfccc-newsroom/political-priorities-outlined-for-cop23-by-incoming-fijian-presidency/>

(erişim tarihi: 21.05.2017).

UN Sustainable Development, Climate Negotiations Timeline,
<http://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-negotiations-timeline/>

(erişim tarihi: 17.03.2017).

UN Sustainable Development, Countries at COP 22 pledge to press ahead with implementation of Paris Agreement,

<http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2016/11/countries-at-cop22-pledge-to-press-ahead-with-implementation-of-paris-agreement/>

(erişim tarihi: 19.03.2017).

UN Trust Fund for Human Security, Human Security in Theory and Practise,
http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf

(erişim tarihi: 15.03.2017).

UNEP 1972, Declaration of the United Nations Conference,
<http://www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?documentid=97&articleid=1503>

(erişim tarihi: 03.02.2017).

UNFCCC, Adoption of the Paris Agreement,
<https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf>

(erişim tarihi: 18.03.2017).

UNFCCC, Lima to Paris, Lima Call for Climate Action Puts World on Track to Paris 2015,
<http://newsroom.unfccc.int/lima/lima-call-for-climate-action-puts-world-on-track-to-paris-2015/>

(erişim tarihi: 18.03.2017).

UNFCCC, Making those first steps count: An Introduction to the Kyoto Protocol,
http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/6034.php

(erişim tarihi: 17.03.2017).

UNFCCC, Negotiations, Meetings, Doha Climate Change Conference COP 18,
http://unfccc.int/meetings/doha_nov_2012/meeting/6815.php

(erişim tarihi: 18.03.2017).

UNFCCC, Negotiations, Meetings, Durban Climate Change Conference COP 17,
http://unfccc.int/meetings/durban_nov_2011/meeting/6245.php

(erişim tarihi: 18.03.2017).

UNFCCC, Negotiations Meetings, Poznan Climate Change Conference 2008,
http://unfccc.int/meetings/poznan_dec_2008/meeting/6314.php

(erişim tarihi: 10.05.2017)

UNFCCC, Status of Ratification of the Kyoto Protocol,
http://unfccc.int/kyoto_protocol/status_of_ratification/items/2613.php

(erişim tarihi: 17.03.2017).

Union of Concerned Scientists, Climate Hot Map, Ocean Temperature,
<http://www.climatehotmap.org/global-warming-effects/ocean-temperature.html>

(erişim tarihi: 10.03.2017).

University of Michigan, The Global Change Program, Feedback Mechanisms in Climate,
http://www.globalchange.umich.edu/globalchange1/current/lectures/Perry_Samson_lectures/feedback_mechanisms/

(erişim tarihi: 09.03.2017).

U.S Global Change Research Programme, National Climate Assessment, Rural Communities,

<http://nca2014.globalchange.gov/highlights/regions/rural-communities#intro-section>

(erişim tarihi: 27.03.2017).

World Food Programme, What is Food Security,

<https://www.wfp.org/node/359289>

(erişim tarihi: 27.03.2017).

Worldometers, Countries in the world by population 2017,

<http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>

(erişim tarihi: 09.04.2017).

Worldometers, India Population,

<http://www.worldometers.info/world-population/india-population/>

(erişim tarihi: 10.04.2017).

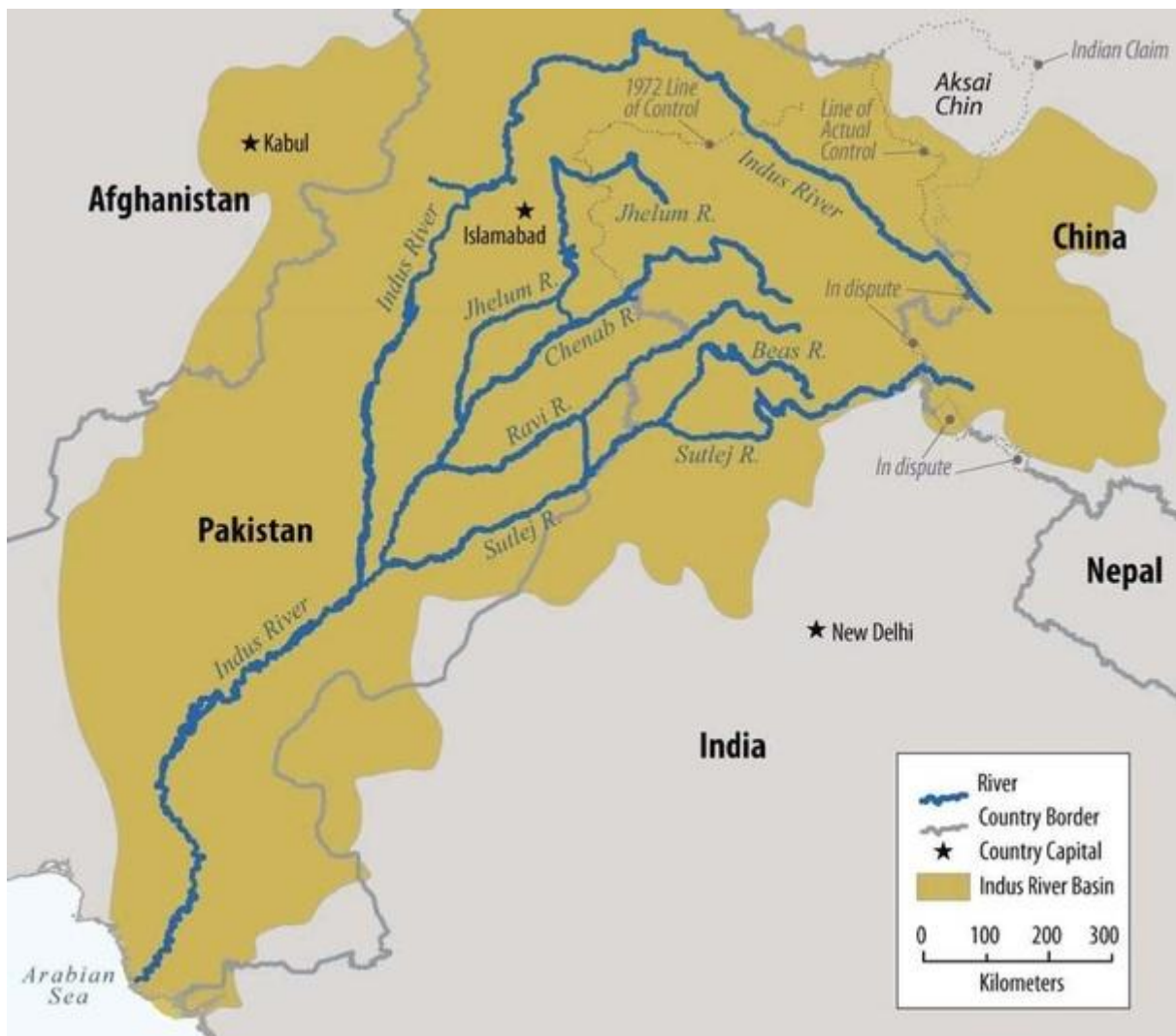
WWF (World Wide Fund for Nature) Türkiye,

<http://www.wwf.org.tr/?2340>

(erişim tarihi: 16.03.2017).

EK 1 – Hindistan Haritası

EK 2 – Indus Nehri Haritası

EK 3 – Brahmaputra Nehri Haritası

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Çağla VURAL

Doğum Yeri - Tarihi: Alanya – 25.09.1991

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Hasan Çolak Anadolu Lisesi / Alanya

Lisans Diploması : İstanbul Üniversitesi

İktisat Fakültesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yabancı Dil : İngilizce

E-Posta : cagla.vural@hotmail.com